

**LAISVĖS      Nr.44  
KOVŲ ARCHYVAS**

**Laisvės kovų  
archyvas  
Nr. 44**

**Laisvės kovų  
archyvas**

**Nr. 44**

**Kaunas**  
**2011**

ISSN-1392-0421

Laisvės kovų archyvas  
Istorijos žurnalas, tomas 44

**Redaktorius**  
Darius Juodis

**Redakcinė kolegija:**  
Antanas Lukša, Jūratė Marcinkevičienė

# Partizaninė kova

Vincas Kubertavičius

## Gyvenimo kryžkelėse

*Lietuvos kario memuarai*

### **Nelegalus partizaninis gyvenimas okupuotoje Lietuvoje 1944–1945 metais**

Šie užrašai parašyti praėjus daugiau kaip 45 metams, iš žiauraus ir klasingo karo ir pokario dienų gyvenimo prisiiminimų. Išgyventi momentai, tuo laikotarpiu aprašyti šifruotuose užrašuose-dienoraščiuose, vienokiomis ar kitokiomis aplinkybėmis yra pražuvę.

Prisiminimus reikėjo atkurti pradėjus 10–20 metų, kai liudininkai, išgyvenusieji tą žiaurą pokario metų terorą, dar buvo gyvi. Dabar, po kelių dešimtmečių, jau daug vardų, slapyvardžių iš atminties yra išdilę, likę liudininkai daug ką pamiršę ar išgyventų įbauginimų nenori prisiminti.

Šiuos užrašus skiriu Jums, mielieji ginklo broliai, krauju sulaisčiusieji gimtąją Lietuvos žemę, kuri po pusšimčio vergovės metų išaugino jaunus laisvės daigus.

Garbė Jums per amžius, Miškų Sakalai, taip karštai mylėjė Tėvynę.

**Vincas Vytautas Simaitis-Vidugiris,  
Siaubas, Jovaras  
1991 metai**

## Frontui praėjus

Grįžęs iš miškelio į Šiupailos sodybą, paslėpęs vokiškus kariškus drabužius, sodybos kieme į stogams dengti skirtų skiedrų rietuvę paslėpiau kariškas fotografijas, o fotoaparatą „Kodak“ perdaviau paslėpti šeimininkui. Susirinkę kariai: aš, V. Kuolaitis, Jonas Spangevičius, persirengę civiliais drabužiais, atrodėme kaip šioje šeimoje gyvenantys vyrai. Šiupailų šeima tą liepos 30-osios rytą buvo išvažiavusi į bažnyčią Kazlų Rūdon, o senasis šeimininkas išgyveno dėl jų likimo. Prie gyvenamojo namo susėdę ant suolų, gardžiavomės jauniausios Šiupailų dukters atneštomis vyšniomis ir aptarinėjome tolimesnį mūsų likimą. Mūsų 2 bataliono kuopa išsklaidyta prieš ugnies po netikėtos pasalos. Sovietų tankams nuriedėjus į Vakarus, mūsų atsitraukimas per Suvalkijos laukų lygumas būtų lygus mirčiai. Nutarėme laukti vakaro, gal vokiečių sugrupuotos jėgos atmuš įsiveržusius bolševikų tankus ir mes vėl galėsime išilieti į kovotojų gretas.

Mums bekalbant su šeimininku, į kiemą jėjo kaimynas Sinkevičius, kurio sodyboje slėpėsi grupė kareivių. Kaimynas, pamatęs mus nepažistamus, kalbančius lietuviškai, iš karto suprato, kad tai to paties dalinio, tik jau civiliai persirengę kariai. Kaimynas pasakė liūdną žinią – jo sodyboje, sprogus sviediniui, prie vartų ir sode guli nukauti trys kovotojai. Vienas, sužeistas į koją, pasislėpęs klojime šiauduose. Prašė užėiti pažiūrėti, atpažinti žuvusiuosius. Paprašiau Sinkevičių, kad iš žuvusiuų kišenių išimtu jų dokumentus, kol dar neatėjo sovietų kareiviai. Pažadėjau, pasitaikius patogiai progai, užėiti.

Vos kaimynui išėjus, po kelių minučių į sodybą ijojo sovietai – kapitonas ir kareivis. Visai laisvai pasisveikinę

pasiteiravo, ar néra „niemcov“ (vokiečių, – rus.). Kiek susikalbédamas aiškinu, kad visi „niemcai padrapali“ (išsilaksté), kai rusų tankai atéjo. Kapitonas, pakalbėjės su šeimininku, kuris gerai mokėjo rusiškai, pasakė: „Čia apsistos šstabas“, ir net nenulipės nuo arklio išjojo.

Apžiūrėjės, kad aplink tylu, ramu, išėjau pas kaimyną Sinkevičių. Prie vartų ant kelio gulėjo eilinio Tamašausko, kilusio iš Žemaitijos, vidutinio ūgio, juodbruvio vaikio, kūnas. Kalbėdavo, kad plaukiojės Lietuvos jūrų laivyne. Antrasis žuvusysis gulėjo sode, tik prieš keletą dienų buvo ištojės į dalinį. Gyvenės su motina, Kaune, Laisvės alėjoje, muzikantas, lankės konservatoriją ar muzikos mokyklą, šviesiaplaukis, vidutinio ūgio. Šio kauniečio ir trečiojo žuvusiojo pavardestis ir gyvenimo aplinkybes per ilgą laiką pamiršau. Kluone radau šiauduose pasislėpusi, sužeistą į koją jaunesnįjį puskarininkį Lazauską, kilusį iš Lazdijų. Patariau puskarininkui dieną kitą pasislapstyti pas Sinkevičių – vėliau kas nors pagelbės. Kai atėjau pas Sinkevičių, jis žuvusiųjų dokumentus iš kišenių jau buvo išémęs. Paprašiau gerojo šeimininko dokumentus paslėpti iki gerų laikų, kol iš Lietuvos bus išvyti „raudonieji“. Tuomet surasime žuvusiųjų gimines.

Grįžęs į Šiupailų sodybą Jono Spangevičiaus jau neradau, buvo išėjęs. Tuo laiku iš Kazlų Rūdos grįžo ir Šiupailų šeima: trys vyrai, mergina ir motina. Nutariau apleisti geraširdžių sodybą. Buvo gražus, šiltas vasaros oras. Vienmarškinis, namų darbo baltiniai, suplyšusiomis naminiių marginių kelnėmis, basas, be kepurės, be švarko išėjau iš Šiupailų sodybos, padékojės už suteiktą geraširdišką pagalbą. Ėjau į vakarus, geležinkelio, Šešupės link, laikydamas arčiau miškelio, krūmų. Su savimi ryšulėlyje nešiausi fotoaparatą „Leika“ ir tarp duonos plutų paslėptą parabelių. Galvojau, gal kaip nors naktį pasieksiu

vokiečių linijas už Šešupės.

Prie kelio ir miškelio užėjau į nedidelę grytelę, ten radau jauną suvargusią moterį su vaiku. Pasiprašiau laikinai pabūti, atseit iš apkasų kasimo bėgu nuo vokiečių ištakės. Moteris nenoromis sutiko priimti, skusdamasi, kad grįžęs vyras iš pavydo gali primušti. Pažadėjau užtarti. Dabar, kai „rudieji“ tik išbėgo, o „raudonieji“ dar neatėjo, gyvendami „niekieno žemėje“ neturėtume šeimose kelti ginčų. Skundžiasi moterėlė, kad jos vyras tinginys, viską prageriantis, namuose net valgyti neturinti. Mums bekalbant į namus grįžo vyras, truputį išgéręs, atsinešę 10 litrų stiklainį su apie trimis litrais drumsto „samagono“. Ima stiklinę, pila, „rusiškai“ geria, ragina ir mane. Aš, truputį lūpas pavilgęs, atsisakiau gerti, nes vis galvojau, kaip persikelti per Šešupę, papulti į vakarus.

Mums besėdint atėjo kaimynų berniukas, buvęs kaime už Šešupės, neseniai grįžęs namo. Pasakojo, kad rusų tankai kaunasi prie pat Vilkaviškio, o čia, už Šešupės, sodybose, krūmuose, labai daug kariuomenės. Tariau, kad truputį aprimus reiks keliauti namo. Pasisakiau esąs iš Miknonių kaimo, nuo Gudelių, buvęs išvarytas apkasų kasti. Man šeimininkė ir pijokėlis vyras patarė užeiti pas kaimynę. Šeimininkės palydėtas užėjau pas vienišą moterį, kuri be didelių svyravimų priėmė dienai kitai pagyventi, kol frontas praeis.

Artėjo vakaras, toluoje vakaruose girdėjosи nenutylanti kovų kanonada. Žiogeliai laukę žolėse ir dobiluo-se tik čirškė, lyg nieko nebūtų, o aplinkui žaidė gyvenimas ir mirtis. Vakarop į nedidelį kelių grytelių kaimelį, įsikūrusį netoli Bebruliškės geležinkelio stotelės, grįžo dieną išsivaikščioję gyventojai. Kiekvienas pasakojo išgyventus momentus. Nakčiai pasiprašiau miegoti klojime ant šieno. Pernakvojės, pavaišintas pusryčiais,

išsiprašiau dalgi – eisiu pjauti prinokusių dobilų. Už nakyvynę ir maistą stengiausi atidirbtis. Seniai jau rankoje dalgio neturėta, tik šautuvas.

Vakar pavakare vienas berniukas iš kaimelio buvo nujėjės prie plento posūkio, išeinančio iš miško Vinčų link. Paplentė ir plentas po kautynių buvo užverstas žmonių ir arklių kūnais, vežimais ir kariškomis mašinomis. Po kautynių net tankai pravažiuoti negalėjo, kol viską suvertė į griovius. Plento danga buvo kruvina. Paplentėje, miško pakraščiuose gulėjo kūnai. Tai mūsų lietuvių karių, daugiausia gimusių 1918 metais, 1940 metų kovą pašauktų į Lietuvos kariuomenę. Iki okupacijos jie tarnavo Lietuvos kariuomenėje, Liaudies kariuomenėje ir Raudonosios armijos daliniuose ligi karo pradžios, o vėliau, susidarius įvairioms aplinkybėms, perėjo tarnauti vokiečių pusėn, į lietuviškus savisaugos batalionus. Tarp kariškių kūnų turėjo būti ir civilių, pastotėmis vežusių besitrukiančią vokiečių ir lietuvių kariuomenę. Aš, tą kalbą girdėdamas, nudaviau lyg nieko nesuprantantis, bet viską ėmiau dėmesin ir galvojau, kaip teks susitikti pirmajį sovietų kareivį iš arti.

Buvo pietų metas. Dobilus pjaunant gerai matėsi plentu važiuojančios kariškų mašinų voros. Nuo Šiupailų sodybos per lauką mano pusėn ėjo sovietų kareivis. Aš lyg nekreipdamas dėmesio verčiau pradalgę po pradalgęs. Priėjės kariškis pasisveikino, gyrėsi, kad vokiečius greitai sumuš ir važiuos namo. Aš kareivui paprieštaravau: „Kol vokiečius sumušite, ne vienam teks anksčiau laiko važiuoti namo“. Kareivis, matyt, suprato mano mintį. Atsakė: „Poidiom v chatu, nemnogo vypjem“ (eime į kambari, truputį išgersime, – rus.), pabaladojo prie diržo prisegtą gertuvę ir tėsė kalbą: „Vakar plente didžiulę statinę vokiško vyno paémėm. Gérēme kiek norėjome, aš ir gertuvę prisipyliau“. Kaip atsisakysi tokio pakvietimo, man irgi norėjosи vokiško vyno

paragauti. Parėjus į namus vaidinau šeimininką, paprašiau šeimininkę ko nors užkasti ir paragauti vaišinamo vyno. Iš tiesų tai buvo tas pats raudonas vynas, bataliono ūkvedžio vežtas ir nespėtas išgerti. Geriau ir vis gyriau, kad tokio vyno nesu ragavęs. Kiek susikalbėjau, domėjausi, kaip teks toliau gyventi. Kareivis pasakė, kad greitai ir mums teks eiti kariauti „za rodinu“ (už tévynę). Šeimininkai liepiau pasišalinti iš namų – negali žinoti, ką sugalvos išgéręs kareivis, bet šis padékojės išėjo, nesuprasdamas, kad gérė su buvusiu vyno šeimininku. Kiek apsiraminome, atrodė, kad ir velnias ne toks baisus, kaip „numaliaivotas“.

Diena praėjo be didesnių įspūdžių. Girdėjau, kad iš Marijampolės atvyko kelios merginos, ieškančios sužestu lietuvių kareivių. Kalbama, kad čia, plente, kovėsi lietuvių kariuomenės daliniai su sovietais. Tokias kalbas girdėdamas pritylu. Vakare vėl užsilipau kluonelyje ant šieno. Naktis praėjo visiškai ramiai, niekas nebudino iš miego.

## Aerodromo darbuose

Rugpjūčio 1-osios rytą saulutei patekėjus, stiprus šuns lojimas išbudino iš miego. Girdėjos lietuviška ir rusiška kalba. Įsiderąsinės po vakarykščio pokalbio su rusų kareiviu iškišau galvą pro čyto langelį. Kieme – pora ginkluotų kareivių ir naujas kaimo seniūnas su kaimo žmonių sąrašu, varo iš kiekvienos šeimos po vieną ar du netoli ese aerodromo kasti. Nori išvaryti ir mano šeimininkę. Mane pamatės seniūnas klausia: „O kas tu toks, iš kur būsi?“ Prie kareivių lyg ir nenoriu pasirodyti įtartinas. Pasakiau esas šeimininkės giminaitis iš Kazlų Rūdos, atėjės prieš fronto praėjimą, dabar bijantis grįžti namo. Sutinku vietoje šeimininkės eiti aerodroman dirbtį. Seniūnas

nuo manęs neatstoja, ragina greičiau rengtis ir kartu su juo važiuoti į darbą. Šeimininkai liepiau pasilikti namie, nes nežinia, kas gali nutikti – aš vienas, o ji turi rūpintis dukrele. Žmonės, išauginti propagandos, bijo, kad išvarytųjų į darbą nesušaudytų. Išgéręs pieno išvažiavau su seniūnu ir vienu kareiviu. Važiuodamas seniūnas gyresi kareiviu, kad sugrižo jo laukti laikai, kada vėl galės laisvai dirbti iš „buožių“ gautus šešis hektarus žemės, vokiečių laikais iš jo atimtus. Galvoju sau, ar ne per anksti svetimu turtu džiaugiesi, taip drąsiai šokant gali, seni, neilgai ta žemele girtis, juk karas dar nesibaigė.

Važiuojant per kaimą ir žmones raginant į darbą, iš kažkieno gautas butelis „samagono“, matyt, išsipirkta nuo darbo. Seniūnas su kareiviu gurkšnoja, kviečia ir mane išgerti. Aš atsisakau, nes man reikia būti blaiviam – ir dabar vakaruose girdisi nenutylantys šūviai. Kalba, kad Vilkaviškis eina iš rankų į rankas. O gal dar frontas sugrįš? Išidrąsinės kareivėlis duoda seniūnui iššauti iš ilgo rusiško šautuvo. Siūlo ir man. Atsisakau, sakydamas, kad niekad šautovo rankose neturėjės. Prisispyrė įperša man užtaisyta šautuvą, o aš vaidinu, kad man rankos kojos dreba. Kareivuką ir seniūną juokas ima. O kai šovės iš išgąščio trenkiu šautuvą ant vežimo, iš juoko voliojas Abu mano bendrakeleiviai. O juk galėjau tam kvailam kareiveliui parodyti, kaip šaudoma, bet nenorėjau pakenkti mane bėdoje priglaudusiai moteriai.

Pavažiavus už kaimo puskilometrį, lygiame lauke būreliais pakrikę žmonės, vadovaujami lakūnų karininkų, lygino, užkasinėjo nupjautoje dobilienoje vagas ir negilų, siaurą, per lauką nusitęsusį išdžiūvusį griovelį. Prisijungiau prie nedidelės dirbančiųjų grupelės. Dirbantieji aerodrome visi pažistami, kaimynai, o aš – svetimas, užklaustas meluoju esą sučiupo grįžtantį iš apkasų kasimo

ir atvarė dirbtį į aerodromą. Prie manęs priėjo ukrainietis, jau iš aprangos atpažįstamas, kad toks pats, kaip ir aš, besislapstantis, ir paklausė, ką toliau darysime ir kaip slapstysimės. Aš jam atsakiau: „Mano téviškė netoli, teks kur nors netoli pasislapstyti, o tau – kiek blogiau“.

Atėjo pietų metas. Visi sédasi grupelėmis pietų valgyti, o aš lieku vienas. Iš gretimos grupelės jauna, simpatiška mergina mane pakviečia kartu papietauti. Aš atsisakinėju, dėkoju, kad nenoriu valgyti, bet ji sako: „Eik su mumis į bendrą kompaniją, tuomet išvengsi įtarimų. Aš suprantu, kas pats esi“. Sėduosi prie jų. Kalba nesiriša, ir teirautis, kas iš kur, niekas nenori, visi galvoja tik apie save ir rytojų. Dirbant prie manęs lyg prisirišęs laikosi bendro likimo ukrainietis. Vakarop užskrenda vokiečių lėktuvas, išmeta keletą bombų ir kiek pašaudęs nuskrenda. Visi išsibėgioja, nors vadovaujantys darbams „liotčikai“ šaukia, kad nepanikuotume, nebėgtume.

Grįžau atgal pas gerąją šeimininkę. Ji mane pavaišino vakariene, o temstant aš vėl – į kluoną ant šieno.

Anksti rytą kieme vėl pasirodė kareiviai. Ši kartą aš gudresnis, nekišu nosies kur nereikia, tik pro tarpą tarp lentų stebiu aplinką. Tačiau šie kareiviai nepavojingi, jie keičia prisigobtus daiktus į „samagoną“ ir lašinius. Kareiviams išėjus, nulipau nuo šieno ir pasakiau šeimininkei, kad man laikas išeiti, nes vienoje vietoje gyventi pavojinga. Kas nors iš kaimo gali iškulti, o eiti dirbtį į aerodromą nenoriu, nes ten gali kilti dar daugiau įtarimų ir pats seniūnas gali liežuvi pakišti. Atsisveikinės su šeimininke išėjau. Užukau pas Šiupailą. Ten daržinėje įsikūrusi kariška ligoninė. Ne pastebimai priėjės prie sukrautų skiedrų stogams dengti, ketinau surasti paslėptas nuotraukas. Néra. Pamatės mane senasis Šiupaila įspėjo, kad kuo greičiau pasišalinčiau iš sodybos, nes mano paslėptas nuotraukas kareiviai

suradę, dabar gali atpažinti. Miške rado mano paslėptą uniformą ir planšetę. Apsivilkė mano vokiška uniforma kareiviai šoko su „katiušomis“, vaizduodami fricų ir bolševikų draugystę.

Nuėjau į kaimyno sodybą, kurioje žuvo mano ginklo draugai. Sinkevičių sodyboje ramu, tik vakar sanitarine mašina atvažiavusi felčerijų brigada nurengė vokiškus sužeistujų drabužius ir privertė Petrą Šiupailą ir Juozą Sinkevičių iškasti duobę prie keliuko ir palaidoti žuvusiuju kūnus. Pasikalbėjės su Sinkevičiumi, atsisveikinės išėjau keliuku iš sodybos į didijį gyvenimo kelią. Praeidamas minutę tyliai pastovėjau prie žuvusiuju kapo, kur tik sudžiūvusio molio gabalai išdavė Amžinojo poilsio vietą. Ant kapo nebuvo kam padėti gėlių, nebuvo kam apraudoti. Atgulė trys lietuviai kareiviai Suvalkijos lygumų laukuose be pagarbos, be prisiminimo.

## Kelionė į dėdės sodybą

Priėjės Kauno–Marijampolės plentą, sustojau prie keliuko, vedančio į vakarus ir rytus, keletą minučių galvojau, kur pasukti – į vakarus ar rytus? Vakaruose manęs laukė netoliese apsistojęs frontas, pavojingas fronto linijos perėjimas ir nežinomas likimas karo sūkuriuose. Rytuose – netolimi téviškės laukai, artimieji, pažįstami, draugai ir parvergoji Lietuva! Ką aš tuo metu turėjau daryti – ar gelbédamas save eiti į svetimas šalis, per pavojus ir mirtį ieškoti laimės, ar likti Lietuvoje ir kurį laiką nelegaliai pas pažįstamus, artimus gimines slapstytis. Slapstydamasis metus, gal daugiau pragyvensiu, o vėliau vis vien teks bolševikų kariuomenei iš Lietuvos trauktis, mes sulauksime išvaduotojų iš Vakarų. Aš daug kartų kalbėjau, kad

trijų valstybių kariuomenėse tarnavęs, galvoju tarnauti ir ketvirtoje kariuomenėje, bet kieno?.. Su tokiomis mintimis susitaikęs tvirtai nusprendžiau žengti per pratuštėjusi nuo pravažiuojančios rusų kariuomenės plentą į siaurą keliuką, vedantį rytų link.

Mano išvaizda buvo prastoka, net, man atrodė, įtartina. Ant peties nešiausi laukuose surastą grėblį, o ant grėblio koto – ryšulėlį. Vaizdavau einantį šieno grėbtį. Toliau paėjėjės sukau keliuku į pietus, nes žemėlapyje buvau išstudijavęs éjimo kryptį, pačius nepavojingiausius keliukus dédės namų link.

Ar dėl maisto pasikeitimo, ar iš baimės, stipriai skaudėjo vidurius. Gerai, kad laukuose javai, krūmai... Matyt, pakilo temperatūra, skaudėjo galvą, vos vos vilkau kojas. Nusižiūrėjės medžiuose skendinčią gražią sodybą, sugalvojau užeiti paprašyti trumpai pailsėti. Seklyčioje radau aukštą, inteligenčišką, juodbruvę merginą. Paprašiau leisti pailsėti. Mane pasiuntė pas tėvą, greta sodybos su šeimyna kertantį rugių. Aukštas, augalotas senis juoda skrybèle ant galvos į mano prašymą atsakė: „Dabar visokių valkijasi, negaliu priimti, dar apvogs!“ Aš jam paaiškinau, kad iš apkasų kasimo einu namo. Nevalgės, užgéręs vandens ar kažką sukramtęs apsirgau, stipriai skauda vidurius, vos bepaeinu. Norėčiau nors valandėlę, jei ne namuose, tai lauke, kur po krūmu prie namų pailsėti. „Jokiu būdu nleisiu, aptiktų rusai, visą sodybą sudegintų!“ – gal ir teisus senis buvo, saugodamas savo namus. Prisiéjo keliauti toliau. Mažuose gyvenviečių keliuose, mano laimei, rusų karievių nesimatė. Visi jie nuéjo, nuvažiavo plentais ir didesniais vieškeliais į frontą.

Įėjės į nedidelęs sodybos kiemą radau motiną ir dukterį, besitvarkančias sode prie gryčios. Visi kambarių daiktai, lovai, spinta, stalai išnešti į sodą, kad namui degant

išliktų. Paprašiau leisti susirgusiam trumpai pailsėti. Motina lyg nenorėtų, bet duktė mane užtarė. Atsiguliau sode po obelimi ant čiužinio. Ryšulėlį su fotoaparatu, parabeliu padaviau dukteriai padėti į spintą. Ši, nieko nesakydama, kad ryšulys sunkus, padėjo. Po kiek laiko išgirdau kieme rusišką kalbą. Grjō iš kaimyno tėvas ir kartu atsivedė kareivį iš kaimynų sodyboje apsistojusio karinio dalinio. Tėvas, pamatęs mane gulintį, klausinėjo: „Iš kur eini, kas toks?“ Vėl man teko pasakoti sugalvotą istoriją apie grjžimą iš apkasų kasimo: „Kai „niemcai“ pasileido į Vakarus, mes, apkasų kasėjai – į Rytus“. Tėvas juokėsi ir vertė mano kalbą kareiviui. Paskui pradėjo girtis, kad turi šešis hektarus žemės, dar atgaus kaimyno penkių hektarų sklypą, skirtą tarybiniais valdymo metais, o vokiečiams atejus gražintą teisétam šeimininkui. Giria savo vienturtę dukterį ir sako man: „Pasilik pas mus, žentas būsi“. Motina bara: „Kaip tau, tėvai, negėda taip kalbèti“. Dukrelė tyli.

Kareivis atsigulė šalia manęs ant čiužinio. Man net juokinga. Guli du priešai – vokietis ir rusas. O kad jis žinotų su kuo guli...

Apsimetęs miegančiu planavau, kaip reikės išeiti. Kareivis žiūri akis išvertęs, nemiega. Tėvas kažkur nuéjo. Ėmiau nerimauti, kad nepraneštų kareiviams. Pasiskundžiau viduriais, nuéjau į prie kluono esantį tualetą, grįžęs vėl atsiguliau. Po kiek laiko vėl į tualetą. Ši kartą paprashiau merginą nepastebimai atnešti man ryšulį iš spintos. Nutariau pasišalinti iš sodybos. Vos gavęs ryšuliuką, padékojės merginai išėjau į keliuką tarp rugių. Išgirdau kieme rusišką kalbą: „Gdie on, kuda pošol? (Kur jis, kur išėjo? – rus.). Pritupiau rugiuose, pasislépiau, pasiknisiau savo ryšulėlyje... Pro kiemo vartelius pusiau bégom vijosi kareivis. Posūkyje tarp rugių po staigaus garso

pradingo... Griebiau rugiuose pamestą grėblį ir leidausi bėgti pakeisdamas kryptį – tiesiai į rytus. Nutolęs laukais porą kilometrų, girdėjau toluoje padrikus šūvius. Man reikia skubėti pereiti priekyje esantį Marijampolės–Prienų plentą.

Nutaikęs progą, kuomet plentas buvo tuščias, perėjau į vakarus, netoli Igliškelių. Siauras žvyruotas keliukas vedė į Panausupio kaimą. Su parištu ryšulėliu ant grėblio ėjau pažistama vietove keliuko viduriu. Kelio šone, prie mano dėdienės téviškės, Račiūno sodybos, stovėjo du sargybiniai, kareiviai. Ėjau pro juos drąsiai. Kareiviai manęs nieko neklause. Pasukau nuo Panausupio per laukus Marchiukinio link. Ant aukštakos kalvos įsikūrusi raudonų plytų su skardiniu stogu sodyba man kaip orientyras, o nuo ten ranka paduoti – dėdės Glavecko sodyba. Eidamas ežiomis sutikau simpatišką merginą. Užklausiau iš kur eina, atsakė: „Iš Liepynų, Vizbarai“. Pasiteiravau, ar kelyje nesutiko rusų kareivių. Atsakė, kad ne.

Įsiderąsinęs įžengiau į dėdės sodybą, prie vartelių kie-me sutikau dėdienę. Mane pamačiusi apsidžiaugė ir kartu nuliūdo. Klausia: „O kur Jurgis? Kodėl kartu neparejote?“ – ir sužiba dėdienės akyse ašara, man taip pat kažkokis graudulys spaudžia gerklę. Ėmiau raminti dėdienę, kad greitai suras Jurgį, jis kur nors Rusijoje, kariuomenėje tarnauja, o mintyse karti tiesa – negriš, jis žuvęs. Pusbrolis Juozas ir pussererė Petrutė pakvietė mane į gryčią. Petrutė ēmė ruošti vonią, Juozas atnešė savo drabužius. Po pusvalandžio vaišinomės po kaštonu prie namo. Visi klausėsi mano pasakojimo, o vakare su Juozu nuéjome į svirną miegoti. Vos padėjus galvą ant minkštost pagalvės, kūną užliūliavo raminantis miegas. Baigėsi rugpjūčio 2-oji.

## Rugpjūtis Vaitiškėse

Ankstų rytą sesutė Petrutė išvažiavo į Daukšius pas savo seserį Marytę, mano brolių Karolį ir tėtę parvežti man drabužių ir sužinoti, ar artimieji nenukentėjo nuo praėjusio fronto.

Šios vasaros dienos gražios, saulėtos, šiltos, laukuose nusvirusios rugių, kviečių varpos laukė pjovėjų. Artėjant frontui žmonės bijojo kirsti javus ir vežti į kluonus, kad gaisrai nesunaikintų. Laukuose, kad ir išbraidytų, karo metu išvažinėtų javų vis vien kiek nors likę. Dieną atėjo dvi „panelės“ iš miesto atostogauti. Mudu su pusbroliu Juozu išėjome paruošti rugių lauko, kampus apipjaustyti, kad arkline kertamaja galima būtų apvažiuoti aplinkui. Nukirstų rugių pėdus padėjo rišti Mickevičių tarnaitė, „panelės“ ilsegosi. Vakarop grįžo Petrutė, pasakojo praėjusių fronto dienų įvykius. Niekas iš artimųjų ir Daukšių kaimo žmonių nenukentėjo, tik kaimyno Miliaus kluonas ir Daukšių parapijos bažnyčia sudegė. Po lapatais kaštonais sumose valgėme vakarienę, šeimyna didelė, su visais subėgusiais – 10 žmonių. Pietvakariuose fronto dundėjimas ir rausvų kibirkščių juostos – tai šviečiamųjų sviedinių lėkimo trasos.

Kitą dieną dėdienė mane įkalbėjo pakvesti „paneles“ į rugių lauką rišti pėdų. Tamsesnioji, brunetė, éjo su kaimyno tarnaitė rišti mano nukirstų rugių pėdų, antroji, blondinė, medžių pavėsyje nagučius galando. Po pietų abi panelės, palikusios sodybą, traukė į miestą, nepavyko dėdienės sodyboje pasiduoneliauti. Porą dienų Juozas, sėdėdamas ant kertamosios, važinėjo aplinkui rugių lauką, nusvirusių varpų laukas siaurėjo. Aš dalgiu kirtau lauko kampus ir padėjau sesutėms rišti pėdus.

Iš pas kaimyną Mickevičių apsisto jusio armijos štabo atėjė keli karininkai apžiūrėjo sodybą ir tarė: „Rytoj jūsų tuščiame kluone apsistos divizijos ligoninė“. Rugius prisieis į kupetą krauti lauke. Vakarop užklydo pravažiuojantys kariškiai, norėjo paimti jiems reikalingų arklių. Dėdienė griebė arklius už apynasrių. Kareivis čiupo automatą, užtaisė ir nusitaikė į dėdienę. Ši, puolusi ant kelių, nepaleisdama arklių, žegnodamasi šaukė: „Šauk šauk, bet arklių neduosiu!“ Juozas, aš ir Kalėda, Liudvinavo valsčiaus viršaitis, pasislėpę ant tvarto, tik pro čyto lentas žiūrime, negalime rodytis. Kareiviai nusikeikė, paliko arklius ir kieme klūpančią dėdienę. Sūnus Juozas Motinai pasakė: „Mama, kad daugiau taip nerizikuotum dėl arklių savo gyvybe! Paspaus gaiduką ir viskas. Arklių nusipirkсime, o gyvybės – ne!“

Kitą rytą į dėdės sodybą pradėjo eiti šlubi, kreivi, rankas pasirišę ligoniai raudonarmiečiai. Pradėjo valyti kluoną, šalines. Sveikesni ligoniai išgriebė senus paklotų šiaudus, iššlavė, pradėjo iš lentų ręsti ištisinius gultus, lentas padengė šienu ir užtiesė baltu brezentu. Prie kluono durų pastatė sargybinių, o gale kluono iškasė pailgą duobę ir apkaišė berželiais.

Po pietų sunkvežimiui su medikamentais atvažiavo ir dvi jaunutės leitenantės daktarės. Nežinau, dėdienė gerouju ar priverstinai apgyvendino daktares seklyčioje. Visą dieną į kluoną ėjo ligoniai, kitus atvežė automobiliais, o sutemus, kai pietvakariuose dangų raižė šviečiamujų sviedinių juostos ir toluoje girdėjos i kovų garsai, dėdės sodyboje, kieme, po plačiašakiais kaštonais, pravirkdė armoniką ligonis kareivėlis. Sukosi kareivų ir sanitarių poros, po kaštonais stebėdamos šokius stovėjo abi leitenantės – blondinė ir brunetė. Jų, kaip daktarių, ligoniai šokti nevedė. Gal nedrižo, o gal buvo draudžiama. Muzikantas

melodija po melodijos virkdė armoniką, mudu su Juozu stovėdami ant priesvirnio gonkelių taip pat nedrįsome pri-eiti prie leitenančių. Pagaliau, matyt, sužavėtos armoni-kos muzikos ir vakario tylos, abi daktarės išėjo šokti. Lėtu valso ritmu drauge šokančias daktares mudu su Juozu, pa-plojė katučių, perskyréme.

Aš šokau su blondine, man ji labiau patiko. Reikėjo su-sipažinti. „Nadiežda“ – atsakė. Ištarės savo vardą pasa-kiau, kad dirbu pas šį ūkininką. Tą vakarą dar paklausiau, ar joms netrukdyss mūsų, civilių, pažintys. Atsakė, kad ne, visada lauks pakviečiant šokio, o susitikti nesistengti, ji pa-ti, kai laiko turės, susiras mane.

Dar keletą vakarų kieme grojo armonika, sukosi rau-donarmiečių ir sanitarių poros, atrodė, lyg karo nebūtų, tik vakaruose girdimas dundesys priversdavo nepamiršti, kad jis vyksta. Vieną dieną stiprūs, garsūs, dažni sprogi-mai fronte privertė ligoninės personalą susirūpinti. Pra-dėjo ruoštis evakuacijai, išrašinėjo sveikesnius liguos, bet pagaliau vakaruose šurmulyss aptilo.

Vieną priešpietį į kiemą įriedėjo vienkinkis vežimėlis, atvažiavo mano tėtė. Anksčiau apie tokį nelegalų susiti-kimą net nebuvau pagalvojės, o dabar sode, medžių pa-vėsyje susėdome pasikalbėti. Pasakoju savo paskutinių dienų išgyvenimus, apie rusų tankus, slėpimąsi po tiltu ir prisirpusias vyšnias ant gerų žmonių stalo.

Tėtė pasakojo apie savo rūpesčius. Visų mūsų drabu-žius, vertingesnius daiktus, buvusius kupare, artėjant fron-tui, tėtė užkasė prie kluono. Kol vokiečiai buvo, niekas nie-ko neieškojo, tik vokiečiams pasitraukus ir užėjus sovie-tams, grįžęs namo tėvas rado iškastą kuparą. Visi vertin-gesni daiktai buvo pavogti, o knygos, žurnalai išmėtyti lau-ke. Kaminskų Jonas, Overų Motiejus, Pūkų Juozas, Ka-ralių Juozas ir Kasparavičių Juozas nuo pirmos sovietų

okupacijos dienos pradėjo slapstytis, nes su raudonaisiais partizanais susidėjęs Juozas Neverauskas, tik frontui praėjus, stojo į milicijos būrį ir émė kerštaudamas ieškoti vyru. Téviškés sodyboje išikûré lakūnų štabas. Vos užéjus sovietams, paraisčių pievose įrengé „kukurūzninkų–žirgeilių“ aerodromą. Pas tétę Neverauskas atsivaré broli Karoli, reikalavo mano dviračio ir pasakyti, kur pats randuo si. Staté abu prie sienos gasdindamas sušaudysiās. Tik karininkai lakūnai Neverauskà išvaré.

Antrą ar trečią dieną praéjus frontui iš Alytaus atvažia vo buvës karo belaisvis Nikolajus, manës ieškojo, noréda mas su manimi atsiskaityti, nors aš jam nieko bloga nebu vau padarës, dar ir prie bendro vaišių stalo buvau pakvie tės. Su téčiu nutaréme, kad man reikia persikelti į Zasloną ar Medvišius pas mano mamos gimines Mažeikas. Manës ten niekas nepažista, sodybos tarp miškų, galéčiau ramiau gyventi. Išvažiavus tévui, su pusbroliu Juozu aptaréme kelionę aplinkiniu keliu Padovinys–Igliškéliai–Naujoji Uta–Medvišiai, vengiant sutiki pažystamų.

Vakarais daktarës kvieté lošti kortomis „deviatkę“. Man prisiéjo lošti su Nadiežda, o antroji lošé su jaunesniuoju leitenantu, tvarkančiu raštvedybą. Vakare dëdiené paruošë vakarienę, suradome ir truputį „stipresnio“ – dël didesnës draugystės. Rytą jaunesnysis leitenantas ir dar vienas karininkas paprašë atnešti puodelį. Man net akys iššoko, kai sovietinis karininkas išsitrauké iš kišenës flakoną odekolono „Troinoj“ ir pasidaliję pusiau išgérë. Vokiečių ir lietuvių karininkai gerdavo geresnius gérimus, negu sovietų...

Seštadienį Nadiežda pakvieté į rytoj kaimynystéje pas Mickevičių rengiamą koncertą ir liepë būtinai ją pakvies ti šokio. Su pusbroliu Juozu nuéjome pasižiūréti sovietinių karių koncerto. „Viliuku“ atvažiavo pulkininkas, majoras ir

gražuolė kapitonė, laipsnį, matyt, už grožį gavusi. Aplink kapitonę ir Nadieždą tik kapitonai ir aukštesnio rango karininkai sukasi, o leitenantukai tik iš atokiau pažiūri. Prasidėjo koncertas, kurio metu „fricus“ liežuviais pliekė, o man, kaip buvusiam „fricui“, net juokinga.

Su Juozu grįžome namo nepašokę né vieno šokio. Vakare, grįžusi iš koncerto, Nadiežda manęs klausė: „Kodėl manęs nepakvietei šokti?“ „O kaip aš pakviesiu, kada majorai, kapitonai aplink jus sukasi, o leitenantukai tik iš tolo pasižiūri?“

Po kelių dienų sutikusi mane Nadiežda piršteliu kokeitiškai graso: „Nemeluok, tu pas šeimininką ne darbininkas, o slapstaisi. Nebijok, aš niekam nesakysiu. Tavo karišką nuotrauką pas Onutę albume mačiau“. Iš tikrujų pusseserei Onutei buvau dovanojės nuotrauką Lietuvos kario uniforma. Onutę pamatės pasakiau, kad išimtų mano nuotrauką ir pasléptų.

Rugpjūtis. Darbų daug. Pusbroliai padedu derlių numulti. Kai kurie kaimynai gal ir žino, kad aš vokiečių kariuomenėje tarnavęs, o gal ir ne. Į vienišas, nuo kelių nutolusias sodybas mažai kas užeina. Apylinkėje sklando gandai, kad vieną kitą rusų žvalgyba be kaltės suėmė. Aš neturiu jokio dokumento. Pradėjau galvoti, kad toliau taip gyventi negaliu. Be to, netoli, tik už 15 kilometrų – mano gimtasis kraštas, gali sužinoti, kad aš čia gyvenu. Į laukus, kur bedirbčiau, vis ateina leitenantė Nadiežda, net dėdienę įspėjau, kad nesakytų, kur esu, bet ji, matyt, iš tolo pamatydavo. Sako man: „Man draugauti su kareiviais negalima, o prieš karininkus turiu pasirodyti esanti verta karininkės laipsnio. Štai su civiliu, kuris man patinka, galiu susitikinėti, juk jis apie mūsų draugystę niekam nesakys“.

Rugpjūčio antroje pusėje divizijos ligoninė išsikėlė arčiau fronto, pasistumėjusio į vakarus. Tą dieną Nadiežda

išvažiuodama dėdienei pasakė: „Aš žinau, Vincas nuo manės slepiasi, nenori net atsisveikinti, bet aš po karo, jei laimingai baigsis, būtinai pas jus atvažiuosiu“. Nadiežda per tas porą savaičių su dėdienės dukterimis Petrute ir Onute buvo taip susidraugavusi, jog sakė: „Aš čia, Lietuvoje, atradau žmonių ir tikrą téviškę. Po karo iš Lietuvos niekur nevažiuosiu, nes pamačiau, kaip Lietuvoje žmonės gyvena.“ Su tokia nuomone daktarė Nadiežda, sovietų karininkė, išvažiavo fronto link.

Pasitarės su pusbroliu Juozu ruošiausis važiuoti parsi- vežti palikto fotoaparato ir atiduoti Šiupailoms jų drabužius. Išvažiavau rugpjūčio 20-ąją, sekmadienio rytą, išstudiavės visus nepavojingus keliaus. Sklandė gandai, kad jau nus vyrus gudo armijon, o įtariamuosis areštuoja ir kiša į enkavédistų užimtų namų rūsius ar iškastas duobes miškuose. Važiuoju pro Patašinę, kertu Marijampolės–Prienų plentą, pamirške pro Sasnavą, pro tas prieš tris savaites vykusią kautynių vietas. Pamirške nosi neužsiemus pravažiuoti neįmanoma, baisus dvokas, matyt, krūmuose dar pilna neužkastų žmonių ir gyvulių lavonų.

Pamirškės keliuku pasukau į Šiupailos sodybą. Namuose radau tik senąjį Šiupailą. Atidaviau drabužius, padékojau ir paprašiau fotoaparato. Senis atsakė: „Išgelbėjai gyvybę, o dar fotoaparato ieškai!“ Niekur neradau, matyt, tiesa, kad rusų kareiviai suradę. Ketinau eiti pas moterį, pas kurią gyvenau, bet senasis Šiupaila pertarė: „Nereikėtų ten eiti, nes kaimynas (tas, kuris mane „samagonu“ vaišino) į bolševikų pusę suka“.

Nuėjau į miškelį, kur uniformą ir planšetę buvau paslėpęs. Nieko, nė kvapo nelikę. Gaila planšetės, „Efen“ brauningo 6,35 mm kalibro ir fotoaparato, bet, kaip sakė Šiupaila, nér ko gailėtis, išgelbėjau gyvybę.

Užėjau į Sinkevičiaus kiemą. Praeidamas sustojau prie

žuvusių karių kapo. Tuo laiku iš bažnyčios parvažiavo Šiu-pailų jaunimas. Jaunesniams Šiu-pailiukui užsiminė apie fotoaparatą. Ir jis tvirtina atseit rusų kareiviai iš kambario išneše... Vakarop pro Sasnavą be jokių įvykių sugrįžau į Vaitiškes dėdienės sodybon.

## Slapstymasis Zaslonoje

1944 metų rugsėjo 1-osios ankstų rytą su Juozu Glavecku išvažiavome iš Vaitiškių. Kelyje prie Paužiškių kaimo sutikome važiuojantį Kubertavičių, Daukšių kaime vadinamą Vainičium. Nusisukęs, lyg kažko vežime ieškodamas, kad ne-reikėtų sveikintis. Už Naujosios Ūtos, Kunigiškių kaime su-stojome pas Marcinkevičių. Jų laukuose buvo „kukurūzninkų–žirgelių“ aerodromas, keli lakūnai gyveno seklyčioje. Vi-są kelionę nesutikome jokių kareivių.

Apsistojome pas pusseserę Magdutę Mažeikienę Med-višių kaime. Čia gerai slapstytis – aplink iš trijų pusų vin-giuoja medžiai ir krūmai apaugęs sraunus upelis. Už 500 metrų rytuose – Deksnės miškas. Pietuose už upelio apie vieno kilometro atstumu – Balbieriškio giria. Antanas Mažeika (pusseserės vyras) visą rudenį dirba pas ūkininkus, kuliajavus, ir tik retkarčiais pareina namo. Mums besikal-bant, pusseserės sūnūs Kazys ir Vincas, man, kaip karo ži-novui, papasakojo apie visus frontui praėjus likusius tro-fėjus: ginklus, granatas, šovinius ir kitokią neaiškią gink-luotę. Patariau viską paslėpti.

Lieptu per upelį persikėlę ėjome su Kaziu Mažeika į pusbrolio Antano Mažeikos sodybą Zaslonos kaiman. So-dyba pastatyta lygiame lauke, apsupta šimtamečių, apsama-nojusių sodo medžių ir ažuolų. Pro sodybą į rytus paprastas duobėtas kelias kilometrą tėsiasi į Prienų–Balbieriškio

plentą. Šis kelias eina per sraunaus upelio aplūžusį medinį tiltą, siauru 200 metrų pločio tarpgiriu, tarp Balbiergirės ir Deksnės miško. Iš pietų pusės jį supa Balbieriškio girios juosta ir didžiulių ažuolų masyvas pusbrolio pievoje. Į vakarus tas netvarkomas duobėtas kelias eina pro pa- miškėje įsikūrusių kaimynų Povilionio ir Balbieriškio valsčiaus viršaičio Laukaičio, tik prieš porą savaičių areštuo- to, sodybas. Šiaurinėje sodybos pusėje, už 200 metrų, lauko lygumų pakriaušėje, medžių ir krūmų šešelyje, srau- naus upelio vandenys sruvena į Lietuvos upių galiūną Ne- muną. Nepageidautinas tik nuo Balbieriškio per girią pra- mintas takas, išeinantis į duobėtą kelią prie pat sodybos. Namuose – pusbrolis Antanas su žmona Anele ir trimis mažamečiais vaikais. Aplink dar nebaigtį nuimti laukai, frontui praeinant išvažinėti, ištrypti javai.

Pirmomis dienomis susipažinau su vietove, kaimynais. Kol kas naktį miegu seklyčioje, dieną padedu lauko darbus dirbti. Frontui užėjus, savaitę pabuvę sovietų karei- viai išskerdė kiaules, avis, liko tik viena karvė ir pora arklių. Padedu kulti javus, arpuojame grūdus, sijojame, kad smulkios dirsės išlėktų į atliekas, o pilnesnės su rugiais by- rėtų duonai. Raminu juos, kad dar gerai gyvename, tro- besiai sveiki, gyvulius su laiku užsiaugins, o duonelė – „ne marti“, kitą metą geresnė bus. Man nesmagu, kad aš jiems apsunkinau ir taip nelengvą gyvenimą, bet jie sako: „Ne- paisyk nieko, jei tik tau tokia duonelė tinkta valgyti, gyvenk pas mus, kiek nori“. Aš plikas kaip tilvikas, tik drabužių tu- riu, o už maistą tegaliu atsilyginti darbu.

Susipažinau su kaimynais Pavilioniais, kurie mane pri- ėmė kaip pusbrolių Glavecką. Kol kas apylinkėje ramu. Už poros kilometrų Medvišių kaime apsistojęs sovietų dalinys. Kareiviai retkarčiais atslenka į kaimą.

Vieną gražią pavakarę atbėga uždususi kaimynė

Pavilionienė, šaukdamasi pagalbos. Atėjė du girti sovietų kareiviai pradėjo prie jos ir dukters kabinėtis. Dukterį išsiuntė bėgti į mišką, o pati, išsisukusi nuo girtų kareivių, atbėgo pas mus. Traukiu iš pasvirnės paslėptą parabelį ir per rugienas pas kaimynus. Su manimi neatsilikdama bėga ir sodybos šeimininkė. Prie sodo kampo suabejoju, ar veržtis į kambarį. Namuose buvo likusi senutė, šeimininkės motina, todėl pasislėpęs už klėties kampo pasiunčiu šeimininkę į vidų pažiūrėti.

Po nedidelio triukšmo vienas kareivis iš gryčios išbėgo į lauką, o antrajį šeimininkę su šluota ryžtingai išmušė pro duris, nors anas laikė paruoštą šauti šautuvą. Pasirodo, kad tas paskutinysis norėjo senutę išžaginti. Kareivis buvo stipriai įsiutęs ant šeimininkės, bet pamatę mane, stovintį prie klėties, kareiviai išslūkino iš kiemo. Nuo tada ēmiausi atsargumo – iš seklyčios perėjau į kluoną ant nekultų javų miegoti.

## **Pirmoji nelaukta diversija**

Jaunuoliai, Mažeikų Kazys ir Urbonų Antanas, man papasakojo, kad upelio pakrantėje, krūmuose radę kažkokį nežinomą ginklą, panašų į vamzdį. Vieną popietę nujome pažiūrėti. Tai 1,5–2 metrų ilgio paprastas skardinis vamzdis, gale – minos pavidalo užtaisas, prijungtas plonomis vielutėmis, ir nuleidžiamas užtaisas. Atsargiai padėjome ginklą ant upelio šlaito, ir iš uždangos patraukiau 10–15 metrų virvutę. Driokstelėjo galingas šūvis ir degantis ugnies kamuolys nuskrido virš Balbieriškio girios, sukeldamas galingą sprogimą. Visi trys kaip kurapkos slėpdamiesi nubégome į Medvišių kaimą pas Mažeiką ir sėdėjome kambaryje stebėdami aplinką. Praėjo valanda, kita,

jokie kariniai daliniai neatvyko. Įvakarą lyg niekur nieko parėjau lauko keliuku į Zasloną. Grįžęs iš Balbieriškio pusbrolis Antanas vakarienaudamas papasakojo: „Šiandien po pietų, giedram orui esant, nei vokiečių lėktuvams neužskridus, iš kažkur atlėkės sviedinys trenkési į lėktuvą, stovėjusį lauko aerodrome. Po sprogimo pavojui sukilę kareiviai niekaip negaléjo suprasti, kaip tai atsitiko“.

Antanui papasakojaus mūsų ginklo bandymo istoriją. O rytojaus dieną apie sprogimo rezultatus pasakiau savo bendrininkams ir uždraudžiau apie tai kalbèti. Tai buvo pirmoji nelaukta diversija.

Tuoj po to įvykio prasidéjo kitos bédos. Kaimyno Damino Povilionio pradéjo namuose ieškoti enkavédistai. Daminas iš namų pasišalino. Pas mane pradéjo lankytis ir kartu slapstytis jo brolis Kazys. Retkarčiais naktimis abu kartu miegodavome kluone, kopéčias į viršų užsitraukę.

Vieną parytį kieme išgirdome didžiulį rusišką erzelį. Į kluoną, atsidarę duris, jéjo keletas kariškių. Pasitarę ruošési ant šieno miegoti. Kaziui liepiau sléptis javuose, o pats stebéjau, ką kareiviai veikia. Nužiūrėjës, kad miegantieji nepavojingi, ryžausi nuo javų nulipti, kaip šeimininkas. Tiesa, kai išéjau į kiemą, kareivių vyresnysis paklausë: „Ar nuo kariuomenės slapstaisi?“ Atsakiau, kad visai ne, aš visuomet ant šieno miegu, nes vasarą kambaryje per šilta. Nutaikës progą ir Kazį Pavilionį nukéliau nuo kluono ir liepiau varyti namo. O sovietų kareiviai išsimiegojë patraukë savais keliais.

## Dokumentų įsigijimas

Susirūpinau, kad reikia pasidaryti kokius nors dokumentus, įrodančius mano asmens tapatybę. Už kelių dienų

išsirengiau sraunaus upelio pakriaušėmis į Skersabolio kaimą pas Kazį Kundrotą, taip pat mano pusbrolių. Prięjės Marijampolės–Prienų plento tiltą, apmažėjus judéjimui, perėjau į kitą pusę ir keliuku – į Skersabolio kaimą.

Pusbrolio Kazio sodyboje, frontui praeinant, sudegė tvartas ir gyvenamasis namas. Išliko svirnas ir kluonas. Žmona su mažais vaikais gyvena kaimyno Kleizos sodyboje. Pusbrolis pažadėjo apsilankytį pas buvusį Šilavoto valsčiaus viršaitį Stravinską ir gauti man nors blanką laikinam pasui. Pusbrolis Kazys ir jo kaimynas Kleiza pradėjo skūstis, kad pašilyje ir šilo pakraštyje métosi nežinomos minos ir kitokie ginklai, pavojingi vaikams, gyvuliams ir praeinantiems žmonėms. Paprašė padėti surinkti ir išsprogdinti. Sutikau. Kaimynų vaikų paddedamas surinkau į gilią apgriuvasių bulvių duobę cancer faustus, minas, tolą, granatas ir kitas sprogstamąsias medžiagas ir apkrovėme šakomis. Viską paruošę, net sargybų postus išstatę, apžiūrėję, ar arti nėra rusų kareivų, užkūrėme ugnį. Atsiatraukėme į nepavojingą zoną. Net langų stiklus sudrebino driokstelėjės sprogimas, išnešdamas į padangę didžiulių ugnies ir dūmų kamuolių.

Vakare, pradėjus temti, pradingo pašilėje besiganiusi karvė. Pusbrolis Kazys émė barti žmoną Katariną, kodėl nesužiūrėjo karvės. Liepė eiti į šilą jos ieškoti. Išikišęs į barnį, paprašiau pusbrolio nebarti žmonos, o brolienę – pasilikti namuose ir pats išėjau tos karvės ieškoti. Suradau ja šile, krūmuose, ir parvariau namo. Kitą rytą sutariau atėti už savaitės, gal per tą laiką ir dėl dokumentų kas nors paaikškės, be to, padėsiu pusbroliu bulves nukasti. Vėl tais pačiais takais grįžau į Zasloną.

Savaitė greitai prabėgo. Prie mudvieju besislapstančiu prisidėjo prie pat Prienų–Balbieriškio plento gyvenantis Petras Vaitulevičius. Tuo laiku buvo paskelbta vyrų, gimusių

1908–1926 metais, mobilizacija. Kai kuriuose rajonuose NKVD kareiviai jau gaudė jaunus vyrus, grupėmis laikė kaip kalinius su sargyba ir varė į naujokų surinkimo punktus. Iš ten – į Vakarus, frontą. Slapstydamiesi daugiausiai sédėjome gryčioje, tik pusbrolio vaikai Algis ir Aldutė, būdami 5–8 metukų, su malonumu zujo po sodą ir pranešinėjo, kas iš kur ateina.

Sutartu laiku vėl keliauju į Skersabalį. Iš pusbrolio Kazio sužinau, kad pas kaimyną Kleizą apsistojęs atitraukto nuo fronto karinio dalinio šstabas. Seklyčioje gyvena pats pulkininkas. Kišu savo parabelį į šiaudus ir einame kasti bulvių, o miegoti – pas kaimyną Kleizą. Su Kaziu vakare kambaryje kombinuojame „asmens pažymėjimą“ laikinojo Lietuvos Respublikos paso blanką su valsčiaus viršaičio antspaudu, tik Vytis „broliškos respublikos“ laikais išpjautas. Parenkame lietuvišką monetą ir jos pagalba antspudo viduje įspaudžiame Vytį. Ne visai gerai išėjo, bet nusprendėme: rusas – nesupras, o lietuvis – ne kiekvienas ką nors sakys. Kaimynas studentas Juozas Kleiza pasirašė už viršaitį. Pavardę pasirinkau ne savo, o gimininingą – Simaitis. Seniau mano tėvus vadino Simanais, nors tėtė taip pat Simanas, bet tėvavardį užrašiau senelio Jurgio. Vardą pasilikau savo. Naktį nakvojome ant aukšto, o dieną kaip savas sukausi tarp visų.

Pas mus į kambarį ateina pulkininko pasiuntinys, o į seklyčią įsileidžia tik šeimininkų dukterį Onutę. Dieną šeimininkai „sumastė“ iš seklyčios išnešti spintą. Padėjau ir aš. Tuo pačiu apžiūrėjau pulkininko darbo ir poilsio kambarį. Lauke – vienas sargybinis, klojime – nedidelis būrys kareivų. Nustačiau, kad Kleizos sodyboje – pulko šstabas ir sargybos būrys. Karinio dalinio likučiai apgyvendinti gretimose kaimyninėse sodybose.

Pusbrolio žmona Katarina, nuoširdžiai dėkinga man už

surastą karvę ir užtarimą, pasiūlė nuvažiuoti į jos téviškę, Bačkininkų kaimą, pas tévus pasikalbèti dèl tolesnio slaps-tymosi žiemą jų sodyboje, nes ir Kundrotai su šeima ir gy-vuliais ruošiasi žiemoti tévų sodyboje. Kitą dieną, sekma-dienj, anksti rytą su pusbroliu Kaziu arkliais išvažiavome per Prienų šilą į Bačkininkus. Atsargai pasièmiau naujai paruoštus dokumentus. Kelyje nieko nesutikome.

Už plento, trečiame Pakuonio kelio kilometre, lygiame, atvirame lauke – Bačkininkų kaimas. Tik vakarinia-me kaimo pakraštyje išlikusios trys sodybos. Visas kaimas sunaikintas įnirtingų kautynių metu. Jos tévų Sabaliauskų sodyba – visiškai nenukentéjusi. Šeimininkas, aukštas, tiesus žmogus, 1905 metais rusų–japonų kare praradës de-šiniąją ranką žemiau alkùnës. Neprilausomos Lietuvos laikais gavo invalidumo pensiją. Ùkis 30 hektaru, sodyba gerai sutvarkyta. Suaugusi šeima: sùnus ir keturios duk-terys. Sutinka priimti žiemai. Aš pažadu padëti dirbtì sun-kesnius ir namų ruošos darbus. Aptarë reikalus tuo pačiu keliu grìžome į Skersabalì, o rytą iškeliavau į Zaslona.

## Apkasù kasimo linijoje

Mano laimei, visi gaudymai į Raudonajà armijà lyg nu-blësta. Tartupio – sraunaus upelio kairiajame krante visu Panemunës ruožu, 2–3 kilometrai nuo Nemuno, prade-dami kasti gynybos apkasai. Sovietai dar nepastiki savo jé-gomis, ruošiasi sutikti grìžtančius vokiecius. Iš aplinkinių ir tolimesnių kaimų suvarë darbams žmones: senius, mer-ginas ir vieną kitą jaunuoli. Šie éjo norëdami išsisukti nuo šaukimo kariuomenén, nes apkasù kasimui vadovavo ke-li iš fronto sugrąžinti berankiai, šlubi kareiviai, į niekà ne-kreipiantys dëmesio, tik prižiùrintys apkasù kasimo normas,

o už butelį kitą atleidinėjantys nuo darbo.

Apklausinėjau, kur kokių kaimų žmonės dirba, kad nesutikčiau pažįstamų. Pas Medvišių Mažeiką ir Zenkevičių gyvena visa „šleivuju“ vadovybė. Mane, nors ir nekasantį, laiko lyg savą, nes kartais „paddeda“ kai kam išsipirkti nuo darbų. Su „šleivaisiais“ išgerti stikleliai man išeina tik į gerą. Vakarais dirbantieji apsistoja nakvynės stambesniuose ūkiuose. Senieji ilsisi, jaunimas šoka. Neilgai tėsėsi laimingos dienos. Rytprūsių žemén po įnirtingų kautynių įžengė nenugalimoji Raudonoji armija. Dėl tos ar kitos priežasties apkasų kasimą nutraukė, žmones paleido namo.

Laikraščiuose pasirodė dar viena apgaulinga, viliojanti akcija. Ivairaus amžiaus vyrai gali laisvanoriškai stoti į rajonų miesteliuose steigiamus pagalbinius milicijos būrius tvarkai palaikyti. Stojantieji bus atleisti nuo karinės tarnybos. Petras Vaitulevičius, slapstydamasis su manimi ir Kaziu Povilioniu, klausė patarimo – ar slapstytis, ar stoti į pagalbinę miliciją. Iš karto dvejojome, bet jaunu vyrų gaudymas į Raudonąją armiją padažnėjo ten, kur slapstėmės – Vaitulevičiaus sodyboje, prie pat Prienų–Balbieriškio plento. Manėme, kad plentu knibždant kareiviams ir automatinoms, niekas nesugalvos, jog galime čia slapstytis.

Vieną dieną aš Petru patariau: „Stok į tą pagalbinę miliciją, gal mėnesį kitą nepapulsi į frontą, o tada gal jau ir karas baigsis“. Petras Vaitulevičius įstojo į pagalbinių gretas, o su juo ir Mažeikos kaimyno Bulotos sūnus. Man tai nepatiko. Pusbrolis Antanas su kaimynais Bulotais nesugyveno. Bulotams buvo aišku, kad aš ne iš geros valios čia tarp miškų atsiradės.

Nuo keliuko praeinančių ar į sodybą užsukančių kariškių stengdavausi pasislėpti. Kartą darbuojantis sode netikėtai užklupo penki „pagalbininkai“, tuo laiku dar nevadinti stribais. Pasislėpti nepavyko, tad toliau ramiai prie

pašiūrės kapojau malkas. Prięjė pasiteiravo, kas aš toks. Atsakiau, kad nuo Liubavo, iš sudegintos sodybos atsikėliau pas gimines gyventi. Jei reikia, galiu parodyti dokumentus, esančius kambaryje. „Pagalbininkų“ vyresnysis atsakė: „Nereikia. Mes ieškome Damino ir Kazio Povilio nių“. Tapo aišku, kad Kaziui slapstytis namuose nesaugu. Taip jam ir patariau.

Pusbrolis Antanas, eigulys, parėjęs iš darbo papaskodavo, kad tai vienoje, tai kitoje gyvenamojoje vietovėje praėjusios „oblavos“ – jaunų vyrų gaudynės į Raudonąją armiją.

## Enkavėdistų naguose

Vieną lapkričio dienos rytą, jau baltam šerkšnui padengus žemę, pas mane atėjo Kazys Povilionis. Užsikabinę lauko duris iš sodo pusės tarémés, kur slapstysimės dieną. Pusbrolio žmona Anelė, lauke pašiūréje bruko linus. Nelauktai negirdėtai į kambarį iéjo trys kariškiai su durtuvais ant šautuvų. Pasisveikinę pasiteiravo manęs, siek tiek kalbančio rusiškai, kas aš toks. Aš nesutrikės atsakiau: „Esu šeimininkas. O šis vyrukas yra mūsų darbininkas“. Kazys, pamatęs kareivius, išbalo kaip drobė. Vyresnysis paklausė: „Ar ne kaimynas iš gretimos sodybos?“ Atsakiau, kad ne.

Šeimininkė, pastebėjusi jeinančius į gryčią kareivius, nepasimetė, atėjo į kambarį linų pasiimti. Pradėjo mudu su Kaziu barti, ko sédime, nesiimame darbo. Paémusi ryšulį linų padavė Kaziui ir liepė nešti, o pati su antruoju ryšuliu išėjo. Šeimininkei ir Kaziui išėjus, enkavėdistų vyresnysis vėl paklausė: „Ko šeimininkė barėsi ir kodėl negrižta išėjės jaunuolis?“ Atsakiau: „Barasi, nes ilgai neišeiname į darbą. Jei darbininkas jums reikalingas, einu jį

pašauksiu“. Išėjės paklausiau moterų, kur Kazys. O tas jau Deksnės miške. Aš irgi į kojas – per lauką į sraunaus upelio pakriausę. Dar nepribėgės krūmų, išgirdau šūvius sodyboje, pro šalį prazvimbė kelios kulkos. Nors šūviai kartojosi, bet aš jau buvau prie upelio, krūmuose, o už upelio greta ir Deksnės giria. Girioje suradau Kazį Povilionį. Kiek palükėjė girios pakraštyje ir matydami, kad pavojujus negresia, pro Zinkevičių sodybą, esančią ant kalniuko, patraukėme pas Medvišių Mažeiką, kur pradienojė pasilikome nakynei.

Gal būčiau ir nenakvojės pas pusseserę Magdutę, bet kaip išeisi, jei dvi simpatiškos merginos iš Būdos ir Putriškių kaimų atėjusios padėti kopūstus į statines dėti. Su jomis Magdutė susipažino, kai apkasus kasė. Merginos pjaustė kopūstus, dėjo į statines, Magdutė pylė druską ir prieskonius, o aš su didele medine „šlėga“ mušiau, presavau, kol viršuje „rasalas“ pasirodė. Po visų darbų Magdutė nepagailėjo ir puslitri „samagono“ prie vakarienės pakisti.

Ryte neskubėjau grįžti į Zasloną. Apsižiūrėjės, kad aplinkui sovietų kareivių nėra, atsargumo verčiamas tik piebums nutariau vykti pasiimti savo daiktus ir pereiti į sau gesnę vietą. Pusbrolis Juozas Glaveckas iš Vaitiškių, dar apkasų kasimo metu atvažiavės pasakė, kad mano tėtis buvo nuvykęs prie Naujosios Ūtos, į Girininkų kaimą, pas Sabaliauską, mūsų tolimą giminę, ir ten susitarė, kad aš pavojaus atveju pereičiau slapstyti jų sodybon.

Buvo pats vidurdienis, éjau šerkšnota žeme. Zaslononeje namuose radau tik pusbrolio žmoną, stūmoklémis užsidariusią lauko duris. Man pabeldus į langą, išileido pro sodo duris. Pasakojo, kad vakar mums pabėgus enkavēdistai keikėsi paleidę mus iš rankų. Tariau: „Aš pas jus toliau gyventi negaliu, bijau čia slankiojančių rusų ir „pagalbininkų“, ieškančių savo kaimynų“.

Brolienei pasiūlius prieš kelionę pavalgyti, sėdausi prie stalo. Gal įpusėjės, išgirdau sode sušalusiu lapų šnarėjimą. Pažiūrėjės pro langą pamačiau du kareivius su atstačiais šautuvais slenkančius per sodą. Greitai pašokės užsimečiau kailinukus ir – į seklyčią. Paprašiau iš sodo pusės lauko durų neatidaryti, tik iš kiemo, ir įsileisti kareivius vidun. Galvojau, kad tuo momentu iššokės pro seklyčios langą per tvorą pabėgsiu į mišką. Šeimininkė buvo ne iš bailiujų, apsimetė lyg neprigirdinti, lyg rusiškai nesuprantanti. Per langą apžiūrėjės, kad kieme kareivių nėra, atkabinės langą laukiau, kol šeimininkė įleis kareivį. Girdéjau durų beldimą iš kiemo pusės, šeimininkės gan ilgoką, garsią kalbą prie durų. Nusprendės, kad kareivis jau viduje, atidarės langą iššokau. Šokant per tvorą pasivijo griežtas rusiškas: „Stoj!“ Sudžeržgėjo užtaisomas automatas. Pažvelgiau durų link, prie jų stovėjo į vidų nejleistas kareivis. Iki tvarto kampo per kiemą – apie 15 metrų. Greitai susiorientavės, kad nepabėgsiu, peršokės tvorą sustojau. Pakėliau rankas ir vaidindamas besišypsantį artėjau prie kareivio. Karelvis paklausė: „Kodėl bėgi?“ Atsakiau: „Išsigandau. Vakar gaudė, šiandien gaudio, nenoriu varomas į darbus eiti, todėl ir bėgu“. Tuo momentu atsiderė durys ir šeimininkė šaukdama: „Naši chozeina! Naši chozeina!“, paprašė kareivį užėiti vidun. Visiems kareiviams suėjus grycion, pastebėjau – tai tie patys, nuo kurių vakar pabėgome. Galvoje sukosi, ką toliau daryti. Užklaušiau: „Ar leisite man pavalgyti?“ Vyresnysis atsakė: „Kušai kušai“ (valgyk valgyk). Tuomet paprašiau šeimininkę ir kareiviams pasiūlyti pavalgyti. Tie pasispypriojė sutiko. Nepaleisdami ginklų iš rankų, susėdo. Šeimininkės lietuviškai paprašiau, kad iš svirno atneštų „puslitri“ ir pati pasišalintų iš namų. Atnešus „puslitri“, kareiviai mane privertė pirmą išgerti nepilną stiklinę. Baigus gerti

butelį, nutariau atnešti antrą. Man išėjus, kartu išsekė ir kareivis su šautuvu. Nutariau tol girdyti, kol atsiras proga pabėgti. Tuštinant antrą butelį, man kilo mintis – o gal manęs iš viso neims. Reikia pasitikrinti. Gerdamas paklausiau: „Man reikia pasiimti maisto? Jūs mane areštuosite?“ Dar pridūriau, kad turiu dokumentus ir galiu parodyti, bet vyresnysis atsakė, kad nereikia, jiems kaimynas reikalingas ir pirštu pro langą parodė į Povilionio sodybą. Dar pridūrė, kad galiu ramiai gyventi, tik kuryra vakar pabėgęs darbininkas, gal jis ir buvo kaimynas? „Nežinau, aš jo nuo vakar nesutikau. Gal išsigandęs nubėgo pas tévus ir vargu ar begriš, o kaimyno nuo fronto praéjimo nemačiau, gal į Vokietiją pabėgęs?“ – atsakiau. Įtikinti, truputį apkaušę kareivėliai ketino išeiti.

Už „geraširdiškumą“ aš juos dar norėjau „puslitriu“ pavaišinti. Man išėjus trečio „puslitrio“, kareiviai iš kambario néjo. Galėjau pabėgti, bet kam, jeigu neima. Atnešus butelį gerti atsisakė, bet pasiémė su savim. Atsisveikių pažadėjo, kad kaimyną būtinai pagaus, ir išėjo.

Besislepianti šeimininkė, pamačiusi išeinančius kareivius, sugrižo į trobą. Džiaugėsi, kad viskas gerai baigėsi. Vis kartojo: „Gerai padarei, kad sustojai, galėjo ir nušauti...“ Susiruošęs savo „duonmaišį“, įsidėjęs į kišenę parabelį, palaimintas pusbrolio žmonos Anelės, išėjau savos laimės ieškoti.

## Gaudynėse Girininkų kaime

Eidamas pro Medvišių kaimą užėjau atsisveikinti su pussesere Magdute. Nutariau keliauti į Girininkų kaimą pas Sabaliauską. Mums bekalbant atėjo pusseserės vyro brolis Kazys Mažeika iš Kunigiškių kaimo. Jis papasakojo, kad Pilotiškių, Budnykų kaimuose vyksta intensyvios

vyrų gaudynės į Raudonąją armiją. Kaziui būnant namuo-se, tų kaimų pusėje girdėjos reti šaudymai. Pradėjus temti abu su Kaziu Mažeika upelio krantais slapstydamiesi éjo-me ligi Kunigiškių kaimo. Kazys man parodė savo sodybą ir paprašė praeinant pro šalį nepamiršti aplankytį. Jis la-bai nekenčia atsibasčiusių iš svetimos šalies skarmalių, apiplyšelių, skelbiančių būsimą „roju“.

Vengdamas gyvenviečių ir atskirų sodybų, pasukau per laukus, Ūtos giraitės link. Taikiau per vidurį girios, kur nė-ra sodybų. Vakare ir naktį girioje enkavédistų neturėtų būti, nors toluoje, kaimuose, retkarčiais girdisi pavieniai šūviai. Pagal miško linijas ir kompasą nesunkiai pasiekiau giraitės šiaurės vakarų pakraštį, o nuo giraitės už pus-kilometrio – ir Sabaliauskų sodyba. Apžvelgęs kiemą, pro langą – gyvenamajį namą, tyliai pabeldžiau į duris. Išėjo pats šeimininkas. Prisistačiau, kas esu ir kokias reikalais atėjės. Pa-kvietė į vidų. Kambarje – šeimininkė ir dvi mažametės duk-terys. Išskalbėjome. Girininkų kaime šiandien buvo ramu.

Prieš mėnesį pas Sabaliauskus atvykės mano tėtis pa-liko man drabužių, baltinių. Nakvojau svirne. Ryte ramu. Atėjo kaimynas, susėdome prie stalo, prie buteliuko. Stai-ga žiūrim – kieme enkavédistai. Nepasimetu, kambarje tamsoka, greitai palendu už stalo po suolo, o šeimai ir sve-čiui patariu apsésti stalą. Iėję į kambarį kareiviai teirau-jasi, ar nėra šaukiamojos amžiaus jaunuolių. Išgirdę atsa-kymą, kareiviai išeina atsisakę net stikliuką išgerti. Išlen-du iš po suolo ir toliau tēsiame pokalbi.

Tuo laiku atėjo kaimyno sūnus, dar kariuomenėje ne-tarnavęs. Taigi mūsų, vyrų, dar padaugėjo. Ir vėl pastebi-me pro langą, kad kieme enkavédistai. Lekiam pro duris. Jaunuoliui patariu išbègus lauk šokti per tvorą ir gulti. O aš jau nespéju, nes kareiviai čia pat, prie durų. Lauko ir prie-angio durys atsidaro į prieangio pusę, vienu metu atdaros

abejos durys pridengia tamsoką prieangio kampą. Tuo pasinaudodamas pasislepiu kampe už atvertų durų. Karieviams suėjus į kambarį šeimininkas duris uždarė, aš tuo metu – pro lauko duris, per tvorą, vos ne ant gulinčio jau nuolio užšoku. Iš abiejų sodybos pusių per laukus éjo kailiniuoti kareiviai. Greitai susiorientavęs, ištraukiau tvoros skersinį, paémiau po pažastimi, vaizduodamas šautuvą, jau nuoliui liepiau eiti pirma. Iš tolo atrodžiau, lyg kareivis, varantis sugautą civilį. Mano batai, pilkos kariškos kelnës, rudi kailiniai ir pilka kepurė, isivaizdavau, iš tolo niekuo nesiskyré nuo toliau einančių kareivių. Éjome sodybos, esančios 50 metrų nuo pagirio, link. Priéjé sodybą, dengdamiesi pastatais ir medžiais, sprukome į girią. Šalia girios pasigirsta keletas šūvių. Keičiame bégimo kryptį – Naujosios Útos link. Pabégéjé 200–300 metrų pasitariame, ką daryti toliau.

Žemai pasilenkę peréjome kvartalinę liniją. Suradę tankų eglių gojelį sulipome į šakotas egles. Nesame tikri, kad enkavédistai nešukuos nedideles Útos giraitės. Po kurio laiko pasigirdo pavieniai šūviai abiejose girios pusėse ir netoli praeinančių kareivių šauksmai. Nutolus šūviams ir karieviams, atsargiai grížome į Girininkų kaimo pakraštį. Stebėjome sodybas. Lyg ir nieko nematyti, bet dieną eiti į kaimą vengéme. Susédę tankiame eglyne laukéme vakaro. Pradéjus temti, nieko įtartina nepastebéjé, grížome į kaimą, kiekvienas į savo sodybą.

Grižus pas Sabaliauskus, visa šeima apsidžiaugé, nes nežinojo, kas mums nutiko. Rytą mane išbudino jaunesnioji – 12–13 metų Sabaliauskų dukrelė, atnešusi pusryčius. Valgant kieme pasigirdo šunų lojimas, rusiški šauksmai. Valgi paslėpęs, slepiuosi javų „frunte“, giliai pagal sie-ną. Girdžiu atidarant klojimo duris, rusišką kalbą. Pagaliau viskas nutilo. Po kurio laiko išgirdau šiaudų šnaréjimą, lyg šuns uostymą, žingsnius kluone, nesuprantamą

kalbą ir šuns amsėjimą. Pakasa kojomis, pauosto, padri-kai paloja. Nejaugi enkavēdistai su šunimis vyrų ieško? Pa-galvojau, kad „frunte“ po šiaudais paslėpti nebaigtis pus-ryčiai. Nieko nematau. Išsigąstu – užtrauksiu namams bė-dą, kai mane suras su ginklu šiauduose. Kalba, žingsniai nutyla, bet šuo kapsto šiauduose, pašniurkščia, loja. Ra-minu save, stengiuosi nejudėti, neerzinti šuns, kad nepra-dėtū stipriaus loti. Vakare pradėjus lauke temti išgirstu jau-nesnės Sabaliauskų dukters šauksmą. Išlendu. Ji pasako, kad viskas nurimę, dieną po kaimus slankiojė kareiviai va-karui apsistojo Naujojoje Ūtoje.

Man atėjus į kambarį, šeimininkė uždengė langus. Iš-aiškėjo, kad šuo, įvaręs man baimės, – pačių šeimininkų, nuo grandinės paleido, kad bégiodamas lojimu praneštų apie artėjančius enkavedistus ar atbaidytų neprašytus sve-čius. Tris dienas siautę enkavēdistai aprimo. Sugaudytus keliolika vyrų laikė uždarę Naujojoje Ūtoje, kažkieno tvar-te, o šiandien po pietų, pésčiomis, lydimus ginkluotos sar-gybos, išvarė į Marijampolę.

Sabaliauskai pasakė, kad kaimynystėje gyvenantis jų svainis Deimantavičius slapstosi nuo kariuomenės ir nori su manimi pasitarti, o vėliau keliauti į savo téviškę prie Pakuonio. Sutinku. Už valandos atėjo kelionėn susiruošęs Deimantavičius. Jam šios apylinkės keliai, takeliai gerai žinomi. Abu atsisveikinę, padékojė už globą, išėjome į naktinę kelionę.

## Naktinė kelionė į Bačkininkus

Vakare takais ir keleliais, truputį padengtais sniego danga, pro Ūtos giraitės šiaurinį pakraštį éjome Skersa-balio kaimo link. Keliuku pro siaurutę Prienų šilo juostą

išėjome tiesiai į sudegusią Kundrotų sodybą. Prie keliuko, dešinėje, – didžiulis obelų sodas, kairėje išsimėciusių kaimo vienkiemiu languose dar spingo žiburėliai. Laikas nevėlus, pro sudegusias sodybas lygiu kaimo keliu eiti nepavojinga, bet dėl atsargumo Deimantavičiui patariu truputį atsilikti. Priėjus Prienų šilo pakraštį, prie kelių kryžkelio įsikūrusią sodybą, pasibeldžiau į langą ir pasiprašiau įleidžiamas. Šeimininkui uždegus spingsulę, pažinau Juozą Marčiulyną. Pasakiau, kad malonu sutikti seną pažįstamą, bet dėl susiklosčiusių aplinkybių negaliu pasisakyti, kas esu. Pasiteiravau, kur veda kelai ir ar Dūmiškių kaimė dieną nesimatė enkavėdistų. Atsakė, kad nieko nesimatė. Sužinojės kelių kryptis, atsisveikinės išėjau.

Aplenkę šilo kelių susikirtimą, išėjome į seną, smėlėtą Prienų link vedantį kelią. Dengdamiesi medžių šešeliais priėjome kelią į Vyšniūnus. Eidami miško keliu jautėmės gana saugūs, nes 1944 metų rudens naktimis enkavėdis-tai laikėsi miesteliuose. Atsargai kailinių kišenėje laikiau paruošta šauti parabelį. Išėjus iš Prienų šilo, gretimoje sodyboje pasibeldės į langą pasiteiravau apie padėtį apylinkėje. Gavau atsakymą, kad apylinkėje ramu. Atsargiai po vieną perėjome Kauno–Prienų plentą. Vieškeliu, einančiu į Pakuonį, prięję Bačkininkų kaimo laukus su Deimantavičiumi išsiskyrėme. Jis per laukus nuėjo tėviškės link, o aš pasukau į Sabaliauskų sodybą.

Sabaliauskų sodybą pasiekiau jau po vidurnakčio, gruodžio 8-ąją. Vos įėjės į kiemą, iš prie gyvenamojo namo su statytos eglaičių krūvos, išgirdau: „Kto idiot? Stoj!“ Nesutrikės aiškiai atsakiau: „Chozein“, ir nuėjau prie svirno durų. Žinojau, ten miega šeimininko sūnus Kazys. Pabeldės į duris pasisakiau, kad aš. Įėjės sužinojau, kad prieš kelias dienas jų sodyboje ir pas kaimyną apsistojo kareivę sprogdintojų dalinys, atvažiavęs išsprogdinti metalo

laužą, išsimėčiusį laukuose po tankų kautynių. Iš Sabaliauskų sodybos matėsi septyniolikos susprogusių, sudegusių tankų siluetai. Ryte prisistačiau šeimininkams, kaip jų šeimos narys, nesukeldamas nė mažiausio įtarimo sprogdintojams.

## Tarp tankų sprogdintojų

Kareiviai sprogdintojai buvo užémę pusę namo, seklyčią. Čia gyveno tik jų kapitonas, „staršina“, keli seržantai ir virėjai. Likusioji sprogdintojų dalis apsistojė pas kaimyną. Šeimininką, buvusį caro armijos Georgijaus Kryžiaus kavalieriu, kapitoną ir kiti kariškiai labai gerbė. Visiems kareiviams buvo uždrausta lanktis šeimininkų gyvenamojoje namo daileje ir savivaliauti ūkyje. Šeimininkas, gerai mokėdamas rusų kalbą, vakarienei dažnai kviesdavo kapitoną ir abu draugiškai, prie stikliuko, mums dalyvaujant, gvildeno susiklosčiusią padėtį. Tarp jų jaučiausi visiškai ramus. Joks pavojus nei man, nei šaukiamojo amžiaus šeimininko sūnui, kol gyveno kareiviai sprogdintojai, negrėsė. Tokioje atmosferoje atšventėme Kalėdų šventes ir sutikome Naujuosius 1945-uosius metus. Dviem valandomis anksčiau Naujuosius šventė bolševikinė santvarka, rodydama savo galą fronte, o už dviejų valandų iš tolo skrido vokiečių sprogstamieji sviediniai. Taip „Andriuška“ sveikino „Katiušą“. Prieš šventes šeimininko paprašytas užraugiau ruginę „brogą“, o po kelių dienų kluone varvėjo pirmieji „samagono“ lašai.

Naujoje gyvenvietėje padėjau kulti javus, šerti gyvulius ir dirbti visokius kitokius darbus. Susipažinau su kaimynais ir suradau neblogą bičiulį Juozą, gyvenantį Kauno-Prienų paplentėje.

Mane, nuolat besisukiojantį po sodybą, pradėjo kalbinti

„staršina“ iš sprogdintojų grupės. Vėliau išsikalbėjus sužinojau, kad „staršina“ – ukrainietis. Kartą jis pasakė: „Lisk į šiaudus, mes patys karą baigsim. Suprantu, kad nuo kariuomenės slapstaisi“, – ir pakišo nagano šovinių. Man atsisakius imti (galvojau, kad provokacija), pametė krepšį su šoviniais ir nuéjo. Už poros dienų „staršina“ ir vėl 9 milimetru parabelio šovinių ir naganą su šoviniais kiša, sakydamas: „Imk, gal zuikį kada nušausi...“ Prisiéjo paimti. Žinoma, už „staršinos“ gerumą teko atsimokėti keletu puslitrių „samagono“. Po tokios pažinties, „staršina“ dar daug kuo mane parémė: bikfordo virve, kapsulėmis ir tolu. Neturėdamas kur slėpti, o Sabaliauskų sodyboje nenorėdamas laikyti, atidaviau vakarais dažnai ateinančiam Juozui. Kur jis déjo, kam atidavė, tuomet neklausiau. Juozas dėl sveikatos ar simuliacijos turėjo atleidimą nuo kariuomenės. Jo dokumentais aš dažnai pasinaudodavau.

Sausio pabaigoje tankų sprogdintojai baigę darbus išvažiavo. Prieš išvažiuojant kapitonas įsakė iššluoti, išplauti jų naudotus kambarius, eglaites, kuriomis buvo apkaišė prie namo durų buvusių lauko virtuvę, sudeginti. Aš labai nusistebėjau, nes tai buvo pirmas kartas, kai rusų kareiviai išeidami sutvarkė patalpas, kuriomis naudojosি. Matyt, Grigorijaus Kryžiaus kavalieriu senukui šeimininkui norėjo pasirodyti, kad ir Raudonosios armijos kariai verti rusų caro Nikolajaus laikų kario vardo.

Sprogdintojams išvažiavus, vieną rytą senukui Sabaliauskui šeriant gyvulius, trimetis juodmargis bulius, nebuvęs per daug agresyvus, užpuolė tvarte šeimininką ir ragačis prispaudė tarp édžių ir sienos. Gerai, kad tévo šauksmą išgirdusi jaunesnioji dukté Onutė atbégusi nuvijo įsišiautėjusi bulių. Senuką išgelbėjo ir prie édžių būvęs minkštoto mėšlo sluoksnis. Šeimininkas, stipriai ant gyvulio supykęs, nutarė papjauti: „Vis vien kada nors atéjė rusų kareiviai

tą bulių išsives arba jis vėl ką nors prispaus ir tik didesnę nelaimę namams padarys“.

Pasitarę, vieną rytą apsižiūrėjė, kad kaime sovietų karievių nėra, išivedėme bulių į kluoną. Po mano šūvio iš naganos į buliaus smilkinį, Kazys Kundrotas perpjovė jam gerklę. Po to abu Kaziai ant patiestų šiaudų bulių išdari-nėjo. Dar papjovėme didelį meitelį ir, visą mėsą sumaiše, padarėme daug dešrų, nes valgytojų su manimi buvo dvylika. Tik, deja, ne visas dešras teko paragauti.

Išdegusio Bačkininkų kaimo keliose likusiose sodybose buvo ramu, nors teko girdėti, kad kai kur sovietų karieviai apiplėšdavo gyventojus: dienos metu išsivesdavo gyvulius, o naktį – kaimo seniūną, raudonesnį aktyvistą išsivarydavo iš namų ir nežinia kur dingdavo. Tik po Naujujų metų Ašmintoje, už kilometro nuo Sabaliauskų sodybos, kažkokį vietinį pareigūną namuose nugalabijo. Tuo laiku iš namų niekur néjau, galvojau, kad gali būti „oblava“.

Dvi dienos praėjo ramiai ir štai vakarop žiūrime – kie-me keli kareiviai, beeinantys į gryčią. Kur slėptis? Tuomet moterys kedeno vilnas į kubilą. Paprašiau išimti vilnas, o pats – į kubilą. Iėjusieji klausinėja, ar nėra „banditų“, o moterys atsako: „O iš kur jų pas mus bus? Ieškokite!“ Iššniukštinėjė visus kambarius, pastatus, per laukus nuéjo į kaimyno sodybą.

Sabaliausko sūnus Kazys sužinojo, kad vyresnio amžiaus vyrų į kariuomenę iškart neima, tad sugalvojo stoti komisijon į karinį komisariatą. Apverktas, apraudotas, ankstų rytą su maisto krepšiu iš namų išlydėtas, su tévu išvažiavo į Kauną naujokų komisijon. Kitą vakarą gan vėlai abu grįžo namo su gautais dokumentais, kad kol kas į kariuomenę neims. Apsidžiaugė tévai, seserys, kad nereikia bijoti, slapstytis. Pradėjo ir mane įkalbinėti, kad vykciau į komisariatą dokumentu.

## **Bandymas įsigyti dokumentus**

Éjo kalbos, kad Kaune per pažistamus už tam tikrą sumą galima gauti dokumentus, su kuriais neima į Raudonąją armiją. Sabaliauskų giminių padedamas pradėjau ieškoti pažinčių. Tačiau trukdė dvi priežastys: savo tikrąja pavarde aš negalējau darytis dokumentu, todėl, kad galėjau būti areštuotas ir nuteistas už tarnavimą vokiečių kariuomenėje, o ne visai gerai padirbtu asmens liudijimo Simaičio pavarde negalējau rodyti.

Pakuonio valsčiaus savivaldybėje senukai paliudijo, kad karo metu degant trobesiams sudegė mano dokumentai, ir man buvo išduotas pažymėjimas Vinco Simaičio vardu, su kuriuo galėjau nuvykti į Kauną, karinį komisariatą, dėl stojimo karinėn įskaiton. Visa tai sutvarkė abu senukai, man nereikėjo net į valsčiaus įstaigą užeiti, aš sėdėjau rogėse. Grįžęs pasiėmiau iš Juozo asmens pažymėjimą ir su pusbroliu Kaziu Kundrotu išvažiavome į Kauną tvarkytis dokumentu.

Pirmiausia sustojome Aukštojoje Panemunėje pas kariuame komisariate dirbantį lietuvį. Jis mus nuramino, kad su šiuo pažymėjimu galime laisvai stoti į kariuomenės šaukimo komisiją. Esą dabar iškart į armiją neima, jei imstai vėliau. Jeigu jau imtų iš karto, tai liepė pasakyti, kad toks pareigūnas (pasakė pavardę) pasiuntė ir liepė palikti. Dėl atlyginimo – vėliau, gavę dokumentus, atsiskaitysime.

Su pusbroliu Kaziu pro Šančius nuvažiavome į karinį komisariatą, įsikūrusį Putvinskio gatvėje Nr. 8. Man buvo labai įdomu pirmą kartą po karo pamatyti, kaip atrodo Kaunas. O Kaunas taip ir liko nepaliestas, nes vokiečių kariuomenės įgulos likučiai, pajutę apsupimo pavojų, paskubomis pasitraukė. Kariniame komisariate dėl kažkokiu

priežasčių naujokų priėmimo komisija tą dieną nedirbo. Gavau šaukimą į Karinį komisariatą 1945 metų kovo 25 dienai. Jau visai laisvai pasivaikščiojė Kaune, laimingi, niekieno kelyje netikrinti, sugrižome į Bačkininkus.

Dabar užgriuvo kita bėda – neturėjau „červoncų“ atsiskaityti už dokumentų gavimą ir atleidimą nuo kariuomenės. Reikėjo 300 „červoncų“. Sugalvojome padaryti „samagono“. Pusbrolis Kazys Kaune parduos ir bus „červoncų“. Centnerį rugių davė Sabaliauskas, o antrojo centnerio turėjau ieškoti. Tuo laiku pas mane atvažiavo pusbrolis Juozas Glaveckas. Su juo sutariau, kad papraštystu rugių mano brolio Karolio. Man tik reikėjo Medvišiuose pas Mažeiką „samagoną“ išvaryti. Abu su Juozu Glavecku per Prienų šilą žemos užsnigtais šunkeliais nuvažiavome į Medvišius pas Mažeiką susitarti. Važiuojant Juozas papasakojo iš mano téčio sužinojės, kad dauguma Daukšių kaimo vyrių jau dabar, žiemą, slapstosi Žuvinto paliose. Besislapstančios ginkluotų vyrių grupės graso ir net baudžia vietinius pareigūnus, tarnaujančius okupantams.

Medvišiuose ir Zaslonoje sužinojau, kad Prienų šile, Ivoniškio girioje, slapstosi ginkluotos partizanų grupės, susidariusios iš vietinių jaunuolių, vadovaujamos Briedžio. Man būnant Zaslonoje pas pusbrolį Mažeiką užėjo jo žmonai pažįstamų apie 10 alytiškių partizanų grupė. Visi jauni, žvalūs, kaip giriros ąžuolai, ginkluoti automatais, kulkosvaidžiais. Anksčiau dirbę mokytojais, girininkais, policininkais. Iš jų tik keli paprasti kaimo bernelai. Brolienei Anelei pasakius partizanams, kas aš toks, jie pradėjo su manimi kalbėti atviriau. Pasisakė, kad Alytaus apskritijoje steigia Kęstučio partizanų štabą. Pastebėjau, kad visi štabo pareigūnai į savo saugumą kreipia mažai dėmesio. Sargybai ir darbams naudoja tik kelis paprastus kaimo bernelius. Ir dar pasipasakoja, kad Ūdrijos apylinkėse

nakčia įvykdę keletą mirties nuosprendžių nepatikimiems vienos gyventojams. I grupę pakvietė ir mane. Atsisakiau, atseit priklausas Prienų šile besikuriančiai partizanų grupėi. Sužinojės turintis partizaninį ryšį su Žuvinto paliose besislapstančiais vyrais, pažadėjau greitu laiku ten pereiti.

Aš juos įspėjau, kad dėl savo neapdairumo sargyboje, dalinio parengtyje toli nenueis. Pats baisiausias dalykas, kad už neteisėtai įvykdytas žiaurias bausmes, užsitruks žuvusiųjų artimųjų kerštą. Mes, partizanai, turime elgtis taip, kad liktume pavyzdžiu kovojančiai lietuvių tautai. Aukščiausią bausmių neturime naudoti, tik įspėti, gražiai įkalbėti, jei neklauso – surasti ne per žiaurią fizinę bausmę, bet tik ne mirties. Mirties bausmę galima įvykdyti tik prieš partizanus kovojantiems stribams, aiškiems išdavikams, skundikams, bet ne žmonėms, kurie nežinodami ar suabejojė, iš baimės padarė nedidelę klaidą. Ką jiems, kovojantiems su ginklu, daugiau bepasakysi ar bepatarsi – jie teisūs, nes kovoja už Lietuvos laisvę.

Dieną permiegojė Mažeikos sodyboje, vakarop vyrai išsirengė toliau. Palinkėjės sékmės, atsargumo ir ryžto, pažadėjės ateityje susitikti, išlydėjau išeinančius partizanus, su kuriais susitikti likimas man daugiau neleido.

Pas Medvišių Mažeiką išsivarės ruginio „samagono“, pusbrolio Petro Mažeikos pavėžetas, per Prienų šilą grįžau į Bačkininkų kaimą. Sužinojau, kad Kazys Kundrotas, bandydamas Kaune jį parduoti, buvo išprovokuotas, „samagoną“ iš jo atémė, o pats pabėgo nenukentėjės. Nusprendžiau neiti į Karinį komisariatą, o susitikti su savo krašto besislapstančiais vyrais ir išeiti į mišką. Kaip gali likti nuošalyje, kai mūsų tautos jaunimas gaudomas kariuomenėn, siunčiamas į frontą mirti, kišamas į rūsius, kalėjimus, žiauriai kankinamas, teisiamas ir išvežamas į nežinomą sovietinę šalį kančioms ir mirčiai. Juk aš davės priesaiką

kovoti ligi paskutinio atodūsio. Mano apsisprendimas buvo galutinis. Gal todėl, kad sutikau vyrus, pasiryžusius kovai už Lietuvos laisvę (mano manymu, gal per žiauriai kovojančius), neturinčius karinių įgūdžių. Kitaip pasielgti negalėjau, turėjau padėti partizanams kovoti. Vakarų valstybių radijo stotys pranešinėjo: „Laikykitės, vyrai, kovokite, o mes greitai, pavasarį ar vasarą, padėsime“. Šiais žodžiais partizanai tikėjo.

## Sovietų kareivių savivalė

Dar ne vieną kartą sovietų armija davė pagrindo kilti neapykantai, nepaliaudama plėšikauti. Kartą paskutinį vasario sekmadienį, visiems išvažiavus į bažnyčią, apie pietus į kiemą ijojo keturi raiti kareiviai. Man nebeliko nėko, tik slėptis. Kopėčiomis užlipės ant aukšto atsiguliuau prie viršun išsikišusios storos lubų sijos. Šeimininko dukters Onutės paprašės, buvau apkrautas ant aukšto buvusiomis pakulomis ir skudurais. Vos šeimininko duktė spėjo nulipti nuo aukšto, kai į kambarį išivertė trys kareiviai, ieškantys „banditų“. Kambarje susodinę senutę motiną ir dukterį, neleisdami joms niekur išeiti, pradėjo kratą. Du ieškojo kambariuose, o trečias užlipo ant aukšto. Girdėjau žingsnius, tik buvo neaišku, ko jis ieško: lašinių ar „banditų“. Nieko neradės nulipo. Tai buvo to kareivio ir šių namų laimė, nes rankose laikiau parabelį ir naganą – buvau pasiruošęs šauti. Man nulipus galvoje sukirkėjo mintis: ar rūkykloje, įrengtoje priemenėje, likę lašiniai ir dešros? Atidarės rūkyklos duris pamačiau, kad beveik tuščia: lašinių palties, skilandžio, neseniai darytų dešrų – nė klapo. Kol vienas ant aukšto lašinių, antrasis po kambarį „banditų“ ieškojo, trečias rūkykloje darbavosi ir ketvirtam, ant

arklių sédinčiam, maišus krovė. Mane paémé baisus pa-siutimas. Gr̄juziems iš bažnyčios papasakojome, kas nuto. Tévas dar noréjo važiuoti ieškoti pléšikų, bet kur tu juos surasi?.. Spéliojome, ar tik nebus sugr̄j̄ę tie patys kareiviai, kurie prieš keletą dienų ieškojo „banditų“ ir pastebéjo pilną mésos rūkyklą.

Praéjus keletui dienų, vakarop, į sodybą roḡemis, trau-kiamomis gražaus arklio, įvažiavo pora apskurusių, vienu šautuvu ginkluotų kareivių. Šeimininkas, pats buvęs kareivis, juos užjautė ir priémé. Arkli pašéré. Vakarienės metu kareiviai už „červoncus“ išsiprašé butelį „samagono“. Aš gerti ir kalbēti su kareiviais atsisakiau, nes turéjau savo planą: jei gerai, tai gerai, o jei ne – kulką į kaktą, akmenį po kaklu ir – po ledu į durpinyčias. Gerdami išskalbėjo ir pa-siūlē šeimininkui susikeisti arkliais – jiems prastesni, dar „samagono“ ir „červoncū“. Sūnus, dukterys ir motina barē tévą, kad nemainytų, bet senukas susiviliojo gražiu arkliau ir paprašé manęs „samagono“ perleisti.

Ikaušę kareiviai pradéjo pirštis jauniausiai dukteriai Onutei. Si pabégo į seklyčią. Už atvirų durų stovéjau su abiem pistoletais, laukiau, kad į tamsą pro duris žengs kareivis, bet jis, lyg nujausdamas, néjo. Išéjau miegoti į kluoną. Gal po valandos išgirdau šaukiant Onutę. Išlindau pažiūréti. Onutę atbégusi skundési, kad per išgérusius kareivius negali kambaryste miegoti. Greitai apsirengiau, pistoletus – į kišenes ir prie namo durų émiau laukti. Onutei patariau eiti miegoti į svirną.

Pažiūréjau pro langą. Abu kareiviai kažko ginčijasi, vienas nori išeiti, antras neleidžia. Stovi, laukiu. Kažkas, pasibrazdinęs tarpduryje, gr̄j̄ta atgal. Viskas nurimo, matyt, kareiviai nuéjo miegoti.

Rytą man atsikélus kareiviai paskubomis kinkësi šeimininko arklį į roges. Senukas, suimdamas grycioje

paskleistus šiaudus, sukišo pirštus į kareivio naktį prikrautą „krūvą“ – štai taip atsimokėjo už vakarienę, nakvynę, šilumą ir pastogę. Senutė, šeimininko žmona, rami moteriškė, tarė: „Nereikėjo, tévai, su pravažiuojančiais kareiviais prasidėti...“ Bet tuo viskas nesibaigė. Apie pietus į kiemą išliaužė kitos rogės, kinkytos mažu, sulysusių sartu kuinu – tai už Bačkininkų miškelio esančio kaimo gyventojas Skučas. Jis gyventojų nurodymu ir likusiomis pėdomis atsekė į Sabaliausko sodybą ieškodamas savo arklio. Išaiškėjo, kad vakar popietę du kareiviai, atvažiavę į Skučo sodybą, ginklu grasydami, paėmė geriausią jo arkli ir išvažiavo. Apžiūrėjės tvarte atpažino savo arkli. Ir ką daryti? Ramia sąžine senukas Sabaliauskas atidavė arkli tikrajam šeimininkui – ką darysi, kad mainydamas nusimainė. Su manim taip pat norėjo atsiskaityti už pasiskolintą „samagoną“, bet aš atsisakiau – pinigų jau vis tiek ne reikia, nes išeinu pas partizanus kovoti su atėjūnais, plėšikais ir tautos parsidavėliais.

## Apsisprendimas

Atėjo liūdna žinia, kad 1945 metų vasario 24-osios ryte Liepakoju kaime, prie Žuvinto ežero, buvusioje vokiečio sodyboje, žuvo 26 partizanai – Alytaus Kęstučio štabo vyrai, su kuriais prieš savaitę buvo susitikęs. Ivoniškio giriuje enkavėdistų ir stribų apsupty žuvo septyni aplinkinių kaimų vyrai, besislapstantys nuo kariuomenės.

Kovo 4-oji, šv. Kazimiero diena, Sabaliauskų šeimoje didelė šeimyninė šventė. Tévas, Grigorijaus Kryžiaus kavalierius, sūnus, žentas – Kaziai. Pasikvietė Judinskus – dukterį Marytę su vyru Alfonsu. Diena graži, saulėta, nešalta. Nors neseniai iškritės baltas sniegas dar dengia visą

pavasarėjančią žemę, bet jau jaučiamas pavasaris.

Po pietų Bačkininkų giraitėje ar už jos papliumpa kulkosvaidžių, šautuvų ir automatų šūviai. Pavasarėjančioje gamtoje šūvių garsai aidi po visą girią ir apylinkę. Kas ten kovoja? Nežinia. Tik aišku, kad NKVD kariuomenės netikėtai užklupti besislapstantys, nekalti, į miškus išvyti jaunuoliai pirmieji pradėjė pasipriešinimo kovą prieš žiauriuosius okupantus. Svetima NKVD kariuomenė ir lietuvių išdavikų stribų grupės, aišku, su lietuvių judū pagalba suranda partizanų vietas ir pradeda nelygią kovą. Ir kaip gali likti nuošalyje, kai prie tavo akių žūsta artimieji, draugai, broliai, giminės. Lietuvių tau ta iš paskutinių šaukiasi keršto. Mano kelias ten, kur eina visi su ginklu rankoje, pasiryžę kovoti už Lietuvos ateitį. Ilgai stovėjau tą dieną lauke, klausiausi tos nepertraukiamos šūvių „muzikos“ ir pats save klausiau, kodėl aš čia, o ne ten, kur eina žūtbūtinė kova. Nusprendžiau. Tik bailiai nesiryžta galbūt paskutinėn, bet teisingon kovon dėl laisvo Lietuvos rytojaus.

Kovo 16-osios pavakare, apsižiūrėjės aplink, išėjau vieškeliu, vedančiu į Prienų–Kauno plentą. Ėjau vienas iš Bačkininkų kaimo per Prienų šilą į Balbieriškio girios pašnėje esamus kaimus. Iš anksto buvau išstudijavės ir įsiminės visus Prienų šilo ir Balbieriškio–Ivoniškio girios kelius, linijas iš turimo karinio žemėlapio. Šį kartą pasiėmiau tik parabelį su dvimi apkabomis, į kišenę įsidėjau palaidų šovinių ir porą granatų. Perėjau plentą, o ten paprastu smėlėtu keliuku – į šilą. Kol buvo šviesu, stengiausi eiti šalikelėje pramintais takais, kad gerai matyčiau kelią, o pats būčiau priedangoje. Dar su šviesa perėjės Prienų–Marijampolės plentą, drąsiai jausdamasis keliais takeliais pasiekiau Medvišių kaime, upelio slėnyje įsikūrusi Mažeikų sodybą. Šeimininko Antano Mažeikos ir vyriausiojo

sūnaus Kazio nebuvo namuose – motorine kuliamaja kūlė javus pas žmones. Namuose tvarkėsi pusseserė Magdutė, sūnūs Vincas, Antanas ir duktė Marcelė.

## Susitikimas su Briedžiu

Magdutė pasakė: „Dažnai pas mus užeina partizanų vadas Briedis su keliais vietiniais partizanais. Kitą vakarą vėl žadėjo užsukti“. Dieną aplankęs Zasloną, vakare sugrižau į Medvišius. Nesulaukęs partizanų, atsiguliau. Apie vidurį – beldimas į duris. Magdutė, paklaususi kas, įleido du partizanus: Briedį ir antrajį, iš Deksnės kaimo, man matytą iš rudeninių šokių, kasant apkasus. Iėjusieji į mane gulintį démesio nekreipė, bet Magdutė pasakė: „Čia mano giminaitis, besislapstantis, kaip ir jūs“.

Magdutė pastatė butelį „samagono“, o pati nuėjo guliti. Baigdami gerti butelį, vyrai susidomėjo manimi ir paklausė: „Kas čia guli?“ Prięjės, atstatės parabelį Briedis tarė: „Mes visus tokius šaudome“. Aš gulėdamas juokauju: „Esu toks pat, kaip ir jūs! Jūs visos tautos neišsaudyosite, o aš jums nieko bloga nesu padarės“. Atskeliai ir Magdutė, stovi drebėdama kambario viduryje. Pastebėjau, kad Briedis stipriai įkaušės, tuomet antrajam pasaikiau: „Mudu esame pažistami, aš taip pat slapstausi, noriu su jumis susitikti“. Tada Briedis, nenuleisdamas ginklo, paklausė: „Kur tarnavai? Kas bataliono vadas? Kokie karininkai žinomi?“ Aš paminiu keletą karininkų, tarnavusių 2 ulonų pulke, ir dar kai ką iš kariuomenės gyvenimo. Matyt, patikėjės, be to, dar antrojo partizano patartas, kad mane čia anksčiau matės, Briedis parabelį įsidėjo į kišenę. Magdutė, matydama, kad padėtis pagerėjo, atnešė antrą butelį „samagono“. Abu partizanai pakvietė

mane prie stalo, bet aš atsisakiau, sakydamas, kad esu negeriantis.

Gerdami pradėjo tarp savęs aiškintis įvykdytus uždavinus, kurių mano ausys turėtų negirdėti. Baigę gerti, atsisveikino pažadėjė kitą kartą susitikę išsiaiškinti. Aš jiems pritraiu, negi su girtais aiškinsies. Išėjus partizanams, Magdutę bariau, kad duoda jiems tiek daug „samagono“.

Sekmadienį Zaslonoje, namuose, susitikau su pusbroliu Antanu. Mes jau keli mėnesiai nesimatę. Dieną atvažiavo Juozas Glaveckas iš Vaitiškių, jo vardo diena kovo 19-ąją, tai yra rytoj. Truputį „aplaistę“ vardadienį vakarop palydėdami Juozą éjome pas Magdutę. Ten radome grįžusius iš darbų tėvą ir sūnų Mažeikas. Taip pat be stikliuko neapsiéjome. Mums bekalbant atėjo pora ginkluotų vyrių ir pakvietė Kazį Mažeiką kartu eiti į ruošiamą partizanų vadų susitikimą Kunigiškių kaime. Su Kaziu Mažeika atsisveikinę išėjome. Man Kazys davė vokišką šautuvą. Prietemoje, sraunaus upelio pakrantėmis, éjome į Kunigiškių kaimą, kur prie mūsų dar prisijungė keletas ginkluotų partizanų.

Atokiau nuo kelio esančios sodybos kieme mus pasitiko užsislėpusi sargyba. Čeinate į vidų, už stalo sėdi Briedis ir keletas man nepažistamų ginkluotų vyrių. Už valandos kambaryste su uždangstytais paklodėmis langais, prasideda daugiau nei 20 vyrių posėdis. Jį veda Briedis. Išaiškėja, kad pats Briedis yra leitenantas Kuzmickas, kilęs nuo Alytaus. Rudenį ar žiemos pradžioje išmestas vokiečių desantu organizuoti partizaninį karą Lietuvoje. Prieš pradédamas partizaninę kovą ltn. Kuzmickas savo téviškė, apgyvendintą kumečių, sudegino, tuo parodydamas savo tvirtą nusiteikimą kovoti prieš okupantus ir savus parsi-davėlius. Aptaréme praėjusių kovų būdus, laimėjimus ir trūkumus.

Mane pažinės, pakvietė įsitrukti į partizanų gretas. Aš pareiškiau savo nuomonę: „Pageidaučiau savo krašto apylinkėse suburti dar nesusiorganizavusius, paliose besislapstančius vyrus“. Briedis sutinka ir su keliais Ivoniškio girios partizanais pataria kartu leistis į kelionę. Man pasirodė įtartina, jog tarp susirinkusiųjų įsimaišės ir vienas sovietine uniforma apsirengęs, lietuviškai nemokantis rusas. Kodėl jį priėmė į partizanų gretas ir dėl kokių aplinkybių? Prieš išvykdamas į kelionę, po kuklios vakarienės, aš Briedžio to paklausiau. Briedis atsakė: „Jis yra išbandytas. Jau įvykdė kelis svarbius jam duotus uždavinius. Dabar jau niekur nesidės“. Nieko neatsakės likau su savo nuomone: rusas gali net tėvą ar motiną parduoti, jam tokiam žingsniui pasiryžimo nereikia.

Atsisveikinę su posėdyje dalyvavusiais partizanais, naktį penkiese išėjome kelionėn į Ivoniškio girią.

## Per Ivoniškio girią

Gretimose sodybose paėmė porą pastočių, susédę į nedideles rogutes, sniegu padengtu girios keliu važiavome į Būdos kaimą. Mano bendrininkai – visiškai be jokio atsargumo. Aš laikiau rankose parengtą šautuvą. Bendrakeleiviai sakė: „Čia jokie pavojai negresia, rusų kareiviai ir stribai naktimis keliuose nebūna“. Atréžiau: „Dabar nėra, o kai bus – jau bus per vėlu. Pasitikėti niekuomet negalima“. Naktis šviesi, mėnesiena, tik prie Būdos kaimo ménulis pasislepia į debesį. Man šis miške įsikūrės kaimas žinomas. Su broliu Karoliu per šį kaimą važiavome į miško biržas vežti medžių trobesių statybai. Miško palaukėje, prie kaimo, paleidome mus vežusius ūkininkus, įspėdami, kad tylėtų.

Vidury miško esančiame kaimelyje – keletas sodybų. Vienoje springso žiburėlis, ten ir užėjome. Paprasėme užvalgyti. Šeimininkai atsakė, kad mūsų tiek daug kasdien valgyti užeina, gali tik miltinių „kleckų“ išvirti. Sutikome. Netrukus garuojančių „kleckų“ didžiuli dubenį atnešė ta pati mergina, kuri pas Magdutę Mažeikię padėjo kopūstus raugti. Mane pažino ar ne? Tuo metu niekas nepasakydavo, kad ir pažindavo, kad neišsiduotų. Tokia buvo tvarka ir tokie nerašyti įstatymai. Matei? Nemačiau. Girdėjai? Negirdėjau. Pavalgę, padékojė, užkalbinome merginą Kastulę. Ji atsakė, kad čia tarnauja.

Išėjus iš kaimo į miško kelią, mūsų keliai skyrėsi – pora vyrų nuėjo savais keliais, o aš su dviem likusiais pasukau į jiems žinomu miško taku į partizanų stovyklą, kur prieš keletą dienų buvo pasalūniškai užpulti ir žuvo septyni beslapstantys aplinkinių kaimų jaunuoliai. Netoli stovyklos mus sulaikė sargybinis. Išsiaiškinus, kas tokie, buvome įleisti. Ten buvo tik keli pripuolamai užėję partizanai. Jų stovyklos naujoji vieta kažkur kitur. Jei norėjo su manimi įnaujają stovyklavietę eiti, bet aš paprieštaravau. Geriau aš, užklydės, nežinosiu jų tikrosios stovyklos vietas. Taip pat kad ir jiems nekiltų įtarimo. Taip ir pasilikome dienoti toje nusiaustoje stovykloje, nes jau švito rytas, o man dar tolokai reikėjo eiti.

Prašvitus apžiūrėjome, iš kur puolė enkavēdistai ir stribai, kur gulėjo nukautujų kūnai, kaip smarkiai kulkų apdraskyti medžiai. Dieną stovykloje praleidome nejaukiai, nes stovykla buvo žinoma enkavēdistams ir stribams. Be to, šiurpių kautynių vaizdai neleido užmiršti, kad visuomet reikia būti budriems. Vakarop išėjau iš stovyklos. Mane privėdė prie pagrindinės ilgosios linijos, einančios į kažkokį kaimą. Pradėjus temti kelionę tėsiau toliau.

Eiti nebaugu, nors visą laiką laikiau rankoje paruoštą šauti parabelį. Buvau įsitikinęs, kad miške stribų pasalos neturėtų būti.

Išėjės į palaukę prie pirmos sodybos, apsižiūrėjės, priėjau prie lango. Pabarbenau. Pasirodžius žmogaus veidui, paklausiau: „Ar jūsų krašte vakar buvo ramu, ar nebuvo rusų ar stribų?“ Gavės atsakymą, kad viskas ramu, tiesiai per laukus tėsiau kelionę Miknonių kaimo link. Naktis, kaip ir vakar, šviesi, laukai marguoja sniego ir žemės lopiniai padengti, tarp jų ir mano siluetas pasislepia. Orientyru laikau dešinėje dangaus skliaute matomus Gudelių bažnyčios bokštus. Susiliejusių namų pilkume – stribų ir enkavėdistų širšynas. Aš jį apeinu kairiau miestelio. Miknonių kelių kryžkelėse, kairiau į Riečių pusę, pereinu vieškelį ir per apsemtas papalių pievas žingsniuoju tarp Vidgirėlių kaimo ir papalių sodybų. Visą laiką vengiu sodybų. Laukų lygumose jaučiuosi ponas, čia manęs lengvai nepaims.

## Gimtojo kaimo laukuose

Įeinu į Daukšių kaimo paraicčių pievas, o nuo ten iki mano jaunystėje ištrypto ir išbėgioto Radinių kaimo – ranka paduoti. Dangaus skliaute matosi paaugusių uoselių kamienai – jie mano sodinti po didvyriškų transatlantinių lakūnų Dariaus ir Girėno tragiškos žūties. Lakūnai prieš skrydį testamente įrašė: „Mes aukojamės Tau, Jaunoji Lietuva“. Šiandien tūkstančiai Lietuvos sūnų tėsiai jų testamente įrašytą priesaką, aukoja pavergtai Lietuvai. Kodėl šiąnakt vogčiomis praeidamas pro savo gimtuosius namus, lyg didžiausias nusikaltėlis, slenku nakties šešėliuose per savo tėvų ir protėvių prakaitu sulaistytą žemę?

Vaikystėje žaisdamas téviškés žaliosiose pievose, rinkdamas gėles, stebédamas sugautą „dievo karvytę“, nepagalvojau, kad man teks kaip vagiui slinkti naktyje, slepantis nuo pačių mylimiausių, artimiausių savo krašto žmonių. Pagautas tokį minčių ir ryžto, pakilau kalno viršun ir apkabinau aukščiausiai augančio medžio kamieną. Prisiglaudės įsiklausiau jo ošimo. Krūtinéje daužési jaunystés jéga, nerimstanti širdis. Suvilgydama veidą, skruostais nutekéjo pirma skausmo ašara... Tolumoje, lyg pro rūką, matësi gimtų namų šešéliai. Kiek žemiau kalno į raisto pusę tamsoje dunksojo Pūkų sodyba. Jų jauni vyrai – tokio pat likimo, besislapstantys miškuose. Į Pūkų sodybą užeiti neatsargu, gali būti enkavēdистų ar stribų pasala.

Pagautas ryžto, spausdamas rankose šautuvą, bégte nusileidau nuo kalno ir nuéjau į toliau pietuose matomą Šeimio-Kaminsko sodybą. Iš tolo lange švietė mažyté spingsulė. Sodyboje lyg ir ramu. Įėjës į sodą, patyliukais prislinkau prie lango. Prie krosnies sédéjo senukas, kambarje tvarkësi moterys. Patyliukais pabeldžiau į lango stiklą. Priéjo šeimininké, paklausé, kas ten. Keisdamas balsą paprashiau išeiti į lauką jų dukterį Matildą. Tarp durų, užsimetusi skarą, pasirodë šaukta mergina. Mane pažinusi pakvieté į kambarj. Užeinu, sveikinuosi, juk tiek metų gyvenome kaimynais. Jie apie mano likimą nežinoję. Jiems buvo įtartina, kad tétis niekuomet net kaimynams neužsimindavo apie mane. Vyriausios dukters vyras Kazys, namų šeimininkas, rudenį areštuotas, nuteistas ir išvežtas į Rusijos tolius. Maži vaikučiai išgirdë sukilo iš miego, mané, gal tétis sugrižo. Prieš miegą mama vaikučius suklupdé prieš Švenčiausiosios Marijos paveikslą ir balsu su jais meldési, prašé Dievulio, kad tévelis sugrižtų į namus sveikas ir gyvas. Namuose įsivyravo tyla.

Sūnus Jonas nuo pat pirmųjų antrosios sovietų okupacijos dienų su artimais kaimynais slapstosi palių klampynėse, kitų kaimynų įskustas NKVD ir tik retkarčiais naktimis pareina į namus. Spingsulė lange – tai ženklas, kad namuose nieko įtartino néra. Prasitariau, kad noriu susitikti su Jonu ar jo draugais miške ir pasisakiau, kur eisiu. Pažadėjau grįždamas kovo 21 dienos vakare užeiti. Atsisveikinęs išėjau per kaimyno Venciaus pievą, pavasario vandenimis patvinusio šniokščiančio upelio tiltą, kur kažkada vaikystėje bijodavau vakarais eiti, nes buvau įbauptintas, jog po tiltu vaidenasi.

Didžiųjų pievų pakraščiu perėjau suartą lauką ir apsižvalgės prie brolio Karolio sodybos priėjau prie tvarto iš kluono pusės. Pasieniu slinkdamas pasibeldžiau į kambario langą. Pasirodžius lange brolio veidui, pasisakiau, kas esas. Atidarės duris brolis įsileido. Pasisveikinęs, persimeteš keletu žodžių, pasiprašiau į jo svirną. Ten saugiau, niekas neužeina, iš ten – tiesus jėjimas į tvartą. Svirnelyje po kelionės guluosi miegoti, o šautuvą paslepiu tvarte į šiaudus. Miegu ramiai ligi pat pietų. Šeimoje vaikščiojant po savus trobesius įtarimas nekrinta, be to, ir kitų sodybų arti néra.

Iš brolio Karolio sužinojau, jog vasarij, Dovinės upėje girdant karves, pravažiuojantys automašina enkavėdistai pamatė per lauką einantį Vincą Pūką-Rūtelių, pradėjo šaudyti. Jam bėgant, už Dovinės upės, Zailsko lauke, nušovė, palaikę „banditu“. Taip pat Daukšių kaimo daržininkų ulyčėlėje dar 1944 metų rudenį, dieną, kažkas atėjės namuose nušovė Aranską. Tą pačią vasario 23–24-osios naktį, kai Liepakoju kaimė netikėtai užklupti žuvo 26 Kęstučio rinktinės partizanai, Liūliškio kaimė buvo nužudyti du broliai Julius ir Juozas Zuikiai ir Varnupių kaimo sukoministėjės gyventojas Jonas Sočys. Pavakare, tą pat dieną, per palias, per raistą, į

Daukšių kaimą enkavėdistai pėdsakais vijosi porą partizanų, laimingai išbėgusių iš apsupties Liepakojo kaime. Ūkininko Lekavičiaus sodyboje paėmę pastotę, paties šeimininko pavėžęti, vakaro prieblandoje sumaišę važiuojančių rogių pėdsakus, Varnupių kaimo laukuose išlipę partizanai patraukė į Žaliosios-Buktos girią, atitrūkdami nuo enkavėdistų persekiojimo.

Rytojaus dieną atėjo tėtis. Kalbamės. Smilginių pievų plote vieną vasario naktį buvo išmestas vokiečių desantas. Išslapstę parašiutus šieno kūgiuose, desantininkai dienai pasislėpė Amalvos palaitėse. Iš ryto Petras Zuikis ar Kasperavičius (Mažiešius), veždami šieną, kūgiuose radę paslėptus parašiutus, pranešė Gudelių enkavėdistams. Sutelkta enkavėdistų kariuomenė, apsupusi Amalvos palias, po neilgos kovos sunaikino desantą. Tą dieną enkavėdistų paimtas Amalviškių kaimo gyventojas Jurgis Miežlaiškis namo negrįžo ir nežinoma, kur dingo su pastote ir arkliais. Matyt, vieni enkavėdistai paėmė pastotę, o antri – palaikė desantininku. Kalbos nemokėdamas nuo sujūlėjusių kariškių neišsisuksi. Taip susidorojimas su desantu užsidengė tyla. Tik tiek, kad gyventojai palaičių rajone girdėjo įnirtingą šaudymą.

Atėjo kovo 21-osios vakaras. Iš Matildos Kaminskaitės nesulaukiau jokių žinių apie partizanus. Vakare, atsisveikinės su brolio šeima, išėjau atgal. Vėl tuo pačiu keliu perėjau pievą, „vaiduoklių“ tiltelį ir atsidūriau prie Šeimio sodybos. Matydamas springsulės šviesą, drąsiai pabarbenau į langą, paprašiau Matildą išeiti į lauką. Sužinojau, kad brolis Jonas ir kaimynas Juozas Pūkas manęs lauks Adeškevičiaus sodyboje, prie Riečių bažnytkaimio. Tieesus kelias per Miknonių palias buvo neįmanomas praeiti naktį. Nutariau aplinkiniu papalių pievų užsemtru vandens keliu keliauti į susitikimą su jaunystės draugais.

## Susitikimas su jaunystės draugais

Ši naktis tamsoka, palyginus su praėjusiomis. Gal ir geriau, iš tolo nesimato laukuose slenkančios žmogaus figūros. Man šie keliai takeliai žinomi iš vaikystės, todėl brendu per vandens apsemalus plotus, peršoku griovelius, kur platūs grioviai, ieškau perėjimo tiltelių, vengdamas arti prieiti gyvenamąsias sodybas, taip pasiekiu Miknonių kaimą. Suradęs platų tarpą, tarp sodybų pereinu Miknonių-Riečių kelią ir rytinio kelio kalnų pašlaitėmis per laukus einu į numatytą susitikimo vietą. Nakties šešeliuose iš tolo matosi ant kalnelio įsikūrusi, kelių nedidelių medelių apsupty sodyba. Ramu, aplink visi miega, tik neturintieji savo namų, išvyti iš jų, keliauja ir nesiskundžia savo likimu. Priėjës gyvenamajį namą, pabarbenau į lango stiklą. Pasirodžius žmogaus šešeliui lange, paprašiau atidaryti duris. Šeimininkas įsileido vidun. Klausė, kas, iš kur. Pasakiau, kad mes esame pažistami, bet šiuo metu negaliu pasakyti, kas aš esu. Paaiškinau, kieno siūstas ir ko ieškau. Šeimininkas patarė lipti kopėčiomis ant tvarto, ten rasiu norimus svečius.

Nežinau, vyrai matė mane ateinantį ar ne, bet belipanti kopėčiomis tyliai juokdamiesi pasitiko visi trys mano jaunystės draugai: Jonas Kaminskas, Juozas Pūkas ir Motiejus Overa. Susitikimas buvo labai nuoširdus, energingas ir ryžtingas. Visi kaip vienas galvojome, ką jautė ir galvojo visa tauta, buvome pasiryžę kovoti už Lietuvos laisvę. Pasidalijome išgyvenimais, užsibrėžėme ateities tikslus. Sutarėme, kad greitu laiku sugrišiu į jų stovyklavietę Žuvinto palį masyvuose ir toliau bendrai tėsime partizaninę kovą prieš stribus ir okupantus. Nulipę nuo tvarto išėjome mano keliaujama kryptimi. Už Paltupkos kaimo

laukuose išsiskyrėme. Aš nuėjau savo keliu, Ivoniškio-Balbieriškio girių link, o jie, visi trys mano vaikystės draugai, pasuko savo užsibrėžtu keliu vykdyti tėsti partizaninių uždavinių.

Priėjęs girių pakraštį, pasukau kažkokia kvartaline linija per girią. Pradėjo brėksti ryto aušra. Linija išvedė į palaukę, Balbieriškio pusėn. Pagirių eidamas vengiau artimų sodybų. Pilnai prašvitus, girių pakraščiu, kaip senas girių žinovas, perėjau į Zaslonos kaimo palaukę, prie Mažeikos sodybos. Suradės tinkamesnį, tankesnį krūmą, pastaciau šautuvą ir nuėjau į pusbrolio sodybą.

Pusbrolio žmoną Anelę radau namuose. Ji man papasakojo apie apylinkėje susidariusią padėtį. Besislapstantis Petras Vaitulevičius, mano patartas, Balbieriškyje buvo įstojęs į „pagalbinę miliciją“, dabar jau visų žmonių vadinamą stribų kompanija. Pamatęs, kad stribus siunčia gaudyti ir kovoti prieš besislapstančius beginklius virus, apsisprendęs nutraukė draugystę su jais ir vėl ėmė slapsytis. Brolienė pasiteiravo, ar nenorėčiau su Petru susitikti, pasikalbėti. Atsakiau, jog ne.

Kaimynas Bulota, kurio sūnus stribas, ne kartą teiravosi, kur dabar slapstosi pas juos buvęs Glaveckutis. Kaimynas Bulota mane buvo palaikęs už Vaitiškių Glavecką, dažnai atvažiuodavusį pas Mažeiką. Kad kiti giminės yra Daukšiuose, jis nežinojo. Dėl visa ko nusijuokiau: „Tegul mažiau Bulota teiraujas apie kitus, tai mažiau skausmo kęs ir ilgiau gyvens“.

## **Stribų sunaikinimas Medvišiuose**

Vakare paėmės krūme pasléptą šautuvą grąžinau jo savininkui. Sau pasilikau tik parabelį. Kitos dienos rytą su

pora ta linkme einančių partizanų patraukėme Deksnės girios ir Prienų šilo keleliais į Juodraiščio kaimą, man žinomą iš vokiečių fronto traukimosi laikų. Dūmiškių kaimė pas gyvenantį prie šilo žmogų užsrėbėme riebių barščių su duona, lašinukų atsisakydami: „Mums, dykaduoniaujantiems, pakanka ir barštelių, jūs patys sunkiai dirbdami suvalgysite lašinius ir be mūsų“. Ėjome mūsų numatytu keliu. Prie Juodraiščio šile truputį pailsėjė išsiskyrėme. Jie abu nuėjo Šiauliškių link, o aš pasukau kalnuotomis keliukų vėžėmis plento link. Temstant perėjės Kauno–Prienų plentą, atsidūriau man jau gerai žinomuose Bačkininkų kaimo laukuose, o čia ir Sabaliausko sodyba.

Mano sugrįžimas didesnio susidomėjimo nesukėlė. Pusbrolis Kazys pavasarėjant dažnai važinėjo iš Bačkininkų į Skersabalį – savo ūki, ruošdamasis artėjantiems pavasario darbams. Atvažiavęs Velykų šventėms papasakojo, kad Didijį Velykų Penktadienį partizanų grupė, susidariusi iš apylinkėje besislapstančių jaunuolių, vadovaujamų Briedžio, buvo apsistojusi dienoti Medvišių kaime, Čebatavičiaus sodyboje. Diena buvo graži, saulėta, kaip prieš Velykas. Sodyba gražioje vietoje, aukštumėlėje, nuo žmonių akių pasislėpusi už neaukštų medžių, apie 300 metrų nuo vieškelio. Visur gerai matyti. Apie vidurdienį nuo Prienų–Balbieriškio plento pro Zaslonos gyvenvietę praslinkusi stribų grupė sraunaus upelio krantu, žvalgydama, nieko įtartina nematydama, nuo upelio per lygų lauką éjo į kalnelį – Čebatavičiaus sodybą. Čia stribus iš sodybos pasitiko partizanų paleista uraganinė ugnis. Stribai, netikėtai sutiki ti kulkosvaidžių ir automatų ugnies, sutriko, gyvieji išlikę norėjo pasitraukti upelio šlaitais, bet ir čia nesuspėjo, nes partizanai, supdamai stribus, tą upelio šlaitą jau buvo užémę. Nelygioje kovoje žuvo visi devyni stribai ir vienas sovietų kariškis, atvažiavę automašina iš Prienų.

Pabėgo tik prie plento paliktas vairuotojas su mašina. Po pirmo tokio netikėto smūgio stribų vadovybė sutriko, tik kitą dieną padedama kariuomenės, išsitraukė žuvusiuju kūnus, sumestus į upelį.

Partizanai, surinkę ginklus, žuvusiuju dokumentus, patraukė nežinomais keliais, sumėtydami pasitraukimo pėdsakus. Ūkininkas Čebatavičius niekuo nenukentėjo, nes jo sodyboje nebuvo besislapstančių nuo kariuomenės jau nuolių. Tuomet NKVD organai dar netaikė represijų gyventojams, palaikantiems partizanus. Šis savų – lietuvių stribų sunaikinimas dalį žuvusių stribų giminių nuteikė prieš partizanus ir paskatino pereiti į antrąją, bolševikų, kovojančią pusę.

## Slėpimasis greitai orientuojantis

Rytą visiems šeimos nariams sugrįžus iš Prienų, iš Priskėlimo pamaldų, prie bendro stalo atšventėme Velykas. Vakarop, kai sūnus ir žentas dirbo prie gyvulių, į kiemą ijojo du kariškiai. Kieme pririšę arklius metėsi į trobą „banditų“ ieškoti. Aš vėl – ant aukšto, prie sijos, į paruoštą tamsoje užmetamą guoli, atsigulu su užtaisytais ginklais. Viens kareivis palandžiojo po kambarius, antras tik nuo kopėcių į aukštą pažiūrėjo ir nulipo. Čia senukas, sūnus ir žentas, turintys dokumentus, pradėjo kareivius kritikuoti, kad mūsų namuose „banditų“ yra tik lašinių paltyse. Senukas žadėjo išsiaiškinti, iš kur jie tokie atjojo, lašinių, o ne „banditų“ ieškoti. Nieko nepešę kareiviai išjojo.

Už poros dienų, į vakarą, keli pėsti kareiviai užsuko į Sabaliausko sodybą. Aš, būdamas kambaryste, tik per langą pastebėjau, kad kieme rusai. Neliko kur slėptis, tik po lova į patį kampą prie sienos palindau ir laukiau

pasiruošęs šauti. Duktė Antosė kambarje siuvo siuvamąja mašina. Iėjė kareiviai pasakė: „Nam izvestno, što u vas skryvajetsa bandit. Budem iskat“ (Mes žinome, kad pas jus slepiasi banditas. Ieškosime.) Nesutrikusi Antosė at-rėžė: „Už kambarius aš atsakau, čia „banditų“ nėra, o tvar-tuose, kluone aš nevaikštau. Žiūrėkite.“ Paslampinėjo po kambarius, užlipo ant aukšto, bet žemai nuleisto lovos už-tiesalo prie pat siuvamojo stalo taip ir nepakėlė. Ir ši kartą išlikau nesurastas, bet nutariau daugiau į kambarį nei-ti, būti tik kluone, arčiau slėptuvės. Juk jei mane būtų su-radę, būčiau šovęs, o kas tada lauktų kambarje prie stalo siuvančios šeimininko dukters?

Dieną užėjau pas gretimą kaimyną Kreivéną. Žiemą per šalčius nešdamas iš jų šulinio vandenį, susipažinau su jų vyriausiąja dukterimi, 18–20 metų Aldona. Kiti vaikai, du ar trys, buvo jaunesni. Porą kartų tévų buvau pakvies-tas užeiti. Kaimynai žinojo, kad slapstausi, bet iš kur, kas aš toks, jie neklausinėjo. Ši kartą man pačiam užėjus į kambarį, bekalbant, žiūrime – kieme rusai. Iš kur jie išdygo?! Kaimynai lyg nusteboti, lyg pasimetė, o aš – greitai susiorientavęs, matydamas praviras kito kam-bario duris, o tame – aukštais patalais paklotą lovą, sa-kau Aldonai: „Greitai renkis ir lišk į lovą, vaizduok ser-gančią, o aš prie tavęs lovoje pasislépsi“. I tai nei duktė, nei tévai nieko neatsakė, tik Aldona, greitai nusime-tusi suknelę, šmurkšteliėjo į lovą. Kol kareivius leido į kam-barį, kalbėjosi, jau buvau lovoje, palindęs po patalais, pri-siglaudęs prie simpatiškos merginos. Tévai pasiskundė, kiek mokėjo rusiškai, kad jų vyriausioji duktė serga šil-tine, o šitie dar maži, ir pas juos nėra jokių „banditų“. Kar-eiviai truputį pašniukštinėjo, iėjo į „sergančios“ mergi-nos kambarį, kažko paklausė ir išėjo. Po kareivių išėjimo atsiprašiau ir padékojau už išgelbėjimą. Nutariau, kad

man čia ne vieta slapstytis. Tėvai juokais nuleido, o mėgina jautési nejaukiai, bet tylėjo. O ką man sakyti? Nelauktai bėdą žmonėms galiu užtraukti.

Dieną ir naktį praleidau kluone. Padėjau šalinėje įrengti slėptuvę grūdams. Senasis šeimininkas – visur buvęs, visko matęs, suprato, kad pavasarį iš svirno aruodų gali išvežti visus grūdus – rekvizuoti. Todėl ir pasiruošė.

Balandžio 6-osios rytą sūnaus Kazio namuose nebuvo. Gailėdamas gerojo senelio šeimininko, nutariau pašerti gyvulius. Aplink visur buvo ramu. Baigės šerti išeidamas iš tvarto pastebėjau prie pat namų, linijomis kas 10 metrų išsidėsciusių kareivius, einančius mūsų sodybos link. Kur slėptis? I tvartą grįžti negaliu, pamatys. I kluoną ar į kambarį taip pat vėlu. Tarp tvarto ir gyvenamojo namo buvo truputį įleistas žemén rūsys bulvėms pilti. Grindys užpiltos spalais, o ant padrikai sumestų lentų užmesti keli kūliai linų. Tuo laiku su bulvių pintine iš rūsio išėjo šeimininko duktė Onutė. Stabdydamas ją pasakiau: „Rusai. Kur man slėptis?“ Greitai apžvelgės aplinką užšokau ant lentų ir atsiguliuau ant viena eile sudėtų linų kūlių. Spėjau paklausti, ar nesimato manęs gulinčio. Liepiau jai eiti, išsitraukiau naganą, pasiruošiau. Girdžiu – kieme einančios Onutės kareiviai klausia: „Kur vyriškis, kur prie rūsio buvo?“ Onutė atsako: „Tai tėvas. I kambarį nuėjo“. Kareivis rūsio duris atidaro, tarpduryje pastovi, lyg žemyn pažiūri, o aš tuo laiku kareivį jau nagano taikiklyje laikau. Reikėjo jam tik galvą ar akis pakelti ir mudviejų gyvenimo keliai būtų susikirtę. Aš nebūčiau laukęs, kol jis ginklą pakels. O kas tada? Per lygų lauką nepabėgčiau... Šeši nagano šūviai būtų greitai nuskambėję, o man ar liktų nors vienas? Visi namai būtų ugnyje supleškėję, o kas su senais tėvais ir

dviem dukterimis nutiktų? Supratau, kad dėl manęs būtų nukentėjė penki niekuo nekalti žmonės. Gerai, kad kareivis, gal supratęs pavojų ar pagalvojės, kad iš tikrujų čia néra kur slėptis, apsisuko ir nuéjo, kažkam sakydamas: „Zdies ničeve niet“ (čia nieko néra).

O gal pamatė mano nutaikytą naganą? Bet ši versija netinka. Jei būtų matęs ir suvaidinės, tai vėliau su kareivių grupe mane nuo linų kūlių būtų nusikélęs. Enkavēdistai tokiu pasigailėjimų nedaro. Praėjus „oblavai“, kai kareiviai nutolo, aplink nurimo, nulipęs nuo kūlių atėjau į kambarį ir tariau: „Ačiū jums už mano globą, bet daugiau pas jus gyventi negaliu. Nenoriu pats žūdamas nusinešti į pražūtį ir jus arba visą jūsų sodybą pelena paleisti“.

Tą dieną enkavēdistai, ištisa eile eidami per laukus, sodybas, krūmokšnius, be įspėjimo šaudė į visus bėgančius iš namų arba radę pasislėpusius žiauriai sumušė ir išsivedė ten, kur žmogus be žinios pradingdavo. Buvo tik vienas pasirinkimas – eiti į mišką pas partizanus. Sučiuptas dar galėjau vaidinti kariuomenėje nebuvasi jaunuolių, nemokantį naudotis ginklu, su svetima pavarde, taip praeitų kelios dienos, o paskui – į frontą. Niekada nenorėjau kelti ginklo prieš savuosius, su kuriais veik visą karą buvau praejės.

Senukas Sabaliauskas buvo pasiūlęs pavasarį jo laukose, tarp javų, griovio šlaite, įsirengti slėptuvę – apsétuose laukuose niekas nevaikšto. Su šia sąlyga taip pat nesutikau, nenorėjau, kad nekalti žmonės visą laiką lyg ant parako statinės sėdėtų. Tad nutariau išeiti, be to, buvau davės žodij savo sutikiems jaunystės draugams, kad greitai pas juos ateisiu. Pradėjau pamažu, apgalvotai ruoštis kelionei pas partizanus.

## Pas partizanus Skersabalyje

Vieną pavakarę prieš išvykstant nuėjau per laukus pas senuką Deimantavičių, man žadėjusį duoti įvairių šovinių, keletą granatų ir dar kažkokio „turto“. Išitaisės kuprinę, duonmaišį, apsiginklavęs parabeliu ir naganu, atsisveiki- nęs su Sabaliauskų šeima, 1945 metų balandžio 20-osios vakare, pritemus, išėjau man jau žinomais keliais į Sker- sabalio kaimą. Prienų–Kauno plentą ir Prienų šilą praé- jau laimingai, naktį maskuodamas kelio pakraščiuose au- gusių medžių šešeliuose. Priėjus Dūmiškių kaimą pradē- jo švisti. Šilu pasukau į dešinę, vengdamas kaimo, prieš sau- lėtekį išėjau į Skersaballo kaimo palaukę. Per laukus pe- réjau į antrą, kaimą supančią, šilo pusę ir priėjau Kleizos sodybą.

Iš iškirsto šilo pakraščio pastebėjau po kiemą vaikštanti ginkluotą sargybinį. Krūmuose paslėpęs kuprinę, su na- ganu ir parabeliu kailinių kišenėse, slépdamas už tvar- to, priėjau prie sodybos. Dar kartą išitikinęs, kad ne stri- bai sodyboje apsistoję, drąsiai išėjau prieš sargybinį. Šis lyg sutriko, bet aš iš karto įspėjau: „Nebijok, esu toks pats, kaip ir tu, partizanas“. Paklausus, kur vadas, sargybinis pa- lydėjo į trobą. Be šeimininkų, pusbrolio Kazio šeimos, bu- vo keliolika partizanų, keli gerai pažįstami, tad be jokių didesnių formalumų išitraukiau į bendrą būrij. Mano pas- tabos vadui, kad blogai einama sargyba – dienos metu po kiemą lengvai pastebimas vaikšto ginkluotas partizanas, gali pamatyti stribai, vadas Tabokius stipriai ant manęs su- pyko: „Už tokias pastabas aš galiu tave sušaudyti“, bet ma- ne užtarė pažinojusieji partizanai, šeimininkas Kleiza ir pusbrolis Kazys. Aš taip pat nenusileidau, patinka ar ne, bet kai kuriais atvejais privalau patarti ir pareikšti savo pas-

tabas. Prisiėjo visą dieną Kleizos sodyboje dienoti. Iš šilo pasiėmiau kuprinę, pusbrolis Kazys davė šiauduose slėptą vokišką šautuvą.

Vakare partizanai patraukė savais keliais, o aš, pernakovės kluone, prieš auštant, išėjau testi savo kelionę, galvodamas pasiekti Girininkų kaimą.

## Susipažinimas su Kardu

Perėjus Prienų šilo vakarinę dalį, keliaujant per laukus Ėtos giraitės link, émė švisti. Priartėjės prie šiaurės rytų girios kampe esančios sodybos pastebéjau sargybinį su šautuvu ant peties. Nepastebétas įlindau į giraitės pakraštį. Mąsciau, kas sodyboje apsistoję: stribai ar partizanai? Pri siartinau prie sargybinio per 7–10 metrų. Mintyse numaciau – jeigu stribas, nušausiu ir suspésiu pasprukti į mišką. Nieko nelaukdamas iššokau iš už medžio priešais sargybinį: „Neimk šautovo nuo peties, nes šausiu. Kas tu toks?“ Sargybinis atsakė: „Partizanas“. Paklaustas, kur kit, atsakė, kad miega troboje. Liepiau vesti ir nenusiimti šautovo – antraip šausiu. Apžiūrėjės sargybinį jokių skriamųjų ženklų nemačiau. Iéjės vidun pamačiau ant grindų, suolų gulinčius virus. Iš skriamųjų ženklų pažinau, kad tikrai partizanai. Iškart pasakiau: „Aš jūsų sargybinį atvedžiau, pasiimkite...“

Netikétais užklupti iš miego pašoko keli guléję partizanai ir jų vadas – šviesiaplaukis vyriškis lietuvių karininko uniforma, turintis leitenanto laipsnį. Žodis po žodžio, greitai išsiaiškinome, kaip visa tai īvyko ir kaip aš pas miegantius partizanus papuoliau. Vadas, išbaręs sargybinį dėl ne budrumo, išvarė atgal į sargybą, o mane įsakė nuginkluoti. Matyt, jam nepatiko, kad aš jų sargybinį kaip belaisvį

atsivariau. Apipuolę atėmė šautuvą, kuprinę, parabelį ir naganą. Aš nesipriešinau. Pasodino mane į kampą su pri-skirtu sargybiniu. Žinoma, aš paprieštaravau, kodėl neiš-siaiškinę, kas aš toks, tik dėl ambicijų mane nuginklavos ir dar sargybinį pristatė.

Gal po valandos mane pakvietė prie stalo, kur sėdėjo trys partizanai ir vadas Kardas. Pradėjome aiškintis: iš kur einu, kokiu tikslu, kas aš toks. Man papasakoju, jog esu tarnavęs visų trijų valstybių kariuomenėje, paaiškinus, ko-kie buvo vadai, iš partizanų atsirado žinančių mano Dauk-šių krašto apylinkę, be to, ir mano ryšį su partizanais bei Briedžiu. Sudaryta Partizanų narių komisija iš dalies ma-nimi patikėjo ir sargybinį atšaukė, bet ginklų negrąžino. Man paprieštaravus ir paklausus, kas būtų, jeigu dabar en-kavēdistai užpultų, Kardas atsakė: „Tada ir ginklus ati-duotume“. Toliau kalbėjomės lyg ir draugiškai, bet ofici-aliai. Man buvo pareikšta, kol būsime čia, dieną manęs nie-kur neišleis.

Partizanai pasiuntė šeimininkų dukterį pasižvalgyti į Naująją Ūtą. Už poros valandų grįžusi pasakė, kad visur ramu. Partizanai virė pietus, valgė, bet manęs nekvietė. Tik vėliau šeimininkai valgydami pakvietė ir mane.

Popietę vienas partizanas pradėjo groti, kitame namo gale – seklyčioje prasidėjo šokiai. Iš karto šoko tik su šei-mininkų dukterimis, bet vėliau merginos pasikvietė draugiu. I „vakarušką“ įsitraukiau iš aš. Per tą laiką suspėjau susipažinti su keliais vyrukais partizanais. Kelii jų buvo nuo Igliškelių (deja, jų slapyvardžių dabar nebeprisimenu). Partizanų vadas Kardas nešoko ir svaigiuju gérimu nie-kas nevartojo.

Pavakare visus partizanus priemenėje išrikiavęs Kardas pasakė rimtą kalbą: kam turime būti pasiruoše, kas ateityje laukia partizanų. Vieną kažkuo prasikaltusį partizaną

vadas nuginklavo ir pasakė: „Nuo šiandien gali eiti kur nori, su partizanais tau nepakeliui“. Nors nuskriaustasis prasėsi, kad jį paliktų, bet vadas nesutiko. Rikiuodamas partizanus, vadas mane pastatė kairiajame rikiuotės sparne, įsakydamas man grąžinti paimtus ginklus. Prieš išeinant, vadas Kardas ir mane kvietė žygiuoti su jo grupe, bet aš atsakiau, kad turiu vykdyti Briedžio duotą uždavinį. Draugiškai atsisveikinome. Kardas paprašė, kad jiems išžygiaus, aš išeiciau tik po valandos. Sutikau.

Dar su saulute, dienos metu, rikiuotės gretose vieškeiliu Šilavoto link dainuodami patraukė apie 30 partizanų, jaunų vyru, pasiryžusių kovoti už pavergtos Lietuvos laisvę. Dar ne visiškai suprasdami, kad ateityje laukia žiaurūs ir sunkūs kovos su bolševikais metai. Partizanams išžygiavus, šeimininkui pasakiau: „Perduokite jiems, kai kitą kartą susitiksite, kad su tokia partizaninio gyvenimo taktika, šokiais, dainomis ir muzika toli nenuėis. Reikia laikytis slaptumo, konspiracijos ir žinoti, kad priešo akys visur ir visada seka.“ Saulutei nusileidus, atsisveikinės išeju į savo tolesnį žygį per Ūtos giraitę.

## Slėptuvėje téviškės sodyboje

Palaukėje prie Girininkų kaimo palükėjės, kol tamsa padengs žemę, praėjau pro Sabaliausko sodybą, per pievas Šakeliškių kaimo link. Lenkdamas sodybas iš šiaurinės pusės pievomis perėjau Šlavantos upelio tiltą. Prieš pereidamas Prienų–Marijampolės plentą, gretimoje sodyboje pasiteiravau apie padėtį apylinkėje.

Naktis buvo šviesi, gerai keliauti, tik patvinusį upelį reikėjo dar kartą pereiti Šlavančių kaimo kelyje. Prięjės prie nedidelės, atokiau nuo kelio įsikūrusios sodybos, pasibeldžiau

į langą. Moteris nenorėjo atdaryti man durų, tik įtikinta, kad aš – ne vagis, ne plėšikas ir ne stribas, įsileido.

Paklausinėjau apie padėtį kaime ir apylinkėje, ar nėra kareivių, stribų. Atsakė, kad vakar nebuvo. Pasiteiravus apie moters šeimą, ji atsakė, kad jos vyras su kitais irgi slaps-tosi nuo rusų, dabar – Šlavančių kaime pas Gruštą, netolimoje sodyboje, prie kelio. Aš moterį įspėjau, kad kitą kartą nepažįstamajam nesakytu, kur jos vyras. Padékojės už žinias, išėjau. Praeidamas pro Grušto sodybą, lange mačiau šviečiantį žiburių, bet neužėjau, skubėjau. Be to, susidariau nuomonę, kad besislapstantieji labai neatsargiai elgiasi...

Perėjės Šlavantos upelio tiltą, patraukiau Šlavančių, Amalviškių, Daukšių kaimų laukais, papieviais, kur pašaliniai nevaikšto. Priėjau brolio Karolio sodybą. Apsižvalges pabarbenau į langą. Pasisakiau kas esu. Apsistojau svirnelyje, ant tvarto šiauduose suslėpiau visą savo mantą.

Ankstų balandžio 23-iosios rytą mane išbudino tolimi šautuvų ir automatų šūviai. Kažkur toli padrikai šaudė. Užlipau ant tvarto, kur ypatingu atveju slėpdavausi šiauduose. Šaudymas artėjo. Pasigirdo šūviai Liūliškio paliose, kartais pereinantys į kulkosvaidžių ir automatų papliūpas. Atėjės įtvartą šerti gyvulių brolis Karolis pasakė: „Kai-me, laukuose ir apie sodybas matyti pakrikusių kareivių...“ Apie pietus, šūviams iš visų pusiu garsėjant, pro čyto lentas išvydau nuo Radausko sodybos lauku artėjančius kareivius. Greitai įsikasiau į šiaudus. Keli kareiviai, jėjė į kiemą, šniukštinėjo kluone, apžiūrinėjo tvartą, kažką kalbėjo su broliu ir išėjo. Po geros valandos atėjės brolis pasakė, kad kareiviai nuslinko per kaimą Vidgirélių link. Popietę Liūliškio palij rajone papliupo kulkosvaidžių ir automatų šūviai. Šaudymas nutilo tik vakarop Žuvinto ežero rajone.

Kitą dieną brolis perdavė žinią, kad Varnupių–Gudupių

apylinkėje nušauti Jonas Prūsaitis, Juozas Kolys, Albinas Liūdžius ir dar keletas vyrų. Atėjusį tėtį paprašiau namuose įtaisyti slėptuvę.

Vieną vakarą išsiruošiau per Didžiųjų pievas nueiti į téviškė pasitarti dėl tolesnio slėpimosi naujai įrengtoje slėptuvėje ir ketindamas susiekti su besislapstančiais kaimo vyrais, su kuriais po praėjusių gaudynių buvau praradęs ryšį. Prięjės prie téviškės, kieme pastebėjau degamo degtuko ugnelę ir išgirdau arklio kanopų dundėjimą. Iš kimo smarkia ristele išjojo trys raiteliai. Savi ar ne? Vos spėjau prigulti prie lauko ežios, spausdamas rankoje parabelį. Apsižvalgės prislinkau prie sodo ir pasibeldžiau į langą. Tėtis paaiškino, kad ką tik išjojo trys partizanai, tarp jų – kaimynas Jonas Kaminskas. Pasikalbėjus, nutariau likti téviškėje, naujai įrengtoje slėptuvėje – tvarte, peludės gale padarytoje dviguboje sienoje, slepiamoje pelū. Ilipimas – per tvarto lubose užstumiamą lentą. Slėptuvėje – guolis ir cinkuota skardinė dėžė nuo šovinių, kurioje buvo mano užrašai, dienoraštis, fotoalbumai. Dienos metu tvarkiau asmeninius užrašus ir fotografijas. Ruošiausi kada nors visa tai išspausdinti... Naktimis miegoti bijojau, kad neknarkčiau, nes per lentų sieną gali išgirsti pripuolamai slankioję stribai. Stengdavausi miegoti dieną. Pro lentų plyšius mačiau vieškelį ir lauką prieš nuožulnų kalnelį. Svarbesnius įvykius pranešdavo brolienė Anelė ar tarnaitė, atnešusios kibire man valgyti, lyg eidamos į tvartą karvių melžti. Dieną, kai būdavo ramu, išlipdavau ant šiaudų ir stebédavau apylinkę.

Kartą pravažiuodamas pusbrolis Juozas Glaveckas man pasiūlė į partizanų būrių paimti rusų karo pabėgelių. Aš atsisakiau.

Gegužės 8-osios vakare, apie vidurnaktį, išbudino nuo Kaučo pusės girdimas smarkus dundėjimas ir zenitinių

sviedinių sprogimų blyksniai. Galvojau, kad anglų–amerikiečių léktuvų antskrydis. Kitą rytą sužinojau ne visai linksmą naujinę. Saliutavo Raudonoji armija, laimėjusi karą prieš Vokietiją.

Graži gegužės sekmadienio popietė. Laukų plotai užvaldyti žalumos. Vieškeliu pro sodybą, lyg nujausdamos, kad jas kažkas stebi, vaikštinėja mūsų kaimo merginos. Kai kurios net ir prie širdies tiktų, bet aš tegaliu pro tvarto čyto lentų plyši stebėti. Ką merginos, likusios be vyru, galvoja? Anksčiau skambėjo merginų juokas, dainos, o dabar patyliukais šnekučiuodamos vaikšto ir liūdi besislapsstančių vaikinų. Taip ir praslenka pro čyto plyši stebima diena, o aš, niekam bloga nepadarės, slepiuosi lyg plėšikas ar didžiausias nusikaltėlis. Taip slapstosi dauguma Lietuvos jaunimo – nuo atneštos iš rytų šalies apgaulės, smurto ir netekties baisenybių.

Partizanai jau žinojo apie mano atvykimą ir naktis po nakties negalėjau jų sulaukti. Gegužės 15-osios ankstų rytą pro sodybą laukę ežia praslinko keli stribai. Paraistyje prie Radutinės kalno pašaudė, pas kaimyną Šeimį nusiautą kiaulę nusivežė į Gudelių stribelnyčią, nes žinojo, kad sūnus Jonas partizanauja – reikia nuskriausti namie gyvenančius senelius ir mažus sesers vaikus. Galvojau, kodel partizanai leidžia stribams taip laisvai savivaliauti?

Išaušo gegužės 16-oji, vėliau tapusi legendine diena. Iš pat ryto, toli už palių, pietuose, pasigirdo neperstojanči kulkosvaidžio serija ir kitų ginklų kanonada. Supratau, kad ten verda žūtbūtinė kova. Kaunasi miškuose besislapsiantieji, o aš diena po dienos sėdžiu slėptuvėje ir laukiu. Nors jaučiau, kad prieš „didįjį rytų slibiną“ mes esame pralaimėję, bet kai visas Lietuvos jaunimas pakilęs žūtbūtinei kovai, toliau sėdėti slėptuvėje negalima. Tas uraganinis šaudymas užsitiesė visą dieną ir tik vakarop palaipsniui nutilo.

## Pirmas rytas pas partizanus

Pagaliau naktį iš gegužės 16-osios į 17-ąjį užėjo Motiejus Overa ir Juoza Pūkas, mano jaunystės draugai. Greitai apsirengiau, pasiėmiau savo amuniciją, atsisveikiu su namiškiais ir visi išėjome į nežinomą, pilną pavojų partizaninių kelių. Jau švintant užėjome į Pūko sodybėlę paraistėje. Vos ižengės pro duris staiga susiduriu su būsimuoju partizanu Špoku, kuris išsigandės taip sutriko, jog pamiršo rankose šautuvą turės. Gryčioje sutikome ir norintį partizanu tapti Antaną Meškelevičių. Jie abu su Špoku buvo nutarę eiti ieškoti partizanų. Senukas Pūkas mane pamatės apsidžiaugė, nes ligi šiol nežinojo, kur aš prapuoless.

Jau ryto aušra buvo apėmusi žemę, kai mes, penki vyrai, tapę miško broliais, įlindome į vaikystės dienos išbraidžiotą raistą. Radutinės–Ilgosios kalnelius perėjė klampiomis paliomis pasukome Žuvinto ežero link, kurio salose buvo susirinkęs beveik visas Daukšių kaimo jaunimas.

Nuo pat pirmųjų partizaninio gyvenimo žingsnių mokiau jaunimą visuomet nešti ginklą taip, kad kiekvienu momentu iš karto galėtų šauti. Kad eidami vengtų miško ar palių linijų takų, o eitų blogesniu, nepatogiu keliu, linijų pakraščiu, kad iš tolo nebūtų pastebėti. Taip patyliukais šnekučiuodamiesi pasiekėme palių pakraštį prie Žuvinto ežero. Tarp senų meldų stovėjo nepaslėpta valtis. Ir vėl pastaba vyrams, kad visad ir visur, net kai jaučiasi saugūs, reikia būtinai valtis ir savo kelionės pėdsakus slėpti, visur ir visada mūsų partizaninį gyvenimo kelią seks priešas ar jo šnipai.

Su Špoku susėdė į valtį, Motiejaus Overos buvome nuirti

į partizanų stovyklos salą. Antru reisu atplaukė Juozas Pūkas ir Antanas Meškelevičius. Stovykloje tarp buvusių jaunystės draugų prasidėjo broliškas partizaniškas pokalbis. Visi, net nežinojė apie mūsų atvykimą, džiaugėsi, kad jų gretos pasipildė naujais vyrais.

Sužinojau, kad balandžio 23-iąją, NKVD kareivių maningo gyvenviečių ir miškų valymo metu, Liūliškio palių pušynelyje, prie Žuvinto ežero, traukiantis partizanų daliniui, buvo sunkiai sužeistas tik iš vakaro į partizanų būrij atėjęs Juozas Laukaitis iš Liepakojo kaimo. Kautynių metu enkavēdistams persekiojant partizanus, bendražygiai negalėjo išnešti sužeistojo. Jis Motiejaus Overos ir Juozo Pūko prašė, kad nepaliktu jo kareiviams kankinti, o nušautų. Tačiau partizanams sąžinė neleido to padaryti, teko skubiai trauktis, nes enkavēdistai buvo čia pat. Paliko jau nutiję partizaną pačiam apsispręsti, nes jis turėjo šautuvą su šoviniais... Kaip ten buvo, niekas iš partizanų nežino. Tik mūšiui praėjus, enkavēdistams pasitraukus, vyrai, sugrįžę į mūšio vietą, rado durtuvaus subadytą partizano kūną. Juozo Laukaičio mirtis buvo pirmoji netektis partizanų būryje. Susisiekę per ryšininkus partizanai užsakė kastą. Kitą naktį iš palių išneše žuvusiojo kūną, tamsoje pastatė sargybą, Daukšių parapijos kapuose slapta palaidoję pirmą žuvusį partizaną.

Dieną prieš man atvykstant į būrij, kada girdėjau Kalniškės miško mūšio kanonadą, atvykusi Kęstučio apygarados partizanų štabo vadovybė davė šventą partizaninę priesaiką būrio partizanams – ginti Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą, nesigailint nei jėgų, nei gyvybės. Partizanų virtuvėje buvo paruošti iškilmingi pietūs, bet visą šventinę nuotaiką gadino girdimi kulkosvaidžių ir sprogstamųjų granatų garsai, tėsesi visą dieną. Būrys negalėjo niekuo padėti kovojantiems partizanams ir nežinojo kautynių padėties.

Kitomis pavasario dienomis Žuvinto ežero pakrantėse ir artimiausiose upių vagose partizanai surinko visas valtis savo naudojimui. Apylinkėje uždraudė upių, ezerų vandenye, miškuose be partizanų leidimo irstytis valtimis, žvejoti, miškuose – uogauti, grybauti ir vaikščioti. Iškabinčiais skelbimais gyventojus įspėjo, kad sugautieji vandenų ar miško plotuose bus traktuojami kaip šnipinėjantys NKVD naudai ir su tokiais bus elgiamasi kaip su išdavikais. Dvi valtys, užslėptos Dovinės upėje, nendrynų plotuose, paliktos tik slapta partizanus lankantiems patikiimiems ryšininkams. Taip buvo atsikratyta pašalinių asmenų lankymosi miškuose ir upių bei ezerų vandenye.

## **Slapstymasis 1944–1945 metų žiemą**

Vokiečių okupacijos metu palių apylinkėse veikė raudonųjų partizanų būrys. Tarp jų ir Amalviškių kaimo jaunuolis Juozas Neverauskas, buvęs pamaldus, šv. Mišioms patanaujantis vaikas. Sukomunistėjusio dėdės (tėvo brolio) įkalbėtas išėjo banditauti. Jaunuolis savo namuose bandydamas kažkokiu sprogmenų galią, išsprogdino pušę svirno sienos. Vokiečių frontui traukiantis, Daukšių kaime prie Meškelevičiaus sodybos buvo užpultas ir nušautas besitraukiantis į Vakarus Alytaus apskritys viršininkas, bet prieš savo žūtį spėjęs nušauti komunistėlį Neverauską – jaunuolio dėdę. Banditai išsinešiojo vežime vežtą turtą ir paslėpė pas jiems prijaučiančius žmones. Raudonajai armijai okupavus Lietuvą, Juozas Neverauskas, susiradęs bendraminčių, pradėjo gaudyti ir šaudyti besitraukiančius vokiečių kareivius, terorizuoti apylinkės gyventojus. Perėjo dirbtį į besikuriančią Gudelių valsčiaus miliciją. Žinodamas gyventojų nuotaikas, nepalankias

okupantui, pradėjo vieną po kito persekioti jaunimą. Nuo pirmos okupacijos dienos privertė palių pelkynuose slaps-tytis Joną Kaminską, Juozą Karalių. Po kelių dienų prie besislapstančių prisijungė ir Motiejus Overa, Juozas Pūkas bei Juozas Kasperavičius. Dar vėliau atėjo iš karinio komisariato pabėgęs Perkūnas. Tai buvo Žuvinto pelky-nuose besikuriančio partizaninio būrio užuomazga. Milicininkas J. Neverauskas, areštavęs plėšikaujančius sovie-tų kareivius, bijodamas kariškių keršto, dalį ginklų iš Gu-deliu milicijos būstinės susikrovės į vežimėlį, patraukė į pa-lias ieškoti ryšio su partizanais. Kaip ten nutiko, liko pa-slaptis, tik po kiek laiko vietas gyventojai Amalvos palių rajone rado ant palenkto berželio kybantį pasikorusio J. Neverausko kūną. Taip baigėsi dar viena nelaimingos Neverauskų šeimos tragedija.

Prasidėjus masiniams gaudymams į Raudonąją armiją ir siuntimui į frontą, besislapstančių vyru, įsiliejančiu į par-tizanų būri, skaičius dar pagausėjo. Miknonių palių pu-šyneliuose besislapstantys Daukšių kaimo vyrai, sulaukę žiemos šalčių ir iškritus sniegui, negalėjo dažnai iš palių išeiti į kaimą. Susiruošę maisto atsargas iš rudens, įsirengė keletą stovyklaviečių skirtingose pušynų tankumynuose. Tik sningant ar siaučiant pūgai eidavo į kaimą ar keitė stovyk-lavietes – taip 1944–1945 metų žiemą išvengė sunaikinimo.

Kartą paraistėje gyvenantis Vincas Zuikis buvo atvedės enkavėdistų grupę į vieną stovyklavietę, bet iš vakaro, kaip nujausdami, besislapstantys vyrai, sningant, nepalikdami pėdsakų, persikėlė į kitą stovyklą, esančią šiek tiek aukštesnėje vietoje. Šiek tiek įsikasė į samanas ir durpes, pa-sidarė patogią gynybos liniją. Aplink apsitvérę žema spyg-liuotos vielos tvora, granatomis nepasiekiamu nuotoliu įsi-kūrė užslėptos gynybos taškus. Toje nuošalioje stovykloje vyrai sulaukė pavasario.

Vieną 1945 metų vasario naktį vokiečiai išmetė dvi desanto grupes. Vienai grupei pavyko laimingai nusileisti į Plynių palaites, piečiau Dovinės upės. Vietinio gyventojo Vinco Pūko (Selvestrū) padedama ši grupė perėjo į Liūliškio palias ir išliko enkavēdistų nepastebėta. Grupė, susisiekusi su partizanais, papildė jų gretas žmonėmis, suteikė ginklų, šaudmenų, medikamentų ir radio siustuvą. Vėliau ši desanto grupė perėjo į Alytaus apylinkėse veikiantį Kęstučio grupės partizanų štabą. Antroji grupė, nusileidusi į Amalvos palių brūzgynus, tinkamai nepaslėpu- si nusileidimo pėdsakų, buvo enkavēdistų sunaikinta.

## Partizanų žūtis Liepakojuose

1945 metų žiemą Alytaus apylinkėse veikiantis partizanų būrys, pavaldus Kęstučio grupės partizanų štabui, po naktinių skrajojančių žygių Udrrijos–Kriokialaukio apylinkėse, nutarę keletą dienų pailsėti, apsistojo Liepakoju kaime, emigravusio į Vokietiją vokiečio negyvenamoje sodyboje, nuošalioje vietoje, prie Žuvinto ežero nendrynu. Dieną viešai lankęsi kaimo sodybose, vakare sugrįžę kambariuose sugulė miegoti, nepasistatę sargybos. Kažkieno išdavikiška akis, pastebėjusi nuošalioje negyvenamoje sodyboje apsistojusius partizanus, praneše Simno enkavēdistams. Šie, susisiekę su Gudelių NKVD garnizonu, ankstų vasario 24-osios rytą, vos auštant, per lygų sniegu padengtą lauką, nepastebėti pri siartino, užsimaskavo aplink sodybą augančiose tankiose eglaitėse ir į gyvenamajį namą atidengė uraganinę ugnį. Nelaukta per medines namo sienas prasiskverbiančių kulkų kruša pakirto miegančius, net ginklo nepalietusius partizanus. Dalis pakilusių, panikos ir nežinios apimtu

partizanų, besiveržiančiu i lauką, sutiko mirtį.

Tik atsitiktinumo dėka keletui partizanų pavyko pasprukti. Jie išsiveržė į šiaurės vakarų apšaudomą pusę, per pievas bėgo į Žuvinto ežero nendrynas. Enkavėdistai ne iš karto pastebėjo besitraukiančiuosius. Vienam sužeidė kairės rankos riešą. Pagal pėdsakus giliu sniegu vijosi, persekiojo besitraukiančius partizanus per Žuvinto ežerą, Miknonių palias, raistą – apie 6–8 kilometrus į Daukšių kaimą. Partizanai, užėjė į Lekavičiaus sodybą, skubiai aprišo sužeistojo ranką, ūkininko rogutėmis pavėžeti sutemose pasiekė Varnupių kaimą ir pėsčiomis patraukė į Buktos girią.

Gal po pusvalandžio, partizanams išvykus, į Lekavičiaus sodybą įvirtę keletas enkavėdistų, sužinoję, kad partizanai išvykę, tėsė persekiojimą. Bet atėjo naktis ir rogių pėdsakų tamsoje nebesimatė. Enkavėdistai nebegalėjo persekioti. Nelaukto puolimo metu visiškai sudegintoje sodyboje žuvusių 25 partizanų kūnai buvo nuvežti į Simno miestelį ir aikštėje suguldyti išniekinimui. Tik vėliau, po kelių dienų leido palaidoti Simno parapijos kapinėse.

Ši partizanų grupė buvo stipriai ginkluota kulkosvaidžiais, automatais, turėjo dideles atsargas šovinių ir tik dėl to, kad nepastatė sargybos, sulaukė mirties. Lygiame sniego lauke laiku ir tinkamai pasiruošę galėjo enkavėdistams padaryti panašų nuostolių ir pasitraukti į Žuvinto ežero pelkynus ar didžiules palias, sumėtydami pėdsakus.

## Kalniškės mūšio atgarsiai

Už poros dienų į partizanų būrio stovyklą valtimis atplaukę Kiaulyčios Ažuolo būrio partizanai ir mūsų ryšininkai pranešė apie gegužės 16 dieną vykusį įnirtingą

partizanų mūšį su enkavėdistais Kalniškės miške. Perda-  
vė tikslias žinias apie šimtinius enkavėdistų nuostolius. Pa-  
sakojo, kad anksti rytą prasidėjęs mūšis tėsėsi ligi vakaro.  
Mašina po mašinos į Simno miestelį buvo vežami žuvusių  
enkavėdistų kūnai, uždengti brezentu, o iš Simno į mūšio  
vietą visą dieną vežė kareivius, net nežinojusius, kad tai  
jų paskutinė kelionė po visų laimėjimų prieš Vokieti-  
ją. Važiuodami net nepagalvojo, kad tokiamame mažame,  
gražiamame miškelyje sutiks tokį ryžtingą partizanų pa-  
sipriėšinimą ir suras ten mirtį, kaip neprašyti, nepa-  
geidaujami atėjūnai.

Iš kovojuusių daugiau nei šimto Lakūno būrio partiza-  
nų, 44 žuvo karžygių mirtimi. Vado žmona Pušelė iš ša-  
kotos eglės viršūnės ilgai nepastebėta klojo kulkosvaidžio  
ugnimi enkavėdistus, kol pagaliau pati žuvo karžygės mir-  
timi. Simno miestelio aikštėje tarp suguldytų išniekintų  
partizanų kūnų gulėjo vienos moters – Pušelės apnuogin-  
tas kūnas su šypsena veide.

Nepraejus nė porai savaičių, į partizanų būrį pate-  
ko kažkieno greitai sukurta Kalniškės mūšio daina, ku-  
ri žodžiais ir gaida įsiliejo į partizanų širdis ir liko mēgs-  
tama, patyliukais dainuojama ežero salose, palių pel-  
kynuose, giriose, šiluose, ir palaipsniui, laikui bégant,  
paplito po visą Lietuvą, kaip didvyriškų partizaninių  
kovų ir karžygių simbolis.

## Žuvinto ežero salose

Praėjus keletui dienų po Vidugirio atvykimo į partiza-  
nų būrį, buvo nutarta priimti slapyvardžius vietoje iš pra-  
džių vartotų krikšto vardų. Kiekvienas partizanas pasirin-  
ko jam tinkamą slapyvardį. Vėliau tie slapyvardžiai taip

jaugo į partizaninę gyvenimą, kad geriau ir negalėjo būti.

Partizanų būriui vadovauti ēmėsi Vidugiris, vietoje lig tol vadovavusio Strauso. Strausas liko būrio vado pava duotoju būrininku. 1-ojo skyriaus skyrininku paskirtas Žai bas, 2-ojo – Gunteris, 3-iojo – Gvazdikas. Visi skyrininkai atsakingi už kulkosvaidžių veikimą, kautynių metu turi patys jais šaudyti. Artimiausiu laiku skyrininkai turėjo paruošti po partizaną, tinkamą pakeisti kulkosvaidininką. Visi partizanai paskirstyti į skyrius, kiekvienam kovotojui nurodyta, ką kautynių metu turi veikti. Nuo pirmos dienos pradėta mokytis tinkamai naudotis ginklais. Kiekvienas partizanas supažindintas su įvairių rūšių šautuvų, automatu, kulkosvaidžių ir rankinių granatų veikimu. Prieita prie to, kad partizanas užrištomis akimis ar naktį turi atskirti ginklo rūšį, išardyti ir surinkti, surasti gedimus ir, esant galimybei, juos pašalinti.

Iš patikimų gyventojų, padedančių partizanams, pagal slapyvardžius sudaryta ryšininkų grupė. Kai kurie, tarp savęs palaikydami ryšius, seka ir perduoda partizanų būrio vadovybei reikalingas žinias, su partizanais susitinka numatytomis dienomis ir valandomis. Kai kuriems ryšininkams patikėta žinoti stovyklavietes, leista lankytis. Partizanams ir ryšininkams nurodyta ypatingose situacijose ne išduoti partizanų stovyklų, slapyvardžių, partizanų skaičiaus, ginkluotės ir visa kita, ko NKVD darbuotojams žinoti nereikia.

Partizanų stovyklavietė Žuvinto ežero šiaurinėje dalyje, prie Miknonių palių, buvo netinkamoje, pavojingoje, prišliaužus granatomis apmėtomoje zonoje. Nedidelė, po žiemos nušiurė švendrai panaudoti kurui. Stovėti visu ūgiu toje saloje nebuvo galima. Nuo klampaus, siūbuojančio kranto skyrė 4–5 metrų vandens juosta. Stovyklavietę reikėjo keisti. Partizanų nurodymu, po poros

dienų ieškojimo, buvo surasta keletas pusiau sausų salų ežero viduryje, arčiau šiaurinės ežero pusės, tinkamų partizanų stovyklavietėms. Buvo nutarta persikelti į dvi gretimai 150 metrų atstumu viena nuo kitos esančias salas.

Vakarinėje saloje apsistojo Gunterio grupė. Rytų pusėje, už šlapios pievos, meldais apaugusioje saloje – penkių partizanų Šamo grupė. Vidurinėje, centrinėje saloje įsikūrė Žaibo grupė: Vidugiris, Strausas ir kiti jiems priklausantys partizanai. Šioje saloje buvo pakankamai pernykščių išdžiūvusių nendrių maisto virimui. Aplink salą, per du metrus nuo kranto, buvo dalgiu išpjautos nendrės, kad naujai sužėlusios paliktu takus maskuojantį foną. Dieną ir naktį atliekami bandomieji pratimai – pavojai, kad kiekvienas partizanas priprastų prie savos vietos puolimo metu. Vakarais pritemus vyko bandomieji pratimai plaukti valtimis laikantis atstumo ir kiekvienas mokomas tyliai, nebeldžiant į valtį, nesukeliant vandens pliauškėjimo, irkluiti. Puolant ar atsitraukiant – grupinis išsikėlimas iš valčių, užimant puolamąsias ir ginamąsias kranto pozicijas. Visos pratybos buvo atliekamos tik naktį, be triukšmo, papirošų ir degtukų degimo. Dieną – stovyklavietėse, laikantis tik sargybų postų budrumo. Visiems laisviems partizanams buvo leidžiama miegoti. Persiyrimas iš salos į salą ar į ežero krantą – tik ypatingais atvejais, po 2–3 kovotojus. Salose iš nupjautų pernykščių nendrių paruoštos būdos-palapinės, paslėptos tarp karklų krūmų, surišant šakas, kad iš oro nebūtų pastebėtos. Vidurinėje saloje pastatytas ir irengtas krūmuose užmaskuotas stebėjimo bokšteliis sargybiniui sekti aplinką ir paežerės apylinkes. Budėjimo metu sargybinis taip pat maskavosi švendrėmis ar šakomis, kad nebūtų pastebėtas nuo ežero kranto. Valtims iplaukti išpjautos iplaukos, iplaukimo vietas užstumiamos plaukiojančių nendrių plūdurais. Iš viršaus

nendrės ir karklų krūmai surišti, valtys – lyg slėptuvėse – būdose. Štai taip buvome pasiruošę sutikti kiekvieną nelauktą pavoju ežero salose.

## Šarūno žūtis

Iš partizano Šarūno, palaikiusio ryšį su Kęstučio apygardos partizanų štabu, buvo gautas pranešimas gegužės pabaigoje nurodytą naktį keturiems partizanams atvykti į Liepakojo kaimą, prie mūšio metu sudegintos vokiečio sodybos, kur bus iškasti ir perkelti į kapines žuvusio partizano palaikai. Pritemus į numatytą vietą išvyko Vidugiris, Žaibas, Dūlis ir Šamas. Atvykę naktį tarp sudegusio namo pamatų ir eglaičių pasislėpę sulaukėme Šarūno ir dar vieno nepažistamo partizano. Kita partizanų grupė, turėjusi atvykti su karstu, nepasirodė. Palaikų iškasimas ir pernešimas į kapines trumpą pavasario naktį mums buvo per daug pavojingas, todėl Vidugiris ir Žaibas paprieštaravo štabui, kad dabartinėmis sąlygomis nėra reikalo iškasinėti žuvusiojo palaikų, reikia laukti ramesnių laikų.

Prieš švintant išsiskyrėme su Šarūnu, pakviesdami jį sugrižti į būrij – ežero salose saugiau. Šarūnas lyg ir pažadėjo greitai grįžti, bet dabar esą turintis svarbių partizaninių užduočių Alytaus apylinkėse. Nenujautėme, jog tai – pasutinis mūsų susitikimas.

Gegužės 29-osios vakare visas būrys išvykome į Daukišių kaimą vykdyti numatyty uždavinių. Stovyklose liko po vieną sargybinį. Dar su šviesa persikėlė iš ežero į palias ir pasiekę kaimo palaukę, turėjome laukti prietemos. Uždavinys buvo paprastas, lengvas. Reikėjo pakalbėti su vienu pradėjusiu klysti piliečiu ir įtikinti jį, kad jam partizanai pavojaus nekelia, tereikia vieno – prikasti liežuvį. Minėtas

pilietus po trumpo pokalbio pažadėjo tai padaryti. Grįždami atgal, Gluosnio paprašyti užėjome aplankytį jo giminaitės Kaminskaitės-Šeimienės.

Jos vyras buvo kalėjime, tėvai seni, brolis miške, trys maži vaikai – rytą ir vakarą visi suklaupe meldžiasi, kad tėtis ir dėdė sugrįžtų. Mus atėjusius sutiko su džiaugsmu. Nors ir atsisakinėjomė, visus pakvietė vakarienės. Už partizanus sargybon išėjo ryšininkės Matilda ir Marytė, kurios su tūpusios serbentų krūme stebėjo aplinką. Mums bevalgant įėjusi į gryčią Matilda pasakė: „Už palių, ežero pusėje, keiliros trumpos automatų serijos“. Suskubome eiti, gal mūsų stovyklas užpuolė? Grįžtančius ežero pakrantėje prie valčių budėjės Dūlis įspėjo, kad buvo šaudoma už ežero, Liepakoju kaimo pusėje.

Tik dieną, apie pietus, valtimi atplaukęs ryšininkas Paupys pasakė, kad Liepakoju kaimo kryžkelėje, patekės į enkavėdistų pasalą, žuvo jojės partizanas Šarūnas. Žuvusiojo palaikai nuvežti į Gudelių valsčiaus miestelį ir pamesti aikštėje išniekinti. Į namus atvažiavę Gudelių stribai nušovė kiaulę, išplėsė turtą, areštavo Šarūno motiną, sesutes Matildą ir Marytę ir išsivarė į valsčių. Ten, prie žuvusiojo kūno, reikalavo pripažinti jį sūnumi ir broliu, bet šios juokdamosi kartojo, kad šito „bandito“ nepažista. Motiną su dukterimis tris paras laikė daboklėje, nedavė nei valgyti, nei gerti, kasdien varydavo prie žuvusiojo kūno ir reikalavo pripažinti. Kiekvieną dieną kartodami tą patį niekino palaikus, spardė, tyčiojos iš moterų, o trečiąją – jau pradėjusį gesti Šarūno kūną liepė moterims įkelti į vežimą, nuvežti prie kapinių tvoros, po liepomis, iškasti duobę ir savo sūnų ir brolių užkasti.

Su kokiu širdies skausmu, ryžtu ir neapykanta paveržėjams lietuvė Motina, karžygė, turėjo neišlieti nė vienos ašaros prie žuvusio savo sūnaus kapo. Kaip išlaikė Jos

širdis?! Moterys: Motinos, Seserys, Dukterys, Žmonos ir Mylimosios – Jūs buvote priverstos nusižeminti prie išniekintų savo sūnų, brolių, tėvų, vyrų ir mylimujų, suguldytų valsčių aikštėse, turguose, išniekintų kūnų. Niekšai stribai triumfavo, bet pamatę tais skausmingais netekties momentais ryžtingas, tikinčias Lietuvos laisve Moteris, pabugo ir lyg pasiuė šunys, nuleidę akis, negalėjo pažiūrėti į ryžtingai nusiteikusią visą Lietuvą. Suprato, kad anksčiau ar vėliau jų pergalį gēdingas triumfas prieš visą lietuvių tautą sužlugs!

Su didžiulių skausmu širdyse būrio partizanai sutiko žinią apie jaunystės draugo, bebaimio partizano Šarūno – Jono Kaminsko mirtį. Vakarinio patikrinimo metu, šlamancių nendrių šešėlyje, prie juodu gedulo kaspinu perrištos trispalvės partizanų vėliavos, visi partizanai dar kartą kartojo šventą partizano priesaiką – ryžtingai kovoti su Lietuvą niokojančiais okupantais ir jų pakalikais – stribais. Nuleidę galvas, pagerbdami žuvusijį, visi būrio partizanai vienbalsiai sutiko: nuo šio įsimintino momento būrių pavadinti žuvusio partizano Šarūno vardu. 1945 metų gegužės 30-osios vakare buvęs bevardis Žuvinto ežero–palių rajono partizanų būrys tapo Šarūno partizanų būriu.

## Enkavėdistų pasitarimas su partizanais

Palaikyti griežtą drausmę partizanų būryje buvo sudarytas Ypatingosios paskirties skyrius. I tą skyrių įtraukti tik savo noru sutinkantys bet kokiu momentu vykdyti duotus įsakymus partizanai. Iš Ypatingosios paskirties skyriaus sudaryta penkių partizanų: Vidugirio, Strauso, Žaibo, Gunterio ir Griausmo, vadovaujama valdyba, svarstanti, sprendžianti visus vykdomų operacijų uždavinius,

planus. Priimtas valdybos nutarimas – galutinis įsakymas dalinio vadui. Visi kiti partizanai – pagalbiniai, turėję vykdyti uždavinius.

Vieną popietę į mūsų stovyklavietę atvyko partizanas Kirvis iš partizanų grupės, stovyklaujančios paliose prie Liūliškio kaimo, patarimo. Pas juos atvyko pamirkės gyventojas, Vyties Kryžiaus kavalierius Juozas Pūkas, enkavėdistų prievara pasiūstas į palias surasti partizanų ir prikalbinti juos susitikti su NKVD vadovybe. Keli partizanai pasitarė taip ir padarė.

Sutartoje vietoje, papaliuose, ant kalniuko, laukė trys beginkliai enkavėdistų karininkai. Į susitikimą atėjo Da-gilis, Eglė ir Gruodas. Papalių krūmuose slapta išsidėstė likusieji grupės partizanai. Suėjė priešininkai pasisveiki-ino. Enkavėdistų majoras, išsitraukęs iš kišenės machorkos su laikraštiniu popierium suktinei susukti, pasiūlė užsirūkyti, bet mūsų partizanai išsitraukė savo papirošų ir pavaišino enkavėdistus. NKVD karininkai partizanams pa-siūlė išeiti iš miško, legalizuotis, jokių bausmių netaikys ir leis ramiai gyventi.

Partizanų atstovai išsakė savo reikalavimus: pirma, išvesti okupacinę kariuomenę iš Lietuvos, antra, paleisti iš kalėjimų politinius kalinius, trečia, grąžinti į Lietuvą visus ištremtuosius. Enkavėdistų majoras atsakė, jog jis pats negali spręsti visos valstybės masto klausimus. Pakvietė su jais kartu vykti į Marijampolę pasitarti. Partizanams atsisakius, primygintinai ragino su jais važiuoti, bet mūsiškiai susigriebė, kad jie toliau tartis néra nejpareigoti, turi susitiki su savo vadovybe, ir įspėjo: „O jeigu jūs mus dabar „imsite“, tai mūsų partizanai, išsidėstę palių pakraštyje, jus susaudys, nesigailėdami né mūsų“. Ką NKVD karininkai tuo metu galvojo, neaišku. Imant papiroesus iš partizanų, jų rankos virpėjo. Ne per geriausia padėtis buvo ir

į susitikimą išėjusių partizanų, nes toliau, Liūliškio kaimo laukuose, matėsi enkavėdistų kareivių postai. Sutarė susitikti kitą dieną, o į susitikimą pakviesči partizanų vadų. Todėl partizanas Kirvis, palaikantis ryšius su mūsų, Šarūno, būriu, atvyko gauti nurodymų, ką daryti toliau.

Partizanų atstovams grįžtant iš susitikimo su NKVD, Liūliškio kaimo pamiškės kelyje žygio tvarka išsirikiavę keiliolika partizanų užtraukė dainą „Ant kalno mūrai, žengia lietuviai“, kuri galingai nuskambėjo miško plotais, tuo įrodydama enkavėdistams, kad miške – didelis partizanų dalinys. Tai tik dar labiau įsiutino NKVD pareigūnus.

Ypatingosios paskirties skyrius nutarė kaip galima greičiau, dar šiandien, keisti Kirvio partizanų grupės stovyklavietę. Įjokius susitikimus su NKVD neiti. Įsusitikimą su NKVD be leidimo ėjusius partizanus įspėti, kad ateityje panašūs susitikimai nesikartotų. Ta pati vakarą dalis Kirvio partizanų grupės vyrų atvyko į Žuvinto ežero salas ir prisijungė prie Šarūno būrio. Likę partizanai, nepanorė keltis į ežero salas, perėjo į Plynių palaičių–Panausupio beržyno plotus.

Kitos dienos rytą, auštant, enkavėdistai, išėję į Kumečių kaimo laukų palias, apėjė pelkynais kelis kilometrus, apsupo Liūliškio palių palaukę, prašukavo palių pakraštį, bet partizanų nerado nė kvapo. Taip be rezultatų baigėsi NKVD ir partizanų susitikimas.

Praėjus kelioms dienoms po susitikimo su NKVD, vieną ankstų rytą iš miego išbudino smarkus kulkosvaidžių ir automatų serijų šaudymas Buktos girios krašte, 7–8 kilometrų atstumu nuo mūsų stovyklos. Žinojome, bet dar nespėjome susipažinti su neseniai atsikėlusiais nuo Marijampolės ir apsigyvenusiais gироje, prie Gudupių kaimo, Tarzano grupės partizanais. Tik po kelių dienų sužinojome, kad ankstų rytą stovyklavietėje apsupę miegančius

partizanus, visiškai arti prišliaužę enkavėdistai atidengė uraganinę kulkosvaidžių ir automatų ugnį. Iš stovykloje buvusių partizanų gyvi paspruko tik keli. Spėjama, kad kažkas tiksliai nurodė partizanų buvimo vietą, nes jie buvo apsistoję tik 100–150 metrų atstumu nuo girių krašto, Gudupių kaimo palaukėje.

Ketiname su atvykusia Tarzano partizanų grupe susitkti ir pakviesi į Žuvinto ežero salų stovyklą, bet nespėjome. Šį kartą enkavėdistai žuvusių partizanų kūnų iš miško neėmė. Likę gyvi partizanai su vietiniais gyventojais žuvusius partizanus palaidojo Gudupių kaimo kapinėse, gražioje vietoje.

## **Medicinos sesuo ežero salose**

Vietinių partizanų informuoti, Aleknonių ir Žuvinto kaimuose suradome keletą gyventojų, sutinkančių padėti partizanams. Kai kurie vėliau įsitraukė į partizanų ryšininkų grupę ir iš savo namų sutartiniai ženklais (naktimis – lempos šviesa) pranešinėjo apie enkavėdistų siautėjimą apylinkėje ar ruošiamas pasalas paežerėje. Iš ežero salų pro žiūronus buvo matyti neprašytų svečių judėjimas kalnuotoje kaimų vietovėje, bet dar geriau, kai ženklais parodydavo, ar apylinkėje yra enkavėdistų. Tai padėdavo mums saugiau išsikelti į krantą. Išsikėlimui į krantą turėjome keletą tinkamai užslėptų vietų, kurias, pagal aplykybes, keitėme. Apsilankę ryšininkų Dzūko ir Kregždutės sodybose, iš jų gaudavome žinių apie padėtį apylinkėje ir Simno miestelyje.

Partizanų būryje laikėme vokiečių desanto paliktas vaisių atsargas, bet neturėdami medicininės patirties, nežinojome kaip jomis naudotis. Iš gretimo Kiaulycios rajone

apsisto jusio Ažuolo būrio dažnai atvykstantis partizanas Daktaras patardavo, kaip ir kada kokius vaistus naudoti. Daktaras dalį vaistų pasiėmė. Mūsų būriui būtinai reikėjo medicinę išmanančio žmogaus. Partizanas Aras pažinojo ir sutiko surasti Udrijos apylinkėse besislapstančią medicinos seserį. Suradome jai tinkamą, neįtartiną, saugią vietą Daukšių kaime, bet vieną rytą į mūsų stovyklą atvykusi medicinos sesuo Špunka pareiškė sutinkanti pasilikti tik partizanų būryje. Teko nusileisti. Apgyvendinome ją kaimyninėje Šamo partizanų grupėje. Eilinėse pamokose partizanai buvo įspėti – atsiradus būryje moteriai, visi vyrai jos atžvilgiu turi būti mandagūs, neužgaunantys, neįkyrūs. Medicinos seseriai Špunkai pasiskundus, bus imamas griežčiausiu nuobaudų.

Būryje daugėjant partizanų, visiems buvo pakartotinai priminta: partizanas, sužeistas kautynėse, papuolęs į NKVD ar NKGB nagus, nors ir žiauriai kankinamas ar gąsdinamas, negali išduoti partizaninių paslapčių, pažistamų partizanų, ryšininkų, slapyvardžių, ginkluotės, stovyklių vietų, slėptuvų ir visa kita; visi Lietuvos partizanai – viena šeima, vienas pasirinktas kovos prieš paveržęs kelias, ligi paskutinio atodūsio, neišduodant partizaninių paslapčių priešui; partizaninio gyvenimo sąlygos ir ryšiai su vietos gyventojais – partizanas iš gyventojo neturi nieko reikalauti, imti tik tai, ką gyventojas duoda – nenuskriaudžiant paties gyventojo. Mes, besislapstantys partizanai, galime duona ir trupučiu užgardintos sriubos pramisti, o dirbantiems ir mus šelpiantiems gyventojams reikia gerai ir tinkamai pavalyti. Dėl alkoholio vartojimo visiems partizanams priminta: reikalauti degtinės iš gyventoju ir ją gerti – griežtai draudžiama. Ypatingomis progomis išgerti ne daugiau kaip 50–70 gramų degtinės. Dar geriau – atsisakyti.

Be paskaitų dar buvo pravedamos papildomos rikiuotės, ginklų valymo ir jų pažinimo, bendros partizaninės drausmės laikymosi ir duotų pareigų vykdymo pamokos. Kiekvieną parą kiekvienoje stovykloje skiriami trys partizanai, neišskiriant net dalinių vadų, pamainomis budėti sargyboje.

## Panausupio beržyno partizanai

Anksti pavasarį ir vasaros pradžioje iš ežero buvo keiliamas pačiu lengviausiu keliu – valtimis Dovinės upę. Dovinės upė, švendrių, nendrių, pievų, krūmokšnių apsupta, buvo lyg ir nepavojinga keltis iš ežero salų. Vieno tokio kėlimosi metu, švintant, pievos krūmokšniuose Vidugiris pastebėjo šmékstelėjusią žmogystą. Buvo sulaikytas beginklis vyriškis, kuris pasisakė pažistąs Strausą, ieškansas ryšio su partizanais ir jaunuolių grupe, besislapstančia Panausupio beržyne. Prie palikto saugomo vyriškio buvo iškvietas Strausas, kuris, sulaikytąjį pažinęs, sutarė susitikti su Panausupio beržyne besislapstančiais vyrais. I susitikimą išvyko Vidugiris, Strazdas ir Lynas.

Varnupių kaime, Giedraičio sodyboje, pavaisinti duona, lašiniai ir sūriu, dar turėjome užėiti į Klevo sodybą susitikti su jo grupės partizanais. Duoną, lašinius ir sūrių paslėpę miežiuose, užėjome į trobą. Neradę ir nesulaukę mums reikiamų partizanų, po valandos išėjome iš miežių, kur buvome paslėpę maistą, ir pakélėme didžiulį šunį. Išvoliotuose miežiuose radome tik sūrio trupinius ir apgraužtą puskepalį duonos. Partizanas Liūtas nenorėjo imti tos šuns apgraužtos duonos, bet Vidugirio paragintas paėmė. Ir kokia laimė. Kitą dieną, lietui lyjant, apylinkėje siaučiant enkavēdistams, su pasigardžiavimu suvalgėme

šuns apgraužtą duoną, nes neturėjome ko valgyti.

Peršlapę, sumirkę, tik vakarop sutikome partizaną Panterą, pasiprašėme pernakvoti jo palapinėje, tarp senų, krūmais apželusių durpinyčių. Ši vieta buvo nepatogi gintis ir pastebima iš aukštų Varnupių kaimo kalnų. Kiti Dагilio grupės partizanai nakčiai nebuvo grįžę ir su jais mums neteko susitikti. Per Panterą paprašiau perduoti, kad dėl atsargumo persikelė į Žuvinto ežero salynus, į bendrą partizanų dalinį.

Anksti rytą kėlę kartu su Lynu, Dovinės upės nendrynuose užslėpta valtimi persikėlėme į Panausupio beržyną susitikti su ten esančia vyru grupe. Jų tikslios stovyklavietės nežinojome, todėl užėjome pas eigulį Debulevičių, kuris tik tinkamai įkalbėtas ir įtikintas sutiko nuvesti į besislapstančių vyru stovyklą. Stovykloje radome penkis vyrus, norinčius įsitraukti į partizanų gretas. Iš karto paaiškinome partizanų pareigas, uždavinius ir leidome pasirinkti slapyvardžius. Paskirtas grupės vadas. (Deja, užrašams neįslikus, jo slapyvardį pamiršau.) Palaikyti ryšį su Šarūno būrio vadovybe sutarėme per Dагilio grupės partizanus.

Po šuns susidorojimo su mūsų maistu, nieko daugiau valgyti neturėjome. Naujai įsikūrusių partizanų grupei pietaujant, nebuvome pakviesi, o mums jau žarnos prie stuburo lipo – partizaninė garbė neleido prašyti, o naujokėliai nesusiprato. Atlikę formalumus skubėjome pasirikti mėlynių alkuii numalšinti.

## Partizanų maitinimas ir ginkluotė

Pagausėjus partizanų Žuvinto ežero salose, iškilo svarbi maisto problema. Žuvies Strausas parūpindavo dažnai, ežere užmesdamas tinklus. Antį kartais nusišaudavome

mažo kalibro šautuvu, nesukeliančiu didelio garso. Mėsa – „vokiškaja“ jautiena – apsirūpindavome nesunkiai, nes 1945 metų vasarą sovietų kareiviai pulkais varydavo karves iš Vokietijos į „Didžiąją šalį“. Naktį papalių pievose kareiviams naktinėjant ir besišildant prie laužų, „pasiskolindavome“ karvutę, tempdavome už ragų į raistą, bet jie labai ir nesipriešindavo, tik kartą kitą iššaudavo į viršų. Vėliau varantieji karves kareiviai įsigudrino su banda nakčiai sustoti kur nors arimo viduryje, vengdami pamiskių.

Blogiausia buvo su druska. Mėsai sūdyti jos parūpinavovo ryšininkai. Karvutę papjovus, kelias dienas mėsa su kaulais nenormuojama – virėjai Špokas ir Dūlis vos spėdavo suktis. Duoną, per ryšininkus, kepdavome du kartus per savaitę skirtingose vietose. Dažniausia kepdavo iš centnerio – 50 kilogramų miltų, gautų per ryšininkus, suaukotų gyventojų ar duotų pačių partizanų tėvų. Duona skyriams, grupėms buvo skirstoma normuotai, po 700 gramų vienam asmeniui per dieną. Išvykai sausas davinyse žmogui – 2–3 saujos miltų, žiupsnelis druskos, mažas gabaliukas lašinių – išsivirti tyrę ir užsispirlinti, keli degtukai ugnelei. Gerai, jei dar būdavo bulvių ir duonos.

Ginklų Šarūno būriui netrūko. Be dviejų vokiškų „Holtų“ ir kulkosvaidžių buvo keli rusiški ir vokiški automatai, pora rusiškų „dešimtšūvių“ šautuvų, šoviniais šaudančių šautuvų, keli asmeniniai parabeliai, brauningai ir naganai. Keliasdešimt įvairaus tipo rankinių granatų. Šovinių kiekvienam partizanui išduota po 120. Pripildytos kulkosvaidžių juostos ir apkabos, bet šovinių atsargos ribotos – tik apie 3000. Karo metu, vokiečiams traukiantis, aplink palias esančiose apylinkėse didesnių kautynių nebuvo, todėl ir trofējinių ginklų bei šaudmenų mažai surinkta. Partizanų eiles papildantys jaunuoliai dažniausiai atsinešdavo ginklą. Be to, per ryšininkus ar partizanus sužinoję, kur

yra ginklų ar šaudmenų, partizanai prašė arba reikalavo juos atiduoti. Dėl ginklų atidavimo konfliktų nebuvo. Gyventojai net su malonumu perduodavo ginklus partizanams. Tik pas vieną Grinkiškio kaimo gyventoją anksčiau už mus atvykę stribai atėmė trofējinį kulkosvaidį. Be šių ginklų dar turėjome „raketninką“ su keletu raketų, kelias-dešimt gabalų tolo, kapsuliu ir „Fancer-faustą“.

## Iš partizanų gyvenimo

Vidugiris naudojosi savo sugalvotu šifru P-41 (Parableum) partizaniniams užrašams ir susirašinėjimui su vadovybe. Kitas, panašus šifras P-51 (Pėstininkų statutas), sukurtais partizanaujant Žuvinto ežero salose, buvo žinomas ir naudojamas tik slaptažodžiams perduoti mažesnių partizaninių grupių vadams ir skyrininkams. Šifru P-51 buvo perduodami slaptažodžiai dešimčiai dienų visiems išvykiusiems iš stovyklos partizanams. Slaptažodžiai buvo paskirstyti dienomis, kad susitikus nepažįstamus ginkluotus virus būtų galima išsiaiškinti, kas yra kas. Slaptažodžiai galiojo tik Panausupio–Amalvos–Žuvinto–Buktos girios ir palių rajonuose. Per 1945 metų birželį, liepą ir pirmajį rugpjūčio dešimtadienį nė karto nė vienas slaptažodis nepateko NKVD ar stribams. Tolesnį slaptažodžių naudojimą sutrukdė kautynės Žuvinto ežere ir masinis laikinas partizanų pakrikimas.

Vieną ankstyvą rytą iš miego stovyklą išbudino pavieniai šūviai kaimyninėje Šamo saloje. Skubiai pasiruošę kovinei padėčiai, išsiuistiems žvalgams sugrįžus, sužinojome, kad Šamo grupės saloje šaudo kažkokie partizanai. Žaičias, Vidugiris, Perkūnas išplaukė valtimis išsiaiškinti padėties. Rado salos nendrėse pastatytą taikinį, o abu

šaudžiusieji prisistatė esą iš Alytaus, Kęstučio apygardos partizanų štabo pareigūnai, naktį atplaukę valtimi su Šamu. Jiems buvo griežtai įsakyta – jeigu nenutrauks šaudymo, bus nuginkluoti ir išplukdyti iš ežero.

Vienas iš partizanų Liepakoju kautynėse buvo sužeistas į ranką, per palias enkavēdistų persekiotas, laimingai pasitraukė į Buktos giria. Antrasis – išlikęs gyvas iš Amalvos palių rajone išmestos desanto grupės. Supratę savo klaidą atsiprašė ir pažadėjo daugiau netriukšmauti. Vakare Šamo ir Lakūno valtimis išplukdyti į krantą „štabis-tai“ patraukė savais keliais.

Griausmas, pagal profesiją – batsiuvys, turėdamas batus medžiagos, sugalvojo sau ir Žaibui pasiūti batus. Išspaprastė keletui dienų įraisto pakraštį prie Tėvuko namų – Žaibui stebint Griausmas siūs batus. Po kelių dienų abu grižo į stovyklą naujais batais. Pažadėjo greitai pasiūti batus ir Vidugiriui, nes jo „amerikoniški“ pusbačiai jau éjo į pabaigą. Žaibas, Griausmas ir Vidugiris, kartu palapinéje gyvendami, priklausydami Ypatingosios paskirties skyriaus valdybai, be draugiškų pokalbių, kûrė Šarūno partizanų būrio ateities planus ir veikimo uždavinius.

Vieną šeštadienio popietę Gunteris ir Dūlis pasiprašė vykti namo. Abu išleido. Vakarop, esant gražiam orui, Miknonių raiste išgirdome pavienius šūvius. Supratome, kad šaudoma tik iš vienos pusės. Grįžusieji Gunteris ir Dūlis pasisakė: šaudė 100 metrų atstumu į storą, Ilgosios gale augančią eglę. Gunterio paleistas šūvis, kulkai perėjus skersai 60–70 centimetrų elgę, liko kaip prisiminimas jo troškimo Žuvinto ežero pakrantėje pravesti partizanams bandomuosius šaudymus, kuriuos Vidugiris buvo griežtai uždraudęs, kaip išduodančius partizanų stovyklą.

Į partizanų būrij atėjo prašytis priimamas ir jauniausias Lietuvninkų šeimos sūnus Vytautas. Jি atsivedė vyresnysis

brolis Kadugys. Būrio vadovybė nenorėjo priimti jaunuolio, vos pradėjusio eiti šešioliktuosius metus, bet jo paties ir brolio prašymu, kaip persekiojamas enkavėdistų, ne kartą areštuotas, tardytas, nenorintis daugiau papulti į jų nagus, buvo priimtas ryšininku tarp partizanų štabų, Sakalo slapyvardžiu. Praėjo parengiamajį ginklo naudojimo ir ryšininko, žvalgybininko užduočių vykdymo apmokymą.

Kartas nuo karto apsilankydavome gretimuose kaimuose pas įtartinus gyventojus, gražiuoju įkalbinėdavome atsisakyti netinkamos draugystės su stribais ir sovietiniais darbuotojais. Dauguma iš jų su partizanais sutiko davo, prašymą išpildydamo.

## NKVD propagandinė klastotė

Nuo 1945 metų pavasario, po Vokietijos kapituliacijos, sovietų saugumas ir NKVD Lietuvoje pradėjo ryžtingą kovą prieš partizanus. Į Lietuvą iš fronto atitraukti kariiniai enkavėdistų pasieniečių – „žaliakepurių“ daliniai šukavo miškus, gyvenvietes, o visus namuose, laukuose, miškuose rastus jaunuolius, neturinčius sovietų valdžios dokumentų, beginklius, vadino „banditais“, šaudė vietoje, kišo į kalėjimus, tardymo kameras, teisė ir atidavė sekinančiam badui ir létajai šalčio mirčiai, išveždami į Sibiro platynes, sunkiemis, nežmoniškiems darbams.

Lietuvos jaunuoliai, karo metu tarnavę okupacinėje kariuomenėje, išvengę beprasmiškų aukų fronte, slapstęsi nuo NKVD namuose, bet nenorėję savo šeimos nariams užtraukti nelaimės: arešto, namų sudeginimo, susitarę su kitais patraukė į miškus, turėdami viltį, kad „raudonajam marui“ Vakarų valstybės neleis pasilikti ir įsitvirtinti Lietuvoje. Bėgo dienos, savaitės, mėnesiai, o

Vakarų propagandos radijas vis kartojo besislapstantiesiems, kad jau pirmąjį, penkioliktąjį ar kitą mėnesio dieną ateis išsilaisvinimo valanda. Visi besislapstantieji tikėjo ir laukė tos valandos, tik dalis mokytesnių, daugiau gyvenimo mačiusiųjų suprato, kad tai – melas, bet kito kelio, kaip partizaninis, Lietuvos labui ir jos jaunimui nebuvo.

Surinkę, iššifravę partizaninio judėjimo atsišaukimus, leidžiamus laikraštelius, NKVD ēmési apgalvotos provokacijos. Patys spausdino ir platino „partizanų vadovybės“ pasirašytus atsišaukimo lapelius ir įsakymus, kad partizanų daliniai, grupės nenaudotų prieš sovietų valdžią jokios prievertos, smurto, o lauktų aukštesnės partizanų vadovybės įsakymo vykdyti numatytais uždaviniais. Tą apgaulę partizanų vadovybė greitai išsiaiškino, bet kaip įtikinti eilinį partizaną, kad šie ir kiti atsišaukimai ir raštai, rašyti partizanų vadų vardu, yra NKVD klastotė.

Visi NKVD norai buvo aiškūs: jūs, partizanai, laukite, slapstykitės, nieko neveikite, o mes, NKVD darbuotojai, iššifravę per savo agentus jūsų stovyklas, jus sunaikinsime. Alytaus Kęstutėnų partizanų vadovybė, susiekusi su mažesnėmis partizanų grupėmis, pranešė, kad jų rašomuose raštuose, atsišaukimuose tam tikroje vietoje bus numatytas šifruotas žodis ar numeris, nežinomas enkavēdistams, ir tik tokie raštai, atsišaukimai bus tikri, nuo partizanų vadovybės.

Mūsų Šarūno būrys su partizano Genio pagalba rašomaja mašinėle spausdino atsišaukimus ir platino apylinkėse. Simno miestelyje, Gudelių valsčiaus centre, prie šventoriaus ir stribų būstinės, kur knibždėte knibždėjo „žaliakepurių“, per ryšininkus atsirasdavo mūsų atsišaukimų. Tai mūsų patikimo ryšininko Girinio, dirbusio valsčiaus raštinėje, pasiaukojojamas darbas. Gal mūsų, partizanų, klaida, kad dėstydami ultimatyvius reikalavimus, viename

atsišaukime parašėme: „Iš Gudelių, Liudvinavo, Igliškėlių ir kitų Marijampolės rajono miestelių nuimti istrebiteilių dalinius iki 1945-08-15. Neišpildžius reikalavimo – pulsime!“ Gal prieš nurodytą terminą tuo užsitraukėme didžiulį sovietų kariuomenės Žuvinto ežero „valymą“. Iklas-totus atsišaukimus nieko neveikti partizanams, Šarūno būrio Ypatingosios paskirties valdyba nereagavo, suprasda-ma klastotę.

Strausas su būriu partizanų išvyko į Daukšių kaimą įvykd-yti svarbų uždavinį, tačiau pasaloje pragulėję visą naktį, dieną sugrįžo į stovyklą, uždavinio neįvykdę, nes ankstū rytą kelios enkavēdistų mašinos pravažiavo keliu į kaimą pro pat tykančius partizanus. Antrą kartą to paties uždavinio vykdyti išvyko tik trise: Vidugiris, Špokas ir Aras. Sugulę šalia kelio, rugių lauke, dėl pravažiuojančių enkavē-distų mašinų ir Vidgirėlių kaiman atvykusiu bekiaušinėjančių stribų sukelto stipraus susišaudymo buvome pri-versti paskubomis trauktis į Miknonių raistą ir vėl neįvykdę uždavinio.

Kitą uždavinį Strausas su keliais partizanais turėjo vykdyti Žuvinto kaime. Naktį paslapčiomis atvykę prie įtar-tinos sodybos, troboje girdėjo kažką kalbantis. Pasibeldus į duris ir jėjus vidun, rado tik namų šeimininkę, tvirtinusią, kad be jos namuose nieko daugiau nėra. Partizanai, paviršutiniškai apžiūrėję ir nieko neradę, grįzo į stovyk-lavietę. Vėliau paaiškėjo, kad namų šeimininkas, stipriai sukomunistėjęs, tą naktį pasislėpė, o rytą iš namų patraukė į Simną pas stribus.

Vieną, berods, liepos 6-osios rytą, Kriokialaukio-Udrijos pusėje, už 8–10 kilometrų, pasigirdo smarkūs, dažni kulkosvaidžių, automatų šūviai. Isiklausius buvo galima at-skirti, kad šaudomasi dviejų kovojančių pusiu. I serijas retkarčiais įsiliedavo ir duslūs granatų sprogimai. Iš visos

šaudymo eigos supratome, kad kaunasi enkavēdistų, stri-  
bų užpulti partizanai. Po kelias valandas trukusios kovos  
šūviai retėjo ir perėjo į pavienius. Pagaliau viskas nutilo.  
Kitą dieną iš ryšininkų sužinojome, kad prie Udrijos, miš-  
kelyje, nelygioje kovoje žuvo šeši Kęstučio grupės štabo  
partizanai, ryžtingai ir narsiai kovoje liki paskutinio ato-  
dūsio. Tose kautynėse žuvo ir tie du partizanai, buvę eže-  
ro saloje ir pažeidę stovyklų drausmę. Nuo jų žūties die-  
nos Šarūno būrio ryšys su Kęstučio apygardos partizanų  
štabu visiškai nutrūko.

## **Seniūno Mažiešiaus dingimas**

Daukšių kaimo Pamalvės pievoose gyveno grytelninkas,  
šešių vaikų tėvas Mažiešius, Amalvos ežere užsiimantis žu-  
vininkyste. Dar Lietuvos laikais, būdamas pamaldus, sek-  
madieniais ir švenčių dienomis patarnaudavo bažnyčioje,  
šveicoriaus lazda skirdavo kelią kunigui, procesijai. Pir-  
momis sovietų okupacijos dienomis, susižavėjęs siūlomu  
„rojumi“, kaimo seniūnijoje ēmësi sovietinio seniūno pa-  
reigų. Kaip jis jas atliko, rodo pavyzdys: vos prasidėjus vo-  
kiečių–rusų karui, dar vokiečių kareiviams esant, kaimo  
vyrai pasigavę „gabiuosius“ sovietinius darbuotojus Pet-  
rą Zuikį ir Mažiešių nutarė išmaudytį Dovinės upėje. Pet-  
ras Zuikis pasimokė, daugiau į politiką nesikišo, o Mažie-  
šius, vos sovietų armija antrą kartą okupavo Lietuvą, ēmësi  
uolaus seniūnavimo. Varydamas žmones pyliavų, pasto-  
čių, apkasų kasimui, stengësi išnaudoti daugiau pasiturin-  
čius gyventojus. Prasidėjus vyrų mobilizacijai į kariuome-  
nę, tėvas su vyriausiuoju sūnumi Antanu, stojusiu į „liau-  
dies gynėjų“ gretas, užsikabinę šautuvus, vaikščiojo po  
kaimą, ieškodami besislapstančiųjų. Vos pasirodžius

pirmiems partizanams, iš valsčiaus NKVD gavęs keletą šautuvų, pradėjo kaime organizuoti „savigynos būrį“. Gyventojams nesutikus su ginklais rankose ieškoti besislapsstančių kaimynų, seniūnas savo grytelę nutarė paversti tvirtovę. Kiekvieną vakarą, per naktį, šeši kaimo vyrai eilės tvarka turėjo stovėti sargyboje prie jo grytelės su duotais šautuvais. Ir niekas negalėjo nepaklusti, nes būtų palaikytas „liaudies priešu“. Iš gyventojų sulaukė nepasitenkinimo, neapykantos, bet juos įbaugino, esą už jo mirtį nukentėtų pusė kaimo.

Atvažiavę iš valsčiaus NKVD pareigūnai kaimo gyventojų sueigose vis gyrė ir rodė pavydžiu energingąjį seniūną, gegužinių švenčių proga net prisegė medalį už uolią tarnybą. Patarlė sako: katiną glostai, katinas uodegą kelia. Taip atsitiko, kad uolusis seniūnas pasidarė seniūnijos visagaliu.

Vieną vidurvasario dieną keli iš vokiškas karves pragančių rusų kareivų, pasigavę seniūną, kartu nuvaziavo į jo namus, paémė žmoną, jaunesnį sūnų, kelyje dar prigriebė svainį „liaudies gynėją“ Ančiukaitį ir visi kažkur išvažiavo.

Pasak gyventojų, vyresnysis sūnus stribas, dirbęs laukose ir išgirdęs namuose triukšmą, šaudymą, raitas nulékė į Gudelius šauktis NKVD pagalbos. Kol enkavėdistų būrys atvažiavo, nežinomi sovietų kariai su seniūno šeima jau buvo Launicos kaimo laukuose. Priartėję labai netoli, nei vieni, nei antri nešaudė. Pirmieji, paslaptingieji, su seniūno šeima pasitraukė į Liūliškio raistą, o enkavėdistai, paémę grobį – iššaudytas kiaules, nusivežę į valsčių puotauti. Sklido kalbos, kad seniūnas vakare iš dobilų išvarė ir stipriai susibarė su karves varančiais kareiviais, kam jie nešienautose pievoše ir dobiluose gano karves. Buvo galvojama, kad kareiviai susitarė atkerštyti uoliajam

seniūnui. Po to įvykio su seniūnu nė vienas kaimo gyventojas nebuvo nei areštuotas, nei tardytas. Lyg paslaptinės seniūno pagrobimas kaime nė nebūtų įvykęs.

## Lokio mirtis ligoninėje

Partizano Genio kvietimu, liepos 7-ają, šeštadienį, išsiruošėme per Liūliškio palių lyges į Buktos girią, Gudupių kaimo palaukę. Reikėjo surasti ryšį su gerai žinomomis ir patikimomis Kumečių kaimo gyventojomis Stasiulevičiūtėmis ir susipažinti su Gudupių kaimo pagirių gyventojais. I kelionę išsiruošė Vidugiris, Kadugys, Lynas ir Skrajūnas. Palių lygių take prie mūsų prisijungė Ažuolo grupės partizanai Kriaucius ir Šermukšnis iš Kiaulyčios. Palių take prie Liūliškio ir Kumečių kaimų jie pasuko į savo namus. Sutarėme pirmadienio rytą grįzdami susitikti. Gudupių kaimo palaukėje sutikę partizaną Genį sužinojome apie ramią padėtį aplinkiniuose kaimuose. Pailsėjė, vakaro prieblandoje pradėjome užeidinėti į gretimas pamirkškės sodybas.

Koks netikėtas Stasiulevičių ir Lakiokų sodybose buvo susitikimas su šeimomis, kurios net nesitikėjo sutikti Vidugirį gyvą ir esantį okupuotoje Lietuvoje. Su ryšininkėmis Žvaigždute ir Žibute aptarę partizaninio veikimo uždavinius, parinkę slapyvardžius, numatėme ateities veiksmus. Dieną pramiegojė pamirkškės tankynėje, vakare vėl leidomės į Gudupių, Pabardiškių kaimus pas patikimus, pažįstamus gyventojus. Pirmadienio rytą mūsų grįzimas į ežerą susitrukdė, Skrajūnas užtruko svečiuose. Išvykome atgal saulutei jau gerokai pakilus. Palių take nei Kriauciaus, nei Šermukšnio neradome. Galvojome užeiti į Šermukšnio téviškę susitikti su jo sesute, bet nekviesti nedrįsome.

Po kelių dienų į Kiaulyčios stovyklą pas Šermukšnį atvyko jo sesuo Petrutė, kuri per ryšininkę Žibutę prašėsi apsilankytį mūsų stovyklavietės saloje, bet Vidugiris nesutiko. Nenorėjo, kad per daug pašalinių akių matytu mūsų partizaninį gyvenimą, ypač moterų.

Ankstų rytą, vos prašvitus, Kiaulyčios pusėje, kaimo laukuose pasigirdo susišaudymas, trukęs apie pusvalandį. Tą pat dieną iš mūsų stovyklos į Kiaulyčios stovyklą iškvietė medicinos seserį Špunką, kuri suteikė pirmąją pagalbą Bambininkų kaime netikėtai sužeistiems partizanams Lokiui ir Šermukšniui. Vienas Ažuolo būrio partizanas tose kautynėse žuvo.

Tik po kelių dienų iš ryšininkės Žvaigždutės sužinojome, kad sunkiai sužeistą partizaną Lokį per palias iš Kiaulyčios stovyklos neštuvais, pasikeisdami, partizanai neše į Kumečių kaimą, Šermukšnio sodybon. Ten pakinkę arklius, ilgvežimyje šiauduose užslėptą, Šermukšnio sesuo Petrutė ir partizanas Daktaras išvežė į Marijampolę. Mieste, pieninės kieme, vežimui sustojus, Daktaras nuėjo į ligoninę ir susitarė su gydytojais sužeistajį partizaną paguldyti į Chirurginį skyrių. Kitą rytą, liepos 14-ąją, Petrutė su kaimyne Onute Salnaite užėjusios į ligoninę sužinojo, kad partizanas Lokys, sužeistas į vidurius, naktį mirė. Skubiai sėdusios į vežimą, kad nekiltų įtarimo, išvažiavo namo. Grįžusi Petrutė per ryšininkę Žibutę pranešė apie sužeistojo mirtį.

Panašiu laiku iš milicininko A. Zuikio artimujų per ryšininką Strielčių buvo gauta žinia, įspėjimas, patariantis Daukšių krašto besislapstantiems vyrams pasisaugoti ar timiausiu metu gresiančio enkavėdistų Žuvinto ezero puolimo.

Pasitarusi Ypatingosios paskirties skyriaus valdyba nutarė persikelti į Balbieriškio girią trumpais vasaros vakarais, nes

palikta žolėje numinta rasos brydė būtų pavojinga didelei žmonių grupei. Aktualiausias klausimas – apsirūpinimas maistu nežinomoje vietovėje. Nutarta pasilikti senose stovyklose, kol surinksime maisto atsargų keletui dienų, ir tik tuomet keltis į naujai numatytas stovyklavietes.

## Žaibo ir Griausmo mirtis

Po paskutinių dienų įvykių su seniūno dingimu, reikėjo išsiaiškinti aplinkiniuose kaimuose tarp gyventojų ir ryšininkų susidariusią padėtį. Aleknonių kaimo sutartoje sodyboje išstatyti sutartiniai ženklai rodė, kad apylinkėje ramu. Šeštadienio vakarą žvalgybos tikslais į Kregždutės sodybą išvyko Žaibas, Griausmas, Vidugiris ir Aras. Išsikėlę valtimi prie Mieliausko alksnynėlio, išplaukusiu parugių ežiomis patraukėme į Kregždutės sodybą. Sutartu laiku sodyboje Zylutė jau laukė atvykstančių ryšiui partizanų. Po trumpos vasaros nakties, tarnybinių pokalbių ir kuklios vakarienės, sutarė kito susitikimo datą, išssiskyrėme, net nepagalvojė, kad šis susitikimas kai kuriems partizanams ir ryšininkams – paskutinis.

Jau auštant, rasos nuberta ežia tarp rugių grižome prie ezero pakraštyje užslėptos valties. Kažkoks vidinis instinktas kuždėjo, kad reikia skubėti. Vos valčiai pajudėjus nuo kranto, pastebėjome alksnyno pakraščiu slenkančias pilkas kareivių figūras. Skubiai irdamiesi, keisdami valties plaukimo kryptį, spausdamiesi prie meldų, švendrynų, kareivių nepastebėti pasiekėme savo salą. Ispėjė sargybinius apie pastebėtą enkavėdistų kariuomenę, sukritome į palapines miegoti.

Neilgai teko miegoti, nes Žaibas ir Griausmas savanoriškai buvo sutikę vykti į susitikimą su ryšininkėmis Rūtele

ir Ramunėle. Susitikimai buvo numatyti sekmadieniais, vos grįžus iš bažnyčios, po pamaldų, gretimame Liūliškio palių raistelyje. Merginos ryšininkės į susitikimą turėjo at-eiti su pintinėlėmis, esą rinkti prisirpusių mėlynį. Iš ry-šininkų Paupio ir Žvejo sužinota, kad naktimis enkavėdis-tų kareiviai, neapsieidami patyliukais, lodydami sargius kaimo šunis, vyksta į pasalas prie sausų, prieinamų Dovi-nės upės krantų. Todėl numatyton žvalgybos kelionėn bu-vo uždrausta plaukti Dovinės upe, o išsikėlus iš ežero į krantą palių rajone, eiti paliomis ligi Launicos kaimo pa-laukės. Atsikėlę, apsiprausę, skubiai pavalgę pusryčius Žaibas ir Griausmas linksmi ruošesi žygiui. Su vyrais kar-tu norėjo vykti ir Tigras, bet jam nebuvo leista. Prieš iš-vykimą Žaibas paprašė pasikeisti su Vidugirių parabeliais, nes Žaibo mediniame kabure gremėzdiškas mauzeris ne-tiko. Abu partizanai valtimi išsiyrė į Voverio gyvenamą ne-didelę salą ežero pakrantėje. Iš ten, apsižvalgę, per palias turėjo vykti į susitikimą. Pabuvojė pas Voverį saloje Žai-bas ir Griausmas, nieko įtartina nepastebėję, pakeitė kryp-tį ir valtelę pasuko Dovinės upės žiočių link, nekreipdami dėmesio į krante už keliasdešimt metrų sukrautą šieno kū-gį. Vos prisiyrus prie žiogiu, iš kūgio pasigirdo rusiškas: „Stoj!“ Kažkuris išyrušiųjų pasuko valtį atgal, antrasis kelis parabelio šūvius iššovė į kūgyje pasirodžiusius enkavėdis-tus. Bet kur lygiame vandens plote pasislėpsi?..

Saloje buvusius partizanus sukélé pirmieji pabarelio šū-viai. Vėliau ežero vilnimis nuaidėjo trys trumpos, su ma-žomis pertraukomis automato serijos. Į pirmąją automa-to seriją įsiliejo ir parabelio šūviai. Visą ežerą apgaubė ty-la. Kaip viskas vyko, liko paslaptis, tik tiek buvo aišku, kad kažkas bloga nutiko su išplaukusiais valtimi Žaibu ir Griausmu. Skubiai buvo sukeltas karinis pavojas, pasiruo-sta išvykti pagalbon. Dvi valtys su Vidugirių ir Perkūnu

išvyko ištirti padėtį. Nuo priekinių salų per žiūronus išžvalgę ežero pakrantę, pastebėjome šieno kūgyje enkavėditus, nutarėme grįžti atgal į salą ir neišsiduoti.

Stovyklavietėje Vidugiris pasiūlė žuvusiuju kūnų atėmimo versiją. Prie Didžiojo upelio, įtekančio į Dovinės vagą, 80–100 metrų nuo palių, suruošti pasalą. Staigiai užpultus valtimi prasiiriančius stribus sunaikinti, žuvusiuju kūnus paimti ir pasitraukti į palias. Šiam sumanymui prieštaravo Dūlis, Griausmo brolis: „Žuvusiuju neprikelsime, o pasalos operacijos metu gali žuti dar daugiau partizanų“. Teko atmesti šį sumanymą. Popiet į stovyklavietę atsiyrė Voveris, Žaibo brolis. Pranešė, kad žuvusių Žaibo ir Griausmo kūnai valtimi nuplukdyti iš ežero į Daukšius. Stovykloje visus partizanus apémė slogi nuotaika – kaip galėjo taip atsitikti: kartu gyventa, kalbėta, juokauta ir... netikėta pasalūniška mirtis.

Prisimenu vieną sapną, kurį sapnavau vos atvykės į ežero salas. Atseit kažkokiomis aplinkybėmis žuvus Griausmui, jį palaidojome ant Radutinės kalno, Miknonių raito pakraštyje. Prie naujai supilto geltono smėlio kapo, aš sakau kalbą: „Mes, gyvieji, eisime Jo krauju aplaistytu, užsibrėžtu Laisvės keliu“. Ir išbudau... Šalia palapinėje ramiai miegojo Griausmas, Žaibas ir kiti partizanai. Jiems nubudus nedrėsau pasakoti sapno, tik retkarčiais kalbėdamas primindavau Griausmui, kad reikia būti atsargiam, pasisaugotи.

Vakarinio patikrinimo metu prie pusiau nuleistos, gedulo kaspinu perrištos trispalvės vėliavos partizanai trumpai maldai nulenkė galvas, prisiminė ir pagerbė žuvusiuosius. Tylioje vakaro priebandoje, prie mažo vėjelio šiurenamų nendrių prisiekė žuvusiuju atminimui keršyti visiems Lietuvos priešams, ypač Gudelių valsčiaus stribams, ir paskelbtii jiems aukščiausią bausmę – mirties

nuosprendj, kurį kiekvienas partizanas visur, kiekvienu momentu turės vykdyti.

Po kelių dienų iš ryšininkų Žvejo ir Paupio sužinojome, kad žuvusiu Žaibo ir Griausmo kūnai buvo greitai atpažinti, stribų nuvežti į Gudelius ir ten, aikštėje, kelių kryžkelėje, apnuoginti numesti išniekinimui. Žaibui į dantis įspraustas prie atlapo buvęs prisegtas Lietuvos šaulių sąjungos ženklelis ir pridėtas užrašas: „Paspringai savo įsitikinimais“. Overos-Žaibo ir Pūko-Griausmo namuose iššaudytos kiaulės, stribų rankomis išgrobstytas turtas, o senas tėvas Overa areštuotas, nuvarytas į Gudelius tardyti. Prieš žuvusio sūnaus kūną stribų visaip žemintas, išjuoktas tėvas kantriai iškentėjo sūnaus mirtį. Privertė senajį iškasti duobę, suversti žuvusiuosius ir užkasti. Tik palaidojus kūnus prie Gudelių kapinių tvoros, po liepomis, kur ilsėjosi Jono Kaminsko-Šarūno palaikai, senasis Overa iš NKVD daboklės buvo išleistas namo. Šarūno partizanų būrys neteko pačių geriausią, sumaniausią vyر, pirmųjų susibūrusių į partizanų grupę. Ilsėkitės ramybėje, jaunystės svajonių sakalai. Jūs likote nenugalėti.

## Savaitė apsuties žiede

Per ryšininką Tėvuką gaudami iš žmonių pagalbą maistu, drabužiais, iš partizanus miltais ir kruopomis remiančio malūnininko Šmulkščio gavome pakvietimą susitikti ir pasimatytu akis į akį. Pažadėjo Tėvukui susitikimo metu susitarti dar daugiau remti reikalingais daiktais ir maisto produktais. Ypatingosios paskirties grupės valdyba, vietoje žuvusiu Žaibo ir Griausmo pasipildžiusi naujais nariais Perkūnu ir Kirviu, pasitarusi, apsvarsčiusi visas nuykimo, susitikimo ir gržimo atgal aplinkybes, 1945 metų

rugpjūčio 4-ąją, šeštadienį, pavakare iš savo bazės–salos valtimis išplaukė į ežero krantą. Išvyko aštuoni partizanai, vadovaujami Vidugirio. Per palių lygumą samanotą pelkę praėję 6–7 kilometrų vingiuotą kelią, saulėlydyje pasiekė Buktos girių pakraštį prie Gudupių kaimo.

Pas patikimus pagirio gyventojus susižinojusi, išžvalgiusi apylinkę, grupė sutemose ruošėsi tolesniams žygiam Traikiškių kaimo link. Valgant Glinsko sodybėlėje ankstyvą vakarienę, budėjė žvalgai pranešė, kad Kumečių kaime, prie Lakicko sodybos, vieškelyje, išsilaiipino pora automašinų kareivių. Buvo skubiai nutarta ant dešinio šono užsikabinti ginklus nuleistus žemyn, pro eiguvos mūrelį pavieniui grįžti į mišką, vaizduojant, kad kaimynas eina pas kaimyną. Eiti lygiu lauku apie 100 metrų ligi miško – Lakicko sodyba, esanti už 500 metrų, lygiame lauke gerai matoma. Tokia ramaus éjimo taktika pavyko praeiti neįtariamai. Girių pakraštyje pasitarus, nuspresta naktį, kol iš aplinkinių kaimų nesimato palių lygumose jokio judėjimo, grįžti atgal į Žuvinto ežero salas pas savuosius. Kartu įspėti Kiaulyčios rajone apsistojusią Ažuolo partizanų grupę apie gresiantį pavojų. Be poilsio praéjusi partizanų grupė sekmadienio rytą, saulei tekant, pasiekė ežero pakrantę. Paslėpta valtimi dalis partizanų grįžo į salą įspėti savuosius apie pavojų, o antraja valtimi Vidugiris, Špokas ir Skrajūnas nusiyré įspėti Ažuolo grupę.

Tik visiškai arti prisyrus, aukštų nendrių plote pasirodė sargybinis, kuris nuvedė Vidugirį pas Ažuolą, dar miegojusį su visa savo grupe. Vidugiriui paaiškinus, kad atvykome įspėti apie gresiantį apsupimą, patarėme nežymiai, negausiai, dieną pasitraukti iš Kiaulyčios švendrynu į Žuvinto ežero salas. Ten bendrai su visomis partizanų grupėmis susibūrus, užimti gynybinę padėtį. Ažuolas atsakė: „Cia manęs niekas nepaims“. Vidugiris tarė: „Paémė Berlyną,

paims ir čia, ežero pakraštyje“. Ažuolas dar atrėžė, jog esąs leitenantas, baigęs kariūnų aspirantų mokyklą ir jo mokytį nereikia, o Vidugiriui paklausus, ar buvęs kare, fronte, Ažuolas atsakė: „Ne“. Tuomet Vidugiris prisistatė: „Aš esu tik puskarininkis, visose trijose valstybių kariuomenėse tarnavęs visą karą, turiu partizaninės kovos patirties, todėl patarčiau pačiam, nors ir turinčiam aukštesnį kariuonį laipsnį, vykdyti mano patarimus. Tolimesnį veikimą, gynybą aptarsime vietoje“. Leitenantui taip ir nesutikus su savo daliniu keltis į ežero salas, Vidugiris su savo vyrais išsiyrė, prisdengdamas švendrynais, į savo stovyklavietę. Ispėjo leitenantą, kad šiandien dieną ežere nebūtų jokių persiyrinėjimų iš vienos vietas į kitą.

Grįžęs Vidugiris salose rado partizanus, pasiruošusius gynybai ir iš dalies užsimaskavusius iš oro. Patikrinus visas partizanų apgyvendintas salas, buvo duotas nurodymas geriau užmaskuoti palapines, valtis ir įplaukimo vietas. Griežtai uždrausta sukurti net ir sausų nendrių laužą maistui virti. Paaiškėjo, kad antroji partizanų grupė, vadovaujama Kirvio, naktį iš šeštadienio į sekmadienį išvykus iš Plynių kaimą parnešti ten iškeptos duonos, nesuspėjo jos paimti. Plynių kaime prieš partizanus apsistoję Palilių-Buktos miškus supantys kareiviai surado Žukauskiene's sodyboje didelį kiekį šviežiai iškeptos duonos, išgraibstę, baugindami šeimininkę ir įtarinėdami, kad ši duona kepta partizanams. Sužinojusi apie šį nemalonų įvykį ir miškų masyvų supimą Kirvio grupė į salą grįžo tuščiomis. Taigi vietoje gaunamų 700 gramų duonos, kiekvieną dieną prisiėjo skirti ir kiekvienam išduoti tik pirmadieniui ir antradieniui likusią duoną – po 300 gramų. Buvo griežtai išspėta, kad išduotos maisto atsargos būtų naudojamos tik tą skirtą dieną. Kaip šio įsakymo laikėsi partizanai, sunku pasakyti.

Sekmadienį apie 15–16 valandą Žuvinto–Aleknonių kaimų kalnuotose vietovėse pasirodė mašinos su išsilainančiais kareiviais. Tai pranešinėjo mums iš stebėjimo punktų. Apie 19 valandą paslapčia atplaukusi valtis iš Kiaulyčios stovyklos su Daktaru ir dar vienu partizanu paprašė mūsų medicinos seselę Špunką irtis su jais į Kiaulyčios stovyklą dėl sužeisto į petį partizano Šermukšnio. Gavusi sutikimą Špunka išplaukė. Jiems išplaukus, nepraejus nė pusvalandžiui, saulutei dar nepradėjus leistis, rugpjūčio 5-ąją Kiaulyčios pusėje, nendrynų rajone, iškiilo raudona raketa – signalas atidengti kulkosvaidžių, automatų uraganinę ugnį. Ji truko apie 15–20 minučių ir palaipsniui, atskirais šūviais nutilo. Kas nutiko Ažuolo stovykloje, buvo neaišku, kaip ir išplaukusiu valtimi Daktaro ir Špunkos likimai: pasiekė jie stovyklą ar ne?

Vakare, saulutei leidžiantis, tai vienoje, tai antroje ežero pakrantės pusėje, palaipsniui viena po kitos į dangų kilo įvairiaspalvės raketos, rodydamos ežero apsupimo ruožą. Buvo aišku, kad visas pelkėtas Žuvinto ežeras yra apsuptas, išsikėlimas iš jo – pavojingas. Naktį Ypatingosios paskirties partizanų grupės valdyba buvo sušaukta pasitarimui, o vėliau įvyko ir visų partizanų pasitarimas. Bendrai nutarta visiems partizanų daliniams persikelti į centrinę salą, joje pasiruošti gintis, laukti galimo puolimo. Dviem grupėms po 4–6 kovotojus Didžiojoje ežero ir netolimoje pelkėtoje salose, Šamo grupei prašant, leista slėptis individualiai. Naktį į salą valtimi atplaukė du Ažuolo grupės partizanai, užpuolimo metu pasitraukę į ezerą ir pasislėpę nendrynuose. Sutemose ryžosi plaukti pas mus į salą. Kas nutiko Ažuolo grupėje enkavēdistams prislinkus visai arti ir atidengus uraganinę ugnį, jie nieko negalėjo pasakyti. Naktį su visomis atsargumo nuo gaisro priemonėmis palapinėje buvo išvirta košė. Likę maisto produktais

išdalyti individualiai, palikti tik miltai ir kruopos.

Rugpjūčio 6-oji, pirmadienis. Anksti rytą kėlus, keli koviniai pratimai iš įvairių puolimo pusių, priėjimas be triukšmo prie gynimosi taškų, maskavimasis palapinėse kovinėje padėtyje.

Pietiniame ežero krante 8 valandą ryto pradėjo skraidyti léktuvai („kukurūzninkai“), žvalgantys ežero salas. Porą kartų praskrido virš mūsų. Stebėjimo punkte ir užmaskuotose vietose kulkosvaidžių vamzdžiai palydėjo praskrendančius léktuvus. Trečiojo užskridimo metu „kukurūzninkas“, priskirdęs apleistą partizanų salą, trumpam išjungė variklį ir krentančiu léktuvu parodė netinkamai užmaskuotą partizanų gyvenvietę.

Paskraidę keletą valandų „kukurūzninkai“ nuskrido. Pavojaus valanda praėjo, léktuvai mūsų nepastebėjo. 13 valandą iš vakarų pusės nuo Dovinės upės žiočių pasirodė keletas valčių su sovietų kareiviais, plaukiančiais mūsų link. Užėmėme padėtį „puolimas iš vakarų“. Kareiviai iš valčių išsilaipino į apleistą partizanų salą, apie 150 metrų nuo mūsų. Girdisi šauksmai, indų skambesys, degančių nendrių, palapinių traškėjimas. Keletas automatų serijų. Sulipė į valtis, dviem iš jų plaukia į mūsų pusę, kitomis – kita linkme. Įsakyta pasiruošti, šaudyti tik kareiviams išsilaipinant į salą. Pirmoje valtyje vedliu plaukia pažystamas Vincas Zuikis, kuriam partizanai paskiria mirties nuosprendį. Pašnibždomis salą apskrieja įsakymas: „Kareiviams laipinantis į salą, pirma kulka – išdavikui“. Valtis paskui valtj 3–5 metrų atstumu nuo įjas nukreiptų šautuvų ir kulkosvaidžių vamzdžių praplaukia pro salą. Nieko įtartina nepastebėję, nuplaukia Žuvinto kaimo link. Antroji įtempto laukimo valanda praėjo. Partizanų nuotaika pakili.

Vakarop, Ypatingosios paskirties grupės valdybai pasitarus, šaukiamas bendras partizanų pasitarimas: ar likti

ir toliau kovinėje parengtyje šioje saloje, ar naktį keltis valtimis į salą, esančią 300 metrų nuo kranto, šiauriniame Riečių bažnytkaimio krašte. Priimtas antrasis variantas. Partizanams Svtui ir Voveriui dėl šeimyninės padėties leidžiama slėptis individualiai ežero salose.

Naktį iš rugpjūčio 6 į 7-ąją prisilaikydamis ypatingos tylos išplaukėme į numatytą salą. Paplaukioję tamsoje, norimos salos nesuradome. Klaidžiojome, nors ežero salos gerai pažįstamos, bet neįtikėtina, nežinojome, kad yra plaukiojančių salų, po didelių vėjų keičiančių savo vietą. Tik švintant suradome ieškotą salą. Ji visiškai arti, vėjo priustumta 20–30 metrų nuo kranto. Joje dienai pasilikti negalima, per arti krantas. Į stovyklos salą dieną grįžti negalėjome, būtume pastebėti iš kranto. Nutarėme sulisti į didžiulių meldyną ir ten valtyse dieną prasislapstyti.

## Kautynės Žuvinto ežero saloje

Rugpjūčio 7-oji, antradienis. Nors griežtai įsakyta laikytis tylos, bet kur tau išsilaikysi – tai susibeldžia į valtį, tai kažkoks šurmulys ar juokas. Apie 7 valandą ryto krante pasigirdo šuns lojimas ir meldų šlamėjimas. Strausui įsakiau pasikelti valtyje ir išžvalgyti krantą. Vos pakilęs Strausas akis į akį susidūrė su „žaliakepuriu“. Trumpą laiką vienas kitą stebi. Strausas patyliukais perduoda susidariusią padėtį. Pasikėlęs Vidugiris šauna į stovintį „žaliakepuri“, tuo momentu iš kranto krenta granata – į pačią didžiausią valtį. Sprogimas, ir valtis subyra į šipilius. Valtyje buvę šeši kovotojai atsiduria vandenye ligi kaklo. Kyla sąmyślis, kas už švendrių kuokštų griebiasi, kas už gretimų valčių. Panikai nuraminti Vidugiris duoda komandą rusiškai, kad suprastų krante esantys kareiviai: „Rota s levo

i s pravo v periot“. Kai kurie partizanai veržiasi į priekį, į krantą, bet Vidugiris įspėja, sulaiko, rodydamas trauktis atgal – ezeran į salą, esančią už 200 metrų. Pavienės valtys su kovotojais traukiasi, likusieji partizanai pavieniais šūviais dengia atsitraukimą. Šlapioje saloje išlaipinę atsitraukusius kovotojus, valtys gržta paimti meldynuose likusių partizanų. Šiems traukiantis, juos dengia kovotojai, šaudydami iš šlapios salos. Šioje saloje stovėti arti vienas kito negalima, su siūbuojančiu plovu grimztame ligi juosmens į vandenį.

Per lygius ežero vandenis tenka trauktis už 500–600 metrų į sausą Žaliają salą. Žiemą išdegusią, o dabar, rugpjūtį, išauginusią 2 metrų aukščio žalias nendres. Vėl kėlémės per du kartus. Atsitraukimą dengėme pavieniais retais šūviais, kad „žaliakepuriai“ negalėtų laisvai stebėti nuo kranto. Šis atsitraukimas praėjo be aukų. Sprogusi granata, sudraskiusi valtį, nesužeidė partizanų. Atsitraukimo į Žaliają salą metu pasižymėjo partizanas Dūlis – ryžtingai, bebaimiai braukdamas irklu per švariuosius Žuvinto ežero vandenis.

Vos išsikėlus į Žaliają salą partizanas Gluosnis pareiškė Vidugiriui priekaištą: „Per tave mes visi žūsime!“ Skubiai išrikiuojama visa grupė, o prieš rikiuotę pakviečiamas panikuojantis Gluosnis. Vidugiris pareiškė: „Kovosime ligi paskutinio atodūsio, arba visi kartu žūsime, arba liksime gyvi. Kad kautynių metu pasimetę, panikos apimti partizanai negalėtų pasitraukti iš kovos lauko, įsakau: visas valtis sunešti į salos vidurį, kad nebūtų pavienio pasitraukimo. Ši kartą panikuojantį partizaną įspėju, kitu panašiu atveju – kulka nuo savųjų“. Greitai visos valtys buvo suneštos į salos vidurį ir užmaskuotos, o su savimi turėti štabo dokumentai bei tautinė Trispalvė paslėpti, kad nepatektų NKVD kareiviams į rankas, jeigu užimtų salą.

Per patikrinimą pasigedome dviejų partizanų: Drūd-barzdžio ir Berželio – niekas nepastebėjo, kad būtų buvę sužeisti ar žuvę. Spėta, kad atsitraukimo metu pasislėpė ir iššliaužė į ežero krantą. Iš salos per žiūronus pastebėta Riečių bažnyčios šventoriuje, medyje, seklio žvalgo figūra. Po trejeto–ketverto Vidugirio iššautų šūvių jis iškrito iš medžio lyg maišas. Daugiau seklių šventoriaus medžiuose ir apylinkėje nepastebėjome. Saloje užimtos gynybos vietas. Stengiamasi pakelti prastą partizanų nuotaiką. Papildomai išduota šovinių. Prieš akis ilga, nežinomybės kūpina, graži, tyki, saulėta vasaros diena.

11 valandą pro ežero salas išniro keliolika valčių su karieviais, už jų atsilikusi ant plausto plaukė radijo stotis. Vidugiris, būdamas su uniforma, išėjo į salos kraštą, kad būtų matomas, ir garsiai rusiškai sušuko: „Plyvye siuda, banditov zdies niet!“ (Plaukite šian, banditų čia nėra, –rus.) Visos valtys ir radijo stotis kaip avinai plaukė į šauksmą. Vidugiris stovėjo ant salos kranto ir laukė. Įsakymas: priplaukus valtimis 100 metrų atstumu nuo salos, atidengti ugnį į jau iš anksto paskirstytas apšaudyti valtis, Vidugiris ir Strausas kulkosvaidį nukreips į plauste įrengtą radijo stotį. Visų partizanų ūpas po pavykusios apgaulės pakilo. Pasigirdo juokas. Partizanai stebėjo paskutines kareivių, plaukiančių tiesiai į jiems paruoštą mirtį, gyvenimo minutes. Partizanas Gluosnis išlindo į nendryno kraštą pažiūrėti valtimis atplaukiančių kareivių. Sie, būdami už 150–200 metrų, pamatę civiliai apsirengusį žmogų saloje, metėsi atgal šaukdami: „Bandity!“ Garsi Vidugirio komanda: „Ugnis!“ Pasipylė pavieniai šūviai, iš valčių krito į vandenį kareiviai: nušauti, sužeisti ar besilepiantys. Vidugiris su Strausu pavieniais kulkosvaidžio šūviais apšaudė besitraukiantį plaustą su radijo stotimi. Nuo plauso vienas po kito krito kareiviai. Plaustas su pakelta radijo stoties antena neteko lygsvaros ir apsivertė. Iš puolusiųjų

kareivių pusės atsišaudymo nesulaukėme, gelbėjosi kas kaip galėjo. Vandenyje liko tik keletas valčių, kurios, pučiamos nedidelio šiaurės vakarų vėjelio, tolo nuo mūsų. Nematant gyvų taikinių šaudymas nutrauktas. Įsakyta kautynių metu taupyti šovinius.

Paaiškėjo, kad Strauso vokiškas „Holto“ kulkosvaidis, užtaisytas geležiniais, dažytais šoviniais, veikia normaliai. Vidugirio toks pats kulkosvaidis, užtaisytas misinginiais šoviniais, po šūvio neišmeta tūtelės, prisieina jas išmetinėti rankiniu būdu. Nutarta puolimo metu iš kulkosvaidžių šaudyti pavieniais šūviais, neišsiduodant ginkluotės.

Ežere stojus tylai išrikiuoti partizanai. Prieš rikiuotę pašauktas Gluosnis, kuris dėl savo neapdairumo sužlugdė paruoštą operaciją. Grasinta net pistoletu. Atleista tik dėl jo geros šeimos ir paties nesusivokimo. Kulkosvaidžių juostose misinginiai šoviniai keičiami į dažytus metalinius.

Po valandos pusantros į Liepakoju kaimo kalnus privažiavusios mašinos kareivių statė pabūklus, minosvaidžius ir pradėjo ežero apšaudymą iš lengvųjų patrankų ir minosvaidžių. Patrankų sviediniai praskrido virš mūsų galvų ir sprogdamai krito už 300–400 metrų į vandenį. Minosvaidžių pirmieji sviediniai krito greta Žaliosios salos, du trys pataikė į salą. Kai kurie partizanai pradėjo panikuoti, bet pamatė, kad nukritus minai sprogimai vyko tik giliai vandenyje ar plove, sukeldami tik didžiulį purvo ir vandens stulpą, o sprogusių sviedinių skeveldros pavojaus nekėlė. Iš ežero salos snaiperiškai galima apšaudyti kalne išsistačiusius pabūklus kareivius, bet nutarta neišsiduoti tikrosios buvimo vietas. Palaipsniui sprogimų garsai tolo nuo Žaliosios salos į pietų pusę, prie susiliejusių sužėlusiu ežero salų. Porą valandų apšaudoma gretima, už 200 metrų esanti sala. Klydo, o partizanams – tik juokas prieš jaučiamą artėjančią netolimą audrą.

Minosvaidžių ir patrankų šūviams aprimus, už valandos vėl pasirodė kareivių valtys. Negailėdami šovinių apšaudė gretimas ir prieš mus esančias salas. Priešpaskutinę salą, esančią prieš Žaliają, ilgomis kulkosvaidžių serijomis apšaudė apie valandą ir saulutei leidžiantis ją užėmė. Po kelių minučių kulkosvaidžius nukreipė į mūsų, Žaliają salą. Iš mūsų – nė vieno šūvio, taupome. Pirmuoju apšaudymo lauku kareiviai pasirinko pietvakarinį salos kampą ir tai tėsėsi keletą minučių. Po to kulkosvaidžiais apšaudė visą salą. Pasirodo, meldynuose, švendrynuose praskrendančios kulkos néra tokios pavojingos. Atsimusios į švendrę ar meldą daro staigū rikošetą, pakeisdamos kulkos lėkimo kryptį.

Tik stipriai pritemus pastebėjome iš mus apšaudančios salos atplaukiančias penkias valtis. Priéméme sprendimą: prisileisti plaukiančias valtis ligi granatos metimo atstumo ir po žalios raketos iššovimo visiems šaudyti į valtis. Strausas ir Vidugiris kulkosvaidžių ugnimi pristabdė priešininkų saloje šaudančius kulkosvaidžius, o priešininkų valtims priplaukus ligi numatyto atstumo ir iššovus raketą, atidengéme ugnį. Viena besiveržianti valtis buvo stabdyta tik kulkosvaidžio serijos. Nukritus raketai, tamsoje, susišaudymas pritilo. Sekéme plotą aplink salą. Lengvai įkairių šoną sužeistas Dūlis, Véjui peršauta blauzda, kaulas nekliudytas. Kitai dienai pasilikti Žaliojoje saloje negaléjome. Nutaréme evakuotis į centrinę stovyklos bazę.

Tyliai, be triukšmo iš vidurio salos išnešéme valtis į šiaurinį salos kraštą. Sulipome kiek galima daugiau, su visa ginkluote, ir tolimu aplinkiniu vakariniu lanku, per neužželusio ežero vandenis, išplaukéme. Saloje liko tik automatais ginkluoti Vidugiris ir Dūlis. Jeigu nesulauktų atplaukiančios jų paimti valties, žūtis garantuota. Iš puolusios salos ramu. Pasitruké kareiviai iš ežero ar laukia?

Neaišku. Tik žinia, kad dieną ir vėl puls Žaliają salą.

Nedidelio vėjelio pučiamos bangos valtis patyliukais neše į pietryčius, prie kareivių užimtos salos. Tamsoje kiek paklaidžiojės, švintant, atplaukė Garnys ir visi trys laimin-gai, prieš patekant saulei, grįzome į centrinę stovyklą.

## Nepavykės išsikėlimas iš ežero

Rugpjūčio 8-oji, trečiadienis. Iš pat ryto vyko bendras partizanų pasitarimas. Už drąsą kautynėse ir atsitraukimo metu nepanikuojant vadas padėkojo Strausui, Gunteriui, Perkūnui, Kirviui, Dūliui, Geniui, Vėjui, Špokui, Lynui, Gintarui, Gvazdikui, Karklui ir visiems kovojuusiems partizanams. Pasitarime pastebėjome, kad Strauso plaukai visiškai pabalo – pražilo. Nejaugi tiek išgyveno per tą trumpą kautynių dieną?! Neįtikėtina.

Aptarėme tolesnius veiksmus. Yra trys galimybės: pirmia, likti saloje ir gintis susidūrimo su kariuomene atveju; antra, Kiaulyčios–Dovinės upių pusiaukelėje nusiziūrėjus patogią vietą išsilaipinti, išsikelti nepastebētiems į kran-tą – palias tarp kas 200–300 metrų esančių kareivių postų ežero krante ir išlaikyti užimtą kautynėms 300–400 metrų ruožą, kol valtys, grįžusios į centrinę stovyklos salą, at-plauks su likusiais partizanais, visiems po kautynių trauktis į Buktos girią; trečia, išsiskirsčius ežero salose slapsty-tis pavieniui nejsitraukiant į kautynes.

Pasirinkta antroji galimybė. Pirmam išsikėlimui į kran-tą parinkti savanoriai. Su pirma grupe keliasi Vidugiris ir Strausas su kulkosvaidžiais, kad prilaikytų šoninių kareivių puolimą. Nepavykus išsikelti visi partizanai turi slép-tis pavieniui ežero salose. Saloje paliekama viena valtis ir vyresniuoju paskiriamas Gunteris.

Jau saulutei pakilus, į žūtbūtinį mūšį išplaukė šešios valtys – 18 partizanų. Maskuodamiesi tarp švendrių ir nendrių, priplaukėme numatyta išsilaipinimui vietą. Priekyje yręsi Kirvis ir Dūlis greitai pasuko valtį nuo ežero kranto, prie švendrių maskavosi kitos plaukusios valtys. Žvalgai pranešé, kartu ir patys pamatėme ežero krante kas 200–300 metrų kūrenamų laužų dūmus, prie jų po 5–6 kareivių grupes.

Skubiai priimtas trečias planas: visoms išplaukusioms valtimis slėptis pavieniui švendrynuose. Strausas grįžo į centrinę salą ir visi ten likę partizanai išsislapstė pavieniui meldynuose. Pasipriešinimas ginklu – tik „užlipus“ kareiviu ant besilepiančiojo. Gyvam nepasiduoti.

Vidugiris su kulkosvaidžiu ir šoviniais persėdo į vienietę Gintaro valtį. Valtis tiek nugrimzdo į vandenį, kad nuo vandens iki valties kraštų beliko 4–5 centimetrai. Isiyrė tarp vandenye augančių švendrių, gilyn. Valties pėdsakus uždengė į savo vietą pakilę meldai. Toliau, tankumyne, meldais maskavome valtį. Atsistoti valtyje negalima – per žemi meldai. Teko tyliai sėdėti ir laukti.

Apie 10 valandą nuo kranto, šiaurės rytų pusėje, pasigirdo stiprūs sprogimai – pradėjo ežero apšaudymą patrankomis ir minosvaidžiais. Tėsësi daugiau kaip valandą. Vėliau ežero salos buvo apšaudomos beveik visą dieną, tik pavakare iššaudymo supratome, kad užimama tuščia Žalioji sala. Šaudymas kuriam laikui nutilo, stojo visiška tyla.

## Gunterio, Sakalo ir Tigro žūtis

Gal po valandos tylos vėl pasigirdo grįžtančių kareivių trumpos automatų, kulkosvaidžių serijos. Pusvalandį prieš saulėlydį iš priešingos pusės – atsišaudymas pavieniais šūviais. Buvo galima nustatyti, kad susišaudoma su

nedidele partizanų grupe. Vidugiriui ir Gintarui plaukti į pagalbą besiginantiems partizanams per ežerą su pilnai nugrimzdusia valtimi neįmanoma. Reikia laukti sutemų. Palikti vieną Gintarą vandenye – taip pat pražūtinga. Sau-lutei leidžiantis dar girdėjosi šauksmai, rusiški keiksmai, vadų komandos, trumpos automatų serijos ir retėjantys šautuvų šūviai. Kuriam laikui viskas nutilo. Girdėjosi kaip kažką krauna į valtis. Padangėje pasirodė uždegta nendrinių palapinių dūmai. Aišku, kad pagalbos iš kitų beslapstančiųjų partizanai nesulaukė.

1945 metų rugpjūčio 8 dieną, saulei leidžiantis, buvo užimta dar viena Nepriklausomos Lietuvos žemės salelė, kurioje dar nebuvo įžengusi okupanto koja. Tų žemės lopinélių, salelių, miško bunkeriu, slėptuvių ūkininkų sodybose dar liko tūkstančiai, lyg rudens nakties danguje šviečiančių žvaigždžių, dėl kurių kovési ir karžygių mirtimi žuvo tūkstančiai geriausiu Lietuvos sūnų ir dukterų, tikėjusių artėjančią Lietuvos laisve.

Girdėdami nutolstančius ežero vandenimis kareivių balsus, išsikrapštę iš meldynų, prisidengdami nakties prieblaunda, artėjome prie kareivių nusiaubtos salos. O gal saloje pasala? Iš vakarų pusės priplaukę 100–150 metrų atstumu prie salos dar matėme bebaigiančių degti palapinių dūmus. Sušvilpus sutartą signalą – du ilgus švilpimus, gavome atsakymą – vieną ilgą, du trumpus. Isitikinę, kad savi, išsilaipinome. Radome Perkūną ir Šoką. Mums besiaiškinant, iš nendrių išlindo visas šlapias Dūlis. Kareviams išsilaipinus saloje, jis pasislėpė meldyne, vandenye, ir metė į artėjantį kareivį granatą, kuri nukritusi prie jo kojų nesprogo. Toliau kareivis eiti pabijojo.

Išsiaiškinome padėtį saloje po išsikėlimo. Ėjęs partizanų būrininko pareigas Gunteris, tarnavęs Lietuvos kariuomenės 2 ulonų pulke jaunesniuoju puskarininkiu,

įsitikinės praėjusios dienos kautynių laimėjimais, jautėsi gan drąsiai. Po nepavykusio išsikėlimo į ežero krantą grižo stovyklon ir gavo būrio vado pavaduotojo Strauso įsakymą slėptis pavieniui, nesipriešinti. To įsakymo Gunteris nevykdė. Per pietus susikûrė laužą, išsivirė košės, parvalgė. Šovinių ir kitos ginkluotės nepaslepė. Dėl to, kareiviams užėmus salą, partizanai neteko trijų dėžių po 300 šovinių su kulkosvaidžių juostomis, raketninko su keletu raketų, dviejų šautuvų ir automato.

„Žaliakepurių“ kariuomenė, vakarop grįzdama po višą dieną trukusio salų apšaudymo ir tuščios Žaliosios salos puolimo, nebūtų išsilaijinusi į stovyklos salą, jei nebūtų išgirdusi atsakomųjų šūvių. Greta stovyklos esančioje išdegintoje saloje prieš pat mūšį pasislėpusių kelių partizanų grupė su Strausu nebuvo aptikta, nors Strausas turėjo ginti kaimyninę salą nuo puolančių kareivių. Rytų pusėje esančioje kaimyninėje saloje slėpėsi Šamo penkių partizanų grupė, kuri apsuties metu pasiprašė atleidžiamą nuo pasipriešinimo. Stovyklos saloje likę penki partizanai, visi, išskyrus Gunterį, netarnavę kariuomenėje, be patirties, vakarykštėse kautynėse pirmą kartą sudalyvavę, nemokėjo tinkamai pasipriešinti, nors kautynių metu sužeidė majorą ir keletą kareivių. Gunteriu davus komandą atsišaudyti, „žaliakepuriai“, nejausdamai didelio pasipriešinimo, salą puolė iš šiaurės rytų, kur priėjimas į salą – tik per švendres, šlapiaisiais plovais, bet gynyba nepalanki, nes ribotas matomumas.

Kaip ir kiek kareivių buvo išsikėlę į salą – nesužinota, tik Gunterio sušaudytas švarkas ir pietinėje salos pusėje, prie palapinės, rastas kraujas liudijo Gunterio žūties vietą. Antrasis partizanas Tigras, tarnavęs vokiečių darbo stovykloje, gavęs atostogų, atgal į dalinį negrįžo. Slapstėsi namuose, o 1945 metų gegužės 17 dieną kartu su Špoku ir

Vidugiriu atėjo partizanauti į Šarūno būrį. Jo peršauta kepurė rasta prie valčių stovėjimo vietas, šalia tako. Trečiojo, partizano Sakalo, dar jaunučio, jisiprašiusio partizanauti, žūties žymių neradome. Kas su juo atsitiko, nežinojome, galvojome, kad paėmė gyvą. Tik vėliau iš ryšininkų sužinota, kad tą vakarą į krantą buvo atplukdyti triju partizanų kūnai.

Trys centrinės stovyklos palapinės sudegintos. Išlikusi nedidelė palapinė, buvusi salos pakraštyje, be to, nesurastas krūmuose užmaskuotas stebėjimo–sekimo postas. Matyt, kareiviai skubėjo prieš naktį iš ežero pasitraukti.

Pritemus viena po kitos į salą suplaukė ežere išsisklaidžiusios valtys su besislepiančiais partizanais. Prie baigiantių degti palapinių neprigesusio laužo išvirta vakarienė iš kruopų. Tylos minute ir tylia malda pagerbėme tris žuvusius partizanus: Gunterį, Tigrą ir Sakalą. Jų žūtis gulė visam mūsų partizanų daliniui, pakrikusiam individualiai slapstytis. Gal dėl Vidugirio nutarimo nesipriešinti, kol neužklups besislapstančiųjų. Prasidėjus nelygioms kautynėms, arčiau buvę partizanai turėjo stoti kovon, padėti besiginantiesiems. Klaidos neištasisysi, žuvusiuju neprikelsi. Tebūnie lengva jiems, nors ir okupanto trypiama, Lietuvos žemelė.

Žuvusiuju kūnai buvo suguldyti Žuvinto kaime Karčiausko sodybos kieme ir tik baigiantis Žuvinto ežero „valymo“ operacijai nuvežti į stribų širšyną, Simno miesteli, išniekinti.

## Slėpinasis ežero salose

Rugpjūčio 9-oji, ketvirtadienis. Po bendražygių žūties nutarta slapstytis pavieniui ar mažomis grupelėmis ežero salose, meldynuose ir nesipriešinti, kol neužklups. Pagal

galimybę, susidūrus su kareiviais, arčiau esantieji partizanai turi padėti gintis.

Pakeitę valtį į didesnę, paėmę kulkosvaidį, Vidugiris su Gintaru išplaukė į ankstesnę slėpimosi vietą. Visiems valčių nepakako, todėl per kelis kartus visi partizanai buvo perkelti į kitas salas. Ligi švitimo išsiskirstėme. Gerai užsimaskavome, kad nepastebėtų nei iš vandens, nei iš oro. Laimė, dienos tą savaitę buvo gražios, saulėtos ir šiltos. Vidugirio laikrodis sušlapės sustojo, drabužiai ant kūno sušlapdavo ir išdžiūdavo. Iš ryto ir dieną, kai virš galvų nezvimbė kulkos, traukėme jaunus gležnučius nendrių dailus ir valgėme, kad neprarastume stiprybės. Baltiniuose pastebėjome daugybę išputusių nuo drėgmės utelių, kurių traiškyti nebuvo prasmės – po vieną gaudėme ir mėtėme į vandenį. Juk atgal į valtį neilips! Vienas rinko iš baltinių utèles, antras budėjo.

Apie 9 valandą prasidėjo „šukavimas“. „Žaliakeuriai“, pajutę partizanų nesipriešinimą, jautėsi karaliai, o dar už vakarykštės aukas per nesėkminges puolimus – šiandien kareiviai tratino, šovinių negailėdami, kiek patinka. Teko kelis kartus prie valties dugno prissipausti. Tik vaka-rop „žaliakeuriai“ persimetė į šiaurinę ežero pusę, kur prieš saulėlydį, baigę savo operaciją, išsikėlė į krantą. Iš visos dienos šaudymo nusprendėme, kad šaudė tik kareiviai, ačiū Dievui, saviškių šūvių negirdėjome. Kur slepiasi kiti partizanai, žinojome tik apytikriai.

Vakare, po saulėlydžio, išvadavę valtį iš maskuotės, išlindome į meldų pakraštį. Kilo mintis, kad po praėjusios dienos be pasipriešinimo, „žaliakeuriai“ nakčiai ežere gali palikti pasalų. Gerai išžvalgėme salas ir krante esamus postus, kuriuos išduodavo laužų dūmai. Grįžtant suteemosė į stovyklos salą, valtį irklavo Gintaras, Vidugiris sėdėjo valtyje su paruoštu šauti kulkosvaidžiu. Irdamiesi pro

salas pastebėjome netoli ese, melduose, ugnelę, uždegant papirosą. I mūsų slaptažodį – švilpimą neatsakė. Teko keisti plaukimo kryptį. Dar didesnis įtarimas, kad ežere yra paliktų slapukų kareivių kilo, kai paplaukė kita linkme, priekyje išvydome valtį. Sušvilpėme slaptažodį, atsakymas – ne toks, koks turėtų būti. Valtis plaukė tiesiai į mus. Teko sukti į šoną ir tarp švendrių išvengti susitikimo su ja. Gal įsibauginę, gal iš atsargumo, grįzome atgal į meldyną laukti kitos dienos. O pilvai jau dylikta muša – nevalgę, alkani. Šiek tiek pasikeisdami valtyje numigome ir sulaukėme švintančio ryto.

Rugpjūčio 10-oji, penktadienis. Ir vėl užsimaskavome. Kiek dar dienų teks būti apsuptyje? Nusprendžiau: kitą dieną turime išsikelti į krantą, nors ir kaudamiesi, nes be maisto nusilpsime taip, kad nebepaeisime. Su Gintaru kūrėme išsilaipinimo planus. Pati tinkamiausia išsilaipinimui vieta – ištekančios iš ežero Dovinės upės žiotys. Aplink – šlapiai nendrėmis apaugę plovai. Kareivių postų arti neturėtų būti. Kairiajame upės krante už 100 metrų – sausa pieva, ten gali būti sargyba. Dešiniame Dovinės krante tėsiasi šlapiai plovai, pievos, užimančios didelį plotą, tik toliau į palių pusę – sausi kupstynai, kur taip pat turėtų būti kareivių postų. Kurti planus sutrukдė prasidėjęs ežero „šukavimas“.

Ir vėl į švendrynas, meldynus. Nendrėmis apaugusias salas kareiviai iš kelių valčių šaudė ieškodami pasislėpusių partizanų. Taip be pertraukos visą dieną tai viename, tai kitame ežero krašte, trumpomis ir ilgomis serijomis šaudoma į Dievo langus. Ir vėl gulėme į valties dugną laukti, kol rikošetuojančios kulkos baigs zvimbti virš galvų. Vėl kramtome jaunus nendrių daigelius, užpildydami tuščius vidurius. Vakarop šaudymui aprimus, apskaišę galvas nendrėmis, žiūronais apžvelgėme postus krante.

Gerokai pritemus, kad būtume nepastebėti iš krančio, lygiu ežero paviršiumi plaukėme į centrinę stovykląs salą. Po sutartų švilpimų, gavę tinkamą atsakymą, išsilaipiname saloje. Radome keletą laukiančių partizanų. Besikalbant susirinko ir kiti. Nutarėme šią naktį išsikelti. Naktis debesuota, nedidelis šiaurės vakarų vėjelis kedena ir šlaminą nendres. Vidugiris pasiūlė išsikėlimo vietą, visi sutiko.

## Išsikėlimas į krantą

Išsikelti ruošėmės dviem valtimis: Vidugiris, Kirvis, Strazdas, Dūlis, Skrajūnas, Gintaras ir Špokas. Saloje be valties liko Perkūnas ir Vėjas su sužeista koja ir laukė grīžtančių Strauso ir Kaklo. Atsisveikinę, nakties tamsoje prisidengdami nendrių šešeliais, nesukeldami triukšmo, atsargiai plaukėme, kartais pakeldami pabaidytą paukštį. Krante už 40–50 metrų sušvito degama ar deganti papiroso ugnelė, išduodanti kareivų sargybos postą.

Priplaukėme Žaibo ir Griausmo žūties vietą ir atsidūrėme Dovinės upės žiotyse. Upės krantus dengė aukštos nendrės. Praplaukę upe 15–20 metrų, valtį staiga pasuko me į dešinį krantą ir sušokome į nendres, sukeldami didžiulį šlamesį. Dešinėje už 100 metrų – sargybos šūviai. Jiems atsakėme šūviais. Artimiausiam poste šūviai nutilo. Ant žemės jautėmės tvirtai. Kairėje upės pusėje, priekyje, sausoje pievoje taip pat pasigirdo šūviai, sukeldami artimesnių postų šaudymą. Viskas teisingai apgalvota. Palikę upėje dvi plūduriuojančias valtis, sukome šlapiomis pievomis kairiau paupiu, apeidami postus. Tamsoje susiliejus horizontui, keletą minučių klaidžiojome. Nutariau surasti kryptį pagal kompasą. Kompasso šviečiančios

rodyklės sušlapusios nerodė. Nutarėme degti degtuką, prisidengę palapine. Vidugiriui pasiruošus, Dūlis uždegė degtuką, spėjome pamatyti šiaurės kryptį. Tuo momentu 50 metrų atstumu – trumpa automato serija į mus. Vidugiris davė atsakymą kulkosvaidžiu. Po dejonių ir keiksmų daugiau nešaudė. Traukémės per šlapią pievą šiaurės kryptimi. Skubėjome, kad iš ryty nuo palių neapsuptų kareivai. Pradėjo švisti. Keletą kartų, kojai užkliuvus už kupsto, teko su kulkosvaidžiu nuvirsti. Prašiau padėti pakelti kulkosvaidį, nes jaučiausi pavargęs ir nusilpęs.

Pastebėjome dviejų žmonių siluetus. Kas jie? Savi ar priešai? Sugulę praleidome praeinančiuosius, kad nepamatytų. Iš paupio pasukome tiesiai į palias. Iėjus į pušyną kulkosvaidį perėmė kitas, o Vidugiris éjo greta, pasiruošęs bet kuriuo momentu šaudyti. Kartu žingsniavo jau nuoliai, nė vienas netarnavęs kariuomenėje. Iéjė į palias pakeitėme kryptį. Už puskilometrio sukritome į samanas pusvalandžiui pailsėti. Žygiavome pelkétomis palių vietomis į Miknonių raistą. Proskynas, linijas peršliaužėme, kad nebūtume pastebetū.

Rugpjūčio 11-oji, šeštadienis. Raiste radę tankių eglaičių gojelių, sukritome miegoti ir pasikeisdami trumpai budejome po vieną. Sutarėme, kol „neuzlips“ ant mūsų kaareivai, neišsiduoti, nesipriešinti. Ryto rūkas apgaubė žemę. Apie 10 valandą ezero pusėje, Dovinės žiotyse, pasigirdo stiprus susišaudymas, kuris tėsėsi daugiau kaip valandą. Isitaisė po eglių šakomis tik juokémės, kad partizanų ežere néra, o kautynės vyksta. Rūke susitikę kareivai susišaudė tarpusavyje arba Dovinės upe valtimis atplaukusi kariuomenė susišaudė su sargybos postais. Pradėjus rūkui kristi, išsiuntėme Dūlį į palaukę susisiekti su Tévuku. Maždaug po valandos grížo Dūlis, nešinas puskepaliu duonos ir geru bryzu lašinių. Pasidalijome

duoną, lašinius – po mažytį gabalėli, kad po badavimo neužpultų „triznelę“. Po kurio laiko „sutvarkėme“ ir likusius lašinius, kad neužuostų enkavēdistų šunys.

Šaudymas tėsesi pievose, karklynų kūmuose. Matyt, susišaudę postai nustatė, kad partizanai pasitraukė i karklų krūmus už upės. Todėl trumpomis ir ilgomis automatų šūvių serijomis apšaudė krūmą po krūmo. Ežere taip pat girdėjos retas trumpų automatų serijų šaudymas. Vakarop nutarėme persiskirti i dvi grupes: viena pasiliks Miknonių raiste, antroji persikels i Amalvos palias. Sutemoms dengiant žemę iš eglaičių tankynės éjome i raisto pakraštį. Eidami išgirdome kažką brendant vandeniu, truputį palaukėme ir – einantieji mūsų rankose. Tai Berželis ir Drūdabarzdis, pirmų kautynių metu iššliaužę i palias iš ežero plovų. Tai juos ryte pastebėjome einant palių pakraščio taku.

Netoli Tévuko sodybos, prie didžiulio karklų krūmo, jo duktė, mūsų ryšininkė, atnešė didžiulį dubenį miltinių „kleckų“, užbalintų pienu, o jaunesnioji – kepalą duonos. Turėjome tik du dubenelius, tad pasimainydami, net praradę budrumą, kirtome „kleckus“ su duona. Atėjės Tévukas pranešė, kad dieną kareiviai keliomis valtimis parplukdė uždengtus brezentu stambius ryšlius, krovė i apdengtas brezentu kariškas mašinas ir kažkur išvažiavo. Spėjome, kad tai buvo žuvusių kautynėse kareivių kūnai. Pastebėjome, kad dieną signalizuodami raketomis pasitraukė ezerą supę kareiviai. Berželis ir Drūdabarzdis nutarė atvirais laukais pereiti i Berželio téviškę. Kirvis, Strazdas, Vidugiris ir Skrajūnas, pereidami vieškelius, per laukus patraukėme i Amalvos palias. Dūlis, Gintaras ir Špokas liko Miknonių paliose. Naktį kelyje – didelis kariuomenės mašinų judėjimas. Nusprendėme, kad išvažiuoja.

## Rugpjūtis – „karštasis“ mėnuo

Trumpam užėjė į mus remiančio ryšininko Gužučio sodybą, sužinojome padėtį kaime ir Amalvos kemsynuose. Gavę maisto atsargų, paryčiu, vorele per šlapias pievas įbridome į Amalvos palias dienoti. Sutarėme, kad kilus pavojui, sodyboje iškabintų baltas paklodes džiovinti, kurios iš palių žemumos gerai matysis ir reikš artėjantį pavojų ir įspėjimą saugotis.

Rugpjūčio 12-oji, sekmadienis. Sulindė į tankų pušelių gojeli, ant samanų pasiklojė šakų, visą gražią dieną po nemigo nakties, pasikeisdami, pramiegojome. Tik vakare, prieblandoje, sukūrė nedidelę užslėptą ugnelę, išsvirėme vakarienės. Per palių kemsynus patraukėme arčiau kaimo, į iškastą durpinyčių, apželusių karklais, plotus, kur numatėme saugesnę slėptis vietą.

Rugpjūčio 13-oji, pirmadienis. Dieną mus aplankė Skrajūno tėvas ir sesuo su skaniais pietumis. Patarė kol kas lindėti nepraeinamuose durpinyčių krantuose. Po aplinkinius kaimus nedidelėmis grupėmis bastosi „žaliakepurių“.

Kaip besislėpsi, nors ir mažą sausų šakų ugnelę susikursi, o blogos akys tuo pamato. Per kaimo „ulyčią“ patyliukais perbėgo šnabždesys: „Durpinyčių plote miškiniai vakarienę verda...“ Apie tai rugpjūčio 14-ąją, antradienį, pranešė atbėgęs per balas Skrajūno broliukas. Kartu perdavė, kad šiandien vidurdienį girdėtas šaudymas Plynių palaičių rajone atnešė didelę skaudžią nelaimę. Anksti ryta Varnupių kaime, apsupę Prūsaičio sodybą, enkavėdis tai iš slėptuvės kluone išsitraukė tris ginkluotus partizanus: Juozą Prūsaitį-Klevą, Antaną Rimkų-Eglę ir Jurgį Baltušką-Jaunutį. Vėliau, po kelių valandų, netikėtai

apsupo Plynių palaičių krašte, senų durpinyčių rajone, partizanų stovyklą. Apsupties rate sušaudė tris besitraukiančius perplaukti Dovinės upę partizanus: Dagilį, Vilką ir Briedį. Pirmą kartą dalyvavę tokioje naikinančioje operacijoje NKVD viršininkai, tévu prašymu, leido abu žuvusius brolius Stanyrus – Juozą ir Jurgį, taip pat ir Jurgį Žukauską parvežti namo ir laidoti Varnupių kaimo kapinėse, bendrame kape.

Abu įvykiai – aiški klasinga išdavystė. Kas galėjo tą niekštą darbą atlikti? Liko tik spēlionės, įtarinėjimai. Mums slepiantis nepatogioje gynybai vietoje, sulaukus vakaro, būtinai reikėjo pereiti į kitą, saugesnę vietą. Vos sutemus išėjome pievų pakrančių keliuku. Prie Dovinės upės suradę valtį, persikélėme per upę ir patraukėme per Plynių kaimo laukus Liūliškio palių link. Užėjė pas ryšininką Strielčių, besikalbant apie susidariusią sunkią padėtį, sargyboje budėjės Strazdas pranešė, kad Plynių–Daukšių kaimo „rubežiuje“ švintant privažiavusios viena po kitos trys mašinos išlaipino enkavėdistus, kurie traukia Liūliškio palių link. Gerokai prašvitus teko skubiai trauktis į Liūliškio palias.

Pasiuntėme Skrajūną į Žuvinto ežerą pranešti vyrams apie greta pasirodžiusius enkavėdistus. Vidugiris, susitikęs su Lynu, pasilikо dienoti paliose. Saulutei truputį pakilus, puskilometrio atstumu pasigirdo netolimi šūviai ir degančių palapinių traškėjimas. Pavasarį ten gyventa partizanų, o dabar stovykla palikta likimo valiai. Nutarėme iš palių per pievas trauktis prie Dovinės upės į karklynus. Prašliaužę lygių pievų tarpatarp palių ir karklyno, sulindome į karklus, bet ir vėl bėda – iš krūmų prastas matomumas. Nutarėme iššliaužti į atskirą palaukės krūmą, iš ten kaimo panorama kaip ant delno matyti. Kareiviai nė nepagalvos ar nejtars, kad čia kas galėtų

būti. Per dieną krūme vienas stebi, kitas miega.

Rugpjūtis. Vyresnieji ūkininkai laukuose derlių ima, jaunimo nematyti – slapstosi. Palių rajone apie 11 valandą šaudymas nutilo. Per laukus nupjautų javų ražienomis reta vilnimi praėjo sovietų kareiviai. Jie mums nepavojingi, nes eina kita Dovinės upės puse, karklynų pusėje ramu. Stengėmės išsimiegoti, nes naktį numatę 6–7 kilometrų kelią per palias į Buktos girią. Vakare iš ryšininko Senio sužinojome, kad rytą su sovietų kareiviais į palias buvo vedamas vakar suimtas partizanas Juozas Prūsaitis-Klevas. Jis ir parodė apleistą partizanų gyvenvietę. Vakare prie mūsų prisdėjo Špokas ir Liūtas. Visi nakties prieblandoje paliomis keliavome į Buktos girią, kurią pasiekėme dar prieš švintant.

Rugpjūčio 16-oji, ketvirtadienis. Vienas budi, kiti sukrintame miegoti. Miegas neilgas, apie 11 valandą visame miške – padrikas šaudymas. Supratome, kad ir čia pradėdama „oblava“. Traukiamės į miško pakraštį, prie Kumečių kaimo pievų ir sugulę miško pakraščio krūmuose stebime kaimą, ar nėra pasalos. Laukuose ganosi pririšti arkliai. Nutariame iškilus pavojui sėsti ant arklių ir perjoti per Varnupių laukus į Plynių palaites. Kalnuotose vietose mūsų nei kareiviai pėsčiomis, nei kulkos nepavys. Šaudymas ir miško „šukavimas“ praslinko 60–100 metrų atstumu nuo mūsų ir kareiviai, už 200 metrų išėję į vieškelį, nužygavo Liudvinavo miestelio link.

Po laimingai praėjusios dienos nutarėme kitai dienai pasilikti miške prie Gudupių kaimo. Vakare norėjome eiti aplankytį žuvusius brolius partizanus, tik ryšininkės Žibutė ir Žvaigždutė mus pertarė, kad naktį prie žuvusiųjų namų gali būti pasalų, be to, ir žuvusiųjų namiškiams gali kilti nemalonumų. Kitą dieną pasirinkome tinkamesnę, sausesnę vietovę pavienėms slėptuvėms kasti. Vidugiris,

nurodės slėptuvų kasimo vietas, ir pats įmėsi darbo. Jo slėptuvė – greta linijos, skiriančios palių ir Buktos girininkijų miškus, po placiašakės eglės, aplink apaugusios mažomis eglaitėmis, šaknimis. Lyno slėptuvė – po senu kelmu. Špoko – greta išvirtusios eglės. Tik rugpjūčio 18-ąją, šeštadienį, baigėme kasti slėptuvės. Pasitikrinome menamu pavojumi – prie Špoko slėptuvės patrepsejė ir rusiškai pakalbėjė, išgirdome Špoko užtaisomą šautuvą. Pradėjome juoktis, išspėdami, kad nekrėstų kvailysčių. Po Vidugirio parinkta egle per tris dienas iškasėme neblogą, tinkamą trimis asmenims sėdėti slėptuvę. Giliau kastis neleido paviršinės vanduo.

## Tauro apygardos žvalgybos viršininkas

Vieną popietę išžvalgė Gudupių, Pabardiškių, Gyviškių kaimus Buktos girios pakraštyje, vakare apsilankę keliose didesnėse ūkininkų sodybose, užėjome į nežinomą Udrupio kaimo sodybą. Šeimininkai pasisakė, kad jų namuose miega iš Marijampolės atvykės agronomas, jų giminaitis. Pakėlėme iš guolio svečią ir trumpai apklausėme. Vien su apatiniais baltiniais nejaukiai jausdamasis prieš ginkluotus vyrus, drebėdamas pasisakė, kad jis taip pat yra pogrindžio veikėjas, naujai besikuriančios Tauro apygardos Žvalgybos štabo viršininkas, ieškės kontaktų su partizanais. Šeimininkai patvirtino, kad jis – jų artimas giminaitis, be to, turintis kažkokį giminystės ryšį su Gudupių kaimo stambiu ūkininku Brašinsku, prijaučiančiu partizanams. Sutarėme partizaninių grupių atstovų su Tauro apygardos partizanų vadovybe susitikimą surengti rugsėjo pirmą sekmadienį Buktos girios viduryje, prie apleistos eiguvos sodybos.

Kitą dieną, eidami išžvalgyti mišką, apleistos eiguvos rajone, tankių lapuočių jaunuolyne, netikėtai akis į akį per penkis metrus susidūrėme su trimis nepažistamais partizanais. Tik šaltakraujiško susivaldymo dėka išvengėme su- sišaudymo. Išsiaiškinome, jog tai – girdėtosios Šerno grupės partizanai: Mindaugas ir du vokiškomis uniformomis vilkintys vokiečiai – Hansas ir Fricas. Jie pažadėjo kitą dieną į sutartą vietą atvesti Šerną, kurio tuo metu nebuvo. Atsargumo dėlei išžvalgėme aplinką ir susitikę su Buktos-Želsvelės partizanų būriu pakvietėme ir juos į partizanų atstovų susitikimą.

Kitą dieną susitikome su pačiu Šernu. Iš pirmo susitikimo apie jį tesužinojome tiek: buvęs Lietuvos kariuomenės viršila, besitraukiant vokiečių frontui su keliais vokiečiais pasiliko Buktos girioje ir ligi šiol su maža 5–7 partizanų grupe slapstosi Buktos girių-Palių rajone. Pats Šernas kilęs nuo Biržų. Pavardės neklausiau, nes pirmam su tiktajam ir nebūtų sakęs. Dėl atsargumo susitikimus skyrimė tik su pačiu Šernu, susitardami vis naujoje vietoje, vengdami pavienių partizanų iš kitų stovyklų mūsų slapsytymosi vietoje. Šernas Vidugirį informavo, tiksliau, įspėjo: partizanas Mindaugas, per kautynes su enkavēdistais sužeistas į ranką ir patekės jiems į rankas, vežamas į kalėjimą pabėgo – grįžo pas partizanus į Šerno grupę. Jam nežinant, partizanai jį stebi, nes įtaria galintį turėti slaptų susitarimų su NKVD.

Žuvinto ežero salose likę be valčių Perkūnas ir Vėjas buvo išgelbėti kitų partizanų. Kai po mūsų išsikėlimo į krantą rytą rūke „žaliakepuriai“ susišaudė tarp savęs, dar dieną bergždžiai paieškoję partizanų karklynų pievose, vakare su visomis apsuptyies sargybomis pasitraukė iš miškų ir ežero, Garnys ir ryšininkas Senis susisiekė su saloje likusiais partizanais.

Žaibo ir Griausmo žūties dieną, liepos 15-ąją, ryšinininkas Senis irdamas valtimi Dovinės upę į Žuvinto ezerą nieko įtartina nepastebėjo, praleistas enkavēdistų, praplaukė į ezerą. Todėl susitikęs besiiriančius Žaibą ir Griausmą, jų paklaustas atsakė, kad nieko įtartina nepastebėjo. Žaibas ir Griausmas, nieko nejtardami, pakeitė yrimosi kryptį, į Dovinės žiotis, kur iš šieno kūgio buvo nusauti. Jiems žuvus, enkavēdistai apšaudė nutolstančią Senio valtį, bet šis pasislėpė ežero meldynuose. Mums slepianties Amalvos paliose apie tai pranešė ryšininkai.

## Susapnuotas gyvatės ikandimas

Šiek tiek aprimus miškų „šukavimui“, rugpjūčio 26-ąją, sekmadienį, Baltramiejaus atlaidų dieną, pasilikau vienas Žibutės sodyboje. Visai šeimynai išėjus į Daukšių bažnyčią pamaldoms, likęs tvarte ant šieno, pro čyto lentas galėjau gerai stebėti apylinkę. Grįžus namiškiams, iš tvarto perėjau į kambarį. Vakarop atėjo žuvusio partizano Šermukšnio sesuo Petrutė. Pasivaišinome raudonu vyneliu. Vakaro priebandoje įgavės drąsos, Kumečių kaime nejausdamas pavojaus, su paslėptu po švarku parabeliu palydėjau vieškeliu ryšininke tapusią Spanguolę. Jų namuose ilgai neužtrukau, motinos prašymo kartu vakarieniauti atsisakiau, nes tik buvau atsitraukęs nuo stalo. Gaveš iš Spanguolės žadėtą Lietuvos kariuomenės karininko planšetę, likusią po partizano Albino Liūdžiaus žūties, pavaisintas obuoliais, kurių neatsisakiau, nes miške obuoliai nenauga, dar prieš auštant išskubėjau į Žuvinto ezerą. Reikėjo pranešti partizanams apie sutartą susitikimą su Tauro apygardos štabu.

Ežero salose ir greta paliose tuo metu buvo apsistojęs

visas mažomis grupelėmis išsiskirstės Šarūno partizanų būrys. Partizanams papasakojaus sapną, kurį nesenai susapnavau nakvodomamas Liūliškio palių lygumų gojelyje, samanų pataluose. Sapnavau, lyg man miegančiam į krūtinę įlindo gyvatė. Skaudėjo ar ne, neprisimenu, tik įkandimo vietoje liko juoda dėmė. Visi klausė mano pasakojimo patarė saugotis netikėtos gyvatės – nelauktos kulkos ar išdavystės.

Porą dienų pabuvęs ežere, išsiaiškinau apylinkėse susidariusią padėtį, nesuradau ryšio su po ne visai vykusių kautynių Kiaulyčios rajone pakrikusiu Ažuolo būriu. Norėjau per ryšininkus surasti individualiai besislapstančius partizanus, bet ir tai nepavyko. Surinkau grupę savanorių, norinčių keliauti atkurti ryšius su Varnupių grupės partizanais ir pakvesti juos į ruošiamą susitikimą.

Rugpjūčio 28–29-osios naktį išvykome į Plynių palaitės, kur sutikome Panterą, Liūtą ir dar kelis pavieniui besislapstančius partizanus. Dieną aplankę, apžiūrėjė Dovinės upėje partizanų Dagilio, Vilko ir Briedžio žūties vietą, lindėjome karklynuose. Vakare nutarėme aplankytį žuvusio Tigro namiškius, nes po Gunterio, Sakalo ir Tigro žūties Žuvinto ežero saloje, po visų gaudynių ir persikeldinėjimų iš vietas į vietą, jau kelintą savaitę nesuradome laiko aplankytį žuvusiųjų namiškius, pareikšti nuoširdžiausią užuojautą ir paaiškinti visą tuometinę situaciją ežero salose. Vos pritemus Vidugiris, Lynas ir Dūlis valtimi Dovinės upe išplaukėme į Smilginių pievas. Iš ten perkirtę Daukšių–Šventaragio vieškelį, per nuimtus laukus, Didžiujų papieviais, vengdami kaimo sodybų, priėjome Amalviškių kaimą, Tigro téviškę. Apžvelgę, nieko įtartina nepastebėjė, pabeldėme į langą, prisistatydami, kas esame. Į vidų išileido jaunesnioji Tigro sesuo. Sukilo visi miegojusieji namiškiai, jie labai norėjo išgirsti tiesą, kaip

įvyko ta tragiška Tigro ir jo bendražygių mirtis.

Kalbėjomės ir vaišinomės tamsoje, kad nesukeltume įtarimo pašalinėms akims. Pavaišinti ir apdovanoti turėjome skubėti, nes artėjo ryto aušra. Gržome tuo pačiu keiliu. Artėjant prie Daukšių–Šventaragio kelio, prie Brusoko sodybos sužibos degtuko liepsnelė – paaiškėjo, kad prie sodybos kažko esama. Atsargiai, išsidėstę vorele, lygiu lauku tarp sodybų, niekieno nepastebėti, perėjome vieškelį. Smilginių pievose valtimi persikéléme į kitą Dovinės pusę, sulindome į papalių krūmus dienoti. Visą dieną pasikeisdami budėjome ir miegojome, nes ruošėmės ateinančios nakties žygiui. Diena praėjo ramiai, lyg aplink viskas būtų tvarkoje. Dovanotų lašinukų užvalgius net norėjosi uždainuoti pačią mylimiausią partizanų dainą „Kaip smagu miške“.

Vakarop, kaip visada, pasilaužę, pasirinkę sausų šakelių, sukūrėme mažytę ugnelę, stengdamiesi dūmais neišsiduoti buvimo vietas. Vos pradėjome šildyti vandenį, iš kaimo už 300–400 metrų pamatėme pravažiuojančių sovietų kareivių koloną. Teko gesinti lauželį ir užimti patogią pasalai vietą. Vakarėjančioje tyloje nugirdome pravažiuojančių kareivių pokalbi: „Smotri, bandity užin varit!“ (žiūrėk, banditai vakarienę verda). Galėjo tą dūmuojantį krūmą ir apšaudyti, bet, matyt, ne tų kareivių būta. Jokio šūvio nepaleidę, kareiviai nuvažiavo.

## Enkavėdistų pasalose

Atėjo vakaras, palikęs mus be vakarienės. Liūtas pasaikė, kad jo sesuo ištekėjusi už Kavaliausko, gyvena Plynių kaime. Nutarėme ten užeiti vakarienės. Geri, patikimi žmonės gyvena, tad Vidugiriui nuo jų slėptis nereikėtų.

Vos pritemus, pasibeldėme į mūrinio namo langą. Šeimininkai labai maloniai priėmė, pavalgydino ir pasakė nelauktą naujeną. Praėjusi rytą iš Daukšių kaimo tremtin išvežtos Brusoko ir Zailsko šeimos. Iš Kumečių kaimo išvežta Marčiukaičių šeima. Tik dabar paaiškėjo, ką reiškė degamo degtuko liepsnelė prie Brusoko sodybos. Tuo metu iš Gudelių per Šventaragį buvo atvažiavę enkavėdista išvežti šeimą. Laukdami numatyto išvežimo pradžios, užsirūkė. Sukrėsti netikėtos žinios, įspėjė Kavaliauskų šeimą, kad apie mūsų apsilankymą, ypač apie Vidugirio pasirodymą, niekam nekalbėtų, išėjome per Liūliškio laukus į sutartą susitikimo vietą.

Einančius naktį apgaubė rūkas. Priėjė seno Liūliškio dvaro gyvenvietę, pasitikslindami užėjome į vieną didelio sodo apsuptą sodybą. Pavaišinti obuoliais, gavę žinių, kad diena po naktinio žmonių trėmimo praėjo ramiai, išėjome. Dėl rūko buvo dar tamsiau. Mums vietovė buvo žinoma, bet keliai, takeliai į sodybas – ne. Pasitikėjome netoli ese gyvenančio Liūto žniomis. Priėjome Daukšių–Gudupių vieškelį. Pasak Liūto, Varnupių kaimo antrojo keliao kryžkelė – dar priešaky. Nutarėme truputį keliu paėjėjė sukti į laukus, apeiti Kumečių kaimą. Vidugirį siutino tik ką išvežtos Spanguolės ir jos šeimos likimas. Prieš keletą dienų išeidamas iš jų namų nesitikėjo, kad tokia dalia laukia jų šeimos. Tėvas areštuotas, sūnus miške žuvės, o motina su keturiais vaikais ištremta. Tik viena Spanguolė suaugusi, o kiti trys 10–12 metų amžiaus – tai didžiausi „liaudies priešai“ sovietinėje šalyje!

Ėjome karinio žygio tvarka: dešiniame krašte pirmas ėjo Vidugiris, paruošęs automatą ir kairėje rankoje nešesi dvi špagatu surištas knygas, kairėje, atsilikęs per 3–4 metrus ėjo Lynas, toliau už Lyno – Liūtas. Visai nelauktai Grikinio kalnelyje iš duobių išlindo keli žmonių siluetai ir patyliukais

paklausė: „Kto idiot?“ I tokį staigū klausimą, kairę koją statydamas, Vidugiris atsakė: „Svoj“, o galvojo tik apie tai – kas pirmas iššaus, tas laimės. Tuo metu iš pasa-los pasigirdo „Stoj!“, kurį perskrodė Vidugirio automato šūviai. Vidugiris mąstė: kol automato diskas leis 72 šovinius, šaudys stovėdamas, tai privers priešą slėptis, nes nėra kur bėgti. Lynas taip pat iššovė, bet antras šūvis ne-pavyko – girdėjos i tik užsikirtusio tuščio ginklo garsas. Vi-dugiriui iššovus 3–4 šūvius, automatas taip pat užspringo. Reikėjo tvirtai stotis ant kojų, vėl šaudyti ir pasiruošti bėgti. Iš duobių pasigirdo pavieniai šūviai. Sutrikęs Vidugiris pamatė į griovį krentantį, šūvių pakirstą Lyną, o Liūtas... tik bulvienojai sušnarėjo kitoje kelio pusėje – pabėgo. Vi-dugirį apipylė šūvių kruša, atrodė, kad nuo kelio žvyrą pa-lietusiu kulkų kyla kibirkštys. Vidugiris, šokdamas per griovi, pajuto skausmingą, lyg nuo kelio atšokusio akmenu-ko, smūgi. Peršokęs per griovį, sugriuvęs ir kiek pašliau-žęs į dešinę, tuo pat metu paėmė į ranką granatą. Kilo min-tis nepastebimai traukti per lygų rugienoju lauką. Laimei, kareiviai neturėjo raketininko laukui apšvesti. Toliau at-sitraukęs Vidugiris delnu perbraukė per šlaunį – krauko nėra. Gal tikrai atšokęs akmenukas? Aplinkiniu keliu Var-nupių–Gudupių kaimų laukais Vidugiris grįžo į sutartą vie-tą Gudupių miško palaukėje. Iš ējusiųjų kartu nė vienas neatėjo. Po tokios kovos Vidugiris krito po egle ir iš karto užmigo.

Rytą Vidugirį išbudino grįžęs Lynas. Pirmiausia juokais Vidugiris stojo keturpėscias ir paprašė Lyną pažiūrėti, ar užpakalyje neperšautos kelnės. Lynas nieko nerado, tik Vidugiris netikėtai pastebėjo kiaurai peršautą Lino ke-purę. Pakėlus kepurę nukrito plaukų kuokštas – kairėje galvos pusėje lyg nuline kirpimo mašinėle nuskusta plau-kų juosta. Per susišaudymą Lynas nė nepajuto, kad mirtis

taip arti praėjo... Pradėjus loti Gudupių kaimo šunims, Ly-nas, paėmės Vidugirio žiūronus, nuėjo į miško pakraštį pasižvalgyti. Grįžęs parodė Vidugiriui – viena žiūronų prizmė kiaurai peršauta. Vadinasi, besisukiojant kelyje ar šokant per griovį kulka praėjo visai greta krūtinės. Besi-kalbant pasirodė ir Liūtas, apsukęs paliomis didžiulių rata. Liūtas galvojo, kad Vidugiris ir Lynas jau žuvę. Susi-šaudymo metu Vidugiris netgi nepametė ryšininkės duo-tų knygų. Vartė knygas, gautas iš ryšininkės Žvaigždutės, rasta ir užrašyta jos pavardė. Jei knygas būtų pametę ir jas rastų enkavėdistai, perskaitytų kieno jos ir ryšininkei ne-pasisektų...

Jau vėliau, planšetėje ieškant kažkokiu užrašu pastebėjome – popierius lyg pelės būtų pragraužę. Tik tuomet paaiškėjo, kad kulka perėjo ir per planšetės metalinę kil-pą. Peršauti žemėlapiai, užrašai ir trys storos odinės plan-šetės „sienos“, o ketvirtijoje, paskutinėje rasta deformuo-ta kulka. Tik dabar Vidugiriui paaiškėjo, kad ne nuo ak-menuko šlaunį suskaudo, o nuo kulkos planšetėje. Prieš tris dienas Spanguolės dovanota planšetė išgelbėjo gyvy-bę. Vidugiris, apie tai pagalvojės, tarė: „Jei būtų Spanguolė neišvežta – tikrai paimčiau į žmonas, juk ji man gyvybę išgelbėjo“.

Šios pasalos gal kiek ir susiję su sapnuotu gyvatės įkan-dimu, bet dar ne viskas siejas, ateityje dar pasirodys gy-vatės įkandimas, o sutapimai atitiks tikrovę.

Aukštai pasikaišiusi sijoną, su pintinėle ir perrišimo tvarsčiais rankoje, uždususi, pusiau šlapia nuo rasos, apie priešpiečius į stovyklą atėjo Žibutė. Ji naktį girdėjo šau-dant kaimo gale, anksti rytą kėlési, praėjo keliu pro Gri-kinio žvyrduobes – kareivių pasalose jau nebuvo. Kraujo ir kitų susišaudymo ženklu vietovėje taip pat nebuvo. Pra-ėjusi visus papalius, pievas, ieškodama sužeistų ir pagalbos

besišaukiančių partizanų, bet niekur nieko neradusi, atskubėjo į jai žinomą stovyklą. O stovykloje Vidugiris pažuokavo: „Kam taip aukštai sijoną pasikaišiusi?“ Žibutę net raudonis išmušė. Vidugiris ryšininkės atsiprašė ir pasakė, kad mirties valandą be humoro gyventi nesveika. Taip ir baigėsi laimingas atsitiktinumas mirčiai pažiūrėjus į akis.

## Susitikimas su Tauro apygardos vadovybe

Rugpjūčio 31 dieną, penktadienio popietę, Buktos gироje apsistojusi Želsvelės partizanų būrių netikėtai užpuolė enkavēdistai. Po staigaus susišaudymo, partizanams traukiantis, žuvo du iš jų. Stovykla išaiškinta ar išduota? Be to, prieš pat mūsų susitikimą su Tauro apygardos vadovybe.

Rugsėjo 2-ąją, sekmadienio rytą, iš ryšininkės Žibutės gavome žinią, kad į Brašinsko sodybą atvažiuos Tauro apygardos partizanų vadas ir sutiktas Žvalgybos štabo viršininkas. Juos į susitikimo vietą atlydės ryšininkė Žibutė. Susitikimo dieną nuo pat ryto sekėme apleistos eiguvos rajoną. Kadangi prieš Želsvelės partizanų užpuolimą įtarimasis – partizanas Mindaugas iš Šerno grupės buvojo jų stovykloje, todėl dėl galimų NKVD pasalų, pasitarę su Šernu, pakeitėme susitikimo vietą. Nutarėme Tauro apygardos partizanų vadovus netikėtai sutikti kelyje, nepriėjus sutartos vietas. Įtarimas dar sustipréjo, kai į susitikimą pagirin atvažiavo amerikietišku „viliuku“.

Palikusius pagiryje mašiną ir einančius su ryšininke Žibute girių keliu, nelauktai sustabdė partizanai. Pakelės giroje, dalyvaujant Vidugiriui, Šernui ir Lynui, susipažinome su Tauro apygardos partizanų vadu Vygandu ir žvalgybos viršininku Tautvydu. Atvykusieji paaiškino apie ruošiamą

Tauro apygardos partizanų bendrą vadovavimą. Reikalavo perduoti jiems vardinius partizanų sąrašus, adresus, slapyvardžius, ginkluotės sąrašą ir nurodyti nuolatines partizanų stovyklavietes. Vidugiris atsisakė pildyti šį reikalavimą sakydamas: „Jokių sąrašų, ginkluotės ir gyvenimovietovių neteiksiu. Galiu pateikti tik žodžiu ir tik apytirkijypatingiemis veiksmams sutelkiamą partizanų skaičių“. Vidugirio užklausti, kaip jie Tauro apygardoje veda susirašinėjimą – paprastu ar šifruotu raštu, Tautvydas atsakė: „Paprastu raštu“. Tuomet Vidugiris pasigyrė, kad jis pats sukūrė šifrą, kurio iškart ir NKVD nesuprastų. Atvykusieji žadėjo žiemai pas patikimus gyventojus paruošti slėptuves besislapstantiems partizanams. Šio pasiūlymo taip pat atsisakėme, aiškindami, kad slėptuves slėptis žiemą susirasime patys, individualiai, laikydami visų konspiracijos taisyklių. Davė ūkininko Šackaus iš Medeliškių kaimo adresą, kad galėtume kreiptis dėl tolesnio ryšio su partizanais. Numatyta data kitam susitikimui pas jį.

Partizanų palydėti ligi girios pakraščio, kur stovėjo „viliukas“, Tauro apygardos partizanų pareigūnai sėdo mašinon ir nuvažiavo, palikdami įtarimų Vidugiriui ir Šernui. Labiausiai įtarimą kėlė pristatytasis Tauro apygardos partizanų vadas Vyandas ir toji amerikietiška mašina, kuria tik NKVD pareigūnai važinėja. Želsvelės partizanų būrio atstovas dėl prieš dvi dienas įvykusių kautynių pasitarime nedalyvavo.

Po Žuvinto ežero kautynių, kol apylinkėje siautėjo enkavėdistai, neturėjome laiko pasikeisti ar išsiplauti baltinių. Partizanų kūnus graužė utėlės. Mažas malonumas, kuomet aplink jaučiamas pavojuj iš enkavėdistų, o po pajuodusiais baltiniaiš dar kažkas knibžda. Prisiéjo vieną ramią dieną būnant Gudupių kaimo palaukėje pabėdoti

moterélei Kubilienei, ar negalėtų išgelbèti nuo įkyrių parazitų. Kubilienė sutiko išskalbtis ir išdezinfeikuoti apatinius baltinius. Prisiéjo visą parą tik su viršutiniais drabužiais prabūti, o atėjus vakarui apie 15 vyrų sulindome į Kubiliénės nedidelę pirkią. Prisiéjo visiems nusivilkti ligi Adomo kostumo ir atiduoti karštai iškūrentoje krosnyje dezinfekuoti viršutinius. Likę nuogi, net sargybos neišstatę, susispiešėme kambarėlyje, bet vis vien diržus ir šovinines ant nuogo kūno užsijuosėme, jei kartais netikėtas užpuolimas įvyktų. Kai kurie vyrai pradėjo panikuoti: „Mus išrengė, drabužius paëmė, o dabar likusius be sargybos dar enkavédistai užpuls“. Viskas apsiéjo gerai. Karštoje krosnyje išdegintais švariais baltiniais ir drabužiais apsivilkę pasijutome kaip naujai atgimę. Su vienu „prieš“ pilnai susidorojome, beliko testi kovą su antruoju. Ar ilgai? Už tą maloniai suteiktą paslaugą moterélei likome amžinai dékingi, nes ji tą darbą atliko labai rizikuodama, gailėdama miško broliu.

## Susitikimas su tête ir broliu

Po trémimo ir laimingai praéjusių pasalų, man būnant Buktos giroje, atėjo nelaukta žinia: ištremto Vinco Brusoko brolis Andrius-Gvazdikas, iš šiaudų išlindęs, tą pačią dieną nuéjo į valsčių registruotis! Jam buvo leista šeimininkauti ištremto brolio ūkyje, matyt, NKVD vadovybė taip viliojo legalizuotis. Vėliau jo pavyzdžiu pasekė ir broliai Juozas ir Jurgis Kasperavičiai, o jų motiną, sesutę ir patévi Kazį Zailsą-Užkurį ištremė. Be to, registravosi ir partizanai, buvę be ginklų, tai – Dūlis, Kirvis, Strazdas ir kiti. Noromis nenoromis su tokiu masiniu registravimu si ir jų pasirinktu gyvenimu teko laikinai sutiki. Reikėjo

atrasti laiko susitikti su užsiregistravusiais ir pasikalbėti, kad netaptų savo tautos išdavikais, kad neįtrauktų į NKVD nekaltų žmonių virtinės, o tik atsakytų už savas kaltes.

Po kelių dienų ryšininkai Vidugiriui pranešė, kad Gudelių valsčiaus NKVD ir stribai sukelti ant kojų. Iš namų areštuotas Vidugirio tėvas, porą dienų praleidęs Gudelių milicijos daboklėje, paleistas. Iš brolio Karolio reikalauja, kad pasakytų, kur brolis Vincas, tegul at-eina legalizuotis.

Staiga paaiškėjo, iš kur sužinota apie Vidugirio buvimą Lietuvoje. Po susišaudymo pasalose, rytą Daukšių pie-ninėn suvežusieji pieną žmonės klausinėjo, kas atsitiko, nes girdėjos šaudymai. Liūto sesuo Kavaliauskienė prie visų garsiai pasakė: „Tai gal Vincą nušovė? Jis gi vakar va-kare pas mus buvo užėjės ir tik jam išėjus girdėjos šūviai“. To ir tereikėjo blogoms ausims nugirsti. Ši naujiena gre-tai pasiekė Gudelių stribyną. Anksčiau net nepagalvojo, o gal buvo pamiršę, kad aš galiu būti Lietuvoje, manė, jog buvau fronte ar pasitraukiau į užsienį.

Ryšininkai perdavė, kad brolis Karolis nori su manimi susitikti. Daviau nurodymą per ryšininkus, kad pasakyta dieną ir valandą ateity į Senio sodybą, o ten gaus nuro-dymus, kur mane rasti. Prieš tai su kitais partizanais pe-rejome iš Buktos girios į Liūliškio palias prie Senio sodybos. Sutartą dieną pamačiau lauko keliuku ateinantį bro-li į Senio sodybą. Po kurio laiko žiūriu – brolis eina palių link. Buvusius su manimi partizanus paprašau palikti ma-ne vieną. Laukiau ateinančio brolio aikštélėje, po šakota, ūgiu išsiskiriančia pušimi. Brolis, priėjės, net nepasisvei-kinės, krito ant kelių ir puolė bučiuoti kojas, sakydamas: „Brolau, gelbék mus, mes pražuvę...“ Atšokau porą met-rų atgal, susinervinės išsitraukiau parabeli ir sušukau bro-liui: „Stok ir kalbék kaip brolis su broliu, nes kaip Judą

nušausiu“. Šauti negalvojau, tik norėjau pagąsdinti. Jam atsistojus, pasisveikinome ir pradėjome kalbą. Brolis mane įtikinėjo registruotis. Aiškino, kad visi prisiregistravusieji gyvena laisvėje ir manęs taip pat nesuims, nes ne su niekam bloga padarės. Atsisakydamas tai daryti priminiau broliui, kad reikėjo palikus ūkį su frontu trauktis. Brolis pasakė, kad jį Gudelių enkavėdistų viršininkas vis klaušinėja apie mane ir jis jam atsakės, kad kai buvau pas jį į namus užėjės, jau kalbino mane legalizuotis, bet aš nesutikės ir išėjės. Išbariau broli už tai, kad pasakė NKVD, jog mane matė, o brolis mane įtikinėjo, kad Gudelių NKVD viršininkas leitenantas Lucenko – geras žmogus. Mudvieju nuomonės nesutapo. Aš griežtai atsisakiau registruotis. Brolis dar prašė, kad registruočiausi, kad manęs iš karto nesuims, o vėliau daryčiau kaip patinka. Taip išgelbėčiau šeimą nuo trėmimo. Dar priminė, kad ir tėtė nori su manimi susitikti. Pasakiau, kad nurodytu laiku ateitų į Senio sodybą. Ten sužinos, kur mane rasti. Taip nieko daugiau nesutarę išsiskyrėme.

Po poros dienų tėtė atėjo į sutartą vietą. Mane rado karklynų pievų dideliame krūme. Tėtei atėjus prie nurodyto krūmo aš išlindau iš kito. Priėjės pasisveikinau, pabučiavau ranką, atsiprašiau, kad per mane enkavėdistai jam neduoda ramybės. Tėtė pasakė, kad jam būnant daboklėje, jo nemušė, nebarė, o tik liepė atvesti sūnų registruotis. Jis tada atsakė: „Sūnaus po karo nesu matės ir nežinau, kur esas“. Tėtė man pasakė: „Sūnau, daryk kaip tu nori, aš nieko negaliu patarti. Nenoriu, kad mane kada gyvenime kaltintum. Man jau mažai liko gyventi. Pasiemės lazdelę pas vieną pažįstamą pagyvensiu, pas kitą, geru žmonių daug turiu. Karolis tenori, kad tu jį ir jo šeimą nuo išvežimo išgelbétum“. Išskiriant tėtei pasakiau: „Aš savo pasirinkto kelio nekeisiu, kol bus okupuota Lietuva,

nors man tektų ir žūti vardan Lietuvos laisvės ir žuvusių mano geriausią jaunystės draugų. Savo duotą Lietuvos kario priesaiką tesesių!“

## NKVD šnipai Žuvinto ežere

Susitikau Špoką ir abu patraukėme į Žuvinto ežerą. Ten radome keletą vyrų. Salose, kur anksčiau gyventa, kur žuvo Gunteris, Tigras ir Sakalas, nejauku, nesinori gyventi. Be to, tos salos enkavėdistams jau žinomas, čia kiekvienu metu gali patikrinti. Ieškojome sausų, mažesnių salelių gyventi. Dieną matydami aplink ežerą ramias apylinkes, va-kare prietemoje priplaukę valtimi prie ryšininko Dzūko paežerėje esančios sodybos, išžvalgę, ryžomės užeiti sužinoti krašto naujienas. Perkūnas pasiliko valtyje, Vidugiris su Špoku užėjo į gryčią. Dzūkas pasakojo apie Šermukšnio ir Linonio žūtį Kiaulyčios rajone po mūšio. Spėjama, kad ir jie buvę sužeisti, kautynių metu nespėjė kartu pasitraukti, pasislėpē nendrynuose. Naktį nušliaužė į netoli ese pievoje buvusį kūgį ir įlindę šiene pasislėpē. Rytą kareiviai, aptikę nukrėstą žolėje rasą, pėdsaku priėjo šieno kūgį ir durtuvaus subadė besislepiančiuosius. Žinios nebuvo tikros, nes niekas nematė, kaip ten viskas įvyko. Matė tik parvežamus iš pievų, nuo ežero, du durtuvaus subadytus kūnus, kuriuos enkavėdistai nuvežė į Žuvinto kaimą ir išmetė Karčiausko sodybos kieme. Tik savaitės pabaigoje su kitais žuvusiais enkavėdistai nuvežė į Simną ir išmetė aikštėje ant akmeninio grindinio išniekinti.

Dar Dzūkas pranešé, kad ežere slapstęsi Aras ir Uosis nuéjo į Simną registruotis, buvo areštuoti ir išvežti į Alytų. Anksčiau registravosi iš kažkur atvykės Byra-Lakūnas, taip pat buvo sulaikytas, bet tik grįžęs iš arešto su žmona

kažkur išvyko. Spėjama, kad Lakūnas įskundė Arą ir Uosį. Ryšininkas patarė mums būti atsargiems, saugotis prisiregistravusių vyrų. Apie Ažuolo būrio vyrus, kur jie slėpiasi po kautynių, jis nežinąs. Padėkojome už žinias ir po žvaigždėmis, nakties tamsoje grįžome į savo mažytę gyvenamąją salą. Jautėmės kaip tikri šio ežero šeimininkai, net ir naktį, tamsoje surasdami reikalingą vietą ežere.

Sekmadienį žiūronais pastebėjome valtimi plaukiantį Uosį, vieną iš prisiregistravusių Simne. Jis plaukė į senos stovyklos salą. Mes jam pasirodėme ir pamojome. Kalbėjomės lyg nieko nežinotume, bet pasiruošę netikėtumams. Uosis pasisakė atvykės mus įspėti, kad jis po registracijos su kažkuo kitu susuktus į palapines nuvežė iš Simno į Alytų. Ten Uosiui akistaton stojo Lakūnas tvirtindamas, kad jie abu kartu buvę ežere „bandoje“. Abu gavo užduotį: plaukti į ezerą ir surasti miškinius, kartu su jais gyventi ir pranešti Simno enkavēdistams per Lakūno žmoną, kuri Simno kapinėse nurodytoje vietoje padės rašteli – pranėsimą. Esant mažai „banditų“ grupei, visus iššaudyti.

Padėkojome už žinias, o Vidugiris Uosiui atvirai pasakė: „Jei nebūtum pasisakės apie sulaikymą ir verbavimą, vargu ar būtum grįžęs atgal į krantą. Mes jau viską žinojome. Dabar plauk į krantą ir daugiau ežere nesiodyk. Jei būsi reikalingas, tuomet tave susirasime. Apie mūsų susitikimą niekam nesakyk“. Paspaudėme rankas vienas kitam ir išsiskyrėme.

Uosiui išsiyrus turėjome ežere keisti stovyklos vietą, pasirinkti kitą, saugesnę salą. Paieškoję, savus vyrus suradome pavasarinėje stovyklos saloje. Ši vieta nepatiko Vidugiriui – nors ir sunkiai prieinamas krantas, bet per arti. Per nakvojus, ryte Vidugiris išsiyrė apžiūrėti naujos vienos stovyklai. Grįždamas atgal prie švendrių salos pastebėjo žmogų valtyje, kuris, jis pamatės, pasislėpė švendrėse. Į įsakymą

išplaukti nereagavo. Nesinorėjo šaudyti ir sukelti triukšmą ežere bei išduoti partizanų vietą. Arčiau priplaukti rizikinga, nes reikia irtis irklais, néra kuo ginklą laikyti. Grįžęs į salą sukeltu pavoju. Valtimis apsupę tą meldų salą, išžvalgę gretimas, nieko neradome. Spėjo pasprukti arba pasislėpę meldynuose. Bet kas jis buvo ir kokiu tikslu slėpési, liko neaišku. Tą patį vakarą persikélėme į kitą salą.

Susirinkusi didesnė grupė Žuvinto ežero kautynėse dalyvavusių partizanų, turėdami laiko, bandėme suskaičiuoti kautynėse žuvusius „žaliakepurius“. Tiksliai suskaičiuoti nebuvo galima, nes dienomis pūtęs šiaurės vakarų vėjas nė vienos tuščios valties prie mūsų salos nepripūtė, o vilnys nešė valtis tolyn nuo mūsų. Aptykriai paskaičiavome apie 70–80 per savaitę žuvusią kareiviją. Žuvusių partizanų – šeši. Iškriteles iš medžio po Vidugirio snaiperiško šūvio, Riečių bažnytkaimio gyventojų tvirtinimu, buvo majoras. Gal todėl ilgai buvo apsuptas Žuvinto ežeras, kad „žaliakepurių“ kelias dienas laukė išplauksiančių savųjų žuvusiųjų. Bet ir vėliau dar buvo rasti triju „apšutusiu“ kareivijų lavonai ežero kemsynuose.

Po poros dienų nusiyre į senąją, apleistą, tik ką pakeista salą, tarp nendrinių būdų neradome slepiamosios spalvos palapinės, kurioje dažnai slépdavomės nuo lietaus. Pasirodo, kažkieno svetimo pabuvota. Teko laikytis visų saugumo priemonių, nes žinojome, kad mūsų partizanišką gyvenimą stebi slapta, priešiška akis. Nutarėme apleisti Žuvinto ezerą ir išsikelti kitur.

## Partizaninių ryšių sudarymas

Su Šernu turėjau sutartą susitikimą. Prisiéjo su Špoku iš ežero salų vykti į Gudupių miško palaukę. Naktį pramintu

taku per tuščias palių samanų lyges be pavoju pasiekėme Buktos girią. Pagiryje gyvenantys ryšininkai Mataušėlis ir Žentas, nesant povojaus, palikdavo vienokį, o esant enkavėdistams, kitokį sutartinį ženkla.

Šerną sutikau sutartoje vietoje. Kartu buvo ir Mindaugas. Pasivedėjės Šerną į šalį, parodžiau, kur jam vienam žinomoje vietoje visada bus paliktas šifruotas laiškas. Parašyti atsakymą ir palikti toje pačioje vietoje turi išmokti šifruotai. Perdaviau jam šifrą ir pakalbėjė išsiskyrėme. Manęs laukė sutartas susitikimas su Tautvydu Medeliškių kaimė, Šačkaus sodyboje. Sutartą dieną nevykau, o pasirinkau vėlesnę ir kitu, ne anksčiau sutartu keliu, per Plynių palaites, Panausupio beržyną, su savimi pasiėmės parabėli ir porą kiaušininių granatų. Pasiskolinės Žento dokumentus, nesunkiai, nesivaržydamas pasiekiau numatytą vietą. Pasakės slaptažodį, iš toje sodyboje buvusio augaloto vyro gavau Geležinio Vilko rinktinės vado ryšininko Audros ar Aušros (neprisimenu) adresą. Vėl beržynu, palių takais grįžau į Gudupių kaimo palaukę. Ši kartą pasiėmiau ir likusį vieną Tarzano grupės partizaną Pabaisą, kurį jau seniai stebėjau ir įsitikinau, kad patikimas vyras, be to, turintis „Kalašnikovo“ kulkosvaidį.

Už poros dienų iš ryšininkės Žibutės gavau pranešimą, kad kitą dieną prie Gudupių kaimo į girią atvyksta dvi merginos iš Naujadvario kaimo, norinčios tapti partizanų ryšininkėmis. Prasidėjus rudens lietums, vėl per pažliugusių samanas, palių lygumų plotuose, rudens vakaro prieblandoje Vidugiris, Pabaisa, Špokas ir Liūtas braunasi į Buktos girią. Su manimi éjė partizanai pasiliko vidupalio lygėse, nedideliame pušų gojelyje, kuriame būnant dieną matosi daugiau kaip per kilometrą. I susitikimą éjau vienas. Bunkeryje iš velyvo miego išbudino tik ką atėjusi Žibutė. Naujosios ryšininkės man žinomas tik iš girdėtos

pavardės ir kad yra Naujadvario gyventojos. Jas su Žibute sutikau kitoje girių tankynėje.

Bekalbant ēmė lyti. Gelbsti turėta palapinė, greitai ištempiama ant medžių šakų ir sauganti nuo smarkaus liečiaus. Jaunosioms ryšininkėms šis greitai suveiktas „stogas“ patiko – romantiška. Greitai pasirinkti slapyvardžiai – Danguolė ir Čigonė. Duotas pirmas uždavinys: sudaryti savo apylinkės visų vyresnių nei 16 metų gyventojų vardinių sąrašą, nurodant sovietinių pareigūnų, stribų, milicininkų užimamas pareigas. Antras: surasti patikimų gyventojų, sutinkančių būti ryšininkais ar rėmėjais, globoti partizanus, ypač artėjančios žiemos metu. Apie šiuos asmenis pranešti tik asmeniškai ir tik žodžiu. Kiti uždaviniai turi būti pateikti per ryšininkus ar asmeniškai. Padėkojės simpatiškoms ryšininkėms Danguolei ir Čigonei, išsiskyrėme, pasižadėjė ir toliau sąžiningai, nevengdami gresiančio pavojaus, dirbtį sunkų partizanų ryšininkų darbą.

## Vienatvė balose

Atėjo lietingas ruduo – keletą dienų paeiliui lyja. Paliose, raistuose šlapia. Papalių paraisčių pievas apsémė vanduo. Dieną ir naktį negalima išeiti iš miškų. Aplink kaimuose būriais apsistoję „žaliakepuriai“. Jų daliniai keliuose, kryžkelėse, prie sodybų naktimis ruošia pasalas, o per šlapias, apsemtas pievas sunku patyliukais praeiti. Tenka dieną kitą ir pabadauti – šlapių malkų neužkursi, dieną matosi dūmai. Vakare, giliau tankiame miške, susikūrus ugnelę, galima pasišildyti. Ačiū geriesiems ryšininkams. Ištaikę ramesnį laiką jie mus aplanko, suteikia žinių, kartais ir namie virtos viralo atneša pasrėbti. Po beveik masinės mūsų apylinkių jaunuolių registracijos, tėvų prašomas nori

registruotis ir Lynas. Geras vyras, patikimas, kaip neleisi. Sutikau. Išvažiavo į Liudvinavo NKVD sutvarkyti dokumentų. Likau porai dienų paliose vienas. Kitose miškų vietose apsistoję 3–4 vyrių kelios grupelės. Turiu uždavinių, susitikimų, tenka karklynų krūmuose būti.

Likusieji nesiregistravę Šarūno būrio partizanai, norėdami išlaikyti paslaptį, nuarėme pakeisti slapyvardžius. Vidugirio pakeistas – Siaubas. Sekmadienio vakare nakynei įsitaisiau dideliame, tankiame karklų krūme, aplink apsemtose pievose. Jei miegodamas ir užknarksiu, niekas negirdės, patyliukais neprieis, be to ir nepagalvos, kad kas nors gali krūme balose slėptis. Iš vakaro miegas neima. Daukšių kaimelio gale, vakaro tyloje, girdisi žinomo muzikanto armonika. Jaunimas užtraukia dainą, linksminasi. Kartu darosi pikta ir liūdna. Galvoje rezgasai neramios mintys. Vieni vyrai lietuviai su ginklu kovoja, žūsta miškuose, kiti – namuose gyvena, linksminasi, šoka. Lindi krūmuose lyg didžiausias nusikaltėlis, negalėdamas net geram žmogui pasirodyti ir kiekvieną dieną turi laukti mirties. Kas prisimins tave po daugelio metų, net nepagalvos, kad kada žemėje esi buvės. Vardan žuvusių miško brolių mirties turi ir pats nepabūgti, tą mirtį sutikti didvyriškai. Taip begalvodamas užmigau. Sapnavau žiaurų sapną: aš lyg savuose namuose, tėtės kambaryste, matau po mirusios motinos lova numestą nupjautą savo galvą. Mano kūnas be galvos, visa tai mato, bet neskauda ir nebaisu. Išbudau iš to košmaro ir vėl užmigau.

Iš patikimų ryšininkų gavau žinią, kad brolis Karolis per ryšininkus manęs ieško, sakydamas, kad aš jį pražudžiau: „Jei aš žinočiau, kur slapstosi brolis, nuvesčiau enkavėditus, lai nušauna“. Per tuos pačius ryšininkus perduodu ką pasakyti broliui: „Nekask duobės kitam, kad pats nejpultum. Aš jo nenušausiu, bet kaip brolis broliui užpakalį tai

galiu ištarkuoti“. Po kiek laiko iš tų pačių ryšininkų vėl gau-nu lyg ir išsigandusio brolio pasisakymą į mano „ultima-tumą“: „Iš jo visko galima tikėtis“. O mums tarpininkau-janti ryšininkė broliui patarė: „Geriau šiais neramiais lai-kais laikyk liežuvį už dantų – daugiau laimėsi“.

## Tėvai ieško sūnų

Šeštadienio popietę, prieš šv. Kryžiaus atlaidus Dauk-šiuose, į mūsų stovyklavietę atėjės Strausas pasakė: „Aš kad ir turiu registracijos dokumentus, daugiau į namus nei-siu. Slapstysiuos, nes vis vien anksčiau ar vėliau NKVD areštuos“. Perdaviau Vincui ir Gediminui, kad jų tėvai no-ri susitikti pasikalbēti sekmadienį, rugsėjo 16 dieną, 12 va-landą, Miknonių paliose, Didésés kalne. Vincas nenori eiti į susitikimą, Gediminas pageidauja. Pagaliau visi trys su-tarėme eiti susitikti su savaisiais, pasikalbēti, bet neiti re-gistruotis.

Sekmadienį lyjant, prisidengę palapinėmis patraukė-me per šlapias, klampias palias į Didésés kalną. Atėjome punktualiai – 12 valandą. Didésés kalne po eglėmis rado-me besislepiančius nuo lietaus Vinco ir Gedimino tėvus bei mano brolį Karolį. Pradėjome pokalbį. Abu tėvai ir bro-lis pradėjo įtikinėti, kad eitume registruotis. Visi pasku-tiniu metu registravęsi Daukšių kaimo vyrai yra laisvi, gy-vena namuose. Gedimino tėvas ima sūnų už rankos, sa-kydamas: „Sūnau, einame namo, aš tau neleisiu čia, miš-ke, žūti. Rytoj nuvešiu į NKVD, sakysiu, kad buvai namuo-se, šiauduose pasislėpęs, bijojai registruotis“. Žiūriu, Ge-diminas linksta į tėvo puse. Sutinka kartu eiti namo. Se-nelis Pūkas sako sūnui: „Juozas žuvo, Antanas turi doku-mentus, išvažiavęs pas pažstamus ūkininkus dirba. Eik,

sūnau, registruokis, nes ir tu besislapstydamas žūsi“. Matau, ir Vincas sutinka su tėvo pasiūlymu. Lieku vienas. Mane brolis kalbina registruotis, bet aš spyriojuosi: „Manės laukia kalėjimas, NKVD man nedovanos už tarnavimą Savisaugos daliniuose“. Galų gale sutinku registruotis, bet tik su ginklu, tiesiai išeidamas iš miško. Greitai permečiau legalizacijos planą, pasiūliau savo bendrambs kartu legalizuotis, bet tik su ginklais. Jie su mano pasiūlymu sutiko. Paėmės popieriaus lapą parašiau: „Gudelių valsčiaus NKVD viršininkui leitenantui Lucenko. Pranešame, kad šių metų rugpjūčio 18 dieną 12 valandą išeiname iš miško trys ginkluoti vyrai legalizuotis. Ginklus paimti prašome atvykti į išėjimo iš miško vietą Daukšių kaime. Kupertavičius. 1945-09-16.“ Raštelį padaviau broliui, kad pirmadienį nuvežtų Gudelių NKVD viršininkui.

Legalizuotis išeisime antradienį, kuomet atvyks NKVD pareigūnai. Atsisveikinome su artimaisiais. Grįžę į Žuvinto ežero salą, nelauktai pasakėme Strausui savo sugalvotą legalizacijos planą. Patarėme jam grįžti atgal namo.

## Legalizacijos momentas

Pirmadienis greitai prabėgo. Susiruošėme ir aptarėme visą legalizacijos ir nelegalaus gyvenimo nueitą kelią. Lai-kiausi sugalvoto plano: po legalizacijos gavus dokumentus, netrukdomai susirasti ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadovybe ir vėl išeiti į mišką partizanauti. Apie šį mano planą besiregistrnuojantiems vyrams nesakiau.

Antradienio ryta paėmiau prancūzų gamybos šautuvą, naudotą Savisaugos batalione, du kovinius šovinius ir tris šovinius, užtaisyitus šratais, medžioklei. Gediminas paėmė 1898 metų gamybos surūdijusį rusišką ilgą šautuvą ir

kelis šovinius. Vincas – medžioklinį šautuvą „birdanką“, muziejinių, su užmaunama ant ragelio kapsule, sukertama gaiduku. Tokiais ginklais apsiginklavę, saugumo sumetimais išėjome kitu miško keliu, aplenkdami sutartą vietą, bijodami pasalos.

Į numatytą pamiskės krūmą įlindome nepastebėti. Iš krūmo matėsi anksčiau atvažiavusių „žaliakepurių“ išstaityti postai – kulkosvaidžiai. Vienas – prie akmens ant mūsų sodybos kalnelio, antras – ant Radinių kalno. Pūkų sodybos kieme matėsi keletas kareivių. Sutartu laiku Tėvukas išėjo pasižvalgyti į kiemą. Man pasirodžius, parodė ženklą, kad galime ateiti. Ėjome lygios pievos pagrioviu, kad galėtume kritę į griovį šliaužti, jei pradėtų šaudyti. Šautuvus buvome užsikabinę ant peties. Prie sodybos mus pasitiko seržantas ir pora kareivių. Man, ējusiam pirmam, prisėjo pirmam ir ginklą atiduoti, nors kareiviai šautuvų neėmė, liepė eiti į gryčią pas „načialstvą“. Iėjus pro žemas senoviškos pirkios duris, pamačiau už stalo sėdinčius du „žaliakelpurius“ leitenantus. Pirkelėje išsiėmiau iš šautuvo lizdo šovinius ir pastačiau jį prie suolo. Tuo pasekė ir mano bendrai. Šeimininkų ir sédėjusių karininkų buvome pakvesti prie stalo. Pasisveikiname paduodami karininkams ranką. Iš karto į mane kreipėsi NKVD viršininkas, teiraudamas, kas naujo, kaip gyvenam. Atsakiau: „Šandien prie stalo vaišinamės, o rytoj kalbėsimės. Čia ne vieta apklausimams“. Išgérus po stiklelių kitą, buvo pašauktas ir mano tėtė. Vos jam ėjus, priėjės pasisveikinau, pačiavau ranką ir suvaidinau, lyg būtume pirmą kartą susitikę po ilgo išsiskyrimo. Patikėjo ar ne, neaišku, bet atšaukė sargybą, postus, paėmė mūsų ginklus ir liepė rinktis Šiupieniaus sodyboje.

Pasilikome trise su dviem „žaliakepuriais“ karininkais. Man išėjus į lauką, dar buvo kilusi mintis nusivesti

iš pasieniečių panosės abu „žaliakepurius“ į mišką – tai būtų žygdarbis, bet gaila Pūkų šeimos ir saviškių, nes jie po to stipriai nukentėtų. Dar išgérus su „tovarišciais“ (Vincas ir Gediminas negérė), NKVD viršininkas priminė, kad rytoj dieną ateičiau į Gudelius apklausai. Antrasis leitenantas man vis prisiekinėjo, kad kažkur esame susitikę, bet aš jam priminiau, kad slapsčiaus, o ne vaikščiojau, ir niekur su rusų karininkais nebuvau susitikęs. Pasieniečių karininkams išėjus, po vaišių vieni likę, dar pasikalbėję, visi skirstėmės į namus. „Žaliakepuriai“ jau buvo išvažiavę.

## **Mano dienoraščių, nuotraukų albumų sudeginimas**

Einant keliu tėtė pasakė, kad prieš keletą dienų manęs ieškodami enkavēdistai krėtė mūsų namus ir javų „frunte“, badydami ilgomis geležinėmis pikėmis, aptiko paslėptą dėžę su mano dienoraščiais ir a.a. brolio Simano nuotraukų albumais. Suvarę kaimo gyventojus, privertė išverssti javų „fruntą“ ir pasiknisę surastoje skardinėje dėžėje nuo šovinių, nieko gero neradę, viską kieme išbarstę, išėjo. Tėtė su marčia Anele kratos metu buvo uždaryti kambaryste. Kareiviams išėjus, tėtė kieme pamatė išbarstytais nuotraukas, albumus, užrašų sąsiuvinius. Grįžęs liepė marčiai kurti krosnį ir pats viską sudegino. Baigiant viskam degti, „viliuku“ atvažiavo majoras, bet pamatęs, kad viskas sudeginta, riebiai nusikeikęs, išvažiavo.

Sužinojės iš tėtės apie mano brangiausių užrašų ir nuotraukų sudeginimą labai išgyvenau. Jei būčiau apie tai sužinojės anksčiau, tikrai nebūčiau išėjės iš miško legalizuotis. Geriau jau mane būtų miške nušovę. Viskas pradingo: prisiminimai, užrašai, nuotraukos. Vėliau viską apgalvojės

nusprendžiau, kad tėtė gerai padarė, kad viską sudegino. Ką rašiau, tėtė nežinojo, tik nujautė. Jei mano sąsiuviniai būtų patekę į NKVD rankas, daug medžiagos bylai būtų suradę, o man nebūtų kaip teisintis, tik pasirašinėti bylos puslapiuose. Be to, ir daug žmonių savo bylon būčiau įtraukęs, o tai jau – nežmoniška.

Enkavėdistai niekad nebūtų radę peludėje įrengtos slėptuvės ir ten padėtos dėžės, jei ne namiškiai, kurie, bijodami, kad slėptuvės nerastų, ją išardė, o dėžę su dokumentais paslėpė kluone, javų „frunte“. Be to, iš tėtės ir kaimynų tik vėliau sužinojau, kad už mano galvą enkavėdistai skyrė net 10 tūkstančių rublių premiją! Man net ryšininkai to nebuvo spėjė pranešti. Vėliau, tardymų metu, apie sudegintas nuotraukas ir dokumentus nė karto niekas neuzsiminė. Matyt, majoras apie šią nevykusią operaciją pratylojo, viršininkams nesakė, nes ir jam būtų kliuvę.

## Pirmas naktinis tardymas

Pirmą vakarą grįžęs namo, po visų naujų išgyvenimų ir neaiškios ateities, jaučiausи nejaukiai. Vos pritemus ir atsigulus į lovą, išgirdau lojant šunį. Kieme ir po langu pasirodė sovietų kareiviai su užmautais durtuvaais ant šautuvų. Beldési į duris ir langą, šaukdami: „Atkroi dveri!“ Tėtė prięjės atidarė. Kareiviai liepė man keltis, rengtis ir eiti kartu. Paklausus, ar reikia man pasiimti maisto, atrėžė: „Nenado, skoro verniošsia domoi“ (Nereikia, greitai grįši namo). Apsirengiau ir išėjau. Mačiau, kaip tėtė išgyvena, o pats galvojau, kodėl taip kvailai įkišau savo kailį enkavėdistams... Mane lydėjo trise. Prie kaimyno Venciaus sodo liepė man lipti per tvorą paskinti obuolių. Aš atsisakiau, nes mane gali nušauti. Man nepaklusus, du kareiviai patys

perlipio tvorą ir prisiskynė obuolių. Grįžę ir man obuoli davo. Ėjome kartu laisvai per Daukšių kaimą, kelių kryžkelėje pasukome ištremtojo Vinco Brusoko sodybos link. Sodyboje dabar šeimininkavo „žaliakepurių“ būrys. Andrius Brusokas, tik ką registravėsis, buvo apgyvendintas svirne.

Pro kareivių sargybas, stovinčias kelyje prie namų ir kieme, buvau įvestas į gyvenamąjį namą, kur už stalo sėdėjo jaunesnysis leitenantas „žaliakepuris“. Kareiviai, raportavę apie mano atvedimą, išėjo. Leitenantas pradėjo mane klausinėti: vardas, pavardė, tėvo vardas, gimimo vieta ir metai, kur dirbau, kur ir su kuo slapsčiausi, kokius ginklus turėjau, kokioms „bandoms“ priklausiau, slapyvardis ir t.t. Pasakiau asmens duomenis ir dar pasakiau apie tarnavimą Lietuvos kariuomenėje, rusų Raudonojoje armijoje ir vokiečių lakais, Lietuvos Savisaugos daliniuose. Leitenantą domino tik nelegalus gyvenimas antros bolševikų okupacijos metu. Atsakiau, kad vokiečiams pasitraukus, bijodamas bausmės už tarnavimą kariuomenėje vokiečių okupacijos laikais, neturėdamas dokumentų, slapsčiausi. Iš karto dirbau pas ūkininkus, vėliau gyventojų sandomas, kasiau apkasus, o pradėjus masiškai gaudyti į kariuomenę, neturėdamas namų, su kaimynais slapsčiausi miške. Kol Juozas Pūkas ir Motiejus Overa buvo gyvi, niekas nesirodėme. Maistą atnešdavo Juozas ir Motiejus. Jiems žuvus, miške gyvendami, aš, Vincas Pūkas ir Gediminas Lekavičius, rišome šluotas, pynėme pintines ir nesėme mainyti į maistą. Aš iš vokiečių kariuomenės turėjau prancūzišką šautuvą ir kelis šovinius, Gediminas Lekavičius surado miške surūdijusį šautuvą, o Vincas Pūkas surado savo senelio senovišką, muziejinių medžioklinių šautuvą, kuriais nusišaudavome ančių. Jokioms „bandoms“ nepriklausėm, slapyvardžių neturėjome, vadynomės savais vardais. Kažkur gavome sūrį, susuktą į laikraštį, kuriame

rašė apie išleistą amnestiją. Nieko bloga nepadarę, nutarėme registruotis, bet delsėme tik iš baimės, kol pagaliau nutarėme parašyti Gudelių NKVD viršininkui apie išejimą iš miško – legalizavimąsi.

Leitenantas nepatikėjo mano parodymais, įsiutęs trenkė man antausį, šaukdamas: „Meluoji, bandite!“ I tai nusijuokiau: „Aš to ir tikėjausi iš jūsų žadėtos amnestijos“. Barė, reikalavo tikresnių žinių apie miškinius, bet parodymų nekeičiau. Surašė protokolą, kurį perskaičius ir išvertus man nepažįstamam stribui į lietuvių kalbą, davė pasirašyti. Pasirašius, leitenantas leido eiti namo.

Atsisakiau eiti naktį namo, nes kur nors kelyje, išstatę pasalą, gali nušauti. Leitenantas užtikrino, kad kelyje, kur aš eisiu, jokių pasalų nėra ir dar pridūrė, kad eidamas švili-paučiau, tada niekas nešaus. Dar prieš eidamas pas leitenantą paklausiau, ar man eiti dieną į Gudelius pas NKVD viršininką, ar ne? Leitenantas liepė išsimiegojus nueiti. Taip aš pirmą „laisvės“ naktį, po pirmo savo gyvenime tardymo, kaimo keliuku, rytui auštant, švilpaudamas grįžau į namus pas tėtę. Tėtė mane pamatė apsidžiaugė, bet pasakė: „Karolj išpirkai, bet pačiam taip lengvai nepraeis... Rusai areštuos“.

## Pietūs su pasieniečiu karininkais

Išsimiegojės, dieną išėjau į Gudelius. Žydo Iršiaus mūriname name prisistačiau stribų budinčiajam. Sužinojau, kad NKVD viršininkas yra išvykės. Liepė laukti. Pernakovau stribo Jenulevičiaus šeimoje. Stribas pats nakvynę pasiūlė. Kitą dieną, tai yra rugsėjo 20-ąją, apie pietus grįžo NKVD viršininkas. Jam prisistačiau, kad laukiu. Pasakė: „Jau žinau, kad leitenantas apklausė, antros apklausos

nedarysiu“. Tik išrašė visiems trims legalizavusiesiems registracijos lapelį į Marijampolės karinį komisariatą.

Buvo jau pietų metas. NKVD viršininkas pakvietė eiti kartu su kitais pasieniečių karininkais į kariškių valgyklą pietų. Einant per miestelį kartu su keliais karininkais man kilo mintis, jog dabar žmonės, pamatę buvusį miškinį, manys, kad aš tikrai ruošiuosi su okupantais draugauti, žmones išdavinėti, kaip neseniai pasielgė Ivoniškio gирioje buvusios kažkurios partizanų grupės vadas. Jis išdavinėjo juos rémusius žmones, parodė partizanų slėptuvės, kol vieną rytą jį rado kaip šunį nušautą. Žinojau – tokiu atveju nejuokaujama. Išdavikiški darbai, išdavikiška ir mirtis. Tokiu būti nenorėjau. Bevalgant gan neblogus pietus, vienas karininkas užklausė, ar galvojau kada, „banditu“ būdamas, jog prisieis su sovietų karininkais už bendro stalo sédéti. Truputį pagalvojės atsakiau: „Aš banditu nebuvaui, o kad pietų pakvietėt, tai ačiū. Kada nors ir aš jus pakviesiu, juk esame žmonės.“ NKVD viršininkas man pasiūlė draudimo agento valsčiuje darbą. Atsisakiau aiškindamas, kad kai gausiu dokumentus, tuomet ir bus matyti, kokį darbą pasirinksiu.

Popiet grįžau namo. Rytojaus dieną, rugsėjo 21-ąją, turėjome visi trys legalizavusieji važiuoti į Marijampolę, NKVD, gauti dokumentus ir Kariniame komisariate stoti karinėn įskaiton.

## Kariniame komisariate

Į Marijampolę vežė Gedimino tévas Lekavičius. Su mu mis važiavo ir ketvirtasis miške slapstėsis iš Tarzano grupės likęs partizanas Pabaisa. Karinis komisariatas buvo įsikūrės Apygardos teismo rūmų salėse. Kieme tarp susirinkusių

nemažos grupės vyru sutikau ir du pažistamus, tarnavusius Savisaugos batalione. Apie jų tarnavimą vokiečių kariuomenėje NKVD nebuvo žinoma ir abu praėjo komisią, kaip visiškai netarnavę kariuomenėje, nors vienas turėjo leitenanto laipsnį. Sudarius norinčių gauti asmens liudijimus ir karinius bilietus sąrašus, nusifotografavus, buvome paleisti.

Tokio nelaukto susitikimo proga pasivaišinė, pas sutiktojo Kriauciūno seserį apsinakvojome, o rytą – vėl į Karinį komisariatą. Ten apklaustiesiems išrašinėjo karinius lapelius. Iš visų prisiregistravusių gal tik aš vienas pasakiau tarnavęs Lietuvos, rusų ir vokiečių kariuomenėse. Į mano pateiktas žinias dėl tarnybos vokiečių kariuomenėje lyg dėmesio ir nekreipė.

Baltuose NKVD rūmuose, miesto sodo kampe, kur anksčiau, laisvos Lietuvos laikais, buvo kunigų namai, gavome laikinus asmens liudijimus su nuotraukomis, įrašu ir asmeniniu įspėjimu neišvykti iš Marijampolės apskrities. Kartu gavome karinės įskaitos lapelius. Tapome lyg ir sovietiniai piliečiai, bet ar ilgam?

## **Netikėtas Tautvydo sutikimas**

Vos gavę dokumentus, su Gediminu eidami Vaičaičio gatve, netikėtai sutikome Tautvydą, Tauro apygardos partizanų štabo Žvalgybos skyriaus viršininką. Vienas kitą pažinę pasisveikinome. Tautvydas manęs paklausė, kaip aš Marijampolén papuoliau. Atsakiau, kad legalizavausi ir atvažiavau gauti dokumentų. Tautvydas mane pakvietė į netoli ese esantį jo butą pasikalbėti. Gediminą palikęs gatvėje, su Tautvydu užėjau į namą Kęstučio gatvėje Nr. 62.

Tautvydas atidžiai apžiūrėjo visus kambarius, užrakino

lauko duris ir pradėjome kalbėtis. „Gal ir gerai, kad įsigijai dokumentus. Dabar laisvai galési susirasti ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadovybe.“ Dar paklausė, kokius dokumentus duoda NKVD dabar ir paprašė parodyti. Čia aš padariau didžiausią kvailystę savo gyvenime. Nieko bloga negalvodamas, parodžiau naujai gautus dokumentus. Tautvydas pavartęs juos, gerai įsidéméjo mano vardą ir pavardę, kurios anksčiau nežinojo. Pasakiau, kad po daugumos miške buvusių vyrų legalizacijos pakeičiau savo slapyvardį į Siaubo. Aš Tautvydo pavardės neklausiau, o jis man Jos ir nesakė, tik aš jo pavardę žinojau iš ryšininkės Žibutės – Pupelis, ir kad jis Brašinsko gi minė. Pasiteiravo, ar aš buvau nurodytu adresu pas Šačkų? Atsakiau, kad ne. Tuomet Pupelis-Tautvydas nurodė dieną ir valandą, kada atvykti pas Šačkų su slaptažodžiu „Ar ponas skrybéliuotas pas jus nebuvo?“ Ten Pupelis pažadėjo duoti tolimesnius ryšius su partizanų vadovybe. Man sutikus atvykti į susitikimą, Pupelis pasiskė, kad dirba Marijampolės apskrities vyr. agronomu ir daug ką gali padėti partizaninėje veikloje. Susipažinės ir pavartęs partizanų leidžiamą laikraštuką „Laisvės žvalgas“, draugiškai atsisveikinės, išėjau nieko bloga negalvodamas ir vildamasis greitai susitiki.

Sutartą su Pupeliu susitikimo dieną nuėjau į jau kartą lankytą Šačkaus sodybą. Nuėjės vakarop radau namuose tik siuvamają mašina siuvančią simpatišką siuvėją. Man paklausus, „ar dar skrybéliuotas ponas nebuvo?“ siuvėja atsakė: „Aš jokio pono nepažįstu ir nelaukiu“. Namuose ji buvo viena, mane pavaišino obuoliais. Paprašiau ją leisti pernakvoti, galvodamas, kad vakare ar naktį atvyks „skrybéliuotas ponas“. Siuvėja nenorėjo apnakvydinti, bet įtikinta, kad aš ne vagis, ne plėšikas, o turintis dokumentus, priėmė. Naktį man miegant svirne, sodyboje atsirado keli

vyrai. Kas jie, nesiteiravau. Iš vieno, pažinojusio Pupelį, gavau tikslų žinių apie ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadovybe. Mane supažindino su kai kuria dabartine partizanine veikla. Rytą, nesulaukęs „skrybėliuto pono“, išvykau namo.

Po legalizacijos gavęs dokumentus ir tardymo metu tik vieną antausį pasijutau visai drąsiai ir galvojau, kad apie mano nelegalią veiklą NKVD nieko tikra nežino. Tuo įsitikinimu buvau tikras, nes kartu legalizavusiųjų Gedimino ir Vinco tardyti nešaukė, neklausinėjo, o Vincui pasiūlė ir leido dirbtį Gudelių pieno surinkimo vedėju. Turėjau laikiną asmens pažymėjimą be teisės išvykti į kitą rajoną, kurį ligi Naujuujų 1946-ųjų metų žadėjo pakeisti į pašą. Tikėjausi (nors labai klydau!) sulaukti paso gavimo, o tada bus daug lengviau nelegaliai veikti ir slapstytis. Tėtė man patarė išvažiuoti į Klaipėdą ar kur kitur, kad nebūčiau vietinio rajono komunistams lyg krislas akyse.

Buvau tvirtai nutaręs savo likusį gyvenimą sieti tik su partizanine veikla. Per daug skriaudų „naujo komunizmo statytojai“ padarė mūsų mažytei lietuvių tautai. Daug nekaltų aukų, žiaurių žudynių, trėmimų ir mūsų tautiečių ašarų išlieta, kad pamirštume ir sutiktume su visomis prieš mūsų – lietuvių tautą padarytomis niekšybėmis. Aš pats daviau įžadą pirmąją karo dieną nepaleisti ginklo iš rankų, kol nenugalėsiu komunizmo. Tik laimingo sutapimo dėka nepapuoliau į gyvulinį vagoną ir buvau grąžintas iš arešto į savo karinį dalinį. Grąžino ginklą, kad krauju išpirkčiau kaltes prieš „tarybinę liaudį“. Grąžintas ginklas man daug kur padėjo apsisaugoti ir išlikti įvairiose situacijose.

Neturėdamas galimybės vietoje pasikalbėti su Kariniam komisariate sutiktu leitenantu „R“, vengdamas visų akiavizdoje rodyti artimą pažintį, sutariau susitikti ryšininkės

Žvaigždutės namuose. Atvykusysis turėjo paklausti: „Ar dar turite keletą paršiukų parduoti?“, o atsakymas turėjo skambėti taip: „Turėjome penkis, bet liko tikai du. Jei patiks, parduosime“. Sutartą dieną atvykus į susitikimą, „paršiukų pirkėjas“ jau sėdėjo už stalo, laukė manęs. Po trumpo linksmo pokalbio, suruoštų pietų, lydėdamas svečią lauko keliuku, užsiminiau jam apie partizaninį darbą. Labai nusivyliau, kai buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas, leitenantas, kovojęs vokiečių pusėje prieš bolševikus, dabar, šiuo sunkiu Lietuvai momentu, norėjo likti pasyvus, nuošalyje. Sutiko įsitraukti į kovą tik lemiamu momentu, o dabar partizaninėje kovoje nenorėtų būti net ryšininku ar patarėju. Išskiriant pagalvojau – karininko uniformą ir laipsnius ne kiekvienam papuolusiam šiaudadūšiškai nešioti.

## Kelionėje pas Geležinio Vilko rinktinės vadą

Prieš išvykstant į susitikimą su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu, tėtė, prie kelio ganės karvę, man praeinančiam pasakė: „Daug vaikščioji. Kai papulsi, daug nekaltų žmonių su savimi įtrauksi“. Aš atsakiau: „Nebijokite, téte, aš kad ir papulsiu, bet jokių žmonių su savimi netrauksiu. Duodu žodį!“ Su „duotu žodžiu“ ir išėjau į svarbų susitikimą.

Perėjus Gudelius, Ivoniškio girią, Budnykų kaime netikėtai sutikau prie kelio dirbantį Juozą Navicką, su kuriuo kartu tarnavau Karo policijos mokykloje. Po trumpo pokalbio pažadėjau grįždamas užeiti. Nakvynei apsistojau pas tėtės giminaitę Klimaitę-Deimantavičienę Girininkų kaime, šiauriau Naujosios Ūtos. Po ilgų pokalbių vėlai vare sugulus, rytą švintant išbudino beldimas į duris.

Šeimininkas atsikėlės įleido į kambarį kelis sovietų kareivius. Pirmas klausimas, ar nėra „banditų“, o po to pradėjo klausinėti, kas šeimininkas, šeimininkė. Ir manės paklausė, kas aš tok. Už mane suskubo atsakyti šeimininkė, jog esu į svečius atėjės jos giminaitis. Dokumentų neprashė kareiviai išėjo į kiemą, pašnipinėjė vėl sugrįžo į trobą, šeimininkę paklausinėjė išsliūkino pas kaimynus. Greitai apsiengiai ir nutaikės progą išėjau, kad nekelčiau įtarimo.

Tais pačiais keliais, Ąutos giraitės pakraščiu, užėjau į tą sodybą, kur pavasarį buvau susitikęs su Kardu. Pavasario susitikimo su partizanais jų sodyboje šeimininkai iš kartoto nenorėjo prisipažinti, tik vėliau kalbantis pasakė: „Nuo to pavasario partizanai daugiau nebuvo užėjė ir apie juos nieko nežinome“. Paėjėjės toliau labai užsinorėjau valgyti. Nusižiūrėjės pasiturinčią sodybą, užėjės paprašiau parduoti ką nors valgomo. Šeimininkė iš karto atsakė turinti savo nemažą šeimyną išmaitinti, bet vėliau sutiko pamaitinti, tik pinigų atsisakė. Man, suaugusiam vyru, taip pat buvo nepatogu duoneliauti. Pasrėbės skanių barščių su duonele, antro mėsiško atsisakės, padékojės, išėjau, sakydamas, esą iš Marijampolės kalėjimo grįžtas stipriai išalkės.

Man šios apylinkės kaimai šiek tiek žinomi, galėjau ir teisingai pameluoti. Priėjus kaimą, reikėjo surasti ryšininkės Audros sodybą. Vardą ir pavardę atmintinai žinojau. Sutiktų vaikų teiravausi, kas kokioje sodyboje gyvena, taip sužinojau man reikiamą Gustaičių sodybą. Paklausęs ten buvusios moters, kur galiu rasti panelę Anelę, pasakė, kad išvažiavusi dviračiu į Prienus, tuoj sugrįš. Besikalbant prie trobos pasirodė ir parvažiavusi Anelė. Įėjusiai žvaliai, energingai, simpatiškai merginai prisistačiau, kieno siunciamas, ir pasakiau, kad noriu susitikti su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu. Audra, manimi patikėjusi, iš apatinės drabužių išsitraukė nemažą pluoštą

„Laisvės žvalgo“ egzempliorių, keletą padavė man ir pasakė: „Šiąnakt teks jums pas mus naktioti. Naktį ateis partizanai, su jais pakalbėsime, o rytoj aš nuvesiu į susitiki-mui skirtą vietą“. Naktį atėjė trys partizanai sutarė su Audra dėl susitikimo.

Rytą saulutei patekėjus, man nežinomas laukais, keiliukais, laukų ežiomis nuėję apie 2–3 kilometrus, su Audra priėjome nedidelę sodybėlę pamiškėje, kur manės laukė Žiedas su keliais partizanais. Ir koks sutapimas! Mes vienas kitą pažinojome. Tai buvo Kardas, sutiktas pava-sarių prie Ūtos giraitės, tik dabar slapyvardį pakeitęs į Žie-do. Papasakoju Žuvinto ežero kautynių eigą, bendrą partizaninę veiklą palių rajone, buvusių partizanų masinę re-gistraciją, susitikimą Buktos girioje su Tauro apygardos partizanų štabo vadovybe. Priėjome prie bendros nuomo-nės: steigti Žuvinto–Buktos–Amalvos palių rajone Šarū-no partizanų kuopą. Kuopos vadu skirti Jovarą. Žemėla-pyje nustatėme Šarūno kuopos partizaninės veiklos ribas: Marijampolės–Prienų plentu ligi Pilotiškių kaimo; vieške-liu Pilotiškiai–Gudeliai–Riečiai–Simnas; plentu Simnas–Krosna–Liudvinavas; Šešupės upe, geležinkelio linija li-gi Prienų plento. Jovarui duotas nurodymas sueiti į kon-taktą su Ivoniškio girioje apsistojusia Raguolio–Degučio partizanų grupe, užmegzti ryšius su Marijampolės mie-ste, Sasnavos apylinkėse veikiančiais partizanais. Sujung-ti visus besislapstančius ir prisiregistravusius partizanus į bendrą pasipriešinimo kovą. Žiedas sutiko su Jovaro pa-siūlymu slapta, tik aukštesnei partizaninei vadovybei ži-nant, partizanams suvienodytį slapyvardžius abécélės tvarka, būriuose, skyriuose, grandyse, dėl patogesnės, aiš-kesnės tvarkos. Po 3–4 valandas trukusio pokalbio, nuro-dymų ir pietų išsiskyrėme. Vėl tais pačiais keliais sugri-žome į Audros tévų sodybą. Atsisakės vaišių, paémės

dar kelis egzempliorius „Laisvės žvalgo“ išėjau į Skersabalo kaimą pas pusbroli Kazį Kundrotą, gyvenantį likusiame nesudegusiame svirne.

Nakčiai įsitaisiau neseniai pastatytais klojime, šieno „frunte“, dėl visa pikta saugodamas pašiliais slankiojančių enkavėdistų. Pramiegojės naktį, be jokių pašalinių incidentų, ryte išskubėjau į Zasloną. Norėjau sužinoti Medvišių kaimo gyventojų Mažeikų (mano pussererės) ištremimo ir jų partizanaujančio sūnaus Kazio suėmimo bunkerje aplinkybes. Zaslonoj iš Mažeikiens sužinojau, kad bunkerį ir besislapstantį sūnéną išdavė kartu slapstęsis iš Glaveckų namų, Vaitiškių kaimo, atvežtas rusas, kurį aš atsisakiau priimti į partizanų būrį. Sužinojau ir apie Briedžio, partizanų vado, žūtį, kuris pirmasis pradėjo burti besislapstančius vyrus į ginkluotą pasipriešinimo kovą. Po kautynių Budnykų kaime, iš pasalų užpuolus enkavėdistus, sovietai sutelkė stipresnes jėgas, apsupo Ivoniškio-Balbieriškio girių pakraštį, pradėjo miško „šukavimą“ nuo Būdos kaimo Balbieriškio link. Partizanai, vadovaujami Briedžio, traukėsi ir prisidengdami girių kraštu bei Tartupio upelio aukštais šlaitais, apaugusiais krūmais, norėjo pereiti iš Balbieriškio į Deksnės girią. Balbieriškio-Prienų plente išstatytose pasalose kulkosvaidžio ugnimi ūkininko Šapalo lauke buvo nušautas Briedis. Partizanų grupelės pasiusta pažiūrėti žuvusio vado Briedžio buvo nuėjusi Anelė Mažeikiénė iš Zaslonos kaimo. Tomis pačiomis dienomis kautynėse žuvo partizanai Antanas Urbonas ir Antanas Laukaitis iš Medvišių kaimo.

Sužinojau ir apie merginos Kastulės (kurios pavardės jau neprisimenu), smulkinusios kopūstus raugimui pas mano pusserę Magdutę, nelaimingą likimą. Praėjus nedaug laiko po mūsų antrojo susitikimo Būdos kaime, partizaninės vakarienės metu, tame pačiame Būdos kaime

per partizanų susišaudymą su enkavēdistais Kastulė žuvo.

Iš Zaslonos praeidamas per Budnykų kaimą užėjau pas Lietuvos laikų kariuomenės draugą Juozą Navicką. Pasikalbėjus jis mane norėjo nuvesti į Raguolio partizanų stovyklą pasitarti, bet aš, kaip legalizavėsis ir turintis dokumentus, nenorėjau eiti į partizanų stovyklą, kad nesukelčiau jiems įtarimo. Perdaviau tik kelis egzempliorius „Laisvės žvalgo“ ir Geležinio Vilko rinktinės vado paskutinius nurodymus tolesnei partizaninei veiklai. Pažadėjau netolimoje ateityje vėl susitikti.

Perėjęs Ivoniškio girią, prie eigulio Šalčiaus sodybos, pamiskėje, sutikau važiuojančius vienus du, be sargybos, Gudelių NKVD viršininką ltn. Lucenko ir leitenantą. Pažino mane ar ne, bet kepurę pravažiuojantiems nukėliau, nes mano apatinėse kelnėse ant blauzdų buvo apsukt i keli „Laisvės žvalgo“ egzemploriai.

## Sakalo būryje

Turėdamas nors ir ne visai patikimus dokumentus, surasdavau laisvo laiko pagelbèti darbuose namų šeimininkui Šiupieniui, kitu laiku susitikinéjau su ryšininkais, prisiregistravusiais partizanais ir kovojančius partizanus šelpiančiais gyventojais. Po laimingo sugržimo iš susitikimo su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu, gavës naujas pareigas su pakeistu slapyvardžiu iš Siaubo į Jovarą, émiausi darbo. Marijampoléje turéjau ieškoti ryšininkų, kad galéčiau palaikyti ryšį su Geležinio Vilko rinktinės štabu.

Suradau, prikalbinau energingą ryšininkę Ramunélę, kuri anksčiau partizanams padédavo miške. Dviejuose konspiraciniuose butuose Marijampoléje suradau nurodytus

ryšininkus ir supažindinau su Ramunėle, o trečiame bute atsitiktinai sutikau po registracijos gyvenantį Petraitį, buvusį partizaną, sutiktą Panausupio beržyne Kovo grupėje, kuris pažadėjo Jovarą suvesti su Sakalo partizanų grupe. Tame pačiame name, Vaičaičio gatvėje, gyveno ryšininkė Svajonė, kurią įgaliojau palaikyti ryšį su Sakalu. Tą pačią dieną (spalio pradžioje) atsitiktinai Petraičio buvau supažindintas su partizanu Popiera, kurio šeimyniniu žimeliu pavakare nudardėjome apie 10 kilometrų iš Marijampolės į kaimą, Popierų sodybon.

Vakare netoli ese suradome apsistojusius Sakalo grupės partizanus. Pats Sakalas prisistatė Lietuvos kariuomenės liktinės tarnybos viršila, besislapstantis su partizanų grupe Igliškelių–Patašinės–Liudvinavo apylinkėse. Gyvendami netoli miesto, visiškai nemiškingose vietose, rizikuodami savo gyvybe, partizanai slėpėsi pas patikimus ūkininkus paruoštose slėptuvėse. Toks partizaninis gyvenimas – tai nuolatinė ypač stipri nervinė įtampa. Pasiūliau Sakalui perimti Šarūno kuopos vadovavimą, bet Sakalas atsisakė, sutikdamas vadovauti tik Šarūno kuopos 2 būriui šiame rajone. Perdavęs Sakalui susirašinėjimų šifrą, slaptažodžius, sutvarkęs ryšį tarp būrių, įgijau, nors ir legalizavęs, Sakalo pasitikėjimą. Žinių apie Jovarą buvo gave jau anksčiau iš Geležinio Vilko štabo. Naktį atsisveikinęs išėjau su vienu partizanu į jo artimą sodybą miegoti.

Būnant namuose su 1 būrio vadu Strausu, Varnupių–Daukšių–Šlavančių apylinkėse sudarinėjome partizanius skyrius, grandis, trejetukų ryšį ir naujai pagal abécé-lę išskirstėme slapyvardžius partizanams. (Deja, sąrašams neišlikus, naujai parinktų slapyvardžių neatsimenu.) Gau-tais iš Geležinio Vilko štabo nurodymais buvo sudaromi kaimų, seniūnijų gyventojų vardiniai sąrašai. Pagal sąrašus, net nežinant vietovės, buvo galima kaip veidrodyje

matyti gyventojus, jų pažiūras, ir tai partizanų vadovybei padėjo susigaudyti ir kebliose situacijose, žinant nuomone apie vietovės žmones.

## Anapus Žuvinto ežero

Vieną ramią spalio sekmadienio popietę Žuvinto ežero bangomis valtimi persikėliau į Aleknonių kaimą. Prie ežero trobelėje gyvenusi panelė Burbaitė, mane pažstanti iš matymo, papasakojo daug man nežinomų naujienų. Per paskutinį išsikėlimą iš ežero į Aleknonių kaimą, prieš Žainio ir Griausmo žūtį, partizanams vos grįžus į ezerą, prieš pat švitimą, paežerę užplūdo enkavēdistai. Išitaisė Grinkiškio kaime Mieliausko alksnynėlyje dažnai vakarais ruošė pasalas, bet laimė, nė vienas partizanas neįkliuvo. Paėžerėje gyvenanti Burbaitė matė, kaip iš ežero atplukdė partizanų kūnus, sukrovė į mašiną, reikalavo ją pasakyti, gal pažstanti juos, po to nuvežė į Karčiausko sodybos kaimą, vėliau – į Simną. Mūsų ryšininkės Zylutė ir Kregždutė po Žuvinto ežero kautynių iš savo namų pasitraukė, nes jas persekiojo enkavēdistai dėl brolio slapstymosi. Matyt, NKVD buvo gerai informuoti apie apylinkėje veikusius partizanus. Ryšininkų namuose gyveno ir tvarkėsi likusi tarnaitė.

Uosio sodyboje pernakvojęs, sužinojęs visas apylinkės padėtį, davės Uosiui naujų nurodymų, kaip veikti ir susirasti likusius po Kiaulyčios kautynių Ažuolo grupės partizanus, sudaryti apylinkės gyventojų nuo 16 metų sąrašą, išvykau valtimi apiplaukdamas salose likusius pavienius partizanus ir vakarop grįžau namo. Prieš pat Visus Šventuosius, sekmadienį, su Špoku ir jo tėvais išvažiavome arkliais į Žuvinto kaimą, lyg į svečius. Ten mus domino

pasitraukusio iš Žuvinto ežero Lakūno ir jo šeimos įtartinas dingimas. Šeima gyveno ūkininko Liegaus sodyboje, retkarčiais su kitais partizanais pareidavo namo pas žmoną ir Lakūnas. Jo žmona, suradusi priežastį, kitą dieną keletą kilometrų eidavo į Simną, kapinėse sutartoje vietoje palikdavo raštelį enkavēdistams ir iš ten su rastais nurodymais grįzdavo atgal. Tiesa ar ne? Liko neišaiškinta. Rugpjūčio 31 dieną Liegų šeima buvo ištremta į Permės sritį, o Byra-Lakūnas, kaip nežinia iš kur atvažiavo, taip nežinia kur ir pradingo. Čia padaryta klaida. Nors Šamo grupės partizanai ir rekomendavo Lakūną, bet Vidugiris jį stebėjo ir laikė įtartinu.

Naujai surasta ryšininkė Aguonėlė pažadėjo duotus uždavinius išpildyti, reikiamus gyventojų sąrašus sudaryti. Kelionėje sugaištas laikas nepraėjo veltui.

Po legalizacijos lankydamas Kumečių–Gudupių kaimuose, visuomet užeidavau į sutartą gироje vietą, ieškodamas sutartinio šifruoto pranešimo iš Šerno grupės. Įsurtą susitikimą spalio pirmoje pusėje Šernas neatvyko. Ryšininkas Mataušėlis sakė, kad po Siaubo legalizacijos Šernas pas Mataušėlių buvo atvykęs tik kartą. Sutartoje vietoje Jovaro padėto raštelio nebuvo, vadinasi, paimtas, bet atsakymo nepalikta. Apsilankius dar, žinių apie Šerno grupę nebuvo. Vėliau iš ryšininko Mataušėlio sužinojau, kad po trumpo šaudymo Šernas ir abu vokiečiai – Hansas ir Fricas žuvę. Jų stovyklos vietas nežinojau, tik nujaučiau, jog jie kažkur girių viduryje, prie palių. Išsiunčiau Mataušėlių išžvalgyti. Po poros dienų uogavimo ir grybavimo Mataušėlis rado sujauktą Šerno stovyklą, bet jokių žūties pėdsakų, nieko – kaip ugnyje pradingę.

Tik vėliau paaiškėjo, kad partizanas Mindaugas naktį buvo išėjęs į Krosnos miško puse, esą į kaimą, ir kadangi stovykloje jo nebuvo, išliko gyvas. Kilo dar didesnis įtarimas

dėl Mindaugo provokacijos. Daugiau jo sutikti nepavyko. Tik žinau, kad Krosnos ar Buktos apylinkių partizanai, įtardami Mindaugą, jį iškvotę likvidavo. Užtarnautas išdaviko galas. O gal aš klystu? Visas šis Šerno partizanų grupės dingimas užrašytas tik iš pasakojimų.

## Pogrindžio rūpesčiai ir išgyvenimai

Po masiškos partizanų ir besislapstančių vyrų registracijos vyrai grąžino daug ginklų ir amunicijos, dalį ginklų išsinešiojo su savimi. Reikėjo ginklus surinkti. Dalį laisvanoりškai sutiko grąžinti prisiregistravusieji, o kiti patikėti dokumentus gavusiems, bet neatsisakiusiems partizaninio veikimo. Prieš ginklų surinkimą buvo padarytos dvi medinės dėžės šautuvams sudėti. Gauta metalinė dėžė tepalo ginklams sutepti, konservuoti ir gudroninės smalos dėžėms smaluoti. Beliko tik nustatyti asmenis, kurie paslėptų ir žinotų paslaptyje laikomą ginklų saugojimo vietą.

Tuo pat laiku buvo gautas šifruotas pranešimas su Jovaro pasiūlymu. Pasiruošti „spalinių švenčių“ metu, tai yra lapkričio 7–8 naktį, „apvalyti“ Buktos spirito varyklą ir Liudvinavo pieninės sviesto daryklą. Gautas uždavinys: lapkričio 6–7 naktį 1 ir 2 partizanų būriams pereiti į Buktos girią, susitvarkyti, pasiruošti ir kitą „švenčių“ naktį vienu metu pulti, paimti ir rekvizuoti abi įmones. Būriai pasiskirstė, kas kokį objektą turi pulti, ką veikti ir kur pasitraukti. I tą operaciją lapkričio 6-osios vakare prie Gudupių girios pakraščio – eiguvos „mūrelio“ turėjo ateiti Sakalo būrys. Jovarui duotas uždavinys: lapkričio 6 dieną nuvykti į Liudvinavą išžvalgyti esamą padėtį, stribų būstine ir karinių dalinių išsidėstymą bei skaičių. Buktos gyvenvietės išžvalgymą sutiko atlikti Genys.

Visų Šventųjų dieną per karą sudegusios bažnyčios vietoje, parapijos klebonijoje laikinai įrengtame kambarėlyje buvo aukojamos šv. Mišios. I pamaldas susirinko veik vienos moterys, jų galvas dengė juodos gedulo skarelės. Pamaldų metu moterų veidus plovė iš akių trykštančios ašaros. Jos liūdėjo tėvų, brolių, seserų, į tolimas Šiaurės platumas ištremtų, nešančių bado ir šalčio, nežmoniško nualinimo ligi mirties kančią. Liūdėjo savujų, artimujų ar kaimynų, žuvusių žiaurioje kovoje su klastingu, tautą nikojančiu priešu. Nepriklausomoje Lietuvoje visa tauta gyveno kaip broliai, o šiandien atėjūnai į mūsų namus jnešė nesantaiką, nepasitikėjimą ir žiaurią kerštingą kovą: brolis prieš broli, kaimynas prieš kaimyną. Mongoliškomis atėjūno aikmis žiūrint, jam išeina į naudą, kai savi pešasi.

Po pamaldų sutiktoms Gunterio sesutėms ir Sakalo motinai pareiškiau nuoširdžią užuojautą dėl jų artimujų mirties. Vakare su Tigro pussesere Albina Meškelevičiūte aplankėme Tigro tėvus. Kalbėjome apie įvykusią skaudžią nelaimę, bet nežinojome, nors nujautėme, kad dar didesnė nelaimė mūsų laukia ateityje ir kad šį vakarą – paskutinis susitikimas su Tigro tėvu. Mane Vėlinių dieną kankino neviltis. Lyg ir žinojau, ir nujaučiau, kad už dienos kitos mane areštuos. Komunizmo nešėjai nėra jau tokie geri, kad visas kaltes „liaudies priešams“ atleistų.

## **Stribų naguose**

Ryšininkas Strielčius perdavė Genio prašymą grąžinti jam Žuvinto ežere turėtą mažo kalibro šautuvą. Lapkričio 5-osios vakare nutariau šautuvą nunešti savininkui. Su Strausu aptarę 1 būrio atvykimą, 7 dienos rytą, paėmęs šautuvą, prietemoje išskubėjau į Buktos girią –

per Liūliškio–Varnupių laukus į susitikimo vietą, prie „mūrelio“ Gudupių kaimo palaukėje. Einant per Kumečių kaimą girdėjosi išvežtųjų Marčiukaičių sodyboje kuliamosios mašinos ūžimas. Vėliau vakare iš ryšininkų sužinojau, kad javus ar kviečius kūlė iš Liudvinavo valsčiaus atvažiavusieji stribai, susivarę talkon aplinkinius kaimo gyventojus. Taip ir norėjosi stribuš užtratinti, bet kūlimo vietoje buvo geru kaimo žmonių, be to, laukė suplanuota užduotis.

Pernakvojės Žvaigždutės sodyboje, gavau iš Žibutės patarimų ir nurodymų dėl tarpininkavimo mane įdarbinti ūkvedžiu Liudvinavo pieninėje. Lapkričio 6-osios rytą išėjau į Liudvinavą apsižvalgyti. Genys pažadėjo dienos metu apsilankytį Buktos dvare ir grįždamas girininkijoje išrašyti man „miško kirtėjo“ – Palių girininkijos darbininko pažymą. Grįždamas iš Liudvinavo turėjau užeiti pažymą pasiimti. Liudvinave praeidamas stebėjau stribų būstinę, kareivių miestelyje nebuvo. Pieninėn užėjęs susitariau dėl man rekomenduojamo darbo. Į darbą turėjau atvykti pirmadienį, lapkričio 12 dieną. Sutartas darbas man iš visų pusiu tiko ir patiko. Pirma, dirbdamas pieninėje ūkvedžiu alkanas nebūsiu, kaip kitose darbovietėse, nes šiuo metu net ir dirbantieji badauja. Antra, galėsiu nejtariamai dirbtį pogrindinių partizaninėj organizacinių darbų ir ruošti numatytas operacijas.

Grįždamas iš Liudvinavo užėjau pas Genį, gavau žadėtą „miško kirtėjo“ pažymą, paėmiau paliktus paskaityti ir pasaugoti kelis egzempliorius „Laisvės žvalgo“, sutariau apie rytdienos susitikimą Buktos girioje. Su kelyje sutiktu Kumečių kaimo gyventoju Juozu Lakicku eidami taku per pievą, pastebėjome už jo sodybos laukais ateinančią ginkluotų vyrų grupę. Man kilo mintis – kodėl taip anksti, su saulute Sakalo būrio vyrai ateina į numatytą operaciją. Mums su Lakicku išsiskyrus, jam nuėjus namo, pasukau

Žvaigždutės namų link. Per lauką bėgdamis keli ginkluoti vyrai šaukė: „Stok!“ Mums abiem sustojus, pribėgę ginkluoti vyrai klausė, kas mes tokie. Lakickas parodė savo namus, sakė einąs ten. Jį iš karto paleido. Kai prie manęs prišoko, iš karto nesuprasdamas, ar čia stribai, ar partizanai, atsakiau: „Aš toks pats kaip ir jūs“, – turėdamas omenyje, kad sutikau atvykstančius į užduotį partizanus. Paprašius dokumentų, man imant iš kišenės NKVD išduotą laikiną asmens pažymėjimą, pribėgo dar vienas su penkiakampe žvaigžde kepurėje – stribas. Aš tik tada susigaudžiau, su kuo turiu reikalą. Pamatę mano laikiną asmens pažymėjimą, stribai pradėjo mane mušti, sakydami: „Mes visus tokius šaudome!“ Stribams pradėjau aiškinti, jog esu kito valsčiaus gyventojas, bet šioje apylinkėje visiems gerai pažistamas miško paruošų kirtimo darbininkas, jog einu iš girininkijos namo. Nustoję mušti, net nekratę, stribai nutarė mane varyti į Liudvinavo NKVD išsiaiškinti. Pasivare greta Bevardiškių kaimo laukuose imantį pavėluotą derlių ūkininką Vokietaitį, privertė jį kinkytį arklius vežiman ir vežti mane bei porą lydinčių stribų Liudvinavo miestelin, stribynan. Aš vis protestavau, patarinėjau mane lydintiems stribams, kad galime pėsčiomis nueiti tą kelią. Maniau, einant pėsčiomis, vakare pritemus, galésiu išsi-valyti iš kišenės gautus iš Genio du pakelius po 50, 7,62 mm šovinius ir už apatinį kelnių užslėptus kelis „Laisvės žvalgo“ egzempliorius.

Važiuojant ilgvežimyje vakaro prieblandoje nesunkiai, nepastebimai iš kišenės išmėciau šovinius ir iš užrašų knygutės, užkišęs ranką užantin, atsargiai išplėšiau lapus su nepageidaujamais užrašais. Beliko atsikratyti spaudos. Važiuodamas vis tik įkalbėjau stribus, kad paleistų ūkininką su vežimu. Gyviškių kaime prie nemažos sodybos Vokietaitį su vežimu paleido. Mane lydintiems stribams

parūpo skaniai pavalgyti. Užsivedę pas gyventoją, mane pasodino kampan prie krošnies, kur néra langų nei durų, o patys, užsisakę vakarienę, vaišinosi. Stribams bevalgant sugalvojau kaip atsikratyti spaudos. Susiėmiau pilvą ir pradėjau šūkalioti: „Oi, oi, oi nebeišturėsiu, noriu į lauką!“ Vieno stribo buvau išvestas laukan. Stribas norėjo, kad aš čia pat, prie namo tūpčiau, bet aš, jo neklausydamas „gėdą“ daryti prie pat namo, veržiausি prie sodo kampe buvusios kūdros. Nusileidęs prie vandens, iš už kelnių, nežymiai pasisukiodamas ištraukiau spaudą ir čia pat sutrypiau kojomis į vandenį. Stribas, stovėjęs tamsoje 4–5 metrų atstumu, to nepastebėjo. Likau švarus, kišenėse turintis užrašų knygutę, parkerį, peilį ir kišeninį laikrodį. Stribai pasitarė ir tik vienas mane lydėjo toliau į Liudvinavą. Ėjome kalbėdamiesi. Kelyje už Šmulkščio malūno stribui kažkaip iš automato į griovį iškrito automato apkaba su šoviniais (ragelis). Man degtukais šviečiant, stribas griovio žolėje pasilenkės ieškojo, o pas mane kišenéje – peilis. Galėjau su stribu lengvai susidoroti, bet žinodamas neturėjus su savimi jokių įkalčių ir nenorėdamas užtraukti savo ar timiesiems nelaimės, nesiryžau tokiam žingsniui.

Liudvinavo miestelį priėjome jau gerokai sutemus. NKVD patalpose revoliucinių švenčių išvakarėse budėjo tik vienas leitenantas rusas. Lydėjės mane stribas pristatė, kad aš jau tamsoje stabdomas prie Gudupių girios palaukės bėgau ir buvau sulaikytas. Aš leitenantui paaiškinau, kad buvau sulaikytas dar su saulute, einantis iš miško kirtimo darbų. Be to, priminiau, kad per valandą negalėjome įveikti aštuonių kilometrų. Leitenantas, manim patikėjės, protokole taip ir užrašė. Liepė iš kišenių išimti visus daiktus, dokumentus ir palikti NKVD būstinėje. Dar paviršutiniškai mane apžiūrėjės leitenantas atidavė kareiviui nuvesti į daboklę.

## NKVD rūsiuose

Įkišo mane į kažkokį rūsių su gultais. Tamsoje radau vieną kalinį, rusų kareivį, kuris man pasiūlė gabalą duonos. Aš tik ryta buvau valgęs, tai su malonumu duonelę surijau. Naktį pramiegojau ramiai, už lango girdėjosi girtų dainos. Stribai ir jų bendraminčiai šventė spalio revoliucijos šventę.

Rytą mane anksti pakėlė, vėl nuvedė pas tą patį leitenantą, kuris mane vakare priėmė. „Norėjau tave paleisti, bet Marijampolės NKVD viršininkas nori tave matyti, todėl tave vesim į Marijampolę, o ten – paleis“. Grąžino man dokumentus, užrašų knygutę, laikrodį, peilių. Viską susirinkęs, dviejų stribų lydimas, į Marijampolę éjau Liudvinavo–Marijampolės plentu. Kelyje nei krūmų, nei miškų, vien lygumos. Stribai vietomis éjo gerokai atsilikę, galėjau bėgti. Ivaarios mintys lindo į galvą. Apie 11 valandą priéjome Marijampolę, kur ne kur prie namų kabojos iškeltos raudonos vėliavos.

Gatvėje sutikome laidotuvių procesiją. Laidojo Marijampolės apskrities paruošų agentą, miškinį nužudytaį kažkur prie Balbieriškio. Stribai man su pykčiu pasakė: „Tai tavo, bandite, darbas? Tu nužudei nekaltą žmogų?“ Atrėžiau: „Esu suimtas, o tas – nužudytas kažkur prie Balbieriškio“. Greitai priéjome baltą NKVD rūmą. Prie lauko durų stovėjęs sargybinis mus laisvai, netikrinęs įleido.

Priimamajame radome budintį leitenantą, porą senukų sédėjo ant suolo ir dar vienas vyrukas, civilis. Stribai skubėdami paėmė iš leitenanto parašą, kad mane pridavė, ir išėjo. Leitenantas liepė man sėstis ant suolo, o pats kažkur išskubėjo. Aš dėkodamas pasitraukiau į šoną, galvodamas ką daryti. Tuo laiku į priimamąjį éjo milicininkas

Antanas Zuikis, man pažįstamas iš mokyklos laikų. Išėjės paklausė: „O kaip tu čia papuolei?“ Atsakiau: „Atėjau pas jus dirbti“. Buvo kilusi mintis Zuikiui išėjus ir man išeiti, nes dokumentai pas mane kišenėje, – per langą pastebėjau, kad sargybinis, stovintis prie durų, išeinančius asmenis, parodžius dokumentus, praleidžia. Tarp besikeičiančių žmonių buvo likę tik tieu senukai, sėdintys ant suolo. Man besvajojant išėjimo planą, iėjės budintis leitenantas paėmė iš manęs dokumentus, laikrodį, užrašų knygutę, peilį ir nuvedė į požeminius rūsius – siauru koridoriu mi į šiaurės rytų pusę, kampinę kamerą.

Didžiulėje kameroje sėdėjo apie 30 žmonių. Vos jėjus į kamerą, kaliniai apstojo ir ėmė klausinėti kaip, iš kur, už ką. Tarp kalinių buvo pažįstamas ūkininkas Vincas Stanynas iš Varnupių kaimo, tardomas dėl pasidavusių bunkseryje partizanų Prūsaičio, Rimkaus, Baltuškos byloje. Pirmąją dieną duonos davinio negavau, bet pietus daliujantieji kaliniai įpylė daugiau kruopų sriubos. Be to, pažįstamas V. Stanynas iš savo krepšio nepagailėjo jam iš namų perduoto maisto. Revoliucinių švenčių metu iš kameros nieko nekvietė, išskyrus tris suimtuosius, einančius į miesto valgyklą parnešti maisto. Kamera pasipildė ir per šventes sugaudytais piliečiais. Lapkričio 9-ąją į kamerą pateko mane priėmusysis dirbtis į Liudvinavo pieninę, direktoriaus pavaduotojas, kuris veždamas sviestą į Kauną Kazlų Rūdos miškuose partizanų buvo sulaikytas ir atimtas sviestas. Iš karto apsimėčiau jo nepažįstas, bet po kelių dienų priėjės pakalbinau. NKVD kamerose didelės drausmės nesijautė. Dieną sulaikytieji, tardomieji sėdėjo ant savo maišų, pusbalsiai, kartais ir garsiai užtraukdavome dažniausiai dainuojančias partizanų dainas. Prie durų koridoriuje stovintis milicininkas, kartais neiškentės ar bijodamas

savo viršininkų, prašydavo garsiai nedainuoti arba nulti. I lauką pasivaikščioti vedė kasdien po 15–20 minučių. Kartais geras milicininkas leisdavo pasivaikščioti ir pusvalandį. Sulaikytuosius tardydavo dieną. I kamerą sualaikytuosius asmenis pavieniui atvesdavo, kitus išvesdavo, bet dažniausiai nedidelėmis grupelėmis surinktus tardomuosius vesdavo į Marijampolęs kalėjimą.

Per Vincą Stanyną susipažinau su kitais tardomaisiais, užsiimančiais partizanine veikla. Tarp jų buvo jaunas energingas mokytojas Algis Andriukonis ir vienas vyrukas iš Marijampolės. Jie abu nešė maistą iš valgyklos. Kalbėdamiesi aptarinėjome pabėgimo iš NKVD kameros planus. Numatėme pačią patogiausią progą – visiems trims pasitaikius nešti maistą iš valgyklos. Kai tik atsilaisvino trečioji vieta, tai jie ir paėmė mane. Eidavome su dviem bakais į Gedimino gatvės kampe ir Laisvės aikštėje esančią valgyklą parnešti sriubos. Kol virėjos pildavo sriubą, dažnai mus lydėjęs milicininkas atsisėdės prie staliuko skubiai valgydavo, savo šautuvą pastatęs į kampą. Tuomet ir buvo pats patogiausias laikas čiupti ginklą, nupjauti telefono laidus, visus valgykloje esančius asmenis užrakinti ir įspėti valandą neišeiti iš valgyklos. Išėjus, gal net pasinaudojus milicininko uniforma, sėsti į pirmą pasitaikiusią pastotę ar sunkvežimį ir išvažiuoti už miesto. Pabėgti nutarėme pirmadienį, tai yra lapkričio 19 dieną. Šeštadienį į valgyklą užėjo vienas marijampoliečio pažystamas. Jie nepastebimai susitarė, kad sekmadienį lauke, gatvėje, budės 2–3 vyrai, ginkluoti pistoletais, padėsiantys sėkmingai pabėgti.

Grįžęs su maistu, po pietų, šeštadienio vakarą, marijampolietis buvo iššauktas iš kameros ir paleistas namo. Likome su Algiu Andriukoniu dviese spręsti savo likimą. Sekmadienį nuėjus į valgyklą maisto, jau įsimaišius

trečiam tardomajam, radome laukianti marijampolieti, kuriam nežymiai pasakėme, kad atsisakome bėgti. Algis po paskutinio tardymo jautė, kad ji paleis, o mane majoras nori užverbuoti – su tuo aš nutariau sutikti.

## Nepriimtinas poelgis

Iš karto po revoliucinių švenčių manęs tardymams nešaukė. Galvojau, kad renka žinias apie mane. Savaitės viduryje išsaukė į NKVD viršininko kabinetą. Už rašomojo stalo sėdintis vidutinio amžiaus ir sudėjimo majoras pradėjo apklausą: vardas, pavardė ir t.t. Paprašė papasakoti visą savo biografiją. Ligi pašalinimo iš Savisaugos dalinių nieko neslėpiau, net tarnybos Raudonojoje armijoje. Apie nelegalų gyvenimą pasakiau taip, kaip pirmąją naktį po legalizacijos Brusoko sodyboje pasakojaui leitenantui. Majoras išklausė ir pasakė: „Matau, kad meluoji, esi net „banditų“ uniforma apsirengęs. Sagos lietuviškos susiūtos ir ant rankovės išlikę žymės, kad nešiojai nacionalistų ženklus“. Majorui nesijaudindamas atsakiau: „Frenčius“ – mirusio brolio, jį aš ir vokiečių kariuomenėje dėvėjau, tuomet ir buvo prisiūta lietuviška trispalvė vėliavėlė prie rankovės. Nuo „frenčiaus“ antpečius nusiėmiau, o dėl lietuviškų Vyčio sagų, net nepagalvojau, kad negalima“. Majoras atsakė: „Dabar esi mūsų rankose, mums pakanka tame apkaltinti, kad buvai vokiečių kariuomenėje, ir išvežti į Sibirą. Jei pats susiprasi, apsigalvosi, mes galime tau padėti, paleisti į laisvę, kad ir buvusį „banditu“ miške. Dabar aš tardymo protokolo nerašau, eik į kamerą ir pagalvok. Kitą kartą aš tau pasakyšiu, ką tu veikei miške“. Daugiau nieko nesakės leido milicininkui nuvesti į kamerą.

Kameron grįžės apie tardymą papasakoja savo bendrininkams V. Stanyui ir A. Andriukoniui. Jie spėliojo ir įtarė, kad apie mane nieko nežino, kaltinimų partizanavimu neturi, o kaip buvusį vokiečių kariuomenėje nori užverbuoti dirbtį NKVD. Po kelių dienų vėl mane išvedė pas NKVD viršininką. Ši kartą vėl gražiai, nereikalaudamas pradėjo klausinėti apie nelegalų gyvenimą miške. Aš majorui pasakiau: „Vengdamas bausmės už tarnavimą vokiečių kariuomenėje, iš karto dirbau pas ūkininkus, kasiau apkasus prie Nemuno. Tik 1945 metų pavasarį, neturėdamas savo namų, išėjau slapstytis į mišką“. Kartojau tą patį, ką ir anksčiau. Majoras pradėjo įkalbinėti: „Mes galime tave paleisti, jei tu, nuėjės į mišką, likusiems „banditams“ patarsi registruotis ir išeiti iš miško“. Atsakiau: „Man išeinant legalizuotis, jokių besislapstančių vyru miške nebuvo. Be to, mane slankiojantį miške jūsų karieviai sugavę apkaltins, kad vėl išėjau į mišką partizanauti“. „Ne, – atsakė majoras. – Mes tave galime sugauti, areštuoti, bet už 3–4 dienų paleisime. Net dėl akių apdūmimo galime tavo namus apsupti, tave areštuotą išsivaryti, o vėliau paleisti“. Man kilo mintis, kad tik iš šito NKVD rūsio išeisiu, jūs daugiau mane taip ir matysite – aš tiesiai į mišką. Išsiduoti iš karto, kad sutinku dirbtį NKVD, nenorėjau, nes mano sumanymą perpratę gali nepaleisti, o sudaryti bylą. Todėl vis kalbėjau, kad bijau, kad gali nušauti ir viena, ir kita pusė: tiek kareiviai, tiek besislapstantys vyrai. Majoras leido dar pagalvoti, ar dirbtį NKVD, ar už „izmenu rodinę“ (tėvynės išdavimą) Sibiran važiuoti. Ir vėl jokio protokolo nesurašės leido milicininkui nuvesti į kamerą. Ši kartą iš tardymo grįžės apie verbavimą dirbtį NKVD Stanyui nesąkiau, tik Algiui Andriukoniui.

Pirmadienį, lapkričio 19-osios ryte, po pasivaikščiojimo, Algį Andriukonį paleido namo. Mane prieš pietus

iššaukės majoras iš karto paklausė: „Ar apsigalvojai?“ Paskiau, kad sutinku nueiti į mišką ir jei ką rasiu besislapstant, patarsiu regiszruotis. Majoras kažką lape rašė, davė pasirašyti ir įspėjo, jei mane kur nors areštuotų, to dalinio vyresniajam pasakyti slaptažodį „Zarošė“ (aš pats išvertės žodį „Zarošė“ parašiau „Krūmas“, bet ar žodis „Zarošė“ atitinka žodį „Krūmas“ ir šiandien nežinau. Majoras lietuviško žodžio „Krūmas“ nesakė, aš pats versdamas parašiau, – aut.). Patarė į NKVD su pranešimais nesilankytini, o gyventi namuose ir laukti. Bus pranešta, ką daryti toliau. Liepė eiti į kamerą susirinkti daiktus. Daiktų neturėjau, tik atsisveikinai su liekančiaisiais. Vincas Stanynas paprašė užeiti pas jo žmoną, papasakoti apie jį ir NKVD tardymus. Greitai buvau pašauktas ir atgavės dokumentus, užrašų knygutę, laikrodį ir peili, išėjau pro NKVD duris į laisvę. Ar ilgam?

## Išėjus į laisvę

Miesto sodo pakraščiu, perėjęs Vytauto gatvę ties Šv. Vincento bažnyčia, Vaičaičio gatvėje įsukau į kiemą, kur gyveno ryšininkė Svajonė. Buvo jau netoli sutemų, todėl nutariau likti nakvynei mieste. Nenorėjau tokiais neramiais laikais naktį eiti namo. Iš ryšininkės Svajonės žinojau, kad mieste keletas namų yra NKVD darbuotojų stebimi, patarė man niekur mieste su ryšininkais nesusitiki. Norėjau kuo greičiau pranešti Geležinio Vilko rinktinės štabui apie Jovaro išėjimą į laisvę ir gautas NKVD darbuotojo pareigas. Šifruotu pranešimu parašiau Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadui Žiedui apie išėjimą iš NKVD ir užverbavimą. Nurodžiau datą, kada lankysiuosi Sakalo būryje. Ši šifruotą pranešimą iš Svajonės

paėmė atvažiavęs iš kaimo Popiera ir perdavė Sakalui. Ryta eidamas namo, kelyje pasivijau Petrutę Baltuškaitę, grįtančią iš Marijampolės. Ji nunešė maisto kalinčiam broliui, suimtam kartu su J. Prūsaičiu ir A. Rimkumi bunkeryje. Pakeliui užėjau pas V. Stanyno žmoną ir pasakiau apie jos vyrą tardymą NKVD. Įtikinėjau, kad greitai turėtų grįžti.

Grįžęs iš NKVD nagų, namiškių buvau džiaugsmingai sutiktas, tik aš tuo sugrižimu nesidžiaugiau. Apie verbamą dirbtį NKVD naudai nesisakiau tėtei nei broliui, tik sutikiems kartu legalizavusiems Vincui ir Gediminui. Taip pat pasisakiau ir Šarūno kuopos 1 būrio vadui Strausui. Kitiems néra reikalo žinoti.

Lapkričio 24-osios, šeštadienio, vakare, Juozo Pūko (Selvestrų) sodyboje – linų brukimo talka, viso Daukšių ir Plynių kaimų jaunimo pasilinksminimas, šokiai, vakarienė. Po linksmų šokių ir vaišių, lyg gaidžiai prieš aušrą, Pijus Ješkevičius, Vincas Pūkas, aš ir kiti kaimo vaikinai eidami traukėme dainą. Ir net negalvojau, kad ši daina – tai paskutinė gimtojo kaimo laukuose dainuojama prieš artėjančią man skaudžią nelaimę.

Po legalizacijos nakvojant namuose dažnai kildavo mintis, kad naktį stribai, persirengę partizanais, gali man keršyti. Atėję stipriai primušti, visą kaltę suversdami, lyg partizanų nepasitikėjimą už legalizaciją, ir net nušauti arba išsivedę kur nors sunaikinti. Tai galėjo padaryti ir pavieniai besislapstantys, ir mažomis grupelėmis susitelkę, nieko bendra su partizanine veikla neturintys vyrai, išreikšdami savo nepasitikėjimą manimi. Tai buvo spėliónės. Panašų sprendimą galėjo įvykdyti tik kerštaudami stribai, persirengę partizanais. Todėl stengiausi nakvoti kur nors pas kaimynus ar pažįstamus, stebėdamas iš tolo namus. Bet tokiu naktinių stribų ar neaiškių asmenų apsilankymų nebuvo.

## Paskutinis susitikimas su Sakalu

Lapkričio 25-ąją, sekmadienio popietę, per Pažiškių kaimą išėjau į Sakalo būrį. Kaime užėjės į žinomo partizano (slapyvardži pamiršau) sodybą, per ryšininkus susisiekiau su Sakalu. Jam vakare atvykus, pasakiau, kad po NKVD užverbavimo aš daugiau nenoriu lankytis jų gyvenamosiose stovyklose, kad nekiltų nereikalingų įtarimų. Daviau Sesutės adresą Vaitiškių kaime, per kurią patogiausia palaikyti ryšį su Jovaru. Sakalas per davė Geležinio Vilko rinktinės partizanų vado Žiedo pranešimą: „Už ryžtingą pasipriešinimą Žuvinto ežero kautynėse ir sugebėjimą ištruksti iš NKVD nagų rinktinės vadas nori tarpininkauti dėl Jovaro – jaunesniojo leitenanto laipsniui gauti ir perimti Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas“.

Jovaras per Sakalą per davė Geležinio Vilko rinktinės vadui Žiedui paskutinį atsakymą, kad nuo vieno ir antro pasiūlymo atsisako. Pirma – dėl leitenanto laipsnio suteikimo – per mažas Jovaro išsilavinimas. Apie tai bus galima svarstyti tik laimėjus kovą, nepriklausomos Lietuvos laikais. Antra – dėl aukštesnių rinktinės vado pareigų užėmimo – nesutinka, kol néra visiškai sutvarkytas Šarūno kuopos organizacinis parengimas.

Iš Sakalo sužinojau, kodėl lapkričio 6–7 naktį į Buktos girią neatvyko 2 būrio partizanai. Tą lapkričio 6-ąją enkavēdistai nusiaubė Patašinės–Padovinio apylinkes, ir Sakalo būrio partizanai, slapstęsi tų kaimų apylinkėje, negalėjo nei pasirodyti, nei išliisti iš slėptuvių, esančių ūkininkų sodybose.

Sakalui duotas nurodymas: ligi 1946 metų sausio 1 dienos per ryšininkus sudaryti visų gyvenviečių (2 būrio ribose) asmenų surašymą. Sakalas ir Jovaras tarpusavyje

aptarė, kaip pasinaudoti verbuoto pranešėjo falsifikuotais pranešimais NKVD vadovybei apie partizaninę veiklą nepavojinguose rajonuose. Taip pat Šarūno kuopa gavo išspėjimą iš Geležinio Vilko rinktinės štabo, kad yra daug suimtų Tauro apygardos partizanų štabo darbuotojų, dirbusių organizacinį partizaninį darbą. Ateityje reikia būti atsargiems, vyksta išdavystės.

Net nepagalvota, kad tai – paskutinis Jovaro ir Sakalo susitikimas.

## **Paskutinio uždavinio vykdymas**

Jovaro areštas sutrukдe nenaudojamų ginklų surinkimui, išvalymui, sutepimui ir tinkamam paslėpimui. Nutarta dalij ginklų tinkamai sutepus, sudėjus dviejose medinėse dėžėse, konservavus – apipylus bitumo smala, paslėpti – užkasti žemėje. Tą darbą turėjo atlikti patikimi Strauso būrio partizanai. Todėl paskutinią savaitę, lapkričio 26 – gruodžio 1 dienomis, buvo organizuotas ginklų valymas, sutepimas ir paruošimas konservavimui. Dalis ginklų, tarp jų kulkosvaidžiai, palikti naudotis patikimiems, po registracijos sutikusiems veikti partizanų gretose vyrams.

Gruodžio 1-ąją, šeštadienį, ryšininko Strielčiaus namuose susitikęs su ryšininke Ramunėle, palaikančia ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų štabu, gavau žinią, kad paskutines dvi savaites ryšys su rinktinės štabu visiškai nutrūko dėl įtarimų ir konspiracijos paslapčiu išlaikymo. Tą naktį prisiėjo nakvoti ryšininko Strielčiaus namuose. Nesinorėjo tamsią žiemos naktį per kaimą baladotis vien dėl atsargumo, o antra – nuo įtartinų akių pasislėpti.

Gruodžio 3-ąją, pirmadienį, brolio Karolio namuose padėjau kulti javus. I vakarą, baigęs darbą, išsiruošiau į

numatyta kelių partizanų susitikimą. Išeinant brolis lyg prieštaravo: „Vaikščioji naktinis, dar kokią bédą užsi-trauksi“. Kelyje eidamas sutikau Petrą Zuikį, kuris pasi-sveikinės pasakė: „Vaikštai nebijodamas, kad tave areš-tuos. Vakar Amalviškių kaime pas Meškelevičių nepaži-stami vyrai paėmė ir kažkur išsivarė Vidgirėlių kaimo Šei-mi“. Aš atsakiau: „Man néra ko bijoti. Aš vakar žinomoje vietoje nakvojau, galėčiau įrodyti, turiu liudininkų“.

Ryšininko Žvejo sodyboje jau radau susirinkusius Gar-nį, Kirvį, Strausą, Drūdbarzdį, atėjusius dar su šviesa, kad nekiltų įtarimo. Vėliau atėjo Špokas. Prasidėjus posė-džiui, Jovaras paaiškino susiklosčiusią padėtį ir nurodė, ką kas turi veikti atskiromis „trejetukų“ grupelėmis. Per kitas dvi dienas baigtį ginklų konservavimą. Ginklų slėpi-mą patikėti Jovarui, Strausui ir dar dviem padėjusiems už-kasti ginklus partizanams. Parodyti Tėvukui ir Jovaro té-vui, kur užkasti ginklai. Pats Jovaras sutiko paimti Žuvinto ežero plovuose paliktą kulkosvaidį ir parnešti prie Tė-vuko sodybos į krūmus. Jovaras numatė ginklų slėpimo vietą parinkti sausoje vietoje, tarp Radinių kalnų. Užduo-tis naktį Strausui, Drūdbarzdžiui ir Geniui, nepersikélus valtimi per Dovinės upės pakraščiais užšalusį ledą, nesu-keliant lūžtančio ledo triukšmo, paimti ginklus iš karkly-nų šieno kūgių, atidėta kitai dienai. Išsiskyrėme naktį, ne-nujausdami, kad mūsų bendri keliai ilgam nutrūks, o su kai kuo išsiskirsime amžinai.

Permiegojės Žvejo grytelėje, anksti rytą, vos švintant, pasikeitęs savo pilkas kernes į merginių sulopytas, kad ei-nančio iš tolo nepažintų, išėjau paskutinį kartą vykdyti pri-siimto uždavinio. Beeinant ligi Žuvinto ežero visiškai pra-švito. Ryto šaltukas spaudė, ežeras buvo padengtas pir-muoju lyg stiklas blizgančiu ledu. Ledas gal ir būtų atlaikės žmogų, bet vienas nedrīsau eiti ledu. Nesunkiai suradės

Strauso paslėptą kulkosvaidį, per apšerkšnijusias samanas palių viduriu patraukiau Didésés kalno link.

Paskutinį kartą atliekant partizaninę užduotį po mano kojomis šnarėjo išalusios samanos. Paskutinieji žingsniai nuo vaikystės dienų skersai ir ilgai išbraidytose paliose, nuo gailių krūmų svaiginančiuose plotuose, kur kiek viena pušelė, berželis yra žinomas.

Atsargiai praėjės Kalnynų gylės, Riečkelio ir Plačiąja linija per paūgėjusių pušelių mišką, priėjau Didésés kalną. Vengdamas eiti kalnu, šlaito pakraščiu įsmukau į Deksnį beržyną. Pakraštyje, prie tako, krūme paslėpiau ir užmaskavau kulkosvaidį. Išėjau į raisto pakraštį prie Tėvuko sodybos, visai nenujausdamas, kokios žabangos man rengiamos ir kokia žiauri ir niekšinga ateitis laukia.

## Nuo autoriaus

Šie užrašai rašomaja mašinėle perrašyti iš rankraščio tik po ketverių metų. Per tą laiką paaiškėjus daugeliui bendrų įvykių ir atskirų pavienių partizanų likimų, papildomai nežymiai pakeičiau aprašytų dienų įvykius.

Pridedamas kovoju siųjų partizanų gretose sąrašas.

Mano areštas, tremtis ir laisvo gyvenimo metai ligi sugržimo į Lietuvą, susiklostę man žinomų partizanų likimai bus aprašyti mano knygoje „Ketvirtis amžiaus be Tėvynės“.

**Vincas Kubertavičius,  
1996 metų vasario 16 diena**

\* \* \*

# Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Šarūno kuopos partizanų sąrašas

Eil. Nr.	Vardas, Pavardė- Slapyvardis	Gimimo metai	Likimas
1.	Juozas Laukaitis	1927	Žuvo Liuliškio paliose 1945-04-23
2.	Albinas Liūdžius	1915	Žuvo Liuliškio paliose 1945-04-23
3.	Juozas Kolys	1908	Žuvo Gudupių gироje 1945-04-23
4.	Jonas Prūsaitis	1914	Žuvo Varnupių kaimo laukuose 1945-04-23
5.	Alfonsas Kirtklis	1922	Žuvo 1945-04-23
6.	Jonas Kaminskas-Šarūnas	1920	Žuvo Liepakoju kaimė 1945-05-30-31
7.	Motiejus Overa-Žaibas	1919	Žuvo Žuvintu ežere 1945-07-15
8.	Juozas Pūkas-Griausmas	1922	Žuvo Žuvintu ežere 1945-07-15
9.	Juozas Karalius-Gunteris	1908	Žuvo Žuvintu ežere 1945-08-08
10.	Antanas Meškelevičius-Tigras	1919	Žuvo Žuvintu ežere 1945-08-08
11.	Vytautas Lietuvninkas-Sakalas	1930	Žuvo Žuvintu ežere 1945-08-08
12.	Jurgis Žukauskas-Dagilis	1912	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
13.	Juozas Stanynas-Vilkas	1916	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
14.	Jurgis Stanynas-Briedis	1924	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
15.	Juozas Kasperavičius-Straussas	1915	Žuvo Žuvintu ežere 1946-10

16.	Juozas Navickas-Liūtas	1927	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
17.	Juozas Svinkūnas-Šamas	1920	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
18.	? (Austrų tautybės)-Oskaras	?	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
19.	Albinas Tereskevičius-Medelis	1924	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
20.	Vincas Bubnys-Bokšas	1915	Žuvo Liūliškio kaime 1945-06-19
21.	Antanas Durneika-Žvirgždas	1927	Žuvo Išländžių kaime 1947
22.	Vytautas Vyšniauskas-Kmynas	1929	Žuvo Liūliškio paliose 1946
23.	? (Vokiečių tautybės)-Hansas	?	Žuvo Naujadvario kaime 1949-06-19
24.	Jonas Marčiuikaitis-Sermukšnis	1925	Žuvo Daukšių kaime pas Deltuvą 1947-04-11
25.	Julius Iršius-Kėkštės	1911	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-06
26.	Antanas Pūkas-Dūlis	1925	Žuvo Gudupių kaime 1949-06-19
27.	Juozas Vaičiūlaitis-Vėjas	1921	Žuvo Smilginių pievose 1950-10-20
28.	? (Latvių tautybės)-Ulonas Vladas Murauskas?	?	Žuvo Panausupio beržyne 1950-10-20
29.	Algirdas Padolskis-Meldas	1929	Žuvo Plynių kaime 1948
30.	Vytautas Linonis	?	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-06
31.	Vincas Adukauskas	?	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-05
32.	Juozas Rimeikis-Lokys	?	Mirė sužeistas ligoninėje 1945-07-13
33.	Jurgis Krušny	?	Žuvo Bambiniškų kaime 1945-07-12
34.	Juozas Menčinskas-Ąžuolas	?	Žuvo Peršekės apylinkėje 1945

35. Vaclovas Vyšniauskas		?	1925	Žuvvo 1945-04-23
36. Jurgis Baltuška-Jaunutis		Mirė lageryje.	1919	Mirė lageryje. Nuteistas 10 m. 1946-08-26
37. Jurgis Kasperavičius-Drūdbardis		Mirė 1985	1925	Mirė 1985
38. Petras Žukauskas-Strazzdas		Mirė 1978	1925	Mirė 1978
39. Vytautas Žukauskas-Kirvis		Mirė 1992-08-28	1923	Mirė 1992-08-28
40. Teofilius Zubavičius-Genys		Mirė 1993-11-06	1914	Mirė 1993-11-06
41. Baltrus Kreivėnas-Garnys		Mirė 1974-12	1902	Mirė 1974-12
42. Juozas Gutauskas-Varnas		Mirė 1992	1920	Mirė 1992
43. Jonas Daugirdas-Uosis		Mirė 19???	192?	Mirė 19???
44. Antanas Daugirdas-Aras		Mirė 1988	192?	Mirė 1988
45. Andrius Brusokas-Gvazdikas		Mirė 19???	1919	Mirė 19???
46. Antanas Brizgys-Skrajūnas		Mirė 1947	1924	Mirė 1947
47. Vytautas Rėkllys-Svotas		Mirė 1985-02-23	191?	Mirė 1985-02-23
48. Klemensas Lietuvninkas-Kadugys		Mirė 1968	1924	Mirė 1968
49. Sigitas Žiūžda-Kaštonas		Mirė 1979	1928	Mirė 1979
50. Antanas Overta-Voveris		Mirė 1974	1911	Mirė 1974
51. Jonas Kielius		Mirė 1974	1913	Mirė 1974
52. Vincas Pūkas (Selv.)-Šerys		Mirė 1958-08-31	190?	Mirė 1958-08-31
53. Juozas Pūkas (Rüt.)-Gluosnis		Mirė 1962-06-06	1908	Mirė 1962-06-06
54. Juozas Dzinga-Povas		Mirė 1974-02	19???	Mirė 1974-02

182	55. Antanas Rimkus-Eglė	1910	Nuteistas 20 m. katorgos.
	56. Vincas Markelis-Ažuolas	1920	Nuteistas 10 m. Mirė 1997-12
	57. Juozas Prūsaitis-Klevas	1915	Mirties bausmė pakeista 20 m. katorgos. Mire
	58. Vincas Kubertavičius-Simanaitis, Vidugiris, Siaubas, Jovaras	1920	Tauro štabo išduotas. Nuteistas 10 m.
	59. Jonas Deltuva-Karklas	1920	Mirė 1996-12
	60. Vladzė Drevinskaitė-Špunka	1922	Mirė 1996-07-12
	61. ? Byra-Lakūnas	19???	?
	62. Vincas Pūkas-Perkūnas	1920	Mirė 1996-06-09
	63. Vytautas Zailskas-Gintaras	1923	Mirė 2003-01-14
	64. Jonas Janulevičius-Vėjas	1923	?
	65. Juozas Janulevičius-Berželis	1921	Mirė 2010-01-27
	66. Vladas Stanynas-Pantera	1918	?
	67. Juozas Liūdžius	1920	?
	68. Jurgis Nevulis-Klevas	1926	?
	69. Jurgis Glaveckas-Švyturys	1927	?
	70. Gediminas Lekavičius-Spokas	1924	Mirė 2005 ar 2006
	71. Vytautas Slendzoka-Lynas	1925	Mirė 2008-05-23
	72. Vincas Brizgys-Meiliutis	1915	Mirė 2000-11-22
	73. Antanas Zujus	1917	?

## Šarūno būrio partizanų ryšininkai

Eil.	Vardas, Pavarde-	Gimimo metai	Likimas
Nr.	Slapyvardis		
1.	Juozas Pūkas-Tėvukas	1878	Mirė 1961
2.	Antanas Slendzoka-Senis	1892	Mirė 1961
3.	Jonas Brizys-Paupys	1897	Mirė 1982
4.	Kazys Zailskas-Užkuryš	1897	Mirė 1982-12-16
5.	Kazys Astrauskas-Strielčius	1897	Mirė 1990-03-10
6.	Kazys Rėkllys-Šaras	1908	Mirė 1973
7.	Vincas Brusokas-Žvejys	1910	Mirė 19???
8.	Albinas Šeimys-Giriniš	1909	Mirė 19???
9.	Leopoldas Balandė-Žentas	19???	Mirė 1991
10.	? Dranginys-Mataušelis	?	Mirė 19???
11.	Antanas Glaveckas-Gužutis	1898	Mirė 1987-02-23
12.	Jonas Simanynas	1914	Mirė 1974
13.	Jonas Daugirdas-Dziukas	19???	Mirė 19???
14.	Adelė Stasiulevičiūtė-Žvaigždutė	1915	Mirė 1977
15.	Milda Kaminskaitė-Raselė	1922	Mirė 1976-08
16.	Petrutė Glaveckaite-Sesutė	1924	Mirė 1984

→ 17. Petrutė Marcūkaitytė-Spanguolė	1924	Mirė 1994-02-09
18. Albina Pūkaitė	1915	Mirė 198?
19. Onutė Kaminskaitytė-Zylutė	192?	Mirė 19??
20. Albina Stasiulevičiūtė-Zibutė	1916	Mirė 2007-06-19
21. Albina Kazakevičiūtė-Svajonė	1927	?
22. Magdelenė Kazakevičiūtė-Saulutė	1925	Mirė 2002-12-01
23. Onutė Astrauskaitė-Rūtelė	1924	?
24. Marytė Kaminskaitytė-Ramutė	?	Mirė 2005-05
25. Stasė Vizbaraitė-Danguolė	?	?
26. Onutė Žukauskaitė-Lakštutė	1924	?
27. Albina Petruškevičiūtė-Aguonėlė	1925	?
28. Marytė Astrauskaitė-Ramunėlė	1923	Mirė 2004-08-06
29. Levutė Vizbaraitė-Čigonė	?	?
30. Julija Miškinytė-Kregždutė	?	?
31. Vincas Stanynas	1928	Nuteistas 10 m. kalėti

Sąrašą sudare 1945-10-10–1945-12-04 Šarūno partizanų kuopos vadas Jovaras



*Vincas Kubertavičius-  
Vidugiris, Siaubas, Jovaras*



*Petronėlė Marčiukaitytė-  
Spanguolė*



*Albinas Liūdžius*



*Vladzė Drevinskaitė-  
Rinkevičienė*



*Jonas Kaminskas-  
Šarūnas*



*Motiejus Overa-Žaibas*



*Juozas Karalius-  
Gunteris*



*Juozas Pūkas-Griausmas*



*Antanas Meškelevičius-  
Tigras*



*Jonas Marčiukaitis-  
Šermukšnis*



*Jurgis Žukauskas-  
Dagilis*



*Juozas Stanyinas-Vilkas*



Jurgis Stanynas-Briedis



Jurgis Baltuška-Karžygis



Juozas Kasperavičius-Strausas



Antanas Pūkas-Dūlis



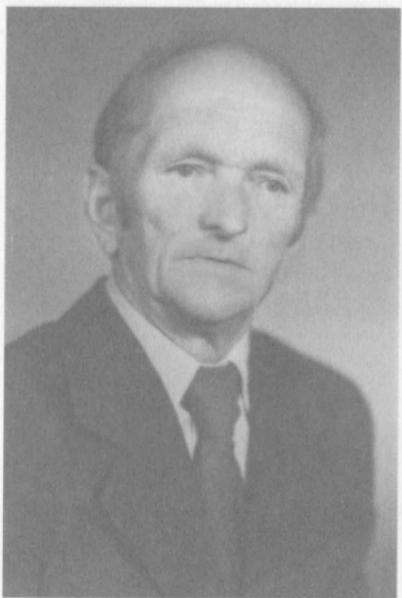
*Juozas Vaičiulaitis-  
Stalinas*



*Juozas Navickas-Liūtas*



*Albina Stasiulevičiūtė-Lakickienė-Žibutė ir Adelė  
Stasiulevičiūtė-Ražienė-Žvaigždutė*



*Vincas Pūkas-Perkūnas*



*Vytautas Žilinskas-  
Gintaras*



*Vytautas Slendzoka-  
Lynas*



*Baltrus Kreivėnas*



*Jonas Deltuva-Karklas*



*Jurgis Kasperavičius-  
Drūdabarzdis*



*Vladas Stanyinas-  
Pantera*



*Teofilis Zubavičius-Genys*



*Antanas Overa-Voveris*



*Paminklas Žuvinto ezero mūšiui atminti*

## Susitikimai

Alantos valsčiaus Buciškių kaime gyveno Edvardas Stalnionis. Jis buvo vedės mano motinos vyriausiąją seserį. O aš gimiau ir gyvenau mamos téviškéje – Alantos valsčiaus Gilužių kaime. Mūsų kaimas nuo Buciškių buvo už gero kilometro.

E. Stalnionio sodyba buvo labai graži, gerai sutvarkyta ir deramai prižiūrima – apie 20 hektarų žemės vienkiemis.

Beveik visi pusbroliai buvo suaugę. Pusseserė nutekėjusi į Trakinių kaimą, kuris buvo visai sunaikintas sovietų, kovojančių su Lietuvos partizanais. Namuose tvarkėsi vyriausiai pusbroliai – Juozas, Stasys ir Vytautas. Ketvirtas – Alfonsas – buvo studentas, studijavo Kaune. Nuvykės pas juos draugavau su penktuoju, pačiu jauniausiuoju, Valentinu, kuris su manimi buvo beveik vienmetis.

Sovietų ir vokiečių okupaciją pusbroliai šiaip taip iškentė. Stasys buvo nuėjės padirbėti į policiją. Visi bolševikų veiklai ir tvarkai nepritarė ir jų nepalaikė. Po antrosios okupacijos, į Vakarus veržiantis sovietų kariuomenei, į Lietuvą atvyko sovietų kariškiai, mano pusbrolių giminės iš tévo pusės, gyvenę Rusijoje. Jų, atrodo, buvo du. Kad ne reikėtų eiti į karą, pusbrolių iš Rusijos padedami mano pusbroliai „jisitaisė“ į valdiškus darbus, turėjo atitinkamus dokumentus, ir jų neėmė kariuomenėn, todėl visi buvo labai drąsūs.

Atvykę Alantos skrebai, neradę pusbrolių, sakydavo, kad jie turbūt miške. Nors mano pusbroliai nebuvvo pasitraukę į mišką, tačiau Alantos skrebai 1944 metų gruodžio 24 dieną neradę jų namuose nusprendė kitaip. Mano teta

ašaromis neišprašė nedeginti namų, nutarė, kad baudžiamoji operacija bus pats teisingiausias sprendimas.

Ziauriai pasielgė bedieviai. Mūsų trobos užstalėje ant laikraščiais išklijuotų sienų padegė šventųjų paveikslus ir pareiškė, kad šį kartą jie tikrai neišgelbės. O kiti, buvę laukė, padeginėjo namo stogo šiaudus. Leido pasiimti patalynės ir drabužių tik trims asmenims – tėvui, motinai ir nepilnamečiui Valentiniui. Greitai užsiliepsnojo visa Edvardo Stalnionio sodyba. Sudegė gražus namas, tvartai, svirnas, klojimas. Liko tik kalvė, kurioje dirbdavo kalvis Stasys.

Aš tuo metu mokiausi Molėtų gimnazijos antroje klasėje, buvau dvylikos metų. Mano tėvas Molėtuose man buvo išnuomavęs butą, šeimininkė ruošdavo maistą. Pas šeimininkę ateidavo pietauti ir du Molėtų MGB karininkai. Ji jiems ruošdavo pietus už atitinkamą užmokestį.

Po gaisro Buciškių kaime pas mane atvažiavo tėvas, atvežė maisto ir papasakojo apie mūsų gimines ištikusią tragediją. Nesusilaikiau ir pradėjau verkti, man labai pagailio ir giminių, ir jų buvusių gražių namų.

Kaip tik tuo metu pas šeimininkę pietauti atėjo rusų karininkai ir atsivedė svečią. Jie susidomėjo, ko tas berniukas, tai yra aš, verkia? Juk jie labai geri ir humaniški taikdariai, gal galės berniukui kuo nors padėti. Šeimininkė Kraujelienė, nieko neįtardama, šitiems sovietų „humanistams“ papasakojo apie kaime įvykusią nelaimę. Pasirodo, tarp jų buvo vienas karininkas, vadovavęs baudžiamajai operacijai Buciškių kaime. Vietoj pagalbos ar užuojaautos jie pradėjo baisiai plūstis. Supratau, kad jie mane smerkė – esu dar mažas, o jau „banditas“, ir nepaprastai gailėjos, kad aš toks užaugsiu.

Pirmą kartą realiai pamačiau tikrųjų okupanto „humaniskumą“. Pagal juos, namai buvo sudeginti teisingai. Tik „liaudies priešai“ gali nesuprasti, kad sovietai visada žino, ką daro.

Po kelių dienų atvykė pažiūrėti sodybos mano pusbroliai patys įsitikimo sovietų okupacinės valdžios „neklystamumu ir visagalybe“.

## Buvau išduotas okupantui

1952 metų vasario, kovo ir balandžio mėnesiais Molėtų rajono MGB skyriui gerai pasisekė įvykdyti visą eilę čekistinių operacijų. 1952 metų vasario 28 dieną MGB agentas „Ramojus“ ir toliau apsimetantis Vytauto apygardos partizanų vadu, į susitikimą iškvietė rajono partizanų vadą Vytautą Petronį-Klajūną. Jis tą vakarą vienas nuvykės į nurodytą vietą, provokatorių buvo suimtas.

Neatlaikės kankinimų ir nenorėdamas mirti buvo užverbuotas ir kovo 5-osios naktį išdavė sovietų MGB smogikams savo būri – tris partizanus. Šios čekistinės karinės operacijos metu partizanas Jonas Barčys-Deimantas, Viesulas, buvo paimtas gyvas, partizanai Balys Šokus-Vytėnas ir Juozas Petrėnas-Diemedis sušaudyti. Diemedis ir Vijūnas žuvo ne nugalėti, o klastingai išduoti.

Vėliau, likus dviem savaitėms iki šv. Velykų, tos pačios smogikų grupės buvo paimtas gyvas partizanas Bronius Kemeklis-Kerštas. Nesutikės bendradarbiauti su sovietų MGB organais Kerštas buvo nuteistas 25 metams lagerio.

Likus vienai savaitei iki Velykų švenčių, į mano tėviškę Alantos valsčiaus Gilužių kaimą vakare atvyko rajono partizanų vadas Vytautas Petronis-Klajūnas ir atsivedė dar tris partizanus, prisistačiusius Aukštaitijos partizanų štabo darbuotojais. Tai buvo „Erelis“, „Trispalvis“ ir „Tarzanas“, vadado pavaduotojas. Pastarasis pasiliko lauke sargyboje.

Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo po Aukštaitiją kursuojanti antroji smogikų grupė, vadovaujama MGB leitenanto Vytauto Staškevičiaus (MGB agento „Aro“). Taip aš,

atsidūrės išdavysčių grandinėje, buvau išduotas sovietų okupantui.

Tuo metu dirbau Videniškių vidurinės mokyklos mokytoju, dėsciau matematiką. Gryčioje neleido uždegti šviesos, sakė, kad užteks mėnulio šviesos, sklindančios pro langus.

„Erelis“, vaidindamas visos šios grupės vadą, pareikalavovo, kad aš, kaip „Jaunujų Sakalų“ organizacijos narys, aukštaičių srities partizanų štabui parašyčiau raportą apie buvusius organizacijos narius ir jų veiklą. Trys organizacijos „sakalai“: V. Matijošius-Granitas, J. Vyšniauskas-Siesartis, S. Urbonavičius-Aras, jau 1952 metų kovo 6 dieną sovietų karinio tribunolo buvo nuteisti. Tą raportą antros Velykų dienos vakare aš turėjau jiems nunešti į nurodytą vietą – už 10 kilometrų nuo savo tėviškės.

Nujaučiau kažką negero. Buvau gerai pažįstamas su partizanų kuopos vadu Steponu Sabaliausku-Šarkiu, kuris buvo ypač atsargus. Grąžinės laikraščius ar paimtas paskaityt knygas jis visuomet prašydavo dar gerai peržiūrėti, ar nepalikta kokia pastaba ar popieriukas. Sakydavo, kad sovietai taip gali pasodinti už nieką. O dabar buvo kitaip. Parašės apie savo „nusikaltimus“ turiu juos nešti 10 kilometrų. Tokiu atveju jie turėtų ateiti pasiimti patys.

Todėl bandžiau atsisakyti. Pasakiau, kadangi tai liečia mane, aš prieštarauju, apsieikime be rašymų, išgarbinimų ir pagarsinimų. Tuomet „Erelis“ jau pasipiktinės šoko pakeltu balso tonu aiškinti apie mano politinį nesubrendimą, esą mano draugai, „Jaunujų Sakalų“ organizacijos nariai, už veiklą gavo po 25 metus, o aukštaičių partizanų šstabas apie tai nieko nežino ir aš dar bandau atsikalbinėti ir filosofuoti: gal nereikia rašinėti ir garsinti?.. Jি užtarė ir „Trispalvis“ bei „Klajūnas“.

Likau vienas pats man pakištoje vadinamojoje MGB „tamsoje“. Tai buvo mano pirmas susitikimas su sovietų MGB smogikais, persirengusiais Lietuvos partizanų

drabužiais su tautiniais ženklais reikiamaose vietose, – tai matėsi ir prie mėnulio šviesos.

Jiems išėjus pradėjau galvoti apie labai nevykusį „susitikimą“. Man įtarimą sukélė kai kurios atskirose detalės. Neleido degti šviesos – Klajūnas anksčiau taip nesielgda-vo. Su manimi, kaip su mokytoju, jie kalbėjo gana ižūliai, grubiai ir net nepadoriai, pasitaikė ir rusiškų keiksmažo- džių – aš nebuvalau taip pratęs. Jie pažeidė konspiracijos taisykles.

Taigi sovietai galėjo pasodinti ne už kovą prieš okupan-  
tus, o už jų pakištas nesąmonės. Tačiau jie juk buvo smogikai. Aš tada dar nežinojau, buvau jų „tamsoje“. Jie lengvino sau darbą. Atsibastę iš Vilniaus į Molėtus, dėl vieno raporto nenorėjo keliauti 10 kilometrų į Gilužių kaimą, todėl man ir nurodė jį atnešti į sodybą, buvusią netoli Molėtų.

Buvau ne eilinis jaunuolis, o mokytojas, paruoštas tau-  
tiškai nusiteikusių dėstytojų, todėl turėjau šią situaciją nag-  
rinėti ir aiškintis. Aiškintis iki galio, kad dėl jos nenuken-  
téčiau nei aš, nei kiti žmonės.

## Neįvykdyma partizanų užduotis

Labai gerai prisimenu visus susitikimus su partizanais. Jie visuomet būdavo labai teigiami, dalykiški, lietuviškai tautiški, su pagarba vienas kitam ir visiems. Atsimenu Lie-  
tuvos rezistencinės kovos dalyvius, kaip didvyrius, jau-  
nus, ryžtingus, drąsius, užkrečiančiai linksmus, ben-  
draujančius ne tik su suaugusiais, bet ir su paaugliais.  
Jie niekada nesikeikdavo, visada buvo pasiruošę patar-  
ti, padėti ir paguosti. Atsimenu atšylančių ginklų kva-  
pą, vėju dvelkiančius kovotojų drabužius, atidžias jų  
akis, balsus, skaudžiai blyškius veidus, – tai būdavo nak-  
ties žygių, nuolatinės įtampos, bunkerų paslapties ir né

akimirkai neatsitraukiančios mirtinos grėsmės blyškumas.

Dabar to visiškai nebuvo. Viskas tarytum atvirkščiai. Net „Klajūnas“ buvo ne toks ir gyveno kažkam įsakius...

Galų gale nutariau „raporto“ nerašyti, nueiti į nurodytą susitikimą be jo. Nutariau juos išbandyti, nors pačiam keliauti į nežinią taip pat buvo nedrąsu. Jeigu pakeliui MGB manęs nesulaikys, vadinasi, be reikalo juos įtarinėju. Taip 1952 metų antros Velykų švenčių dienos vakarą aš tuščiomis nuvykau į „partizanų“ nurodytą susitikimo vietą.

Nuėjau laimingai, niekas manęs nesustabdė. Pasibeldžiau į sodybos duris. Jas atidarė jaunutė šeimininkų duktė, su kuria buvome pažystami. Aš ją vadinau Ramunėle. Pasisveikinau ir nutilau, nes nežinojau, nuo ko pradėti pokalbi, ką jai sakyti. Tariau: „Aš čia atvykau vienu neįprastu klausimu...“ Ji iš karto man atsakė: „Mokytojau, nesi-jaudinkit, aš viską žinau, prašau užeiti į vidų, jų dar nėra, bet tuojo ateis.“

Kai užėjau į kambarį, ji, žinodama, kad mes su J. Barščiu draugai, pradėjo bėdoti, kad jau labai seniai jis buvo apsilankęs, ar jam kas nors neatsitiko. Paminėjau, kad sklando gandai, esą jį ištiko kažkokia nelaimė, apie kurią aš nieko nežinau.

Po keliolikos minučių atvyko ir jie. (Dabar jau aišku, kad tai buvo antroji MGB smogikų grupė, vadovaujama vyr. leitenanto Vytauto Staškevičiaus-„Aro“.) Pradėjau: „Lietuviai tautos vardu sveikinu jus su šventomis Velykomis ir linkiu...“, ir tuomet „Erelis“ kad suriks: „Baik tas nesąmones, ir pasakyk, ar atneše i reportą!“ „Raporto neparašiau ir neatnešiau“, – atsakiau. Jiems tai buvo tarsi šokas, ne-paprastai užpyko, tiesiog pasiuto, esą jie neturi laiko lauki, kol aš tą reportą parašysiu.

Girdėdamas jų keiksnojimus ir matydamas visišką nesiskaitymą su manimi, kaip su žmogumi ir mokytoju, aš taip pat ėmiau nesivaldyti ir ant jų šaukti: „Jūs trenkti, ar ką?!“

Aš ir nerašysiu! Dar vadinatės, jog esate iš aukštaičių srities šabo... Argi jūs nesuprantate, kad aš – ne partizanas, vaikštau be ginklo, ir, surašės savo nuodėmes sovietų valdžiai, turiu nešioti, kol skrebai mane suims?! Taip netinka – pažeidžiamos partizanų konspiracijos taisyklės. Nejaugi jūs esate tokie buki ir nesuprtingi? Gal jūs ir esate skrebai?“

Po to visi nutilo ir kelias minutes tvyrojo tyla. Prisime nu, pirmą sakinį ištarė „Trispalvis“, sakydamas, kad aš absolūčiai teisus. Po kiek laiko „Erelis“ suriko: „Dabar parašysi!“ Ir, norėdamas parodyti, kad jo kalba svari, bei patvirtinti uždavinio svarbą, visi išsitraukė pistoletus. Stumdami pistoletu jie mane pasodino ant kėdės ir jiems diktuojant liepė rašyti.

Jų padiktuotame raporte buvo pabrėžta, kad „Jaunuju Sakalų“ organizacijos vadą išdavė šnipas ir jog vienas šnipas jau žuvo. Buvo surengtas organizacijos vado išlaisvinimas, bet jis nepavyko.

Dabar tenka pastebėti, kad šie faktai buvo labai tolimi nuo tiesos. Reikia nepamiršti, kad raportas buvo prievertinis, rašytas diktuojat apsišaukėliui „partizanui“ su pistoletu rankoje. Paties „raporto“ bei tame aprašyto „Jaunuju Sakalų“ organizacijos veiklos turinys neatitinka nei tikrovės, nei partizaninės kovos dvasios.

Be to, reikia pabrėžti, kad provokatoriai diktuodami pamiršo pradinius klausimus, dėl kurių aš turėjau parašyti raportą. Iš dabar parašyto raporto dvelkė šalčiu ir klas ta bei išlindo MGB dvasia – su parodytais šnipais.

Lietvių pogrindžio raštvedyboje ir leksikone žodis „šnipas“ nebuvo naudojamas. Partizanų kalbose buvo naudojamas žodis „išdavikas“. Čia šis žodis išlindo ekspromtu – iš bendraliaudinės skrebų kalbos.

Parašiau raportą ir pasakiau, kad ne viską, ką jie man padiktavo, aš žinau, yra man negirdėtų dalykų. Čia „Aras“

pasakė: „Tai jau tavo problema, nes esi truputį žioplas. At-eityje reikės ir žinoti, ir dirbtizymiai daugiau“. Ramunėlė juos taip pat ramino, atnešė butelį ir įpyle visiems po taurelę.

Nusiraminė išskirstėme ir išėjome savo keliais. Tačiau jie suprato, kad aš jais visai nepasitikiu. Tai suprasdami smogikai nepasitikėjimą bandė atstatyti man nedalyvaujančios, tikėdamiesi, kad mane pasieks geros kalbos apie „Erelį“, „Klajūnų“ ir „Trispalvi“. Jie neapsiriko – visos žiniuos apie čekistinę operaciją greitai pasiekė mane, tačiau dabar jau smogikai dirbo „tamsoje“.

## Operacija smogikų vardui pagerinti

Atėjo toks metas, kai partizanas buvo retas svečias. Mažai kur jie beužeidavo, mažai kas juos pamatydavo. Partizanų įtaka visuomenėje labai sumažėjo. Daugelyje kaimų partizanų nebebuvo.

Ryšininkams ir rėmėjams prieikdavo pažiūrėti atėju-siems partizanams į akis ir paklausti: „Miško broliai, ar dar nepardavė tévnės?“ Tokiomis nepasitikėjimo aplinkybėmis smogikai sukurpdavo čekistines operacijas.

Gyvenant téviškėje Alantos valsčiaus Gilužių kaime 1952 metų pavasarį, kai antros MGB grupės smogikai („Erelis“, „Trispalvis“, „Tarzanas“ ir „Klajūnas“) pajuto, kad aš nebepasitikiu jais, kaip partizanais, jie sumanė čekistinę operaciją. Tikėjosi per mane kaip nors prisikasti prie partizanų didvyrio, buvusio Balninkų miestelio mokyklos direktoriaus Juozo Šibailos-Dieduko, Merainio.

Mūsų kaime gyveno jaunuolis Jonas Žegūnis, kuris turėjo kaimo žmonių autoritetą, buvo teisingas ir gerbiamas. Todėl smogikų grupė, išnagrinėjusi situaciją kaime, nutekė atlikti čekistinę operaciją, tikėdamiesi, kad jos rezultatai pasieks ir mane.

Vieną sekmadienio vakarą, vos tik sutemus, pas Joną Žegūnį atvyko keli „partizanai“ (su partizaniškais drabužiais), susirinko geresnius šeimininko drabužius, išeiginius aulinius batus ir išsinešė. Išeidami perspėjo, kad visi tylėtų ir niekam nepasakotų apie tokį nutikimą.

Po poros gerų valandų atėjo po aukštaičių kalvas ir kaimus kursujantys antros smogikų grupės „partizanai“, vadovaujami „Erelio“ – V. Petronis-, „Klajūnas“ ir A. Radzevičius- „Tarzanas“.

„Geras vakaras, Jonai“, – sveikinosi „partizanai“. „Tai kad vakaras negeras“, – atkirto jiems Jonas. „Kas yra, ką tu kalbi, kas atsitiko?“ „Matote, jau jūsų visokių priviso. Prieš porą valandų atėjė susirinko mano drabužius, batus ir išsinešė. Nors gal aš ir ne ką turėjau, tačiau netekau ir to“, – atsakė Jonas. „Tikrai išsinešė?! Kurion pusėn nuėjo?“ – paklausė „partizanai“. „Nuėjo Avilčių link.“

„Partizanai“ išėjo vytis ankstesniųjų, esą norėdami pagauti ir nubausti.

Paryčiui antrosios grupės „partizanai“ sugrižo ir atnėšė J. Žegūniui visus jo daiktus. Jonas dar paklausė, kaip sekėsi juos surasti. Atsakymas buvo gana kategoriškas – daugiau jie nebevaikščios... Reikėjo susiprasti, kas įvyko. Taip buvo įvykdyta „partizanų“ grupės, kurioje buvo vi-siems gerai pažįstami „Klajūnas“ ir „Tarzanas“, operacija, kuria siekta pateisinti jų „gerą vardą“. Jie neapsiriko. Po trijų dienų jau žinojau viską su smulkmenomis.

Taigi, jei ir įtarinėjau, tai dabar, pagal MGB teorijas, savo įtarimų turėjau atsisakyti, nes visi esą turėjo suprasti, kokie yra puikūs tie partizanai – jie kaip ir anksčiau gina kaimo žmones ir kovoja už juos. Jų operacija buvo be galo paprasta ir gerai suprantama. Pirma ir antra „partizanų“ grupės susitarė kaip įvykdyti „operaciją“, kur po to susitikti. Tačiau jie šia operacija nieko nepasiekė, savo autoritetą ne pataisė, o dar daugiau sugadino. Aš supratau,

kad jais pasitikėti negalima. Juk ši operacija – tik nedorū „partizanų“ ar provokatorių vaidinimas. Jų veiksmai ir kėslai pasidarė dar labiau įtartini. Ypač, kaip minėjau, kad tuomet partizanai jau buvo reti svečiai, o čia per vieną vakarą net dvi grupės pasirodė.

„Taip okupanto buvo išprievertautas kiekvienas lietuvis, ir gyvenimas éjo vis sunkyn. Žmonės turéjo vis mažiau duonos, vis mažiau lietuviškos dvasios“, – taip dar tada rašé Mindaugo srities partizanų Visuomeninės dalies vadas Bronius Krivickas-Vilnius.

## Nusikaltimų negaléjo dovanoti

Mano tėviškėje – Alantos valsčiaus Gilužių kaime kolektyvizacija buvo vykdoma sovietinių metodais, pasinaudojant šautuvo teise. Į kaimą atvykdavo skrebų būrys, vadovaujamas Alantos partorgo V. Utkino, surinkdavo žeminių savininkus į vieną tropą ir pradédavo šantažuoti. Juos ir iškeikdavo, ir gražiuoju prašydavo rašytis į „kolchozą“. Uždarytus išlaikydavo ištisas dienas.

Manydami, kad „buožės“ priešinasi kuriamam „Lenino rytui“, aiškindavo įvairiausias nesąmones ir keikdavosi. Alantos skrebai ir jų vadovas kolaborantas V. Utkinas nérési iš kailio, kad tik pasitarnautų sovietų valdžiai.

Kartą vienon grycion suvaré visus Gilužių kaimo gyventojus. Ten juos V. Utkinas moké ir aiškino, kaip reikia žygiuoti į „Stalino rojų“. Motina, išeidama į tą susirinkimą, man pasakė, kad per pietus ten ateičiau ir paprašyčiau skrebų, jog ją išleistų pamaitinti verkiančių vaikų.

Taip ir padariau. Man nuėjus, už stalo stovėjės V. Utkinas kalbėjo apie būsimą „rojų“. Jis iš karto paklausė, ko aš čia noriu. Aš jam paaškinau, kad namie verkia vaikai, nori pavalygti, reikia, kad mama pareitų namo.

Mama šoko iš vienos pasirengusi išeiti, bet tuo momentu iš užstalės iššokės Utkinas pradėjo kulti automatu mamą. Kai ją užstoju, ir man užvožė. Kilus sąmyšiui, visi išsibėgiojo, net skrebai nieko negalėjo padaryti.

V. Utkinas su savo skrebais vis tiek privertė sodžiaus valstiečius apskritimu pasirašyti ant tuščio popieriaus lapo. Jo aiškinimu, kad niekas nesuprastų, kur pirmas, o kur paskutinis parašas. Taip pasinaudodamas šautuvo teise V. Utkinas suvarė į „kolchozus“ visus Alantos valsčiaus žmones. Taip buvo sunaikintas kaimas. Už nuopelnus okupantui jis tapo „Kaniukų“ kolūkio pirmininku.

Kaimo moterėlės Alantos bažnyčioje pradėjo melstis, kad V. Utkinas galą gautų, kad Dievas gelbėtų nuo jo mūsų tautiečius. Apie tai išgirdęs Antanas Kraujelis-Siaubūnas, iš Kaniukų kaimo, pasakė: „Gana, moterėlės, jums melstis. Utkino neliks. Jis to nusipelnė!“

V. Utkinas dirbo pirmininku, o gyveno Alantoje. 1952 metų birželio 16 dieną prie Alantos A. Kraujelis-Siaubūnas pasaloje nušovė „Kaniukų“ kolūkio pirmininką V. Utkiną.

Po V. Utkino žūties pradėjo ieškoti priešų. Matyt, kažkur buvo pažymėta, kaip aš išardžiau jų susirinkimą, nes po trijų dienų pas mane atvyko V. Staškevičiaus (agento „Aro“) vadovaujama antroji MGB smogikų grupė. Tarp jų buvo „Trispalvis“ ir „Klajūnas“. Jie buvo įsitikinę, tikriausiai pagal kažkokias „nuorodas“, kad tai mano darbas. Tačiau supratę, kad aš apie tai nieko nežinau, išėjo. Prieš išeidamas „Aras“ padeklamavo vieną eileraštį ir prašė prisiminti dar nors vieną posmą, aiškindamas, kad jis yra B. Brazdžionio. Jo deklamuotą eileraštį užmiršau, o Brazdžionio kūryboje panašaus eileraščio neradau.

Man buvo „pritvirtinti“ agentai: V. Petronis-„Kairys“ ir A. Radzevičius-„Alfa“, tačiau aš jų nemačiau iki susitikimo 1953 metų gegužės viduryje. Jie su manimi nebendravo bijodami, kad nebūtų iššifruoti.

## Erelis, kuris neskraide

Éjo 1953-ieji. Gegužés viduryje, jiems reikalaujant, pas-  
kutinj kartą susitikau su apsimetėliais „partizanais“. Jie  
norėjo išsiaiškinti, kaip aš atlaikiau „vidaus“ kalėjimą, ar  
nepalūžau.

Susitikti su jais pats norėjau, nes tardymu metu supratau, kad tarp jų yra išdavikas. Aš dar nežinojau, kad jie visi buvo išdavikai. Nekélė pasitikėjimo „partizanas Tarzanas“. Nepatikimas buvo ir „Erelis“, tarytum ne iš partizaninės aplinkos, tačiau dar reikėjo įrodymų. O vienas patikimas žmogus man jau buvo pranešęs, kad 1953 metų sausį, vakare matęs Vilniuje vaikščiojantį „partizaną Kla-  
jūną“, persirengusį civiliais drabužiais. Tai jau buvo, galima sakyti, sovietinė šutvė!

Norédami ir toliau partizanauti, vadovaujami MGB, turėjo nepaprastai maskuotis ir sléptis, kad nesukeltu né mažiausio įtarimo.

Atėjės į susitikimą vienkiemyje, iėjės į gryčią pasisveikinau ir paklausiau kur „Erelis“. Toliau nuo langų ant lovos sédėjo „Tarzanas“. Jis pasakė, kad laukia įlindęs krūmuose. Krūmai buvo nemaži, prigludę prie gryčios. Nu-  
ėjės į krūmus, susiradau „Erelį“.

Pasisveikinės ir paklausinėjės apie mano sveikatą ir savijautą „Erelis“ émė tvirtinti, kad jie išsiaiškino tikrą išdaviką. Juo buvo mūsų kaimo valstietis. Nors jis buvo ir sukomunistėjės, bet rusišku šnipu būti negaléjo. „Erelis“ tvirtino, kad tik jis išdavė mūsų organizacijos vadą, kitus narlius ir mane, ir tai yra neginčijama tiesa. O dabar eisime jį sunaikinti. Jie man duos ginklą, ir kadangi aš gerai jį pažįstu, tai ir turésiu nušauti.

Tai buvo čekistinė operacija, parengta antrosios smogikų grupės, kuriai vadovavo MGB agentūrinis darbuotojas

leitenantas Vytautas Staškevičius, agentūriniu slapyvardžiu „Aras“, prisistatinėdavęs „Ereliu“ iš aukštaičių partizanų štabo. „Aro“ pagalbininkas – aukštas ir gražus blondinas „Trispalvis“. Ši antroji MGB grupė su savimi visada vesdavosi arba „Tarzaną“, arba „Klajūną“. Todėl jiems vių pirkį durys atsivedavo.

Operacija buvo panaši į provokaciją. Aš turiu nušauti žmogų, su kuriuo niekada gyvenime nekalbėjau ne tik apie „Jaunuju Sakalų“ organizaciją, bet net apie mergas. Ką jis gali žinoti apie vadą, jei jo nepažista, kaip ir kitų narių. Jie vis tik nutarė tą valstietį paaukoti, kad pasiteisintų esą „partizanai“. O gal kai aš šausiu į valstietį, jie šaus į mane?.. Ne, taip nežaisiu.

Aš jam atsakiau „ne“ ir kad jis kažką pripainiojo. O jis sako: „Nieko nepripainiojau. Išakysi ir eisi“. Pasakiau, kad tegul man parodo mažiausiai rinktinės štabo karolauko teismo sprendimą. Jis tada pradėjo aiškinti, jog jis čia įsakinėja, koks dar teismo sprendimas, jeigu vadas – jis. „Per daug užsigulėjai bunkeryje, kad nė nežinai, kur tu vadas. Čia vadas esu aš, o ne tu. Jeigu draugiškai, tai mesk automatą į krūmus ir keliauk iš kur atėjės“, – atrėžiau.

Man kategoriskai atsisakius su jais bendradarbiauti, jiems pasidare nebeaišku, kaip toliau su manimi elgtis. O aš pastebėjau tai, į ką anksčiau neatkreipiau dėmesio. Mano tėvas buvo kaimo batsiuvys ir partizanams taip pat siūdavo batus. Jis sakydavo, kad jeigu pakiltų visi, kuriems siuvau ar taisiau batus, tai būtų visa partizanų kuopa. Partizanai turėdavo problemų apsirūpinti auliniais batais: reikėjo nusipirkti odos, kurios būdavo sunku gauti ir kad batsiuvys pasiūtų. Tačiau „Aras“ tokios problemas neturėjo – avėjo kerziniais batais.

Kažkiek patylėjės jis truputį atsigavo ir pasiūlė eiti į gryčią išgerti ir nusiraminti. Taip ir padarėme. Su „Tarzanu“ teko susidaužti, o „Klajūnas“ stovėjo sargyboje ir gryction

neatėjo. „Tarzanas“ man padavė savo automatą ir pasiūlė perskaityti, kas ant jo užrašyta. Ant medinės automato dalies buvo parašyta: „Mirtis komunizmui“. Perskaitęs pasakiau, kad su vienu automatu komunizmo nenugalėsime, be to, vartydamas automatą pastebėjau, kad yra skylutė parako dujoms išeiti, vadinasi „Tarzanas“ vaikšto ne su koviniu automatu, o su mokomuoju. Kovinius automatus turėjo tik „Aras“ ir „Trispalvis“.

Pasivaišinės antruoju stikliuku išėjau namo, vis galvodamas, ar nešaus. Tačiau parėjau laimingai, tik prie savo namų, kaimyno kieme, pamačiau būrį MGB kariuomenės ir karininką. Staigiai pasisukau pažiūrėti, ar nuo kaimyno namų matyti tie krūmai, kuriuose buvo „Erelis“, ir supratau, kad viskas gerai matési, o per žiūronus – dar geriau. Jie galėjo susitarti ženklais.

## Agentas iššaukė ugnį

Kai 1952 metų kovo 5-osios naktį MGB čekistinės operacijos metu buvo paimtas gyvas partizanas J. Barčys-Viesulas, partizanų vadas V. Petronis-Klajūnas jau buvo MGB agentas „Kairys“. Šie abu faktai labai apsunkino mano padėtį. „Viesulas“ visur aiškino, kad antisovietinio pasipriešinimo darbus vykdė drauge su manimi.

Tai buvo ne laisvas „Viesulo“ pareiškimas, tai buvo jo parodymai neatsilaikius tardymo metu. Aš ant jo nepyksstu, tačiau emgiebistų buvau „užpelenguotas“. Pirmojo mano tardymo protokolas buvo pavirtęs paneigimu. Todėl dabar mano areštui nutarė pasiruošti ypatingai. Mane paliko „laisvėje“, ypatingoje priežiūroje. Jaučiau gerai organizuotą sekimą.

MGB pradėjo kurti mano nusikaltimų versijas, įsimagino net per daug. 1951 metų gruodžio 22 dieną Molėtų

rajono rytiniame miškų masyve likviduojant Vytauto partizanų apygardos štabą suėmė B. Kalytij ir M. Urboną-Liepą. Pas Liepą bunkeryje surado spausdinimo mašinę, kuria „Jaunieji Sakalai“ spausdino atsišaukimus. Todėl padarė išvadą, kad aš palaikiau ryšį su štabu.

Antra nesąmonė – kitas įtarimas. Tų pačių metų turbūt kovo pabaigoje pas tévus buvo atėjės Mindaugo partizanų srities Visuomeninės dalies vadas poetas Bronius Krivickas-Vilnius. Jis norėjo pasisiūdinti dvejus batus ir neaiškios paramos iš mokytojo. Jo palydą sudarė trys partizanai. Jų kelias éjo tik per partizanų ryšininkus, ir „signali“, net ryšininkams nežinant, pasieké MGB.

Batų tévas nesiuvo, nes jie, neradę manęs, nenorėjo laukti nežinomame krašte. Todėl jiems atidavė mano aulinius batus, o jie paliko savuosius, suraišiotus virvutémis ir odos vieniems batams pasiūti. Gegužę pas juos atsirado Merainis, kuris dirbo apie ménėsį padédamas Vilniui susitvarkyti su spaudos leidiniais. Todėl mane priraše ir prie Merainio.

Visoms MGB išvadoms patikrinti, patvirtinti ar paneigti MGB sukûré operaciją – provokaciją, kai jų agentas „Siaubas“-„Šaltinis“ (Gusteitiškio direktorius) išsaukė ugningį save ir mane, po kurios MGB lauké, kokia bus pogrindžio reakcija.

Mane su Gusteitiškio direktoriumi („Šaltiniu“) suvedė likimas. Pasirodo, jis su mano pusbroliais, gyvenusiais Marijampolēje, kartu užaugo ir buvo draugai. Išsiaiškinęs giminystés ryšį vieną vasaros dieną atvažiavo pas mus automobiliu ir atvežé mano dédę, tévo brolij, bei tris suaugusius pusbrolius. Vienas pusbrolis mane perspėjo, kad nedraugaučiau su „Šaltiniu“. Aš patvirtinau, kad supratau.

Tačiau nedora įvykių audra tiesiog augo. Vieną dieną Videniškiuose nuéjau į parduotuvę, kurioje buvo nemažai žmonių, ir pamačiau stovintį, tarytum svyruojantį, direktorių.

Nusprendžiau, kad iš mandagumo turiu pasisveikinti, todėl priėjau ir paduodamas ranką pasisveikinau. Jis, nepaleisdamas mano rankos, visiems girdint, garsiai pasakė: „Girdėjau, kad tamsta palaikai draugiškus ryšius su banditais?“ Aš atrėžiau, kad nesuprantu, ką jis kalba: ar jis „nepagéręs“ ar jau pergéręs. Jis man atsakė: „Labai atsiprašau, aš susimaišiau ir ne taip pasakiau, turėjau sakyti „su partizanais ar miško broliais“. Ištraukiau ranką ir pasakiau: „Aiškiai matyti, kad esi „nedagéręs“. Priėjės prie bufeto padaviau pinigų ir pasakiau: „Duokite jam butelį, kad nusibaigtų!“ Žmonėms kvatojant išėjau iš parduotuvės.

Tai buvo negirdėta išdavystė arba provokacija. Tai buvo ugnies iššaukimas į save ir mane. Taip turbūt suplanavo ir pareikalavo MGB. Po tokio išpuolio jau buvo galima laukti pogrindžio reakcijos. Rusų MGB norėjo mane kažkur pastumti. Tačiau pastūmė ir mane, ir savo agentą.

Aš supratau, kad sovietai rezga voratinklį ir kad „Šaltinio“ reikia vengti iš tolo.

## Lapei parūpo nusinešti agentą

Tenka pripažinti, kad „Šaltinis“ – direktorius ne tik stengėsi vykdyti okupanto užduotis ir priartėti prie Merainio arba jo žmonių, jis dar ir stiprino kolūkį. Laisvu nuo darbo metu direktorius rūpinosi ir sovietų valdžios įtvirtinimu. Kiekvieną vasaros rytą auštant jis apeidavo kolūkio laukus ir būtinai surasdavo ne ten pririštų gyvulių. Nusiramindavo tik gavęs išgerti „šimtgramę“. Valstiečiai didelio dėmesio tam neskyrė, manė, kad žmogus tik ieško progos išgerti. Turbūt tai buvo netiesa. Suavidindamas norėjus išgerti, jis atlikdavo savo pareigą.

Pastebėjau, kad jis labai dažnai pasirodydavo Gilužių ežero rytiniame krante, kurį žmonės vadino Juodvalkiais.

Ten buvo pieva ir takas Ulžių miško link. Svarbiausiai buvo tas takas per pievą. Prie geros ryto rasos pievoje atsi-rasdavo brydė, kuri jį labiau domino, negu ne vietoje pri-rištas arklys, – tokia brydė likdavo, kai miško link eidavo partizanai.

Praėjus savaitei po provokacijos Videniškių parduotuvėje, man einant iš mokyklos, palei šventoriaus tvorą pas-tebėjau, kad prie bažnyčios sienos į mane spokso du jauni vyrai. Pamatę, kad aš juos pastebėjau, pasakė: „Mokytojau, labai prašome mūsų palaukti, norime pasikalbėti“. Išėjės iš bažnyčios sustojau prie gatvės. Jie išėjo pro vartelius, priėjo, pasisveikino ir pasakė, kad norėtų su manimi konfidencialiai pasitarti.

Abu buvo apsirengę kailinukais ir apsiavę auliniais batais. Vieno kailinukai buvo su balto kailio apvadu. Juos nužvelgės paklausiau: „Apie ką čia mes dabar kalbėsime ir dar tokioje konfidencialioje dvasioje?“ Jie pradėjo aiškinti, kad nori man padėti, jog prisimena Girsteiniškio mokyklos direktoriaus provokaciją. Man šovė mintis, kad čia gali būti MGB agentai, tačiau jie, lyg tai supratę, pradėjo prisistatinėti esą partizanai. Vienas prisistatė slapyvardžiu Vaiduoklis. Gerai jį nužvelgės pamąsciau, kad visai nepanašus.

Paklausiau, ko jie nori: kad prisipažinčiau, jog palai-kau ryšius su miško broliais? Koks čia vėl žaidimas? Jie sa-kė norintys su manimi susitarti, kad sutikčiau tą direktorių nubausti už politinę provokaciją. Toliau paaiškino, kad turėčiau pasirašyti ant Karo lauko teismo sprendimo, kaip nukentėjės pilietis. Tada pradėjau aiškintis, ar jie žino nuostatus, kaip teisti, ką teisti. Atsakė viską žinantys ir kad už tokią provokaciją jį gali „nusinešti lapė“. Kai jie taip pa-sakė, nusiraminau, kad provokacijos čia néra, nes MGB agentai savo leksikone tokį atvejų nevadindavo lapės nu-sinešimu, o tiesiog likvidavimu.

Pradėjau aiškinti, kad jeigu jie partizanai, tai turi žinoti

ir nuostatus dėl bausmių. Juk šiuo metu nusikaltimo dar néra, dėl direktoriaus politinio kvailumo nieko neatsitiko, aš po Videniški vaikštai, kaip anksčiau. Pasiginčiję susitarėme, kad jie gali jį įspėti, pabarti, o gal ir pagąsdinti.

Atsisveikiname ir išsiskyrėme. Jie nuėjo per miestelį vakarų pusén. Tą mūsų susitikimą iš toliau stebėjo mano buto šeimininkas, Videniškių pašto skyriaus viršininkas Jonas Pusvaškis ir juos praleido einančius gatve.

Namuose paklausiau, ar šeimininkas pažista tuos virus. Jis paaikino, kad anksčiau yra juos matęs. Jie nuo Želvos, Paželvio ar Batėnų. Po tokio nekonkretaus atsakymo daugiau nekalbėjome. Tiesa, jis pasiteiravo, ko jie norėjo. Atsakiau, kad klausė, kur gauti butelį „samanės“. I klausimą: „Ir taip ilgai jiems aiškinai?“ atsakiau, jog aiškinau, kad jiems gerti nesveika. „Žinoma, jie klausinėjo rimtesnių dalykų,“ – užbaigė šeimininkas.

Pokalbis liko paslaptimi. Supratau, kad šeimininkas juos žino ir gal net pažista. Vėliau girdėjau, kad Girsteinškio direktorius išsikėlė dirbtį Balninkų vakarų pusén, į tuo metu buvusį naujai sukurtą Smėlių rajoną. Jį Balninkų erdvė traukė kaip magnetas ir jis ten prisivilo. Vėliau girdėjau, kad jí ten besidarbuojantį ar kažkas nušové, ar pats nusišové. Žuvo nuo ginklo.

## Suémimas ir paleidimas

1952 metų kovo pradžioje mane išdavė Vilniaus MGB. Sovietai sukūrė versiją, kad aš dirbu su vadovaujančiais partizanų štabais, nes nepatekau karų tribunolan nei su pirmaja, nei su antraja mokytojų grupe. O suémę Mykolą Urboną-Liepą, Vytauto apygardos partizanų vado pavduotoją, jo bunkeryje surado mašinėlę antisovietiniams atsišaukimams spausdinti.

Toliau MGB parengė čekistinę operaciją, norėdami patikrinti ar aš, būdamas Urboniškių mokytoju, nepalaikau ryšių su buvusiu Balninkų mokyklos direktoriumi, dabar LLKS vado Jono Žemaičio-Vytauto pavaduotoju, partizanų pulkininku Juozu Šibaila-Dieduku, Merainiu.

Su partizanais prisistačiusiais vyrukais tada susitariau, kad jie „direktorių“ perspės, kad jis nebetarnautų okupantui. Matyt, to krašto DKA Brinktinės partizanai taip ir padarė, nes jis po perspėjimo iš rytinės Balninkų pusės perėmė į vakarinę.

Čekistinė operacija su Gusteiniškio direktoriumi parodė, kad Merainis buvo savas ir partizanai mane gynė. O kai 1953 metų vasario 11 dieną išduotas Ramygalos valsčiaus Dovydų kaime žuvo J. Šibaila-Merainis, jau vasario 16 dieną Vilniaus srities valdybos viršininkas pulkininkas M. Jakovlevas parašė SSRS valstybės saugumo ministro pavaduotojui raportą apie mano nusikalstamą veiklą.

Paskutiniai sakiniai buvo rašoma: „Jis yra aktyvus nacionalistinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ dalyvis ir turėtume areštuoti, tačiau negalime atskleisti agento „Kairio“. Prašau jūsų sankcijos jį areštuoti ir bylą pasiūsti išnagrinėti Ypatingajam pasitarimui prie SSRS MGB.“

Toks kaltinamasis neturėjo teisės gintis ir teismas vykdavo jam nedalyvaujant. Bylas spręsdavo labai greitai, per keletą minučių. Vasario 19 dieną sutikimas buvo gautas. 1953 metų vasario 20 dieną mane areštavo.

Bylą paruošė Ypatingajam pasitarimui – trijų čekistų posėdžiui. Tačiau 1953 metų kovo 5 dieną mirus J. Staliniui, mano byla parengta tik Ypatingajam svarstymui. Be to, buvo nurodyta paleisti visus suimtus be ginklo. Taigi mano byla ėmė ir „numirė“. O aš 1953 metų gegužės 9 dieną grįžau namo.

Grįžęs iš kalėjimo, po savaitės ar dviejų apsilankiau Gusteiniškio mokykloje surengtose vakaruškose, kur radau

naują, labai puikų direktorių Biliūną. Jis ten dirbo neilgai. Nors išdavystės aidas užgeso, bet naujas Girsteiniškio direktorius Biliūnas, galima sakyti, pateko tiesiai į priešo guoli. Biliūnas greitai buvo pasodintas už sovietinės „tévynės“ išdavimą. Žmonės kalbėjo, kad Biliūnas sėdo „pašvietus“ ankstesniams direktoriui, iš kurio perėmė mokyklą. Ne antraeili vaidmenį suvaidino ir švietimo skyriaus vedėjas.

## Po Merainio žūties

Kai buvęs Balninkų mokyklos direktorius J. Šibaila-Merainis žuvo Ramygalos rajono Dovydų kaime, aš tapau taip pat neberekalingas. Pagal gretimas miestelių – Videniškių ir Balninkų – teritorijas manęs nebesutapatinsi, kad palaikau ryšius su Merainiu – nebenustatysi.

Tačiau negaliu pamisti 1953-iaisiais okupanto paliktų dvasinių žaizdų. Kai represinės jėgos išreikalavo iš Vytauto Petronio-„Klajūno“ – MGB agento „Kairio“ raportą apie mano nusikaltimus, Vilniaus sritys MGB valdybos viršininkas saugumo papulkininkis M. Jakovlevas SSRS valstybės saugumo pavaduotojui generolui majorui Riasnojui parengė visiškai slaptą raportą. Jame M. Jakovlevas aiškino, kad 1951 metų balandį Molėtų rajono teritorijoje ginkluoto nacionalistinio būrio vadas „Klajūnas“ organizavo jaunimo antisovietinę organizaciją, pasivadinusią „Jaunaisiaisiai Sakalais“. Ją sudarė Molėtų vidurinės mokyklos mokiniai. Organizacija ruošdavo antisovietinius atsišaukimus ir platindavo rajono teritorijoje.

1951 metų rugpjūčio 10 dieną Molėtų rajono MGB skyrius atskleidė antisovietinę organizaciją „Jaunieji Sakalai“ ir tais metais trys jos nariai buvo areštuoti. Nacionalistinės organizacijos vadas Jonas Barčys nuo arešto pasislėpė ir pasitraukė į nelegalią padėtį, išstojo į ginkluotą partizanų būrį,

vadovaujamą „Klajūno“. Būryje J. Barčys sukūrė antrą antisovietinės nacionalistinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ grupę iš keturių asmenų. 1952 metų spalį antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ antrosios grupės dalyviai taip pat buvo areštuoti.

Agentūriniais duomenimis ir tardymo medžiaga nustatyta, kad vienas aktyvus antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ narys yra Alfredas Adomėnas, Vlado sūnus, gimęs 1932 metais, dirbantis Molėtų rajono Videniškių ne-pilnos vidurinės mokyklos mokytoju ir turintis pogrindžio slapyvardį Vaidilutis. Adomėnas drauge su kitais antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ nariais dalyvavo ruošiant ir platinant antisovietinius lapelius, nukreiptus prieš sovietų valdžios organų pravedamas priemones. Jie jas žlugdė ir mokytojų adresu naudojo teroristinius gąsdinimus.

1952 metų balandžio 25 dieną (antrą Velykų dieną) per Lietuvos SRS MGB valdybos agentą „Kairį“ buvo gautas Adomėno savarankiškas raportas aukštaičių partizanų apygardos vadui.

Dabar sustokime. Juk tas raportas buvo parašytas diktuojant MGB agentams, persirengusiems partizanų drabužiais ir prisikabinusiems trispalves vėliavėles ir kitus tautinius partizanų ženklus, dalyvaujant MGB agentui „Kairiui“, visiems su pistoletais rankose. Tačiau M. Jakovlevas nutyli, kad ten buvo ne tik MGB agentas „Kairys“, bet ir operatyvinis darbuotojas V. Staškevičius-„Aras“, kad jie visi buvo apsirengę Lietuvos partizanų drabužiais su lietuvių tautiniai ženklais. Taigi vadinamojo raporto bei „atlikto darbo“ turinys visiškai neatitiko nei antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ veiklos, nei partizaninės kovos dvasios.

Toliau M. Jakovlevas rašė, kad nurodytas antisovietinis dokumentas buvo išgautas pasinaudojant agentūrine kombinacija per agentą „Kairį“. Atlikta grafinė ekspertizė

parodė, kad braižas ant šio antisovietinio dokumento ir Adomėno braižas yra tapatūs.

„Laikome, kad Adomėnas yra aktyvus nacionalistinės organizacijos dalyvis ir turi būti skubiai areštuotas. Prašome neiššifruoti agento „Kairio“, sankcionuoti Adomėno areštą ir jo bylą išsiųsti išnagrinėti SSRS MGB Ypatingajam pasitarimui.“

## Didysis MGB žaidimas

Mano byloje buvo slaptas dokumentas. Jame represinių struktūrų darbuotojai raše, kad reikia suimti mano klasės draugą, ir mazgas bus išvyniotas. Tačiau buvo ir kitas raštas, labai prieštariningas – tarytum tam klasės draugui dar reikėtų agentūrinio aptarnavimo.

Tačiau įvykiai klostėsi kitaip. Man sugrįžus iš Vilniaus MGB vidaus kalėjimo, iš partizaninės aplinkos atėjo žinių, jog to klasės draugo brolis vedės apsigyveno Žiūrų kaime, netoli mano téviškės, ir buvo sovietų užverbuotas. Jis pasikorė ar kas nors jį pakorė.

Toliau paaiškėjo daugiau negražių įvykių. Smogikas „Kairys“ partizanu tapo 1949 metais, kai jo tévus sovietai ištrėmė į Sibirą, o jis pasiliko Lietuvoje. Kai į téviškę grižo jo motina, vieną naktį sudegė namas. Jo tévas buvo stalius ir namą buvo gražiai įrengęs. Su namu sudegė ir partizano Klajūno motina.

Kai V. Petronis-Klajūnas – MGB agentas „Kairys“ pradėjo aiškintis ir įtarti kažką iš skrebų, jam pasakė: „Neaišku, ko ieškai, juk Šarūno partizanų būryje buvai!“

Tai buvo labai nedora, negarbinga ir neteisinga MGB didžiojo žaidimo pabaiga. Ji čia aprašyta ne visa, tik man žinoma ar girdėta.

## Turinys

Vincas Kubertavičius	
PARTIZANINĖ KOVA .....	5
Alfredas Adomėnas	
SUSITIKIMAI .....	193

## Užsiprenumeruokite laikraštį „Tremtinys“

Prenumeratos indeksas – 0117.

Prenumerata kainuoja:

1 mén. – 7 Lt,

3 mén. – 21 Lt.

6 mén. – 42 Lt,

12 mén. – 84 Lt.

Vienas savaitraščio numeris kainuoja 1,75 Lt.

„Tremtinys“ išeina keturis kartus per mėnesį.

Prenumerata priimama „Lietuvos pašte“ iki  
kiekvieno mėnesio 22 dienos.

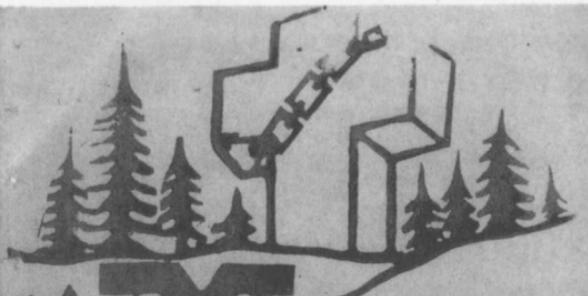
Laisvės kovų archyvas Nr.44.

Leidinyje publikuojami autentiški Lietuvos partizano ir pogrindinės organizacijos nario prisiminimai. Supažindinama su laikotarpio aplinka, Laisvės kovos aplinkybėmis, sovietų represijomis.

**Redaktorius Darius JUODIS**  
**Redakcija: Jolita NAVICKIENĖ,**  
**Vesta MILERIENĖ**  
**Maketuotojas Kazimieras ŽEMAITIS**

Viršelyje – Tauro apygardos partizanai: (iš kairės) Albinas Ratkelis-Oželis, Vytautas Gavėnas-Vampyras, Bronius Kavaliauskas-Karijotas

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga  
Laisvės a. 39, LT-44309 Kaunas  
Tel. (8-37) 323 204, faksas (8-37) 323 214  
LPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>  
SL176. 2011 07 25. 13,5 sp. l.  
Tiražas 500 egz. Užsakymas 11-238.  
Spausdino spaustuvė „Morkūnas ir Ko“  
Draugystės g. 17, Kaunas LT-51229



# YERLDE GİRİOJE

5

